

ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES ACADEMY

EDİTÖRLER

PROF. DR. HASAN KAVRUK
DOÇ. DR. SALİM DURUKOĞLU
DR. TUĞRUL GÖKMEN ŞAHİN
UZM. ELİF MERVE KOÇ

SAYI 12

YIL / YEAR 5 SAYI / ISSUE 12 AĞUSTOS / AUGUST 2023

Değerli okuyucular,

DergiPark çatısı altında yayın hayatını sürdüren Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi USBAD'ın 12. sayısı olan Ağustos 2023 sayısı ile sizleri selamlıyoruz. USBAD, bu sayısı ile 5. yılının 2. sayısını yayınlamış bulunuyor. DergiPark'tan aldığımız bilgilere göre dergimiz 292 bin makale indirme sayısına ek olarak 96 bin de tıklanma sayısı ile toplamda yaklaşık 390 bin okur sayısına ulaşmıştır. İlaveten 12. sayımızda yayınladığımız 8 makale ile toplamda 214 makale yayınlamış bulunmaktayız. Süreci devam eden, geri çekilen, iade edilen, reddedilenler toplamı olarak da 135 makale istatistiğimiz vardır. Bu rakamlar katlanarak artmaktadır.

USBAD, bilimsel dergicilik ölçütlerinden ve nitelikli yayıncılık ilkelerinden ödün vermeden Türk bilim insanlarına ve bilim dünyasına akademik yayıncılık alanında katkı sunmaya devam edecektir. USBAD'ın Ağustos 2023 sayısının sizlerle buluşmasını sağlayan, yayınlanmasına emeği karışan bütün editörlerimize, yazarlarımıza, hakemlerimize ve dergimize nitelikli yayın ortamı sağlayan DergiPark yetkililerine teşekkür ederiz.

Kastamonu

02.09.2023

EDİTÖR

Dear readers,

We greet you with the August 2023 issue of the International Social Sciences Academy Journal USBAD, which continues its publication life under the umbrella of DergiPark. USBAD has published the 2nd issue of its 5th year with this issue. According to the information we received from DergiPark, our magazine reached a total of 390 thousand readers with 96 thousand clicks in addition to 292 thousand article downloads. In addition, we have published 214 articles in total, with 8 articles published in our 12th issue. We have 135 article statistics as a total of ongoing, withdrawn, returned and rejected articles. These numbers are growing exponentially.

USBAD will continue to contribute to Turkish scientists and the scientific world in the field of academic publishing without compromising the criteria of scientific journalism and the principles of qualified publishing. We would like to thank all our editors, writers, referees, and DergiPark officials who made the August 2023 issue of USBAD meet you and contributed to its publication.

Kastamonu

02.09.2023

EDİTÖR

Yayıncı / Publisher

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Editörler / Editors

Prof. Dr.	Hasan KAVRUK	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Salim DURUKOĞLU	İnönü Üniversitesi
Dr.	Tuğrul Gökmen ŞAHİN	İnönü Üniversitesi
Uzm.	Elif Merve KOÇ	Yeditepe Üniversitesi

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr.	İrfan KALAYCI	İktisadi İdari Bilimler
Dr.	Esra MACİT	İlköğretim Ana Bilim Dalı
Dr.	Gökçen DURUKOĞLU	Türk Dili ve Edebiyatı

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial and Advisory Board

Yurtdışı-Yurtiçi Alfabetik Sıra İle / Abroad-Domestic Alphabetical Order

Prof. Dr.	Ahmet BURAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ahmet KARA	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Ali AYHAN	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Ali DUMAN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Ali ESGİN	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Ayşe YÜCEL ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr.	Aytek MEMMEDOVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Doç. Dr.	Bahadır KÖKSALAN	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Baktygul KULZHANOVA	Al-Farabi Kazakh National Üniversitesi
Doç. Dr.	Bayram BAŞ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Dr.	Bilal GENÇ	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr.	Cemile KINACI	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr.	Ebru ŞENOCAK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ercan ALKAYA	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Ersan ERSOY	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Esmâ ŞİMŞEK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Fatih ARSLAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Fuzuli BAYAT	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Prof. Dr.	Gürer GÜLSEVİN	Ege Üniv. Türk Dünyası Arşt. Enstitüsü
Prof. Dr.	Hatice İÇEL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr.	Hülya ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr.	İrfan KALAYCI	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Kenan Ziya TAŞ	Balıkesir Üniversitesi
Ass. Prof.	Ljubica Jovic KNEZEVIĆ	Belgrade University – Serbia

Doç. Dr.	Mahmut AÇAK	İnönü Üniversitesi
Dr.	Margareta ASLAN	Universitatea Babeş – Bolyai
Doç. Dr.	Marufjon YULDASHEV	Özbekistan Devlet Sanat ve Medeniyet Enst.
Prof. Dr.	Namık Kemal ŞAHBAZ	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr.	Neslihan DURAK	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Nesrin SİS	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr.	Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr.	Oğuz HACİYEYEV	Naheivan Devlet Üniversitesi
Doç. Dr.	Süleyman Kaan YALÇIN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr.	Turgut BAYDAR	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr.	Ülker MEMMEDOVA	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Dr.	Yelena ÇEKUŞKİNA	Churagh Devlet Üniversitesi
Prof. Dr.	Yüksel GÖĞEBAKAN	İnönü Üniversitesi

Yabancı Dil Sorumlusu / Responsible for Foreign Language

Doç. Dr.	Bilal Genç	İnönü Üniversitesi
----------	------------	--------------------

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Hakem – Makale – Kurum - Alan

Süreyya Genç, *Eğitsel Oyun Yöntemi İle Çağdaş Sanat Akımlarının Öğretimi: Bir Eylem Araştırması*, Gazi Üniversitesi, Plastik Sanatlar, Güzel Sanatlar Eğitimi, Güzel Sanatlar, Resim

Tamer Kavuran, *Eğitsel Oyun Yöntemi İle Çağdaş Sanat Akımlarının Öğretimi: Bir Eylem Araştırması*, Fırat Üniversitesi, Grafik Tasarımı, Sanat Ve Edebiyat, Görsel İletişim Tasarımı, Göstergebilim, Eğitim, Güzel Sanatlar Eğitimi

Vedat Özsoy, *Eğitsel Oyun Yöntemi İle Çağdaş Sanat Akımlarının Öğretimi: Bir Eylem Araştırması*, Tobb Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Ve Tasarım Fakültesi, Resim, Güzel Sanatlar Eğitimi, Görsel Tasarım, Göstergebilim, Video Tasarımı, Baskı Resim, Disiplinlerarası Sanat

Sibel Kadioğlu, *Fichte Felsefesinde Akıl Kavramı ve Alman İdealizmi'ne Etkileri*, Felsefe
Tuncay İmamoğlu, *Fichte Felsefesinde Akıl Kavramı ve Alman İdealizmi'ne Etkileri*, Atatürk Üniversitesi, Felsefe

Metin Doğan, *Vergi Planlaması Yapılmasına Sınırlama Getiren Kurumlar*, Maliye Çalışmaları, Kamu Maliyesi, Yeşil Ekonomi, Panel Veri Analizi

Zeynep Karal Önder, *Vergi Planlaması Yapılmasına Sınırlama Getiren Kurumlar*, Anadolu Üniversitesi, Maliye Kuramı, Maliye Çalışmaları

İlhami Söyler, *Vergi Planlaması Yapılmasına Sınırlama Getiren Kurumlar*, Beykent Üniversitesi, Maliye Çalışmaları

Nahit Erdem Köker, *Benlik Sunumunda Dövme: Benlik Sunumunda Dövmenin Anlamının Ve Motivasyonunun Açıklanmasına Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması*, Ege University, Faculty Of Communication, Bütünleşik Pazarlama İletişimi, Halkla İlişkiler, Sosyal Medya Çalışmaları, Sosyal Medya Uygulamaları Ve Analizi

Selma Didem Özşenler, *Benlik Sunumunda Dövme: Benlik Sunumunda Dövmenin Anlamının Ve Motivasyonunun Açıklanmasına Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması*, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Çalışmaları

Abdulahkim Tuğluk, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserleri Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezlere Meta-Analiz Bir Bakış*, Iğdır Üniversitesi, Türkiye Sahası Yeni Türk Edebiyatı

Metin Erkal, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserleri Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezlere Meta-Analiz Bir Bakış*, İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye Sahası Yeni Türk Edebiyatı

Hatice İçel, *Klasik Azerbaycan Edebiyatında Yusuf'un Hikâyesi: Dinî ve Edebî Paralellikler*, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkiye Dışındaki Türk Halk Bilimi, Türkiye Sahası Türk Halk Bilimi, Türk Halk Bilimi

Tuğba Teke, *Klasik Azerbaycan Edebiyatında Yusuf'un Hikâyesi: Dinî ve Edebî Paralellikler*, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye Dışındaki Türk Halk Bilimi, Türk Halk Bilimi

Askarbek Tulobaev, *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Veteriner Hekimliği Temel Bilimler Bölümü Lisansüstü Tezleri Bibliyografyası*, Kyrgyz - Turkish Manas University, Veteriner Anatomi ve Fizyoloji, Veteriner Hekimlik Tarihi ve Etik, Veteriner Bilimleri

Büşra Kibar Kurt, *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Veteriner Hekimliği Temel Bilimler Bölümü Lisansüstü Tezleri Bibliyografyası*, Adnan Menderes Üniversitesi, Veteriner Cerrahi

Ebru Bozpolat, *Ortaokul Öğrenci Velilerinin Dijital Ebeveynliğe İlişkin Görüşleri*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri

Hasan Hüseyin Kılınç, *Ortaokul Öğrenci Velilerinin Dijital Ebeveynliğe İlişkin Görüşleri*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Bilimleri

Ümit Doğan, *Ortaokul Öğrenci Velilerinin Dijital Ebeveynliğe İlişkin Görüşleri*, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim, Özel Yetenekli Eğitimi, Eğitim Yönetimi

DERGİNİN TARANDIĞI İNDEKSLER

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Derya ŞAHİN - İbrahim DEMİR

EĞİTSEL OYUN YÖNTEMİ İLE ÇAĞDAŞ SANAT AKIMLARININ ÖĞRETİMİ: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI	EDUCATION OF CONTEMPORARY ART TRADITIONS BY EDUCATIONAL GAME METHOD: AN ACTION RESEARCH
254-268	

Arslan TOPAKKAYA - Hatice AYDIN YENİCE

FİCHTE FELSEFESİNDE AKIL KAVRAMI VE ALMAN İDEALİZMİ'NE ETKİLERİ	THE CONCEPT OF MIND IN PHILOSOPHY OF FICHTE AND ITS EFFECTS ON GERMAN IDEALISM
269-289	

Bahan YENİLMEZ

VERGİ PLANLAMASI YAPILMASINA SINIRLAMA GETİREN KURUMLAR	INSTITUTIONS THAT LIMIT TAX PLANNING
290-320	

Ekin KARAKUYU - Aysen TEMEL EĞİNLİ

BENLİK SUNUMUNDA DÖVME: BENLİK SUNUMUNDA DÖVMENİN ANLAMININ VE MOTİVASYONUNUN AÇIKLANMASINA YÖNELİK BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI	TATTOO IN SELF-PRESENTATION: A MIXED METHODS STUDY TO EXPLANATION OF THE MEANING AND MOTIVATION OF TATTOO IN SELF-PRESENTATION
321-350	

Galip ÇAĞLAYAN

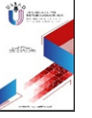
AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ESERLERİ ÜZERİNE HAZIRLANMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERE META-ANALİZ BİR BAKIŞ	META-ANALYSIS OVERVIEW OF GRADUATE THESIS ON AHMET HAMDİ TANPINAR'S WORKS
351-376	

Ülker MEMMEDOVA

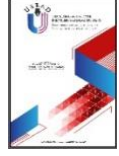
KLASİK AZERBAYCAN EDEBİYATINDA YUSUF'UN HİKÂYESİ: DİNİ VE EDEBİ PARALELLİKLER	THE STORY OF JOSEPH IN CLASSICAL AZERBAIJANI LITERATURE: RELIGIOUS AND LITERARY PARALLELS
377-395	

Nigar YERLİKAYA - Özgül KÜÇÜKASLAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ VETERİNER HEKİMLİĞİ TEMEL BİLİMLER BÖLÜMÜ LİSANSÜSTÜ TEZLERİ BİBLİYOGRAFYASI	ANKARA UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES VETERINARY MEDICINE DEPARTMENT OF BASIC SCIENCES POSTGRADUATE THESIS BIBLIOGRAPHY
396-425	

Emine Kübra PULLU - Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
ORTAOKUL ÖĞRENCİ VELİLERİNİN DİJİTAL | SECONDARY SCHOOL PARENTS' OPINIONS ON
EBEVEYNLİĞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ | DIGITAL PARENTING
426-441

EĞİTSEL OYUN YÖNTEMİ İLE ÇAĞDAŞ SANAT AKIMLARININ ÖĞRETİMİ: BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

EDUCATION OF CONTEMPORARY ART TRADITIONS BY EDUCATIONAL
GAME METHOD: AN ACTION RESEARCH

Derya ŞAHİN

Doçent Doktor, İnönü Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar
Eğitimi, Resim-iş Öğretmenliği,
Malatya/Türkiye.

Associate Professor, İnönü University
Faculty of Education, Fine Arts
Education, Art Teaching,
Malatya/Türkiye.

sahin.derya@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6814-898X

İbrahim DEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü
Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı,
Malatya/Türkiye.

Master's Student, İnönü University,
Institute of Educational Sciences, Art
Education Department,
Malatya/Türkiye.

halukdemir_@hotmail.com

ORCID ID: 0009-0002-2382-3088

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1285397

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 18.04.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 19.06.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Şahin, D., & Demir, İ. (2023).
Eğitsel Oyun Yöntemi ile Çağdaş Sanat Akımlarının Öğretimi: Bir Eylem
Araştırması. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 254-
268.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Sanat eğitimi; bireyin yaratıcılığının, hayal gücünün, estetik duyarlılığının, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu hedefler doğrultusunda sanat eğitimi sürecinin verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesi kimi zaman güç olabilmektedir. Bu yüzden ilgi çekici öğrenme ortamları geliştirmek gerekmektedir. Bu doğrultuda Görsel Sanatlar dersinin; öğrencilerin yaratıcılığını destekleyen, aktif olmasını sağlayan, bilginin kalıcılığını artıran eğitsel oyun yöntemiyle işlenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada, çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması ile desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'nin güneydoğusundaki bir ilin ilçe merkezinde yer alan bir devlet okulunun 7. sınıf düzeyindeki 23 gönüllü öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın verilerini, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve öğrenci çalışmaları oluşturmaktadır. Veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin eğitsel oyun yöntemiyle ders işlemenin Görsel Sanatlar dersine yönelik bakış açılarını olumlu yönde geliştirdiği, ayrıca öğrencilerin süreçten keyif aldıkları, dersi daha eğlenceli buldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Görsel Sanatlar, Eğitsel Oyun

Abstract: Art education; it aims to develop the creativity, imagination, aesthetic sensitivity, cognitive, affective and psychomotor skills of the individual. In line with these goals, it can sometimes be difficult to carry out the art education process efficiently and effectively. Therefore, it is necessary to develop interesting learning environments. In this direction, the Visual Arts course; it is important to use educational game method that supports the creativity of students, makes them active, and increases the permanence of knowledge. In this study, it is aimed to teach contemporary art movements and artists with the educational game method. The study was designed with action research, one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of 23 volunteer students at the 7th grade of a public school located in the district center of a province in the southeast of Turkey. The data of the research consists of semi-structured interview form and student studies. The data were analyzed by descriptive analysis method. As a result of the research, it was determined that teaching the lesson with the educational game method improved the perspectives of the students towards the Visual Arts lesson in a positive way, and that the students enjoyed the process and found the lesson more enjoyable.

Key Words: Art Education, Visual Arts, Educational the Game

GİRİŞ

Eğitim; bireye bilgi ve beceriler kazandırmayı, bireyin davranışlarını belirli amaçlar doğrultusunda kasıtlı ve istendik yönde değiştirmeyi ve geliştirmeyi hedefleyen, bireyin yaşantısını, algı dünyasını ve tercihlerini şekillendiren bir süreçtir (Erden ve Akman, 1995; Demir ve Akkaya, 2020: 1). Bu süreç içerisinde bireyin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel (psikomotor) beceriler yönünden geliştirilebilmesi de amaçlanmaktadır. Bireyin bu becerileri geliştirebileceği alanlardan bir tanesi de sanat eğitimidir. Artut'a (2013: 106) göre sanat eğitimi; bireyin tüm ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde estetik kaygı, düşünce ve görüşlerinin geliştirilmesini, yetenek ve yaratıcılık gücünün olgunlaştırılmasını, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır. Bu bağlamda düşünüldüğünde; sanat eğitimi alan bir bireyden baktığını görebilmesi,

duyduklarını anlayabilmesi, anladıklarını ön bilgileri ve deneyimleriyle bütünleştirip hayal dünyasında betimleyerek el, göz ve beyin koordinasyonu ile yaşadıklarını, yaşananları ya da yaşanabilmesi muhtemel şeyleri estetik değerler doğrultusunda somutlaştırabilmesi hedeflenmektedir. Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda da (2018) bu doğrultuda "görsel okuryazarlık, algı ve estetik bilincine sahip; görsel sanatlar alanındaki temel kavram ve uygulamalar konusunda bilgi, beceri ve anlayışa sahip; görsel sanatlar ile ilgili tartışmalara etkin olarak katılan ve bu tartışmaları değerlendiren; görsel sanatların doğası ve kökenini inceleyen, değerini sorgulayan; güncel kültür-sanat nesnelere/tasarımlarını bilinçli olarak izleyen; kendi kültürü ile diğer kültürlerle ait kültürel mirasın değerini anlayan ve onları koruyan; görsel sanat çalışmalarında bilgi, malzeme, beceri, teknik ile teknolojiyi etkin ve güvenli bir şekilde kullanarak düşüncelerini ifade eden; görsel sanatları diğer disiplinlerle ilişkilendiren; sanat alanında etik davranış gösteren; sanat alanıyla ilgili meslekleri tanıyan; görsel sanatları öğrenmeye ve uygulamaya istekli bireyler yetiştirmek" amaçlanmaktadır. Görsel sanatlar dersi belirlenen eğitim programı ve müfredat çerçevesi içerisinde anlayabilme, kendini ifade edebilme, betimleme yapabilme, empati kurabilme, hissettiklerini ya da gördüklerini estetik bir şekilde somutlaştırabilmesi yönünden bireye birtakım imkanlar sunar. "Görsel sanatlar; resim, heykel, mimarlık, grafik sanatlar, endüstri tasarımı, uygulamalı sanatlar, sinematografi, fotografi, moda tasarımı, bilgisayar sanatı gibi oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu dalların tümüyle ilgili olarak okulöncesinden yükseköğretime kadar her aşamadaki sanat eğitimi ve öğretimiyle ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalara 'görsel sanatlar eğitimi ya da yalnız sanat eğitimi' demek yeterli olacaktır" (Kırıçoğlu, 2005: 2). Sanat eğitiminde birçok öğretim yöntemi bulunmaktadır. Alan gezileri, müze eğitimi, drama, proje tasarımı, oyunlaştırma bunlardan bazılarıdır. Bunların arasında özellikle oyun, çocukların fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal gelişimlerinin yanında kişilik gelişimlerine de büyük katkı sunmaktadır. Bu anlamda kişinin yaşadığı çevre, maddi imkânları, kültürel değerleri kadar, oynadığı oyunlar da bireysel farklılıklarına etki etmektedir. Söz konusu bu durum, çocuk okul çağına geldiğinde daha net gözlenebilmektedir. Okul öncesi dönem, çocuğun eğitici oyuncaklarla oyunlar oynamaya başladığı dönemdir. Bu dönem çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönden kendini keşfetme, tanıma, anlamlandırma ve bunları bir amaç doğrultusunda yapmaya çalıştığı dönem olarak nitelendirilebilir. Çocuğun bir oyun içerisinde aktif rol üstlenmesi hem kişilik gelişimi hem zekâ gelişimi hem de kendini ifade edebilme yetisi açısından önemlidir. Özgür bir ortamda oynanan oyunlar ya da yapılan herhangi bir çalışma, çocuğun öz benliğini tanımasına yardımcı olarak öz farkındalık gelişimini destekler. Çocuk, oyun oynarken gerçek dünyanın simülasyonunda yaşıyormuş hissine kapılır. Gerçek dünyada yaşayacaklarını oyunla deneyimleme şansı bulur. Çocuk oyunları ile çocuklar; kurallara uyma, paylaşma, dostluk kurma, dayanışma, yardımlaşma, saygı duyma, sosyalleşme gibi değerleri kazanır. Öğrenme ve öğretme süreçlerinde oyun aracılığıyla verilmek istenen mesaj ya da hedef davranış; öğrencinin bireysel farklılıkları gözetilerek gönüllülük esasına dayalı bir şekilde ve bir yöntem doğrultusunda

eğitsel oyun tekniğiyle öğretilebilir. Eğitsel oyunlar öğrencinin sınıf içindeki etkinliklerden sanatsal ve estetik zevk almasını, öz güven kazanmasını, sınıf arkadaşlarıyla iş birliği yapmasını, öğrendiklerini pekiştirmesini ve kalıcı hale gelmesini sağlaması açısından önemlidir (Gürsoy ve Arslan, 2011: 178). Bu anlamda öğrencinin öğrendiklerine kendi yorum ve ifade etme biçimini de katarak eğitsel oyunla bilginin daha kalıcı hale gelmesi yönünden önemlidir. Görsel Sanatlar dersinde de eğitsel oyun yöntemi, sanatsal anlamda öğrencinin kendi yaratıcılığına katkı sunması ve ona öğrenmekten zevk alabileceği eğlenceli bir eğitim ortamı sunması açısından değerlidir. İşlenecek konu klasik anlatımdan uzaklaştırılarak öğrencinin öğrenme alanlarına, ilgi ve yeteneklerine göre planlanarak özgün ve estetik yönden kendini geliştirebileceği bir şekilde işlenmelidir. Oyunla eğitim konusu üzerine yapılmış araştırmaların Görsel Sanatlar dersiyle ilgili eğitsel oyunun araştırmalarda yer verilmemiş olması da eğitsel oyun yönteminin Görsel sanatlar dersinde kullanılması anlamında önem taşımaktadır (Demirci Katıranıcı, 2021: 114).

Çağdaş sanat eğitimi; bireyin ve toplumun içinde yaşadıkları çevreye sanatsal etkinlikler aracılığıyla duyarlı olmasını, estetik anlamda etkileşimli bir şekilde ürünler ortaya koyarak yorum yapmasını ve yaşantılarının daha anlamlı hale gelmesini sağlayan bir temel oluşturmaya yardımcı olur (Eliri, 2021: 10).

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "Kültürel miras" ve "sanat eleştirisi ve estetik" öğrenme alanında yer alan "sanat eserlerindeki üslupları açıklar" ve "kişisel ve bağlamsal bilgiler temelinde sanat eserini inceler" vb. kazanımlarının edindirilebilmesi anlamında Çağdaş sanat akımları konusu önem taşımaktadır. Bu konu kapsamında öğrencilerin, sanatta farklı yöntem ve tekniklerle resim yapılabileceği bilinci ve sanat eserlerini analiz edip, yorumlayabilme becerisi kazanması ayrıca bilinçli sanat tüketicisi olmaları beklenmektedir. Çağdaş sanat akımları konusu içeriği itibarıyla genellikle öğrenciler tarafından karmaşık bulunup, karıştırılabilmektedir. Çoğunlukla edilgin öğretim yöntemlerinin tercih edildiği bu konuların daha sonra unutulma olasılığı yüksektir. Bu yüzden seçilen eğitsel oyun yöntemi ile daha etkili bir eğitim-öğretim ortamı oluşturmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretilmesi, öğrencinin derste aktif rol üstlenmesini sağlayarak, öğrenmenin daha zevkli ve kalıcı olmasına katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı 7. sınıf öğrencilerine çağdaş sanat akımları ve sanatçıları eğitsel oyun yöntemiyle öğretmektir. Belirlenen bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretilmesine yönelik öğrencilerin görüşleri nelerdir?
2. Eğitsel oyun yöntemiyle çağdaş sanat akımları ve sanatçıların öğretiminde, öğrencilerin kendi çalışmalarını oluştururken kullandıkları teknik ve materyallerin çeşitliliğine nasıl bir etkisi olmuştur?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırmasıyla desenlenmiştir. "Gerek eğitim ortamıyla, gerekse öğretmen, öğrenci, yönetici ve ilgili diğer kesimleriyle görsel sanatlar eğitiminin hedefini, amaçlarını, işlevlerini, bireye ve topluma katkılarını ve uygulanışını her açıdan incelemek, bu alanda yapılacak nitel araştırmalarla mümkün olabilecektir" (Özsoy, 2005: 220). Yıldırım ve Şimşek'e (2021: 70-71) göre, eylem araştırması ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama sürecini çalışmalarını içerir. Araştırma ile uygulamayı bir araya getiren ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir yaklaşımdır. Hermes (2001) eylem araştırmasını, "bireyin kendi mesleki yeterlilikleri hakkında düşünmesi, döngüler halinde müdahaleler yürütmesi, müdahalelere yönelik eleştirel öz değerlendirmeler (yansıtımlar) yapması, bu süreci başkaları ile paylaşması adımlarını içeren gelişim odaklı, pozitif bir süreç" olarak tanımlamaktadır (akt. Saban ve Ersoy, 2019: 38).

Araştırmada 7. sınıf öğrencilerine eğitsel oyun tekniğiyle çağdaş sanat akımları ve sanatçıların öğretimi amacıyla bir eylem planı hazırlanmıştır. Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda yer alan öğrenme alanları ve kazanımlar incelenerek araştırmanın konusuna uygun sınıf seviyesi belirlenmiştir. 7. sınıf seviyesindeki "Kültürel miras" ve "sanat eleştirisi ve estetik" öğrenme alanında yer alan "sanat eserlerindeki üslupları açıklar" ve "kişisel ve bağlamsal bilgiler temelinde sanat eserini inceler" vb. kazanımların çalışmanın kapsamına uyması sınıf seviyesinin seçilmesinde belirleyici olmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan eylem planı Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1: Eylem Planı

Süreç	Etkinlikler	Hafta
Uygulama Öncesi	Ön Araştırma	05.10.2021 (1. Hafta)
	Motivasyon Soruları	12.10.2021 (2. Hafta)
Uygulama Süreci	Çağdaş Sanat Akımları ile ilgili sunu	19.10.2021 (3. Hafta)
	Eğitsel oyun tekniğiyle uygulama	26.10.2021 (4. Hafta)
Uygulama Sonrası	Çeşitli materyallerle ürün ortaya çıkarma	02.11.2022 (5. Hafta)

Araştırmanın eylem planı 7. sınıf öğrencilerine eğitsel oyun tekniğiyle çağdaş sanat akımlarını ve sanatçıların öğretimi şeklinde tasarlanmıştır. Beş haftalık eylem süreci; uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrası

olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın öncesi ilk hafta, öğrenciler tarafından yapılacak ön araştırma; ikinci hafta, derse ön hazırlık yapılması amacıyla öğrencilere motivasyon soruları yöneltilmesi ve dönütler verilmesi; uygulama süreci aşaması üçüncü hafta, araştırmacı tarafından hazırlanan çağdaş sanat akımları sunusunun öğrencilere etkileşimli olarak izletilmesi ve bu sürecin dördüncü haftasında edinilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin eğitsel oyun tekniğiyle sınıf içi faaliyetlerde bulunması sağlanmıştır. Uygulama sonrasındaki beşinci haftada ise öğrencilerin çeşitli ürünler ortaya çıkarması şeklinde yapılandırılmıştır. Bu çalışmanın uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrası aşamalarında öğrenciye rehberlik etmek amacıyla çeşitli yönergeler yardımıyla yönlendirmeler yapıldığından eylem araştırması türlerinden karşılıklı işbirliği/uygulama/tartışma odaklı eylem araştırması türü tercih edilmiştir.

2.2. Eylem Planının Uygulanması

Uygulama beş haftalık eylem planı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinin ilk aşamasında öğrencilerin fikirlerinin oluşması ve olgunlaşması için çağdaş sanat akımları ve sanatçıları ile ilgili ön araştırma yapması istenmiştir. Bu sürecin ikinci aşamasında öğrencilere konu ile ilgili uygun motivasyon soruları sorularak öğrencilerin araştırma yaptıkları konu üzerine ön bilgilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Uygulama sürecinin ilk aşamasında öğretmen tarafından çağdaş sanat akımları, sanatçıları ve ünlü eserleri ile ilgili önceden hazırlanan sunu akıllı tahtadan öğrencilere izletilmiştir. Sunu, her sanat akımından sonra durdurularak öğrencilerle sanat akımı ve sanatçıları üzerine tartışarak grup etkileşimi sağlanmaya çalışılmıştır. Görsel sanatlar alanının hem iki hem de üç boyutluluğuna vurgu yapılmıştır. Sunudaki sanat eserlerinin biçim, fırça darbeleri, kültürel unsurlar, teknik, çizgi, iç mekân, dış mekân, sıcak ve soğuk renkler, perspektif, vurgu, kuş bakışı, solucan bakışı vb. kavramları üzerinden eleştirisi yapılarak, öğrencilerin çağdaş sanat akımlarını öğrenirken; sanatçıları ve eserleri hakkında bilgilenip bu dönemleri ve dönemlere ait sanat eserlerinin biçimsel ve belgesel açıdan çözümlemesini yapabilmeleri amaçlanmıştır. Uygulama sürecinin ikinci aşamasında ise bir önceki süreçte anlatılan sanat akımlarındaki sanatçıların önemli eserlerinin renkli çıktısı alınarak gönüllü bir öğrenciye gösterilmeden sanat eserlerinden birinin resmi öğrencinin sırtına yapıştırılmıştır. Yüzü tahtaya dönük olan öğrenci, sınıf arkadaşlarına sırtına yapıştırılan resme yönelik sanat eleştirisi bağlamında resmi tahmin edebileceği şekilde aşağıdakilere benzer nitelikte sorular sorar:

- Bu hangi sanat formudur? (Resim, seramik, heykel vb.)
- Bu eser hangi teknikle yapılmıştır? (Tuval üzerine yağlı boya, karakalem vb.)
- Eserde yer alan ortam, iç mekân mı dış mekân mı?
- Sıcak renkler mi ağırlıkta soğuk renkler mi? Bu renkleri sayar mısınız?

- Perspektif var mı? Nasıl oluşturulmuş? (Var. Uzak-yakın ilişkisi verilmiş. Yakındaki figürler büyük, uzaktakiler küçüktür vb.)
- Eserdeki objeler ya da figürler gerçeğe uygun mu?
- Fırça darbeleri nasıl? (Geniş, dağınık, ince, karışık vb.)
- Kültürel unsur içeren bir figür söyler misiniz?
- Eser nereden bakılarak yapılmış? (kuş bakışı, solucan bakışı, balık gözü bakışı vb.)
- Eserde değer (valör) nasıl kullanılmış? (Açık, koyu, yüksek kontrast...)

Daha sonra bu sorulara verilen yanıtlara dayanarak sırtındaki resmin hangi sanat akımına, sanatçıya ait bir sanat eseri olduğunu tahmin etmeye çalışır. Tahmin eden öğrenci yerine başka bir öğrenci geçer, çıktısı alınan sanat eserleri bitene kadar etkinlik sürdürülür.

Görsel 1: Eğitsel Oyun Etkinliği (Ö9 Kodlu Öğrenci)

(Ö9 kodlu öğrenci Empresyonizm sanat akımını ve sanatçı Claude Monet'in Şemsiyeli Kadın adlı çalışmasını sanat eleştirisi bağlamında arkadaşlarına yönelttiği sorulara verilen ipuçlarından yola çıkarak arkasına yapıştırılan resmi tahmin etmeye çalışmıştır).

Üçüncü uygulama ise göç, savaş, reform, ekonomik buhran vb. tarihi olayların sanat eserleri üzerindeki etkisinden kısaca bahsedilerek öğrencilerden çağdaş sanat akımı temsilcilerinden biri olduğunu hayal etmeleri ve günümüzdeki salgın hastalıklar, göç, savaş, küresel ısınma vb. sorunlarını; seçtikleri sanatçının üslubunu kullanarak çalışma yapmaları istenir. Son olarak sanatçının; kültürel mirası yaşattığı, toplumdaki etkilenip ürettiği eserlerle de toplumun aynası olduğu ve eserleri ile geçmiş ve gelecek arasında bir köprü olduğuna vurgu yapılarak etkinlik sonlandırılır.

2.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu; Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan bir ilin ilçe merkezindeki bir devlet okulunda, 7. sınıfta öğrenim gören, gönüllü 23 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma süreci eylem araştırması olarak planlandı için dersin işleniş ve ders kapsamındaki uygulamaların geliştirilmesine ilişkin

ortam ve koşulları hazırlama sorumlulukları çerçevesinde araştırmacı da uygulama sürecinin katılımcıları arasında yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri toplama araçlarını araştırmacı tarafından üç uzmanın görüşü alınarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve öğrencilerin yaptıkları sanatsal çalışmalar oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda açık uçlu beş soru yer almaktadır. Öğrencilerle yüz yüze görüşmeler yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular, öğrencilere sorularak yanıtlar kayıt altına alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verilerin analizinde öğrenciler; Ö1, Ö2, Ö3, (...) Ö23 şeklinde kodlanmıştır. Uygulama 5 haftalık süreçte kırkar dakikalık toplam 5 ders saati içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Öğrenciler çağdaş sanat akımları ve sanatçıları teorik olarak öğrenerek sanatçıların yaşamış oldukları dönemi ve eserlerini ortaya çıkardıkları dönemle ilgili sorgulama yaparak tartışma sürecini başlatmışlardır. Tartışma sonrasında kendi düşünce ve yetenekleri doğrultusunda çalışmalar ortaya çıkarmışlardır.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

3.1. Öğrencilerin Çağdaş Sanat Akımları ve Sanatçılarının Eğitsel Oyun Yöntemiyle Öğretilmesine Yönelik Görüşleri

Araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak Görsel Sanatlar dersinin yapılan eğitsel oyun yöntemiyle işlenmesine yönelik öğrenci görüşlerinin belirlenmesi için öğrencilerle yapılan görüşmeler neticesinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Öğrencilerin eğitsel oyun yöntemine yönelik düşüncelerini bilgilerin bu şekilde daha kalıcı hale geldiğini, hayal dünyalarını ve empati duygularını geliştirerek kendilerine sanatsal yönden katkı sunduğunu söylemişlerdir.

Ö1: Görsel Sanatlar dersinde seçtiğim akım ve sanatçının tekniği ile çalışmalarını araştırmak, dersi ara sıra oyunla işlemek bilgileri daha kalıcı hale getirdi.

Ö7: Bir kere bir şeyi oynayabilmek için ona hakim olmak gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde dersin işlenmesinin hayal dünyamızı genişlettiğini düşünüyorum.

Ö13: Bence bazı önemli konular eğitsel oyun yöntemiyle yapılmalı. İfade gücümüzü arttırdığını ve empati duygumuzu geliştirdiğini söyleyebilirim açıkçası.

Ö5: Bence diğer derslerde de eğitsel oyun yapılmalı. Öğrendiklerimizi bu şekilde tekrar etmiş oluyoruz.

Görsel Sanatlar dersinin eğitsel oyun yöntemi kullanılarak işlenmesi, öğrenci görüşleri doğrultusunda genel olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin sanat eserine bakış açılarını, hayal dünyalarını, yaratıcı ve eleştirel düşünme ile empati kurma becerilerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu Görsel Sanatlar dersinin eğitsel oyun yöntemiyle işlenmesine karşı tutumlarının olumlu yönde olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrencilerle yapılan görüşme sonucunda, öğrenci açıklamalarından benzer nitelikte olan bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö8: *Görsel Sanatlar dersini eğlenceli buluyordum ama dersin eğitsel oyunlarla işlenmesi dersi daha renkli, daha eğlenceli hale getirdi.*

Ö11: *Dersi eğitsel oyunla işlemek ve sanatçıların çalışmalarındaki figürlerin ne hissettiklerini anlamaya çalışmak çok eğlendirdi beni. Bu şekilde çalışmalara farklı gözle bakmaya başladım.*

Ö3: *İncelediğimiz sanat eserleri bize sanatçının o anki ruh hali hakkında bilgi veriyor aslında. Keşke diğer dersleri de bu şekilde işlesek.*

Ö19: *Bazı sanatçıların eserlerindeki acı ve hüznü daha iyi hissettim. Resim sanatının ne kadar etkileyici olduğunu daha iyi anladım.*

Öğrenciler genel olarak Görsel Sanatlar dersinin eğitsel oyun yöntemiyle işlenmesinde eğlendiklerini, eğitsel oyunların dersi daha renkli hale getirdiğini, empati duygusunu geliştirdiğini ve dersi bu şekilde işlemenin sanata karşı duyarlılıklarını arttırdığını söylemişlerdir.

Öğrenciler sürece yönelik değerlendirme yaparken genel olarak Görsel Sanatlar dersinin eğitsel oyun yöntemiyle işlerken dersin daha anlamlı hale geldiğini ama süre yönünden ders saatinin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Ö5 kodlu öğrenci sürecin uzadığını ve bundan dolayı bazen dersten zevk almadığını söylemiştir. Öğrencilerin açıklamalarından yapılan doğrudan alıntılardan bazıları şunlardır:

Ö4: *Görsel Sanatlarda eğitsel oyunla dersin işlenmesi, önce esere bakıp kısa bir canlandırma yaparak çalışmalarımızı buna göre yapmamız daha iyi oldu. Keşke süremiz daha uzun olsaydı. Her seferinde zil çok çabuk çaldı.*

Ö16: *Ben bu süreçte sanatçı ve eserini kendimde araştırarak bir şeyler öğrendim ve bunu hem çalışmamla hem oyunla anlatmaya çalıştım. Bu uygulama daha verimli oldu bence.*

Ö21: *Zaman biraz daha geniş olsa daha güzel işler çıkabilirdi ortaya. Bazen acele ettik. Bu ders saati arttırılmalı bence.*

Ö5: *Sanat denilen şey çok uğraştırıcı bir şeymiş. Araştır, oyna, resmini de yap. Bitmek bilmedi bir türlü. O yüzden bazen sıkıldım diyebilirim.*

3.2. Eğitsel Oyun Yöntemiyle Çağdaş Sanat Akımları ve Sanatçıların Öğretiminin, Öğrencilerin Kendi Çalışmalarını Oluştururken Kullandıkları Teknik ve Materyallerin Çeşitliliğine Etkisi

Öğrencilerin sanatsal çalışmalarının değerlendirilmesine ilişkin bulgular ve yorum aşağıda örnek görsellerle sunulmuştur. Toplanan verilerde çalışmaların tümüne yer verilmesi mümkün olmadığından araştırma amacına uygun etkili olabilecek örnek çalışmalara yer verilmiştir.

Görsel 2: Ö1 Kodlu Öğrencinin Kübik Maske Çalışması

Ö1 kodlu öğrencinin çalışması araştırmacı tarafından incelendiğinde; öğrencinin kübizm sanat akımından etkilendiği gözlemlenmektedir. Öğrenci çalışmasını oluştururken düz beyaz kağıt yerine, karton malzeme üzerine ana renkler ve bunun üzerine karışık dağınık renk tonları kullanarak geometrik desenli bir ürün ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda karton kullanarak çalışmasına boyut kazandırmış ayrıca göz, ağız, burun kısımlarının abartılı ve sıra dışı resmedilmesi farklı bir etki yaratmıştır.

Görsel 3: Ö4 Kodlu Öğrencinin Dışavurumcu Çalışması

Ö4 kodlu öğrenci Empresyonizm (Dışavurumculuk) sanat akımından etkilenererek insanın içindeki karmaşayı anlatmaya çalıştığını ifade etmiştir. Alışık olduğumuz bir portre yerine daha soyutlamacı bir tavır sergilemiştir. Resmin zemininde kullandığı canlı renkler üçgen formlarla biçim almıştır. Bu anlamda resmin öğrencinin duygularının renklerle dışavurumu şeklinde yorumlanabilir.

Görsel 4: Ö14 Kodlu Öğrencinin Maske Boyama Çalışması

Ö14 kodlu öğrenci Vincent Van Gogh'un Zeytin Ağaçları adlı eserinden yola çıkarak maske çalışmasını görseldeki şekilde anlatmaya çalışmıştır. Maskenin zemin renginde tek renk yerine iki farklı renk kullanmayı tercih etmiştir. Maskenin kulak kısımlarında kullandığı zeytin dalı biçimleri ise Van Gogh'un Zeytin Ağaçları eserine gönderme niteliğindedir. Bu anlamda öğrencinin gerek renk gerekse biçim tercihinde özgün olma çabası hissedilmektedir.

4. SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun tekniğiyle öğretilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, uygulama sonrası öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre öğrencilerin süreçten keyif aldıkları, dersi daha eğlenceli buldukları, hayal dünyalarının geliştiği, bilgilerini pekiştirdiği, bakmayı değil görmeyi öğrendikleri, eserleri estetik değerleri baz alarak değerlendirme yetisi kazandıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla eğitsel oyun etkinliklerinin öğrencilerin çok yönlü gelişimini desteklediği ve Görsel Sanatlar dersine olan tutumlarını olumlu yönde geliştirdiği ifade edilebilir. Uyan (2006), "Resim Eğitiminde Oyun'un Öğretime Katkısı" konulu yüksek lisans tezinde; geleneksel yöntemle işlenen Resim-iş derslerinin yenilikçi yöntemlerle işlenen derslerden anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymayı amaçladığı çalışmada drama etkinliklerine dayalı oyunla öğretimin öğrenci başarısını artırdığını belirlemiştir. İlgili çalışma ile bu çalışmanın sonuçlarının tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Genç ve Buyurgan'ın (2018) "Oyuna Dayalı Müze Etkinliklerinin Öğrenci Erişi ve Görsel Sanatlar Dersine Karşı Tutumları Üzerine Etkisi" ni deneysel desenle inceledikleri çalışmada, kontrol grubu öğrencilerine Görsel Sanatlar Dersi programındaki etkinlikleri uygulamış; deney grubuna ise bu etkinliklerin yanında öğrencileri Ankara Devlet Resim Heykel Müzesine götürerek eğitsel oyuna dayalı müze etkinliklerini uygulamışlardır. Araştırma sonucunda eğitsel oyuna dayalı etkinliklerin uygulandığı deney grubu öğrencilerinin Görsel Sanatlar Dersine yönelik tutum düzeylerinin, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dolayısıyla ilgili çalışmada eğitsel oyun yöntemiyle ders işlenen deney grubunun derse karşı olumlu tutum göstermeleri ile bu araştırmanın sonuçlarının paralellik gösterdiği söylenebilir. Genç (2014) "Sanat Eğitiminde Eğitsel Oyunların Önemi" isimli araştırmasında ise Görsel Sanatlar eğitiminde eğitsel oyunların etkisini, ilgili araştırmaları tarayarak incelenmiştir. Araştırmada, eğitsel oyun etkinliklerinin öğrenci başarısında ve Görsel Sanatlar dersine olan bakış açılarında olumlu yönde etkisi olduğunu, oyun yoluyla öğrencilerin keyif alarak öğrenmelerini sağladığı ve edinilen bilginin de kalıcı olması yönünde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda bu araştırma sonucunu destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir. Duman'ın (2013) "İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Eğitsel Oyunlarla Görsel Sanatlar Dersine Olan İlgilerinin Belirlenmesi" isimli araştırmasında elde edilen sonuçlar da eğitsel oyun yönteminin çocuğun görsel sanatlar dersi etkinliklerinde katkısı olduğu yönündedir.

Ayrıca eğitsel oyun yöntemiyle işlenen Çağdaş Sanat Akımları konusunun, öğrencilerin kendi çalışmalarını tasarlarken kullandıkları teknik ve malzeme çeşitliliğinde de etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin tasarımlarında farklı renk ve biçim tercihleri, alışılmadık dışında malzeme kullanımı, teknik bakımdan çeşitlilik gösterilmesi, özgün yaratımlar ortaya çıkarabilme çabası olarak değerlendirilebilir.

Bu anlamda eğitsel oyun yönteminin eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılmasının öğrenci başarısını artırdığı, öğrencilerin Görsel Sanatlar dersine olan ilgilerini olumlu yönde etkilediği bulgusundan hareketle Görsel Sanatlar dersi öğretmenlerinin eğitsel oyun yöntemi gibi öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini sınıf içi etkinliklere dâhil etmesi önerilebilir. Bunun için görsel sanatlar öğretmenlerinin yanı sıra sınıf öğretmenlerinin bu yönde hizmet içi eğitim almaları planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Artut, K. (2013). *Sanat Eğitimi (Geliştirilmiş 7. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demir, D. & Akkaya, A. (2020). Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Konuşma Kavramına İlişkin Algılarının Çizdikleri Görseller Aracılığıyla İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching* 8(4), 1-18.
- Demirci, Katıran, M. (2021). Görsel Sanatlar Eğitimi ve Oyun. Tolga Akalın (Ed.) içinde. *Sanat Eğitimi "Çocuğun Sanatsal Gelişiminden Yükseköğretimdeki Sanat Sınıflara"* (s. 101-122). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duman, A. (2013). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Eğitsel Oyunlarla Görsel Sanatlar Dersine Olan İlgilerinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Eliri, İ. (2021). Sanat Eğitiminin Önemi, Amacı ve Gerekliliği. Tolga Akalın (Ed.) içinde. *Sanat Eğitimi "Çocuğun Sanatsal Gelişiminden Yükseköğretimdeki Sanat Sınıflara"* (s. 9-39). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erden, M. & Akman, Y. (1995). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim Öğrenme-Öğretme*. Ankara: Arkadaş Kitabevi.
- Genç, S. (2014) Sanat Eğitiminde Eğitsel Oyunların Önemi, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3(1), 380-392.
- Genç, S. & Buyurgan, S. (2018). Oyuna Dayalı Müze Etkinliklerinin Öğrenci Erişi ve Görsel Sanatlar Dersine Karşı Tutumları Üzerine Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19(3), 687-699.
- Gürsoy, A. & Arslan, M. (2011). Eğitsel Oyunlar ve Etkinliklerle Yabancılar Türkçe Öğretim Yöntemi. *In 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics Sarajevo* (Vol. 177, p. 185).
- Kırıçoğlu, O. T. (2005). *Sanatta Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Özsoy, V. (2005). *Resim (Sanat) Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Ders Notları.
- Saban, A. & Ersoy, A. (2019). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri (3. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uyan, Z. (2006). *Resim Öğretiminde (Sanat Eğitiminde) Oyun'un Öğretime Katkısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Görsel sanatlar; resim, heykel, mimarlık, grafik sanatlar, endüstri tasarımı, uygulamalı sanatlar, sinematografi, fotoğrafı, moda tasarımı, bilgisayar sanatı gibi oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu dalların tümüyle ilgili olarak okulöncesinden yükseköğretime kadar her aşamadaki sanat eğitimi ve öğretimiyle ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalara 'görsel sanatlar eğitimi ya da yalnız sanat eğitimi' demek yeterli olacaktır" (Kırıçoğlu, 2005: 2). Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda (2018) "görsel okuryazarlık, algı ve estetik bilincine sahip; görsel sanatlar alanındaki temel kavram ve uygulamalar konusunda bilgi, beceri ve anlayışa sahip; görsel sanatlar ile ilgili tartışmalara etkin olarak katılan ve bu tartışmaları değerlendiren; görsel sanatların doğası ve kökenini inceleyen, değerini sorgulayan; güncel kültür-sanat nesnelere/tasarımlarını bilinçli olarak izleyen; kendi kültürü ile diğer kültürlerle ait kültürel mirasın değerini anlayan ve onları koruyan; görsel sanat çalışmalarında bilgi, malzeme, beceri, teknik ile teknolojiyi etkin ve güvenli bir şekilde kullanarak düşüncelerini ifade eden; görsel sanatları diğer disiplinlerle ilişkilendiren; sanat alanında etik davranış gösteren; sanat alanıyla ilgili meslekleri tanıyan; görsel sanatları öğrenmeye ve uygulamaya istekli bireyler yetiştirmek" amaçlanmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda sanat eğitimi sürecinin verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesi kimi zaman güç olabilmektedir. Bu yüzden ilgi çekici öğrenme ortamları geliştirmek gerekmektedir. Bu doğrultuda Görsel Sanatlar dersinin; öğrencilerin yaratıcılığını destekleyen, aktif olmasını sağlayan, bilginin kalıcılığını artıran eğitsel oyun yöntemiyle işlenmesi önem taşımaktadır. Öğrenme ve öğretme süreçlerinde oyun aracılığıyla verilmek istenen mesaj ya da hedef davranış; öğrencinin bireysel farklılıkları gözetenilerek gönüllülük esasına dayalı bir şekilde ve bir yöntem doğrultusunda eğitsel oyun tekniğiyle öğretilir. Eğitsel oyunlar öğrencinin sınıf içindeki etkinliklerden sanatsal ve estetik zevk almasını, öz güven kazanmasını, sınıf arkadaşlarıyla iş birliği yapmasını, öğrendiklerini pekiştirmesini ve kalıcı hale gelmesini sağlaması açısından önemlidir (Gürsoy ve Arslan, 2011: 178). Bu anlamda öğrencinin öğrendiklerine kendi yorum ve ifade etme biçimini de katarak eğitsel oyunla bilginin daha kalıcı hale gelmesi yönünden önem taşımaktadır. Görsel Sanatlar dersinde de eğitsel oyun yöntemi, sanatsal anlamda öğrencinin kendi yaratıcılığına katkı sunması ve ona öğrenmekten zevk alabileceği eğlenceli bir eğitim ortamı sunması açısından önemlidir. Bu bağlamda çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretilmesi, öğrencinin derste aktif rol üstlenmesini sağlayacak ve öğrencinin olaylara farklı açılardan bakmasını sağlayarak fiziksel, zihinsel ve bilişsel gelişimi açısından fayda sağlayacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı 7. sınıf öğrencilerine çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretmektir. Belirlenen bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır: Eğitsel oyun yöntemiyle çağdaş sanat akımları ve sanatçıların öğretiminin, öğrencilerin kendi çalışmalarını oluştururken kullandıkları teknik ve materyallerin çeşitliliğine nasıl bir etkisi olmuştur? Çağdaş sanat akımları ve sanatçıların eğitsel oyun yöntemiyle öğretilmesine yönelik öğrencilerin görüşleri nelerdir? Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırmasıyla desenlenmiştir. Araştırmada 7. sınıf öğrencilerine eğitsel oyun tekniğiyle çağdaş sanat akımları ve sanatçıların öğretimi amacıyla bir eylem planı hazırlanmıştır. Araştırmanın eylem planı 7. sınıf öğrencilerine eğitsel oyun tekniğiyle çağdaş sanat akımlarını ve sanatçıların öğretme şeklinde tasarlanmıştır. Beş haftalık eylem süreci; uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrası olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın öncesi ilk hafta, öğrenciler tarafından yapılacak ön araştırma; ikinci hafta, derse ön hazırlık yapılması amacıyla öğrencilere motivasyon soruları yöneltmesi ve dönütler verilmesi; uygulama süreci aşaması üçüncü hafta, araştırmacı tarafından hazırlanan çağdaş sanat akımları sunusunun öğrencilere etkileşimli olarak izletilmesi ve bu sürecin dördüncü haftasında edinilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin eğitsel oyun tekniğiyle sınıf içi faaliyetlerde bulunması sağlanmıştır. Uygulama sonrasındaki beşinci haftada ise öğrencilerin çeşitli ürünler ortaya çıkarması şeklinde yapılandırılmıştır. Uygulama sürecinin ilk aşamasında öğretmen tarafından çağdaş sanat akımları, sanatçıları ve ünlü eserleri ile ilgili önceden hazırlanan sunu akıllı tahtadan öğrencilere izletilmiştir. Sunu, her sanat akımından sonra durdurularak öğrencilerle sanat akımı ve sanatçıları üzerine tartışarak grup etkileşimi sağlanmaya

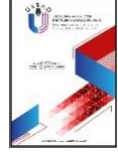
çalışılmıştır. Uygulama sürecinin ikinci aşamasında ise bir önceki süreçte anlatılan sanat akımlarındaki sanatçıların önemli eserlerinin renkli çıktısı alınarak gönüllü bir öğrenciye gösterilmeden sanat eserlerinden birinin resmi öğrencinin sırtına yapıştırılmıştır. Yüzü tahtaya dönük olan öğrenci, sınıf arkadaşlarına sırtına yapıştırılan resme yönelik sanat eleştirisi bağlamında resmi tahmin edebileceği şekilde sorular sorar. Daha sonra bu sorulara verilen yanıtlara dayanarak sırtındaki resmin hangi sanat akımına, sanatçıya ait bir sanat eseri olduğunu tahmin etmeye çalışır. Tahmin eden öğrenci yerine başka bir öğrenci geçer, çıktısı alınan sanat eserleri bitene kadar etkinlik sürdürülür. Araştırmada veriler, gözlem, yarı-yapılandırılmış görüşme ve doküman inceleme araçlarıyla toplanarak betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Uygulama sonrası öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre öğrencilerin süreçten keyif aldıkları, dersi daha eğlenceli buldukları, hayal dünyalarının geliştiği, bilgilerini pekiştirdiği, bakmayı değil görmeyi öğrendikleri, eserleri estetik değerleri baz alarak değerlendirme yetisi kazandıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla eğitsel oyun etkinliklerinin öğrencilerin çok yönlü gelişimini desteklediği ve Görsel Sanatlar dersine olan tutumlarını olumlu yönde geliştirdiği ifade edilebilir. Eğitsel oyun yönteminin eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılmasının öğrenci başarısını artırdığı, öğrencilerin Görsel Sanatlar dersine olan ilgi ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulgusundan hareketle Görsel Sanatlar dersi öğretmenlerinin eğitsel oyun yöntemi gibi öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini sınıf içi etkinliklere dâhil etmesi için bu yönde hizmet içi eğitim almaları planlanabilir.

EXTENDED ABSTRACT: Visual arts; It covers a wide range of fields such as painting, sculpture, architecture, graphic arts, industrial design, applied arts, cinematography, photography, fashion design, computer art. Regarding all of these branches, it will be sufficient to call the theoretical and practical studies related to art education and training at every stage from pre-school to higher education as 'visual arts education or only art education' (Kırıçoğlu, 2005: 2). In the Visual Arts Lesson Curriculum (2018), "having visual literacy, perception and aesthetic awareness; have knowledge, skills and understanding of basic concepts and practices in the field of visual arts; actively participating in and evaluating the discussions on visual arts; examining the nature and origin of visual arts, questioning their value; consciously following contemporary culture-art objects/designs; recognizes and preserves the value of its own culture and the cultural heritage of other cultures; expressing their thoughts by using knowledge, materials, skills, techniques and technology effectively and safely in visual art works; associating visual arts with other disciplines; ethical behavior in the field of art; recognizing professions related to the field of art; It is aimed to raise individuals who are willing to learn and practice visual arts. In line with these goals, it can sometimes be difficult to carry out the art education process efficiently and effectively. Therefore, it is necessary to develop interesting learning environments. In this direction, the Visual Arts course; It is important to process it with the educational game method that supports the creativity of the students, makes them active, and increases the permanence of the knowledge. The message or target behavior to be given through the game in the learning and teaching processes; It can be taught with an educational game technique, on a voluntary basis and in line with a method, taking into account the individual differences of the student. Educational games are important in that they enable students to enjoy artistic and aesthetic activities in the classroom, gain self-confidence, cooperate with their classmates, reinforce what they have learned and become permanent (Gürsoy and Arslan, 2011: 178). In this sense, it is important in terms of making the knowledge more permanent with the educational game by adding the student's own interpretation and expression to what he has learned. In the Visual Arts lesson, the educational game method is important in terms of contributing to the student's own creativity in the artistic sense and providing him with a fun educational environment where he can enjoy learning. In this context, teaching contemporary art movements and artists with the educational game method is valuable in terms of physical, mental and cognitive development, which will enable the student to take an active role in the lesson and enable the student to look at events from different angles. In this direction, the aim of the research is to teach 7th grade students about contemporary art movements and

artists with the educational game method. In line with this determined main purpose, answers were sought to the following questions: How did the teaching of contemporary art movements and artists with the educational game method affect the diversity of the techniques and materials used by the students while creating their own works? What are the students' views on teaching contemporary art movements and artists with the educational game method? This research was designed with action research, one of the qualitative research methods. In the research, an action plan was prepared in order to teach 7th grade students about contemporary art movements and artists with the educational game technique. The action plan of the research was designed to teach 7th grade students contemporary art movements and artists with the educational game technique. Five-week course of action; It was carried out in three stages as pre-implementation, application process and post-implementation. In the first week before the application, the preliminary research to be done by the students; in the second week, asking students motivation questions and giving feedback in order to prepare for the lesson; In the third week of the application process phase, the contemporary art movements presentation prepared by the researcher was watched interactively by the students and in the fourth week of this process, it was ensured that the students were engaged in in-class activities with the educational game technique in line with the information obtained. In the fifth week after the application, it was structured so that the students produced various products. In the first stage of the application process, the presentation prepared by the teacher about contemporary art movements, artists and famous works was shown to the students on the smart board. The presentation was stopped after each art movement and group interaction was tried to be provided by discussing the art movement and artists with the students. In the second stage of the application process, the color printout of the important works of the artists in the art movements described in the previous process was taken and the picture of one of the artworks was pasted on the student's back without showing it to a volunteer student. The student, facing the blackboard, asks his classmates questions in a way that he can guess the picture in the context of art criticism of the picture pasted on his back. Then, based on the answers given to these questions, he tries to guess which art movement and artist the painting on his back belongs to. Another student replaces the student who guessed, and the activity continues until the printed artworks are finished. In the research, the data were collected with observation, semi-structured interview and document analysis tools and analyzed with descriptive analysis. According to the findings obtained from the interviews with the students after the application, it was determined that the students enjoyed the process, found the lesson more enjoyable, their imaginations developed, they reinforced their knowledge, they learned to see, not to look, and they gained the ability to evaluate the works based on aesthetic values. Therefore, it can be stated that educational game activities support the multi-faceted development of students and improve their attitudes towards Visual Arts lesson in a positive way. Based on the finding that the use of educational game method in educational processes increases student success and positively affects students' interest and attitudes towards Visual Arts lesson, it can be planned for Visual Arts teachers to receive in-service training in order to include student-centered teaching methods such as educational game method in classroom activities.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5, Year 5,
Sayı 12, Issue 12, Ağustos 2023, August 2023
e issn: 2687-2641

FİCHTE FELSEFESİNDE AKIL KAVRAMI VE ALMAN İDEALİZMİ'NE ETKİLERİ

THE CONCEPT OF MIND IN PHILOSOPHY OF FICHTE AND ITS EFFECTS ON
GERMAN IDEALISM

Arslan Topakkaya

Profesör, Felsefe Anabilim Dalı,
Erciyes Üniversitesi,
Kayseri/Türkiye.
Professor, Department of Philosophy,
Erciyes University,
Kayseri/ Türkiye.
arslan_topakkaya@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8305-8675

Hatice Aydın Yenice

Yüksek Lisans Mezunu, Felsefe
Anabilim Dalı, Erciyes Üniversitesi,
Kayseri/Türkiye.
Master's Degree, Department of
Philosophy, Erciyes University,
Kayseri/ Türkiye.
haticeaydinn-@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9600-3542

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1283814

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15.04.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03.08.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Topakkaya, A. & Aydın Yenice, H.
(2023). Fichte Felsefesinde Akıl Kavramı ve Alman İdealizmi'ne Etkileri. *USBAD
Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 269-289.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımıncataramıştır.İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Fichte felsefesinde akıl kavramını incelemek, Fichte'nin idealist bir dizge ile ilerlediği felsefi yolcuğuna çıkmamızı gerektirir. Çünkü bu yolculukta akıl kavramına yüklenen anlam ile bağlantılı olarak Fichte için akıl kavramına biçilen rolde netlik kazanacaktır. Öyleki felsefe tarihi boyunca, felsefenin ilk ilkesinin ne olacağına cevap ararken zihinde yer alan tasarımdan hareketle açıklama girişimi, idealizmin tarihsel gelişiminde geri dönüşü zorunlu kılmaktadır. Bu geriye dönüşün sonunda karşımıza çıkan isim Kant olacaktır. Fichte felsefesinde akıl kavramını anlayabilmek için Kant felsefesini iyi bilmek gerekir. Çünkü Fichte Kant'ın yarım bıraktığı yerden felsefesini başlatmaktadır. Fichte "Bilim Öğretisi" eseriyle akıl kavramını açıklamaktadır. "Bilim Öğretisi"nde "Ben" felsefesinden bahseder. Fichte için Ben'nin hareketleri aklın hareketleridir. İdealizmi özneye bağlayan Fichte akli da bu şekilde değerlendirip, akli sürecin sonunda mutlak akıl olarak ele alır. Bu sebeple Fichte için akıl kavramı zekâdan farklı olarak algıma gücünün üstünde genel ve soyut bir içeriğe sahiptir. Fichte'nin bu düşüncelerini Alman İdealizminin diğer temsilcileri olan Schelling ve Hegel'den bağımsız düşünemeyiz. Çünkü Fichte akıl hakkındaki düşünceleriyle hem Schelling hem de Hegel üzerinde etkiye sebep olmuştur. Bu nedenle Alman idealistleri birbirlerinin düşünceleri ile bağlantılı olarak aklın açılımını bizlere sunarlar.

Anahtar Kavramlar: Fichte, Ben, Akıl, İdealizm, Mutlak Akıl

Abstract: Examining the concept of reason in Fichte's philosophy requires us to embark on the philosophical journey of Fichte with an idealist system. Because in this journey, in connection with the meaning attributed to the concept of mind, the role assigned to the concept of mind will become clear for Fichte. So much so that throughout the history of philosophy, the attempt to explain what would be the first principle of philosophy, based on the design in mind, necessitates a return in the historical development of idealism. At the end of this flashback, the name we encounter will be Kant. In order to understand the concept of reason in Fichte's philosophy, it is necessary to know Kant's philosophy well. Because Fichte starts his philosophy from the place where Kant left off. Fichte explains the concept of mind with his work "Science of Knowledge". He talks about the "Ego" philosophy in his "Science of Knowledge ". For Fichte, the movements of the ego are movements of the mind. Fichte, who connects idealism to the subject, evaluates the mind in this way and treats the mind as absolute mind at the end of the process. For this reason, for Fichte, the concept of mind, unlike intelligence, has a general and abstract content above the power of perception. We cannot think of these ideas of Fichte independently of Schelling and Hegel, the other representatives of German Idealism. Because Fichte had an impact on both Schelling and Hegel with his thoughts on mind. For this mind, German idealists offer us the opening of the mind in connection with each other's thoughts.

Key Words: Fichte, Ego, Mind, Idealism, Absolute Mind

GİRİŞ

Fichte felsefesinde akıl kavramını incelemekteki amaç, Fichte için insanın tinsel gücüne denk gelen akli anlaşılabilir kılmaktır. Bu sebeple akıl (insanın tinsel gücü) ile zihin (idrak etme yetisi) arasındaki temel ayrımın farkında olmak gerekir. Bu ayrımın farkında olarak çalışmayı incelediğimizde, Fichte felsefesinde aklın nasıl aşkınsal bir halde ilerlediğini görmüş oluruz. Fichte'nin akli aşkınsal ve tinsel bir güç olarak görmesi, onun idealist tavrından kaynaklanmaktadır. Fichte'de idealizm, felsefe tarihi boyunca süregelmiş, idealizm geleneğinden bağımsız değildir. O halde idealizm kavramının içini doldurarak, idealizmin Fichte felsefesine kadar olan gelişim sürecini incelemek gerekir.

İdealizmin tarihsel gelişimini inceleyip "Fichte Felsefesinde Akıl Kavramı" için gerekli zemin oluşturulduktan sonra, Fichte'nin "Bilim Öğretisi" ile başlattığı Ben

felsefesini inceleyerek, akıl kavramı anlaşılır kılınacaktır. Kendi Ben felsefesini kuran Fichte, merkeze Mutlak Ben'i alarak, Mutlak Ben'in belirlenimini diyalektiksüreçle gerçekleştirir. Bu belirlenimde Ben'in ihtiyaç duyduğu Ben olmayan, aklın tezahürü olarak karşımıza çıkarken, aklın etkin ve aşkınsal bir hal aldığını görürüz.

Fichte kendisi gibi Alman İdealizmi temsilcileri olan Schelling ve Hegel üzerinde büyük etkisiyle tanınır. Çünkü Hegel, diyalektik türetme yönteminde Fichte'den oldukça etkilenmiştir. Schelling ise Fichte'nin mutlak Benini eleştirsede Fichte etkisinde kalarak kendi felsefi dizgesini oluşturmuştur. Bu noktada Alman idealizmini için yol gösterici olarak nitelendirebileceğimiz Alman filozof Kant'ı ayrıca incelemek yerinde olacaktır. Fichte, Kant'tan etkilenerek, Kant'ın yarım kaldığı yerden felsefesine devam etmiştir. Öyleki Kant ve Fichte'nin felsefi görüşleri aynı idealist dizgenin farklı gösterimleri olarak karşımıza çıkar. Fichte, Kant'ın eleştirel felsefesini daha sistematik ve idealist metafiziğe dönüştürme yönündeki çalışmasıyla tanınır. Kant'ın eksik bıraktığı "kendinde-şey" kavramı problematiği üzerinde duran Fichte, felsefesinin temelini Mutlak Ben üzerinden kurar.

Bu sebeple çalışmanın asıl konusu bağlamında cevap aranması gereken sorulardan biri "İdealizm tarihsel süreçte nasıl evrilmiştir?" sorusudur. İdealizmin tarihsel gelişimi, Fichte'nin de içinde bulunduğu Alman İdealizmi'ne kadar incelendikten sonra, Alman İdealizmi'nin ne olduğu sorusu karşımıza çıkar. Bu soruya cevap verebilmek için Kant felsefesi merkezi önemdedir. Çünkü Kant, Alman İdealizmi'nin ilk adımıdır. O halde cevap verilmesi gereken diğer soru, "Kant felsefesinde akıl kavramı ne anlama gelir?" sorusudur. Bu sorulara cevap aradıktan sonra çalışmanın asıl soru olan "Fichte felsefesinde akıl kavramı ne anlama gelir?" sorusudur. Fichte felsefesinde akıl kavramına açıklık getirirken, yine Fichte felsefesinde akıl-bilgi, akıl-ahlak, akıl-siyaset, akıl- Tanrı arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu açıklamak gerekir. Bütün bu sürecin sonunda Alman İdealizmi'nin diğer önemli temsilcileri olan "Hegel ve Schelling felsefesinde Fichte'nin nasıl bir etkisi olmuştur?" sorusuna cevap arandığında, "bütünsel anlamla Alman İdealizmi'nde akıl nedir?", "Nasıl işler?", "Aklın sınırlılıkları nelerdir?" Sorularına da cevap verilmiş olur.

1. İdealizmin Tarihsel Gelişimi

Kant Prolegomena adlı eserinde idealizm ile ilgili şunları ifade eder:

İdealizm, düşünen varlıklardan başka hiçbir varlık olmadığı; görüde algıladığımız inandığımız diğer şeylerin, sadece, düşünen varlıklarda olan ve aslında kendilerinin dışında bulunan hiçbir nesnede karşılıkları olmayan tasarımlar olduğu sayılır. Buna karşılık ben diyorum ki: şeyler, bizim dışımızda bulunan duyu nesnelere olarak bize verilir; ne var ki, onların kendi başlarına ne oldukları konusunda bilgi sahibi değiliz, sadece görünüşlerini, yani duyularımızı uyararak bizde etkide bulunan tasarımları biliyoruz (Kant, 2015: 38).

Kant'ın bu sözlerine istinaden idealizmin amacını şu şekilde ifade edebiliriz; felsefenin ilk ilkesinin ne olacağı sorusu bilinç üzerine geri dönüşü gerekli kılmaktadır. Bu nedenle inceleme zihinde yer alan tasarımlardan hareketle yapılır. O halde idealizm genel olarak bizim dışımızda kalan objelerin varlığının şüpheli ve bilinemez olduğunu diğer bir ifadeyle Ben-olmayanın bilen Ben'e bağlı olduğunu ifade eder (Küçükparmak, 2017: 12). Bu sebeple Kant'a göre çıkış noktamız idealizmin parolası olan "akıl" olmalıdır. İdealizm, gerçekliği soyut özlere arayan fikir olarak bizim dışımızdaki objelerin varlığının şüpheli ve bilinemez olduğunu yani Ben-olmayanın bilen Ben'e, nesnenin özneye, doğanın akla bağlı olduğunu ifade eden görüştür. İdealizmin zihni ön planda tutup, her şeyin zihnin yaratımı olarak ifade edilmesi fikri bir evrilme sürecinin sonucudur. Bu sebeple idealizmin tarihsel sürecini incelemek gerekir.

Bu tanımlamalar doğrultusunda idealizmin felsefe tarihindeki yerine bakmak gerekirse bu süreci Platon'a kadar götürmek mümkündür. Materyalist görüşünün aksine, görünenin arkasındaki görünmeyeni hedefleyen bu görüşü en iyi açıklayan örnek Platon'un mağara benzetmesidir. Platon "Devlet" adlı eserinin yedinci bölümünde mağara alegorisini şu şekilde ifade eder: "Yeraltında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önde boydan boya ışığa açılmış bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yaşıyorlar. Ne kımıldayabiliyor ne de burunlarının ucundan başka bir yere gidebiliyorlar" (Platon, 2006: 297). Mağaranın içinde görünenler sadece hakikatin yansımasıdır. Filozof burada fiziksel dünyanın karanlığından kurtulup, bilgi ve idealar âlemini temsil eden yüksek ışık ve güneş dünyasına yönelmektedir (Cottingham, 2018: 25). Platon'un "Devlet"te kullandığı mağara alegorisi ışığı arkadan alan insanların gölgelere olan gerçeklik inancıyla, bizim nesnelere dünyasına olan gerçeklik inancımızı aynı paralelde birleştirir. Nasıl mağaradaki insan güneşi gördüğünde tüm o gerçek sandığı şekillerin gölgeler olduğunu anlayacaksa insan da iyi ideasına yöneldiğinde gerçek varlığı kavrayabilecektir. O halde Platon soyut idealar öğretisinden, mutlak bir idea anlayışı çıkartır. Platon İdealizmi de ideler öğretisi olarak alır.

Platon'un ideler öğretisinin etkisi Plotin, St. Agustinus, St. Anselmus, İslam felsefesinde özellikle İhvan-ı Safa, Farabi İbn-i Sina'nın özellikle siyaset, ahlak ve devlet felsefelerinde özellikle Bacon, 17. yüzyılda Descartes ve onun çift cevher anlayışında da Platon'un ideler öğretisinin düalist yapısının izleriyle karşılaşılır (Topakkaya, 2011a: 28). Platon'un İdealar anlayışı büyük bir silsilenin başlangıcıdır. İdealizmin tarihsel gelişimi akıl hakkındaki fikirlerin de gelişim sürecini göstermektedir. Bu şekilde arka planda ifade edilen fikirler Fichte için akıl kavramına zemin oluşturmaktadır.

2. Fichte Felsefesinde Akıl Kavramı

Alman idealizminin önemli temsilcilerinden biri olan Fichte, akıl kavramı hakkındaki düşünceleriyle Alman İdealizminin diğer temsilcileri olan Schelling ve Hegel'i etkileyip akla yönelik farklı bir düşünce silsilesinin başlaması için önemli adımlardan birini atmıştır. Fichte'nin akla dair düşüncelerini anlamak için Kant

felsefesini iyi bilmek gerekir. Çünkü Fichte felsefesini Kant'tan etkilenecek, Kant'ı eleştirdiği noktaları temel alarak kurar. Fichte Kantçı bir filozoftur. Kant'ta gördüğü eksiklere ve Kant'ın dogmatizmden kurtulamamış olduğunu öne sürmesi gibi oldukça önemli eleştirilerine rağmen erken dönem eserlerinden biri olan 1794 Bilim Öğretisi'nin "Birinci Giriş" bölümünde kendi felsefesini Kantçı bir felsefe olarak kabul eder ve Kant'la ayrıldığı noktanın yalnızca yöntem olduğunu söyler (Salman, 2018: 210). Fichte'nin Kant felsefesine yönelttiği bu eleştiri, Fichte üzerindeki Kant etkisini gösterir.

Eleştiriler bağlamında sık sık totolojiye düştüğü ifade edilen Kant, "Saf Aklın Eleştirisi"nin herkes tarafından anlaşılması eleştirisine dayanarak "Prolegomena"ya başlarken şu ifadelerle yer verir: "Bu Prolegomena, çıraklar için değil, geleceğin öğretmenleri için yazılmıştır; bu öğretmenler de zaten ortada olan bir bilimin sunduğunu düzenlemeleri için değil, ilk önce bu bilimin kendisini kurmaları için yardımcı olmalı (Kant, 2015: 3). Önsöz anlamına gelen "Prolegomena", "Saf Aklın Eleştirisi"nin daha basite indirgenmiş kısa halidir.

Kant felsefesinin anlaşılmasının zor olmasının sebeplerinden biri de Kant'ın sistematik bir felsefi dizge üretmemesidir. Kant felsefesindeki sistemsizlik, Alman İdealizminde temel bir sorunu teşkil eder. Bir sisteme varma isteği, idealist filozofları için temel olan bir tutumdur. Kant'ın felsefesi bir kriticizmdir; bu felsefe, doğru ve yanlış olan bilgi yollarını ayırıp eleştirmek isteyen bir sistemdir. "Alman İdealistlerine göre, Kant'ın yaptığı bu ayıklama işi, sadece hazırlıktır; Kant için bu ilk adıma kalmamalı, sisteme doğru gidilmelidir; Eleştirinin yerini artık bir sistem almalıdır. Fichte'ye göre ilk olarak yapılması gereken sistem kurmaktır" (Görkbek, 2019: 370). Bu sebeple bütün sistemin dayanak noktası olacak temel oluşturulmalıdır. Bu noktada Fichte'nin "Bilim Öğretisi" (1794) eseri önemli yere sahiptir. Fichte "Bilim Öğretisi"nin ilk bölümünde: "Bilim, sistematiktir. Her önerme tek bir öncülle ilişkilidir. Bu genel kabuldür" (Fichte, 1889: 11) şeklinde ifade eder. Adı geçen eser Fichte'nin bilgi, ahlak, siyaset ve din felsefesi hem hareket noktası hem de ulaştığı sonuç bakımından "Bilim Öğretisi"nde ortaya koymuş olduğu felsefi sistemi olmadan anlaşılabilir. Bu bakımdan Fichte felsefesi kendi içinde oldukça sistematik bir birlik gösterir ve bu birliğin temeli de bu eserde atılmıştır (Topakkaya, 2011b: 52).

Fichte'nin Kant felsefesine karşı yönelttiği sistemsizlik eleştirisi doğrultusunda, Fichte Kant'ın sağlam bir ilkedan hareket etmemesini eleştirir. Fichte Bilim Öğretisi'nde ilk ve temel argümanı açıklar. Bu ilke "Ben"dir. Kendi kendini konumlandıran "Ben" kendi içinde saf eylem halindedir. Bu yüzden "Ben" ilk ve temel ilkedir. O halde Fichte "Ben" yani bilince özerklik atfetmiştir. Hem Kant hem de Fichte felsefelerinde bilince yer vermişlerdir. Fakat Kant bilinci felsefi dizgesinde bir yol olarak görürken, Fichte bilinci ilk ilke olarak belirlemiştir (Fichte, 1889: 68).

"Fichte'nin eleştirdiği bir diğer nokta ise, Kant felsefesinin getirdiği düalist yapılardır. Bunlardan birkaçını sıralayacak olursak bunlar, apriori- a posteriori, fenomen- numen, madde-form, tasarım-akıl, yalın-ampirik gibi düalist yapılardır"

(Topakkaya, 2011b: 53). Kant'ın eleştirel felsefesinde tek başına ampirizmin ve rasyonalizmin varlığını kabul etmez. Bu durum Kant'ın felsefesini düalist yapıları kabul ettirmeye yönelir. Fakat bu durum kendi felsefesi içerisinde bölünmelere neden olur.

Fichte için "kendinde şey" kavramının tamamen sahneden çıkarılması önemlidir, çünkü Kant'ın kendinde şeylerle insan zihnine çizdiği sınır yoluyla aslında kişinin eylemlerine bir zorunluluk ve sınır gelmiş getirmiş olduğunu düşünür. Çünkü Kant'a göre kendinde şey akla sınır getirir, dolayısıyla aklın her şeyi bilme iddiası yanlıştır (Beiser, 2022: 26). Bu sebeple akıl ile doğa arasındaki uyum aklın kendisiyle sınırlanmış olur. Çünkü Kant bu düşünceleriyle, aklın kendisine dayatılan a priori kavramları vurgulamaktadır. Akıl ile gerçeklik arasındaki uyumu da a priori kavramlara bağlar. Fichte kategorilerin genel geçerliği bağlamında, anlık'ın formları olan zaman ve mekânın a priori formlar olarak kabul edilmesiyle, aynı zamanda bunlardan bağımsız bir 'kendinde şey'in kabul edilmesinin tamamen çelişki olduğunu kabul eder. Eğer bu ilkeler genel geçer ise, bunlardan bağımsız bir kendinde şey kabul edilmemelidir. Ya da 'kendinde şey' her türlü zihin kategorisinden bağımsız ise, o zaman da bu kategorilerin genel geçerliliğinden bahsetmek imkânsızdır (Topakkaya, 2007: 50-51). Ayrıca Fichte gibi özgürlük ve pratik vurgusu yapan bir filozof için bu elbette kabul edilebilir bir şey olmayacaktır. 'Kendinde şey'in ortadan kaldırılması için Ben'in dışında bir şeye bırakılmaması Fichte için felsefi çözüm olarak görünür (Salman, 2018: 212). O halde aklın kendisine sınır çizmek istemeyen Fichte, sürece Kant'ın getirdiği 'kendinde şey' kavramının reddiyle başlar. Fichte bunu yaparken bütün ağırlığını "özne"ye verirken Fichte realizmle idealizm arasındaki çatışma noktalarını tespit etmek ve çözmek ister (Topakkaya, 2011a: 33). Fichte "Bilim Öğretisi"yle birlikte felsefesinin temelini oluşturur. Bu nedenle Fichte felsefesinde "Bilim Öğretisi"ne (1974) ayrıca bir yer ayırmak gerekiyor.

Fichte "Bilim Öğretisi"ni (1974) temel bilim olarak kabul eder. Bu kabul edişle birlikte bazı temellendirmelere ihtiyaç duyar. "Bilim Öğretisi" bir bilimdir. Bu nedenle, aynı zamanda o da bir ilk ilkeyle başlamak zorundadır. Bu, "Bilim Öğretisi" içinde kanıtlanamayan, ancak bir bilim olarak olanaklı olması için önceden kabul edilmesi zorunlu olan bir ilk ilkedir (Kılıçaslan ve Güçlüateşoğlu, 2003: 69). Bu noktada "Bilim Öğretisi"nin kendisi bir başka önermeye değil kendine bağlıdır. "Bilim Öğretisi" hem kendi formunu hem de tüm diğer bilimlerin formunu oluşturur. Fichte felsefesinde "Bilim Öğretisi" kendini bütünler dizisi olarak sunar. Yani Fichte Bilim Öğretisi ile hem formu hem de içeriği kendisinde olan bir sistem kurar. Tüm "Bilim Öğretisi"nin mutlak ilk ilkesinin formu, sadece bu ilkenin kendisi tarafından sağlanmaz, bu önermenin içeriği için de mutlak geçerli ilkeleri sürdürür (Kılıçaslan ve Güçlüateşoğlu, 2003: 79). Bu sebeple "Bilim Öğretisi", tüm bilimlerin bilimi olmakla yükümlüdür. Böylelikle ilk olarak, "Bilim Öğretisi"nin, yalnızca şu ana kadar kurulmuş ve bizim için şimdiden tanıdık olan tüm bilimler için değil, ayrıca olanaklı tüm bilimler için de temeli sağlamayı nasıl garanti edebileceği sorusu açığa çıkar (Kılıçaslan ve Güçlüateşoğlu, 2003: 85). Her biri kendi alanına ve ilkelerine sahip tek tek bilimlerin temelinde de

kendi ilk ilkelerinin olduğu düşünülürken, zorunlu olarak, bu ilkelerin kesinliklerini hangi kaynaktan aldıkları sorusu ortaya çıkar. İlk ilkeleri sağlama ve bilimlerin kesinliklerini güvence altına alma görevi temel bilim olan felsefeye aittir (Bektaş, 2012: 36). Bu noktada birinci soru: Felsefe o kadar geniş ki sadece bu bilimleri değil, bu bilimlerden yola çıkarak bilimlerin en temel ilkesini bulmak zorundayız. O halde gelecekte ortaya çıkacak bilimler içinde bir kaynak olmalı ki bu temel nasıl olabilir? Bu noktada karşımıza çıkacak önerme; "Ben= Ben" önermesidir. "Ben = Ben" mevcut bilimler için değil, gelecekte olan bilimler içinde temel olur.

Bu noktada Fichte'nin diyalektik süreçte bahsettiği Ben felsefesine değinmek gerekir. Fichte bu noktada bizlere felsefesinin varlık açılımı sunarken, insan aklının sınırını, anlamını ortaya koymuş olur. Fichte felsefesinde akıl kavramı bu üç aşamada, anlam kazanıp, kendini bulabilir.

Süreç üç adımda şu şekilde formüle edilebilir;

Tez	Antitez	Sentez
Ben Özne (<i>Das teilbare Ich</i>)	Ben- olmayan Nesne (<i>Das teilbare Nicht-Ich</i>)	Bilgi (<i>Erkwnntnis</i>)*

*Kaynak: (Topakkaya, 2007: 56)

Tablonun ayrılmaz ve birbiriyle bağlantılı olan parçalarını tek tek incelediğimizde, bu formüle edilmiş dizge daha anlamlı hale gelecektir. Bu bakımdan ilk olarak tez yani ben aşamasını incelememiz gerekmektedir.

Kendi felsefi dizgesini, sistemli bir şekilde kuran Fichte, bunu "Bilim Öğretisi" eserinde ifade etmişti. Bilgi için kurduğu sistemde, güvenilir bir çıkış noktasına ihtiyacı vardır. Bir bilim olarak felsefe, mutlak bir ilke ya da hareket noktasına ihtiyaç duymaktadır. Bu ilk ilke "Ben varım" cümlesidir. Fichte bilincin bütün içeriğini oldukça radikal bir tarzda bu temel cümleden çıkarır (Topakkaya, 2007: 56). O halde Fichte felsefesinde akıl kavramının eksiksiz incelenmesi için "Ben" aşamasının detaylı incelenmesine gidilmelidir.

Fichte'nin diyalektik aşamanın ilk adımı ve bütün felsefesinin merkezi olan "Ben", bize saf bilinci sunar. Felsefenin temel ilkesi olarak alınan "Ben", kendinden başka hiçbir belirleyicisi olmayan, varoluş imkânı kendi dışında hiçbir şeye borçlu olmayan bir yapıdır. Onu önceleyen hiçbir yapı olmadığı gibi, tüm diğer bilimler onun kesinliği üzerine kuruludur ve bütün sistem kendiliğinden kesin bu ilk ilkedeki elde edilir. Bütün insan bilgisi bu ilke temellidir (Bektaş, 2012: 39). Yani bütün alt ilkeler ve yan bilim dalları saf bilinçten türetilirken, saf bilinç kendi olarak kendi varlığını ortaya koyar.

Fichte felsefesinde Descartes'in düşünen "Ben"inden farklı olarak eyleyen "Ben" vardır. Saf bilinç için bu gereklidir. Bilincin ne olduğunu tam olarak anlayabilmemiz için "Ben"i bir nesne olarak karşımıza almamız gerekir. Bir şeyin ne olduğuna cevap vermemiz için bizim onu karşımıza nesne olarak almamız

gerekir. Bu noktada kaşımıza "Ben= Ben" önermesi çıkar. "Ben" kendini karşısına koyan olarak koyar. "Ben" ilgili edimdir. Ama bilinç kendisini kendi karşısına nesne olarak koymaz. Çünkü bilinç her zaman bilen nesnedir. Bilen özne kendini karşı tarafa koyarken bilgiden vazgeçmek zorundadır. Fichte için insan akılı, önce bilir, sonra eyler değil, önce eyler, sonra o eylemin bilgisini araştırır. Yani önce biz var oluruz, daha sonra var oluşumuzun anlamını araştırırız. Bu nedenle saf bilinç eyleyen Ben olarak vardır.

Fichte'ye göre kendini koyma edimi yoluyla Ben bir Ben-olmayan ihtiyacı olduğunun farkına varır. Bu durum kendini ikinci ilke olarak gösterir. Ve özbilincin birliği için zorunludur" (Ünsalan, 2005: 101). Ben kendini Ben-olmayan aracılığıyla koyar. Ve olguya doğru ilerler (Fichte, 1889: 184). Ben ancak Ben olmayan ile kendini bilir. Ben edimde bulunarak kendi varlığının dışına çıkar. Çünkü Ben'in kendimi tam olarak anlayabilmesi için kendi varlığının dışına çıkması gerekir, bunun içinde kendi varlığının dışında bir Ben olmayana ihtiyaç vardır. O halde ikinci önerme olarak kaşımıza; "Ben eşit değildir Ben olmayana" önermesi çıkar.

İkinci ilke, çelişki ya da olumsuzlama ilkesidir. Kendini tanımlamak isteyen Ben'in, Ben-olmayan'ın varlığını ortaya ortaya koyduğunu açıkladık. Demek ki, herhangi bir şey, kendini tanımlamak istediği zaman, kendi karşısına muhtaçtır. Yani kendi çelişenini koymak zorundadır (Hilav, 2012: 86). Fichte'de olumsuzlama ilkesi, diyalektik düşünce yönünden genişler ve yayılır. Çünkü oluş ve değişimin koşulu, olumsuzlanmaktadır. Böylece Ben, kendi içinde Ben-olmayan'ı taşımaktadır. Bu durum, içinde buğday tanesi taşıyan ve gelişen buğday tanesi tarafından olumsuzlanan başağın durumuna gibidir (Hilav, 2012: 87).

Ben-olmayan'ın Ben'in kendisini içeriklendirme sürecinde ortaya koyulması Fichte'ye göre aslen diyalektik bir süreçtir. Bu diyalektik sürecin sentez aşamasında üçüncü bir ilke ortaya çıkar. Bu ilke, Ben ile Ben-olmayan'ın birliği olan Mutlak Ben olarak ifade edilir. Ben ile Ben-olmayan'ın çelişkili durumu ancak Mutlak Ben ile sentezlenip birleşir (Ünsalan, 2005: 103). Ben ile Ben-olmayanı daha üst bir ilkede birleştirmektir. Bu ilke de Mutlak Ben'dir. O halde sistemin zorunlu sonucu olan Mutlak Ben ile Fichte, özne ve nesne arasındaki birliği sağladığını ifade eder. Bu durum aynı zamanda özdeşlik ve çelişmezlik arasındaki birliği de sağlar.

Fichte'nin Ben felsefesi aklın açılımının iyi bir analizini sunar. Bu nedenle Fichte felsefesinde akıl kavramının ne anlama geldiğini anlamak için Fichte'nin Ben felsefesi gereklidir. Çünkü Filozofun felsefesinde Ben'nin hareketleri akıl kavramının içeriğini doldurup, somut hale gelmesini sağlar. Bu duruma istinaden Ben felsefesindeki diyalektik sürece yeteri kadar açıklık getirildiğine göre Fichte felsefesinde akıl kavramının analizine geçilebilir.

Fichte, insanın varlık göstermesi için öncelikle kendi varlığının ve kendi yaptıklarının bilincinde olması gerektiğini belirtir. İnsan ve fenomenal dünya ilişkisinde en belirgin ve ayırt edici niteliğin, insanın aklî bir varlık oluşundan

kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda insanın aklılığı ile ilgili olarak incelenen bir diğer kavram, Ben kavramıdır (Özel, 2019: 19). Ben kavramının incelemesiyle akıl kavramını anlayabiliriz.

Fichte'de Ben'in hareketi aynı zamanda aklın hareketi olarak değerlendirilebilir. Fichte mutlak Ben'i mutlak akıl olarak anlar ve tek tek Ben'lerin bu mutlak Ben'in birer yansıması olarak görür. Dolayısıyla tek tek insan akli da bu mutlak akıldan pay almış akıldır (Topakkaya, 2011a: 34). Fichte bu düşüncesini "Çağımızın Temel Karakteristikleri" başlıklı çalışmasında mutlak Ben ve akıl kavramları arasındaki ilişki üzerinden açıklar. Fichte'ye göre Mutlak Ben tarih içinde aşamalı olarak ilerleyen bir akıl olarak ele alınmalıdır. Aklın tarihteki ilerleyişi ise erekseldir (Ünsalan, 2019: 259). O halde Fichte, İdealist bir dizgede bizlere varlık açılımı sunarken aynı zamanda akıl kavramını bizlere anlatmış olur. Çünkü Ben Fichte için kendi kendisini temellendiren temel bir prensiptir. Ben bu nedenle bütün bir bilinç içeriklerinin ortadan kalkarak artık kendisinden hiçbir şeyin ayrılmadığında geride kalan şey olarak kendisidir (Topakkaya, 2011a: 34). Bu bakımdan Fichte felsefesinde akıl, kapsayıcı bir birlik olarak karşımıza çıkacaktır.

Fichte bir bilim olarak felsefenin temel, mutlak ilkesi olan "Ben varım" ifadesi ile akıl kavramının ilk incelemesine gider. Bu noktada "Ben varım" ifadesinde saf bir akıldan bahseder. Çünkü "Ben varım" Descartes'in düşünen Ben'i gibi değildir. Fichte'de akıl, saf olarak, varoluş imkânını kendinde bulur. Descartes düşünen Ben ile epistemolojik bir başlangıç yapmıştır. Fakat Fichte bunu kabul etmez. Ona göre Ben en başta saf haliyle vardır. Bu yüzden akıl, kendi varlığını, kendi dışında hiçbir şeye borçlu değildir. Öyle ki akıl, deneysel olandan uzak, tasavvur olarak, kendi üzerine düşünen refleksiyonudur. Her şey, ifade edilen kendi kendine gözlemi yürütmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bir kavram olarak görülen bu saf refleksiyon edimi, Ben tarafından düşünülmeindedir. Buna göre, kendimi kendi aracılığıyla koyarım ve tüm diğer bilinç durumları bu kendini koyma edimi ile gerçekleşir (Kılıçaslan ve Güçlüateşoğlu, 2003: 213). O halde saf akıl diğer tek tek akılların kendinden çıktığı saf refleksiyonudur.

Fichte'nin göz önünde bulundurduğu akıl, sadece sana ya da bana ait olmayıp, genel olarak akıldır. Akıl, özne ve nesne özdeşliğindeki birliktir. O halde akıl, bütün duysal ve düşünsel süreçleri kapsayan birliktir. Diğer bir ifade ile akıl, bütün ekinliklerin birliğidir. Aklın kendisi de bir etkinlik olarak, hayatın içinde olan bir etkinliktir. Bu saf bir etkinliktir. Aynı zamanda bu eylem akıl için zorunludur. Ben kendi kendisini koyar ve sırf bu kendi kendisini koymasıyla vardır. Burada dikkat edilmesi gereken Ben'in edimde bulunan bir öznenen ziyade bir edim olarak sunuluyor olmasıdır. Ben bir tür farkında olma durumudur, yalnızca kendisine geri dönen bir etkinlik aracılığıyla ortaya çıkan şey Ben'dir. Bu anlamda Ben mutlak olarak koşulsuz bir zorunluluktur (Ünsal, 2019: 259). O halde akıl ilk olarak eylem. Akıl önce eylem daha sonra anlamlı hale gelir. Fichte bu düşüncesiyle daha önce de bahsettiğimiz gibi "Varoluşçu felsefeye zemin hazırlamıştır." diyebiliriz.

Akıl, saf etkinlik olarak bütün etkinlikleri kapsamaması durumunda, Fichte felsefesinde teorik ve pratik aklın yapısal özdeşliğinden bahsedebiliriz. "Aklın birliği" fikrini, bu üçüncü anlamda desteklemek için, teorik ve pratik aklın, aklın tek yetisinin iki biçimi veya "istihdam"ından ziyade, iki farklı yeti olmadığı iddia edilmektedir. Burada ileri sürülen ilişki açıkçası, saf uyumluluktan daha sağlamdır. Üstelik teorik ve pratik aklın ilkelerinin tek bir temelden türetilebildiği veya her ikisinin de beraberce tek bir felsefi sistem dahilinde getirilebildiği iddiasından daha fazlası gerektirmektedir (Topakkaya, 2011b: 217). Yani genel olarak akıl kapsayıcı bir birliktir.

Eyleyen akıl Fichte'nin Bilim Öğretisi'nde de temel bir niteliktir. "Çünkü akıl bu eylemle birlikte, kendisini, saltık bir özgür seçim edimiyle verililik alanının üstüne yükseltir ve görgül bilinçte anlığın bilinçsizce ürettiği verili olarak görünen şeyi bilinçli olarak üretir. Kendini-koyma, özne ve nesne özdeşliği, özgür etkinliktir" (Güçlüateşoğlu ve Kılıçaslan, 2006: 439). Yani mutlak Ben öyle olmalıdır ki hem kendi düşünmesi üzerine düşünebilmeli hem de bu sırada düşünen Ben ile düşünülen benin özdeşliğini korumalıdır. Bunun için kullandığı diğer metafor aynadır. Ben kendini aynadaki yansımından bilemez; benin aynadaki yansımanın kendine ait olduğunu anlayabilmesi için, önce bakanın kendisi olduğunu bilmesi gerekir. Bilinç özneyi kuracak olan dolaysız bilinçtir (Ertene, 2018: 73-74). O halde Fichte felsefesinde akıl kavramı özgür bir niteliğe sahiptir. Kendi üzerine derin düşünmede bulunan özne, kendisini özgür bir varlık olarak görür. Çünkü böyle derin teemmülde öznenin kendisini özgür bir varlık olarak hissetmesi ve bunun farkına varması mümkündür. Bu özgürlük Ben'in özünü teşkil eder. Farkındalık oluşturur (Topakkaya, 2011b: 39).

Bu anlamda Fichte, özgürlük ile bilinç arasında dolaysız bir bağ olduğunu iddia eder. Özgürlük ancak mutlak Ben'in ya da başka bir ifade ile 'insanlığın' tam bilinçlilik durumunda kendini gösterebilecektir. Akıl ancak Ben-olmayan'ın (doğanın) dolayımı aracılığıyla ortaya çıkan olumsuzlama üzerinden, kendinin gerçekleşmesi olan mutlak Ben'e dair bir bilinçliliğe ya da özgürlüğe kavuşabilir (Ünsal, 2019: 260). Eylem ile özgürlük arasındaki ilişkiyi açık şekilde görürüz. O halde rasyonel insan, eyleyen olarak özgürdür.

Fichte felsefesinde insanın akli bir varlık olmasını açıklayan kavram "Ben" dir. Bu sebeple Fichte Ben'in hareketlerini aklın hareketleri olarak ifade eder. Fichte bu sistemde akli saf haliyle ele alır. Fichte'nin akli en saf haliyle ele alması onun akla verdiği önemi gösterir. Çünkü Fichte felsefesinde akla önceden atfedilmiş sıfatlar yoktur. Bu sebeple akıl ilk olarak eyler. Ve akıl eylerken, bu eylemlerinde özgür olur. Fichte akıl temelli bir sistem kurmuştur. Bu sistem beraberinde akılla bağlantılı olan ahlak, Tanrı, bilgi siyaset gibi alanları da beraberinde getirmiştir.

Akıl ile ahlak ilişkisini incelediğimizde, Akıl sahibi olan insan kendi farkındalığının bilincinde olarak, sorumluluk duygusuna da sahiptir. Bu sorumluluk Fichte'de ahlak felsefesinin ilk adımıdır. Aklın dışındaki her şey aklın bir parçası olarak karşımıza çıkarken, Fichte'nin ahlak felsefesinin temelinde de akıl kavramı vardır. Fichte'nin ahlak düşüncesinin özgün yanı, ahlakın verilmiş

hatta bilinçliliğin zorunlu yasaları tarafından inşa edilmiş bir şey olarak ele alınmaması, aksine bilinçli olarak kendi amaçlarını meydana getirmek ve tamamlamak çabasındaki özgür bir öznenin edimselliğinin ürünü olarak kavranmasıdır (Ünsal, 2019: 262).

Ben'in eylemleri söz konusu ahlak yasasına uygun olarak değerlendirilir. Bu bağlamda ahlak yasası özgürlüğün mutlak koşuludur. Kendi iradesi ile özgür eylemde bulunan akıl sahibi birey, ahlaki eylemleri ile akıl sahibi olmayan (Ben olmayan)'nın dışsallığını, nedenselliğini, çokluğunu, bölünebilirliğini aşar. Bütün bunlar insanın istemesiyle olur.

İnsanda iki tür isteme vardır; doğal ve yalın isteme. Doğal isteme zorunlu ve koşulludur. Yalın isteme ise koşulsuz ve zorunlu değildir. Ahlaki isteme Fichte'ye göre koşulsuz istemedir. Çünkü koşulsuz isteme tamamen özgürdür. Yalın ya da tinsel güdü Ben için hayati öneme sahiptir ve o benlikte kendisini bulur. Bu yüzden bu güdü bütün akıl sahibi varlıklarda kendisini bulur. Ve bu nedenle güdü bütün akıl sahibi varlıklarda vardır ve hepsi için geçerlidir çünkü bu güdü en yüksek güdüdür ve benim özümü doğanın üstüne çıkarabilen tek güdüdür (Topakkaya, 2011b: 41). Akıl sahibi insan, doğal istemeyi aşır, özgür eylemi gerçekleştirirse, akıl sahibi insanın dışındaki dışsal alan, artık Ben'in kendini gerçekleştirdiği bir amaçlar alanı haline gelir. Amaçlar alanı olan dış dünya bireyin edimlerini özgürce gerçekleştirdiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Bu durum daha sonra Schelling tarafından eleştirilecektir.

Fichte'nin "ideal Ben"inin, "rasyonel varlık"ın, fiziksel dünyanın zorunlu işleyişinden kurtulabilmek için, zihnin deviniminin işleyiş yasalarını bulma, insanın ahlaki yapısını bulma, insanın ahlaki yapısını rasyonel yapısından türetme girişiminde bulunduğunu görebiliriz. Başka türlü söylersek, "Fichte "temsil" ile "temsil edilen" arasındaki boşluğu kapatmaya nedensellik yasası ile özne- nesne özdeşliğini kurmaya ya da zaten var olan bir özdeşliği açığa çıkarmaya çalışıyordu" (Armaner, 2014: 34). O halde Fichte Akıl kavramıyla özgür edimi ele alırken, özgür edim sayesinde özne nesne özdeşliğini ele alıp, ahlaki duruma açıklık getirmiş olur. Özne- nesne özdeşliği Fichte felsefesinde belli bir düzeni getirir. Bu düzen de ahlaki alanı oluşturur.

İnsanın özüne ait olan ahlakiliktir ve onu uygulamakla zorunludur. Bu manada insanda bir moral düzen olduğunu görebiliriz. O halde insanda Tanrısal olana yakın bir özellik görürüz. Algısal dünyanın düzeni ancak insanın özünde olan ahlakilikten gelir. Fichte bu düşünceleri Ahlaksal alanı Tanrısal olana bağlar. Bu manada ahlak Tanrı ve akıl arasında köprü olurken, Akıl- Tanrı arasındaki ilişki de kaçınılmaz olur.

Fichte'nin düşüncelerini onun Tanrı anlayışından bağımsız düşünemeyiz. Çünkü filozof da Tanrı kanıtı beraberinde ahlaksal alanı, ahlaksal alan ise akıl kavramını beraberinde getirir. "Fichte Tanrı inancının algısal dünyadan hareketle temellendirilemeyeceğine inanır. Tanrı bu dünyanın ne yaratıcısı ne de düzenleyicisi olarak düşünülebilir. Aşkın bakış açısından hareketle evren Ben kavramına icra

edilmelidir" (Topakkaya ve Rutli, 2021: 272). Çünkü Fichte'ye göre Ben kendi edimleriyle vardır. Evreni de bu edimlere göre biliriz.

Fichte'ye göre Tanrı'nın varlığı bilimsel olarak açıklanamaz. "O mantıkla değil, ahlaksal duyguda temellenir; eğer ussal yetimiz onu kavrayamazsa ya da ayrı olarak onun ötesine geçerse, sonuçta kendimizi içinde her bir dalganın bir başka dalga tarafından ileriye sürüklediği uçsuz bucaksız bir okyanusta buluruz" (Kılıçaslan ve Ateşoğlu, 2006: 290). Bu manada Tanrı bilmekle ve bilgiyle değil eylemle anlaşılır. Çünkü Fichte için her şeyin temeli olan Ben diyalektiğinde ilk adım eylemdir. O halde Fichte Tanrı kanıtlanmasında epistemolojik alandan tamamen uzaklaşır.

Fichte deizme yakın bir Tanrı anlayışıyla insandan Tanrı'ya giden yolun insanın özünde olan ahlaklıktan geçtiğine inanır (Topakkaya ve Rutli, 2021: 280). Bu noktada insanın bu yolda ilerleyebilmesi için akıl önemli bir rol oynar. Çünkü akıl seçimleriyle ve edimleriyle ahlaki bir düzen sağlar. Akıl bu sayede Tanrı'ya ulaşmada önemli ve zorunlu bir süreç olarak, insan ile Tanrı arasında köprü niteliğindedir yorumunu yapabiliriz. Çünkü Fichte felsefesinde akıl, anlama yetisinin çok daha üstünde Tanrı'ya yakın bir anlam içerir. O halde akıl ile Tanrı arasındaki ilişkide, aklın aşkınsal bir içeriğe sahip olmasıyla, insanı Tanrısal olana yaklaştırması bakımından önemli bir bağ vardır.

Fichte felsefesinde akıl ve Tanrı ilişkisine netlik kazandırmak gerekirse Tanrı'nın ahlaksal alanda gösterilmesi doğrudan Tanrı-akıl ilişkisini getirmez. Çünkü Tanrı'nın doğrudan kavranabilmesi edimle ilgilidir. Fichte'ye göre bizim doğru eylemlerimiz, Tanrısal alanı, bu alanda ahlaksal alanı oluşturur. Fakat akıl ile eylem arasındaki ilişki Tanrı ile akıl arasında dolaylı ilişkiye sebep olur. Çünkü bizim eylemlerimizin doğru olmasıyla Tanrısal alan oluşur. Bu doğrulukta akıl kavramının kendisiyle mümkündür. O halde Tanrısal alana ulaşmak için bilmeye, bilgiye yer yoktur.

Bilgi, Fichte'ye göre özne ve nesne, birlik ve çokluk, görü ve düşünce arasındaki karşılıklı ilişkiye dayanır. Yani Fichte bilgiyi birlik temeli olarak görmüştür. Böyle bir birlikle Fichte'de aklın araştırılmasıyla bilginin kökenine dair fikir edinebiliriz. Çünkü Fichte'de akıl, bilginin temelini oluşturur. Amacımız ilk, mutlak ve koşulsuz insani bilgiye ulaşmaktır (Kılıçaslan ve Ateşoğlu, 2006: 200). Bu da aklın incelenmesiyle mümkün olabilir.

Fichte'de akıl kavramının analizi karşımıza diyalektik bir süreci çıkarmıştı. Bu diyalektik süreç onun Bilim Öğretisi bağlamında kullanmak istediği bir sistemdir. O halde Fichte Bilim Öğretisi bağlamında kurduğu sistemin aşamalarıyla aklın işleyişinin incelemesini yapmıştır diyebiliriz. Çünkü akıl, bilgiye ulaşırken bu diyalektik süreçle hareket eder. Akıl sürecin sonunda hakiki bilgiye ulaşabilir. Fichte'ye göre hakiki bilgiye ancak bahsettiği diyalektik süreçle ulaşılabilir. Çünkü böyle bir bilgi deney ve tecrübe yoluyla ulaşılabilen bir bilgi değildir. Öyle ki Fichte diyalektik süreci metafiziksel alana yaymak zorunda kalmıştır (Topakkaya, 2007: 58). Ben ile Ben-olmayı birleştiren eylem, bizi bilgiye götürür (Fichte,

1889: 101). Daha önce bahsi geçen diyalektik süreç, aklın analizi olarak karşımıza çıkmıştı. İşte bu hakiki bilgiye de akıl analizinin sonunda ulaşılabilir.

Bu bilgi özgürlüğü de beraberinde getirir. Çünkü Fichte'ye göre insanın özgür olduğuna dair bilgisi en temel ve mutlak olan tek bilgidir (Topakkaya, 2011b: 42). Özgürlük mutlak bilginin ya da genel anlamda bilginin temel dayanağı olarak görülmekte ve böyle analiz edilmektedir (Topakkaya, 2011b: 41). O halde diğer bilgiler özgürlük temellidir. Özgürlük aynı zamanda aklın incelenmesinin ilk adımıdır. Çünkü Fichte felsefesinde pratik akıl özgürlüğün alanı olarak karşımıza çıkar.

Kısaca akıl-bilgi ilişkisinde, Fichte akıl kavramının incelemesinde tek ve mutlak bilgiden bahseder. Bahsi geçen bilgi insanın özgür olduğuna dairdir. Bu özgürlük için akıl gereklidir. Akıl eyleyen olarak kendisini gösterir. Akıl ilk başta en saf haliyle var olduğu için bilen akıldan önce eyleyen akıl vardır. İşte bu yüzden akıl özgürdür. O halde akıl ve bilgi ilişkisinde özgürlük ve edim köprü niteliğindedir.

Felsefi gereklilik bağlamında, aklın özgür edimleri neticesinde Fichte'de siyaset felsefesi karşımıza çıkar. Fichte için siyaset, aklın beden bulmuş halidir diye ifade edebiliriz. Fichte için akıl, siyasi alanda fiziksel varlığımızın sınırını çizen bir gereçtir ya da Devlet, aklın bedenidir (Armaner, 2014: 36). Ahlak hukuka öncelikli olmaktadır. Bu nedenle Fichte için teorik bir alan olan hukuk Ben kavramı aracılığıyla ahlaktan önce sistem içerisinde açıklanmalıdır (Topakkaya ve Doğan, 2016: 154). Çünkü hukuk Ben'in eylemde bulunmasıyla sistem içinde kendine yer bulur.

"Fichte'nin Doğal Hukukun Temelleri"indeki bu konuya ilişkin savı, Ben'in Ben olmayan üzerinde edimde bulunmak ve aynı zamanda Ben olmayan tarafından engellenmek/sınırlanmak zorunda olduğu düşüncesine işaret etmektedir. O halde Fichte için özgür ve rasyonel bireyin edimlerine sınır geldiğinde siyaset felsefesi başlar. Her özgür varlık, özgürlüğünü zorunlu olarak kullanmak isteyeceğinden, Ben ister istemez diğer özgür varlıklardan, eylemlerini Ben'in özgürlüğünü kullanabileceği bir alana imkan verecek şekilde sınırlamalarını mecbur kalarak isteyecektir. Fichte bu nedenle, Ben'in, diğerlerinin kendisini tanıyacaklarını varsaymak zorunda olduğunu; ancak Ben, diğerlerine rasyonel varlıklar olarak davranmadıkça onların da kendisine bu şekilde davranmasını beklemeyeceğini ileri sürer (Kılıçaslan ve Ateşoğlu, 2006: 370). Bu sebeple Fichte siyaset felsefesini temellendirirken Ben olmayana da ihtiyaç duyar.

"Ben" bir başka Ben'in karşına işleyişle çıkar; bu da bir zorunluluk olmayıp bir gerekliliktir; bu isteyiş akıllı bir varlığın özgürlüğüne yönelmesidir. Yalnız, biz kendimiz kendimizi özgür olarak belirliyorsak, o zaman karşımızdaki "Ben"den de aynı şeyi isteyebiliriz. İşte bireylerin birbirleri karşısında böyle eşit bir işleyiş ile çıktıkları yer, siyasetin alanıdır (Yıldırım, 2018: 61). Akıl sahibi her birey kabul edilme, tanınma ister. Hak sahibi olmak ister. O halde her akıl sahibi birey kendi haklarına sahiptir diyebiliriz. Bu durumda Fichte'de siyaset felsefesinin anlaşılabilmesi için Fichte felsefesinde akıl kavramına öncelik verilmesi gerekir. Yani aklın edimlerine sınırın başladığı yerde hukukun alanı açılır.

Siyaset felsefesi bağlamında aklın eylemlerine getirilen sınır ile akıl kendisine yabancılaşabilir. Fichte'de yabancılaşma terimiyle karşılanabilecek durum ve süreçlere rastlanmakla birlikte, kendi felsefesinin temellerini atmış olduğu "Bilim Öğretisi" eserinin teorik bölümünde, yabancılaşma terimi çok özel bir anlamda kullanılır: Karşılıklı ilişkinin temeli özgür aktiviteyse yani bu karşılıklı ilişkiyi olanaklı kılan biçim özgür aktivite tarafından belirleniyorsa; bu karşılıklı ilişki töz-ilinek ilişkisi biçiminde olduğunda, yabancılaşma ortaya çıkar. "Fichte'de yabancılaşma olgusu en temelde Davidov'un da dediği gibi 'mutlak Ben'in 'ampirik Ben' ile olan ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. 'Ben'in kendini bilmesi, bir 'Ben-olmayan'ın ortaya koyulması aracılığıyla, gerçekliğin 'Ben' ve 'Ben-olmayan' arasında paylaşıldığı bir alanda ortaya çıkacak ampirik bir bilinçte mümkün hale gelecekse; 'Ben' kendisini kendi yalınlığında bilemeyecek ve bu bilinç yabancılaşmış bir bilince karşılık gelecektir." Yani akıl kendi farkındalığına vardığı doğada kendine sınır çizerken kendine yabancılaşır. İşte bu yabancılaşma Fichte felsefesinde siyasi alanı beraberinde getirir.

Sonuç olarak akıl-siyaset ilişkisini incelerken karşımıza çıkan temel kavramlar sırasıyla eylem, özgürlük ve yabancılaşmadır. Bu üç saç ayağı akıl-siyaset ilişkisinde köprü olurlar. Çünkü akıl saf haliyle bulunurken ilk olarak eylemde bulunur. Bu eylem akıl kavramının özgür olduğunun kanıtıdır. Akıl, fiziksel dünyada özgür edimde bulunup, kendine yabancılaşırken Fichte'de siyaset felsefesi karşımıza çıkar. Çünkü bu yabancılaşma ile tanınmak ve hak sahibi olmak isteyen akıl, diğer akıl sahibi olan tek tek bireylerle ilişki halinde olur. Bu ilişkide haklar ve tanınma isteği vardır.

O halde buraya kadar olan süreçte akıl, bilgi, ahlak, Tanrı, siyaset gibi birçok kavramı birbiriyle ilintili şekilde görmüş oluruz. Fichte'ye göre bu ilintinin sonucunda akıl kavramının en temelde olduğunu görürüz. Bu sebeple Fichte'de akıl onun felsefesinin temelinde yer alan aşkın bir kavram olarak karşımıza çıkar. Fichte felsefesinde akıl aşkınsal bir içerik kazanırken, Fichte felsefesinde akıl kavramına biçilen rolde netlik kazanır.

Fichte için akıl, her şeyin temelinde var olurken, mutlak bir hal alacaktır. Çünkü akıl kapsayıcı birlik olarak, her şeyin kendinden pay aldığı bilinçli bir varlık olarak kabul edildiğinden, varlık ancak bilinçten çıkarılıp, açıklanabilir. Fichte idealist bir filozof olarak, temele aldığı saf bilinçle bütün varlık alanını sistematize eder. Bu sistem Fichte'yi mutlak bilince ve mutlak Benin mutlak idealizmine götürecektir.

O halde akıl, Fichte felsefesinin merkezinde yer alan, tek tek bütün varlıkları içinde bulunduran, kendini eyleyen olarak ifade eden bir birlik olarak, mutlak hale gelmiştir diye ifade edebiliriz. Mutlak Ben, bütün insanlar için geçerli olan, tümel akıldır. Bu tümel akıl, pratik aklın en yüksek ilkesidir. Çünkü eyleyen olarak akıl, pratik alanda yani doğada kendini açar ve orada farkındalık oluşturur. Akıl, mutlak olarak kendi istemine sahiptir. Çünkü akıl, özgür olarak eyleyebilir. Bu özgür eylemde özgürlüğü getirir. Bu istemenin gerçek anlamda özgürlük getirebilmesi için aklın hazzal isteklerden uzak durup, kendi yasalarına uygun hareket etmesi

gerekir. Yani mutlak akıl, gerçek anlamda özgür olup kendi farkındalığına varmak için kendi istemiyle kendine sınır getirmiş olur. Bu noktada şu ayrımı fark etmek gerekiyor: Akıl ile anlam yetisi arasındaki fark. Anlama yetisi, dış dünyada görüp, duyduğumuz nesnelere kavramamızda işe yararken, akıl daha üst bir yeti olarak karşımıza çıkar.

Akıl, Fichte felsefesinde birçok kavrama hükmeder hale gelmiştir. Çünkü realite aklın eylemleriyle keşfedilebilir bir hal alır. Akıl sayesinde dış dünya kavranabilir bir hal alır. Akıl sayesinde kavranan dünyaya düzen getiren, kural koyan yine akıldır. Buna istinaden akıl, dış dünyayı yönlendirmesi açısından yetkin bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle Fichte'ye göre gerçek düzen akıldan çıkar diyebiliriz.

Yetkinliğe sahip olan akıl, Fichte için mutlak doğruyu kavramamızda önemli bir yetidir. Çünkü akıl, saf olarak gerçekliği kavrar ve duylardan bağımsız olarak hakikate ulaştırabilir. O halde Fichte'ye göre akıl, mutlak kavrama gücü olarak karşımıza çıkar. Bu güçle akıl, mutlak olana yaklaştırması bakımından tekrar mutlak bir içerik kazanır diyebiliriz.

Fichte'nin bu düşünceleri ile Felsefenin sınır, işleyiş ve amacının akıl ile belirlendiğine ilişkin genel kanı söz konusudur. Bu noktanın vurgulanışı, net bir biçimde, felsefe konularındaki rasyonel verilerde kendini gösterebilir. Fichte felsefesinin işleyişini akıl kavramına bağlayıp, felsefenin amacını da aklın kendi kendini kavraması olarak belirlemiştir. Bu sebeple her şey rasyonel olana bağlanırken, rasyonel bir dizge kurmuş olur. Bu manada akıl, Fichte felsefesinde düzenleyici bir prensibe sahiptir. Zaten Fichte felsefesinde Ben'in hareketlerini aklın hareketleri olarak kabul ettiğimizde, aklın edimleriyle felsefi dizgenin oluştuğunu da kabul etmiş oluruz.

3. Fichte'de Akıl Kavramının Alman İdealizmi'ne Etkileri

Alman İdealistlerine göre kendi felsefi sistemlerini temellendirmek aynı zamanda aklın açılımını sunmaktır. O halde akıl kavramını anlaşılır kılmak, Fichte, Hegel ve Schelling'in felsefi sistemlerini anlamak içinde gereklidir. Fichte düşünceleri ile Alman İdealizminin diğer önemli temsilcileri olan Schelling ve Hegel'i önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etki eleştiriye de beraberinde getiren birikimsel bir ilerlemeyi sağlar. Alman İdealizmine dahil olan isimlerin ortak ve önemli konularından biri aklın sınırı ve önemi konusu: Kant'ın saf aklın sınırlarını göstermeye çalıştığı eseriyle başlar ve hemen peşinden hız kazanarak Fichte'nin "Bilim Öğretisi", Schelling'in "Özdeşlik Felsefesi" ve felsefi aklın kendini mutlaklaştırdığı Hegel'in "Mutlak İdealizmi"yle aklın tarihsel dizgesi karşımıza çıkar (Topakkaya, 2011a: 31).

Schelling, ilk yazılarında, Ben'den yola çıkmakla ve düşünülen her şeyin Ben'de konulmuş olduğu kabul etmekle Fichte'nin bir izleyicisidir. Ama o, daha burada bile Fichte'den ayrılır. Çünkü Schelling'e göre Ben, başlangıçtan beri Mutlak Ben'dir. Böylece bu Ben, Fichte'de olmadığı biçimde Tanrı yerine geçer. Ayrıca Ben'in karşısına konulan ve ampirik varlığın temeli olan Ben-Olmayan kavramı da

Fichte felsefesine yabancıdır (Topakkaya, 2011a: 34). Schelling Ben olmayanı yabancı olarak kabul etmeyip, ampirik varlığın temeline koyar. O halde Schelling, Fichte'nin Ben'in merkezde olduğu "öznel" idealizminin karşısına kendi "nesnel" idealizmini koyar. Schelling'in hareket noktası doğa felsefesidir ve o doğada "nesnel" akli bir yapının olduğuna inanır. Fichte doğayı yalın anlamda her zaman Ben'i gösteren duyuların bir toplamı olarak kabul ederken, Schelling Ben ve Doğa'yi, özne ve nesneyi birbirlerine eşit iki kutup olarak görür, özdeş gösterir.

O halde Schelling felsefesinin mutlak özdeşlik üzerine kurulu olduğunu söyleyebiliriz. Mutlak özdeşlik Schelling için mutlak akılda ortaya çıkar. Özne ve nesne arasında farklılık "mutlak özdeşlik" ve "öznel ve nesnel olanın mutlak anlamda farksızlığı" ilkesinin anlaşılması bağlamında bir ön kabul olarak Schelling felsefesinin temelini oluşturur. Bu temel kabul ona göre "mutlak akıl"da ortaya çıkmaktadır. Mutlak akıl özne ve nesne temelli değil, özne ve nesne özdeşliğinin özdeşliğidir. Sonuç olarak Schelling, Fichte'de özne temelli akıl anlayışından öte özdeşlik ilkesine dayalı, nesnel akıl karşımıza çıkar (Topakkaya, 2011a: 36). Filozoflar bunu temellendirirken, Fichte bunu ahlak felsefesiyle, Schelling sanat felsefesiyle Hegel ise bunu Geist adı altında kültürle yapar.

Hegel'in felsefi dizgesinde, Fichte'nin mutlak Beninin kendini gerçekleştirmesinin, tek tek açılımlarla gerçekleştirdiğini görürüz. Hegel Fichte'nin Ben felsefesini Geist kavramıyla ifade edip dönüştürür. Bu manada Hegel, akıl ile ilgili düşüncelerinde Fichte'den beslenip, Fichte'nin düşüncelerini dönüştürüp, daha kapsamlı halde aklın incelenmesiyle karşımıza çıkar. Hegel Schelling felsefesinin aksine nesnel akıldan ziyade, mutlak akıl vurgulanmıştır. Her şey mutlak aklın kendini fark etmesinin aşamalarıdır.

Bu durumu kısaca özetleyecek olursak: Hegel felsefesinde üç aşamada gerçekleşen özne, nesnel ve mutlak tin aşamalarıdır. Aslında bu üç aşamalı sistem Alman İdealizmi'nin özetidir. Özne alanı, Kant felsefesinde "Kendinde şeyin" kendini gerçekleştirdiği, nesnel tin doğa alanı olarak Schelling felsefesini gerçekleştirdiği, mutlak tin ise Fichte'de mutlak aklın kendini gerçekleştirdiği alanlardır.

Alman İdealistleri için "bilginin kaynağı nedir?" gibi önemli bir problemde akıl kavramının anlamı, içeriği, özü, sınırı belirlenmeli ve bu doğrultuda çözüm yolu bulmak gerekir. Bu noktada "Alman idealizmi bilginin kaynağı olarak akıl ile anlak (zekâ) arasında bir ayırımı gider. Anlak kavramıyla düşünsel anlamda algısal görüngülerle ilgili bir yetiyi ifade ederken, akıl kavramıyla düşünülebilen ve bilinebilen her şeye yönelik bir "bilgi yetisi" iddia etmektedir. Böyle bir yeti sık sık "mutlak" kavramıyla eş anlamda kullanılır. Buna istinaden felsefenin görevi aklın kendini bilmesi olarak ifade edilir ve bu durum mutlakla özdeş gösterilir" (Topakkaya, 2011a: 35). Yani akıl, algısal olanında üstünde, kapsamlı bir tin gibi anlaşılıp, yorumlanabilir.

Alman idealistleri, felsefelerinin çıkış noktası olarak, Kant'ın ortaya attığı akılla anlaşılabilir dünyayı ve onun ürettiği ahlak yasasında ifade ettiği özgürlük kavramını kavramaktadırlar (Gültekin, 2018: 3). Kant, Verstand kavramını

değişik şekillerde tanımlar: spontane biliş, düşünme yetisi, kavramlar ve yargılar yetisi, kurallar yetisi. Verstand, kategorilerin kaynağıdır. Duyarlılıkla (uzay ve zaman formlarıyla) dış dünyadan alınan duyular Verstand aracılığıyla düşünülür. Yani Verstand, deneyimimizin nesnelere kategoriler aracılığıyla düzenler, onları belli kavramlarla ilişkilendirerek bilmemize neden olur (Onur, 2016: 5). O halde akıl, Kant felsefesi ile birlikte algılananların üstünde birliği sağlayan, kapsayıcı bir ruh halini almıştır. Çünkü akıl, yasalar koyar ve tarihteki yasalar da akıl temellidir. Tarihte insan erek sahibi olarak hareket etmektedir. Bu yüzden akıl tarihte erek sahibi olarak yasalar ortaya koymaktadır. Doğa aklın buyurduğu yasaları yürürlüğe koyarken, hukuk ilkelerine varmaya çalışan akıl doğadaki mekanizmayı araçsallaştırıp kullanmaktadır (Kahraman, 2016: 5).

Bu noktada Fichte ise Ben'in hareketlerini aklın hareketleri olarak düşünken, anlık akıl ayırımına gider. İdealist bir çizgide akıl kavramını değerlendirir. Bu idealist çizgide akıl, mutlaklaşırken, tarih içinde ilerleyen, tarihi yönlendiren bir etkin neden halini alır. Fichte için öznel bir içeriğe sahip olan akıl, doğa için temel oluşturur. Anne- çocuk örneğinde olduğu gibi, çocuğun olması için anne şarttır. Aynı zamanda annenin anne olarak kendi farkına varabilmesi için çocuk zorunludur. O halde akıl- doğa ilişkisinde öncelik mutlak anlamda akla aitken, doğada bu süreçte zorunlu olarak vardır. Fichte bu akıl-doğa ilişkisinde akla ağırlık verirken doğaya dair bir şey bırakmaz. Çünkü akıl kendini bölüp, kendinden bir parçaya yabancılaşır.

Mutlak özdeşliği kabul eden Schelling bu düşüncüyü kabul etmez. Schelling bu özdeşliği sanatta arar. Akıldan çok doğaya ağırlık veren Schelling için sanat doğadan başlar. Doğa akıl olmadan, kendi başına değişim ve oluşum içindedir. Hegel ise bu düşüncelerin hepsini içinde bulunduran bir sistem ile çelişki ruhuna dayanan, mutlak, kapsayıcı bir akıldan bahseder. Sonuç olarak Alman İdealizminde akıl, Kant ile başlayıp Hegel'de zirveye ulaşan bu süreçte, idealist bir çizgide değerlendirilirken, akla yüklenen anlam, anlama yetisinden ziyade kendi sistemlerini temellendirdikleri üst bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Alman idealistlerinin akli üst bir ilke olarak değerlendirirken, hepsinin akıl için merkez olarak belirledikleri noktalar farklıdır. Bu alanlar Fichte için ahlak, Schelling için sanat ve Hegel için hem ahlak hem de siyasetin mutlak bir ilkede birleştiği diyalektik yöntemdir.

SONUÇ

"Akıl nedir?" sorusu insanlığın gelişim evleri için önemli bir sorudur. Çünkü bu soruya verilen cevaplar o dönemde yaşayan insanlığın gelişim düzeyini de belirlemektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda akla verilen önemde değişiklik göstermiştir. Bu konuda özellikle Alman İdealistleri, insanlığın ve felsefenin seyrini değiştirecek cevaplar verip, felsefi dizgelerini de verdikleri cevaplar doğrultusunda değiştirmişlerdir. Çünkü akıl, Alman İdealizmi ile birlikte zekadan farklı olarak ele alınmıştır. Bu nedenle Alman İdealistleri Akli anlama yetimizin üstünde bir ilkeye dönüştürüp, bu doğrultuda felsefelerini oluşturmuşlardır.

Bütün bu anlatılanlara istinaden, Fichte'de akıl konusu geriye dönüşü zorunlu kılıp, idealizmle birlikte birçok düşünceyi içinde barındıran bir içerikle karşımıza çıkmaktadır. Fichte'nin akla yüklediği anlam onun idealist tavrıyla bağlantılıdır. Bu sebeple Fichte felsefesinde akıl kavramını geriye dönük idealist dizgeden bağımsız düşünemeyiz. Aklı felsefi sisteminin temeli yapması Fichte'nin idealist tavrından kaynaklanır. Öyleki Fichte için akıl; siyaset, Tanrı, ahlak, bilgi anlayışlarının oluşmasında zemin olmuştur. Bu şekilde Fichte akli kapsayıcı bir ilkeye dönüştürmüştür. Sürecin sonunda, Fichte'nin akla, bilgileri alıp kullanmanın dışında tinsel bir özellik yüklediğini görürüz. Kısacası Fichte için akıl, birçok şeyin temeli, kapsayıcı birlik, aşkın ve mutlak bir ilkedir.

Fichte idealist düşünceleriyle akli araç olarak değil amaç olarak görür. Çünkü Fichte felsefesi akli hedef alıp, bizlere aklın açılımını sunmuştur. Filozof başrole akıl kavramını alırken, akıl dışında kalanlar, aklın roldeki oyununu daha iyi yansıtması için figüranlardır yorumunu yapabiliriz. O halde Fichte akli amaç olarak görürken, aklın önemini ve mahiyetini bir kez daha vurgulamış olur.

Fichte için akıl, yetkinlik sahibi olarak, felsefenin ilerleyişini belirleyen bir yetidir. Bu sebeple onun felsefesini anlamak için Fichte'ye göre akıl kavramının ne anlama geldiğini bilmek ve akli iyi analiz etmek gerekir. Bu analiz sayesinde felsefe tarihinde önemli yere sahip olan Alman İdealizminin temel problemine de değinmiş oluruz. Çünkü Fichte, Schelling ve Hegel idealist bir tavırla akli anlamlandırmak, bu anlamlandırmayla birlikte kendi felsefelerini sistematize etmek istemişlerdir.

Aklın sınırı, aklın mahiyeti gibi konular, Alman İdealizmi'nin temel konularından biridir. Bireyin yerine tını koyan Alman İdealistleri akıl kavramını da olağan anlamından çıkarıp, daha üst bir ilkeye bağlarlar. Alman İdealistlerinin akıl kavramına böyle bir içerik yüklemesinin temel sebebi Kant'tır. "Kendinde şey" problematiğine sebep olan Kant, kendinde şeyleri insan aklının anlamayacağını, kendinde şey olarak kalacağını ifade eder. Bu noktada Fichte, Schelling ve Hegel üçlüsü, bu probleme çözüm arayıp, bu arayışlar üzerinden felsefelerini temellendirirler. O halde aklın sınırı ve mahiyeti problemi, Alman idealistlerinin felsefi dizgelerinin temelidir diyebiliriz.

Alman İdealizmde ve Fichte felsefesinde akla yüklenen bu içerik, akli Tanrısal olana yaklaştırırken bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu problemlerden biri Fichte'ye karşı olan ateizm suçlamalarıdır. Fichte akli evrene düzeni veren eylem olarak ifade ettiği için, teizmin sunduğu Tanrı anlayışından farklı bir Tanrı fikriyle karşımıza çıkmıştır. Fichte her şeyin kaynağı olarak kabul edilen Tanrı anlayışından farklı bir anlayışa sahiptir. Burada kaynak ahlakiliktir. Bu ahlakilikte akıl temellidir. İkinci problem ise akla yüklenen önem, Fichte felsefesinde solipsist bir tavır ile Alman İdealizminin narsist bir tavra yönelmesine sebep olmuştur diyebiliriz.¹ Çünkü akla yüklenen içerik anlama yetesinin üstünde

¹ Narsist tavır olarak kastedilen; insanın kendini, doğadan ve diğer canlılardan üstün tutup, onları kendi çıkarları için araç olarak görmesidir.

olunca, insan doğadan ve diğer canlılardan farklı olduğunu anlayıp, kendini benliğinin dışında kalan her şeyden üstün görebilir (Topakkaya, 2011b: 273). Bu durum insanlığın doğaya hâkim olma girişiminin ilk edimleri olabilir. İnsanlık kendinin dışında kalan her şeyi önce kendisini tanımak için daha sonra da kendine sağlayabilmek için kullanmaya başlar. Diğer bir problem ise, Fichte felsefesinde aklın, bütün etkinliklerin birliği olarak kabul edilmesidir. Bu ifade insanlığa dair her şeyin akıl temelli olup, insanlığı sistemleştirmek anlamına gelebilir. Fichte bu düşünceleriyle insanı akıl ile sistemli olarak değerlendirmek istemiştir. Fichte akıl ile ilgili düşüncelerini idealist ve sistemli bir tavırla ortaya koyarken, reelde mümkün olması zor bir insan portesiyle karşımıza çıkmış olur. Oysa insan sadece akıl temelli bir varlık olmayıp, duyusal ve duygusal durumları ile de var olur.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Fichte Ben felsefesindeki diyalektik açılımla, akli etkin eyleyen bir güç olarak mutlaklaştırırken, aklın etkin eyleyen gücü bilgi, ahlak, siyaset, Tanrı gibi birçok konu için temel teşkil etmiştir. Schelling Fichte'nin bu düşüncesinde doğaya ayrı bir değer atfederken, Fichte'den ayrılır. Hegel ise Kant'ın, Fichte'nin ve Schelling'in düşüncelerini kapsamlı diyalektik sisteminde açıklarken, mutlak bir akıldan bahseder. Fichte'de mutlak akıl, özne temelli iken, Schelling doğaya verilen önemi azaltmamak için felsefesinde özne nesne özdeşliğinden bahsedip, mutlak akı, mutlak özdeşlik ile temellendirir. Hegel ise hem Fichte'nin hem de Schelling'in felsefesini kapsayan felsefi dizgesi ile mutlak akıldan bahseder. Kant'la başlayan süreçte akıl, Alman idealistlerinin idealist düşünceleri ile mutlak hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Armaner, T. (2014). *Tarih ve Temsil*. Ankara: Dost Yayınları.
- Bektaş, C. (2012). Fichte'de Öznelerarasılık ve Beden Sorunu. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <http://hdl.handle.net/11655/1233>.
- Beiser, F. (2022). *Aklın Kaderi Kant'tan Fichte'ye Alman Felsefesi*. (Çev.). Emre Bilgiç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cottingham, J. (2015). *Akılçılık*. (Çev.). Bülent Gözkan. Ankara: Dergâh Yayınları.
- Ertene, M. (2018). Fichte Ne Dedi, Schelling Ne Anladı? Doğayı Görmek Ya DaDoğayla Görmek. *Felsefi Düşün Akademik Dergisi* 11, 65-93.
- Fichte, J. G. (1889). *Science of Knowledge (Wissenschaftslehre)*. (Adolph Ernst Kroeger - William Harris). London: Trubüner and Ludgate Hill.
- Görkberk, M. (2013). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gültekin, A. (2018). Alman İdealizminde Fichte'nin Ben Felsefesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(16), 599-611.
- Hilav, S. (2012). *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Kahraman, H. (2016). Çağdaş Felsefe Öncesi Düşüncede Akıl- İlerleme İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20(4), 3-22.
- Kant, I. (2015). *Prolegomena*. (Çev.). İoanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Küçükparmak, A. (2017). İdealizminin Reddi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5(1), 11-25.

Onur, F. (2016). Horkheimer'de Akıl. *Kilikya Felsefe Dergisi* 3(1) ,74-89.

Özçınar, Ş. (2014). Düşüncenin Tarihsel Sürecinde Hegel'in Varlık, Yokluk ve Oluş Diyalektiği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 22, 91-109.

Platon. (2006). *Devlet*. (Çev.). Sabahattin Eyyüpoğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Salman, S. (2018). Kant'a Karşı Kant İçin: Fichte'nin Hayalgücü Felsefesi. *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi* 11, 208-237

Topakkaya, A. (2011a). Alman İdealizmi'nde Akıl. *Felsefe Dünyası* 1(53), 28-41.

Topakkaya, A. (2011b). *Fichte*. İstanbul: Say Yayınları.

Topakkaya, A. (2007). Fichte'nin "Bilim Öğretisi" Adlı Eserinde Varlık Açılımının Yöntemi Olarak Diyalektik. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi* 9,49-61.

Topakkaya, A. & Doğan. S. (2016). Homo-Contractus Fichte'de Toplum Sözleşmesinin Temellendirilmesi. *Ombudsman Akademik Dergisi* 4(2), 151-170.

Topakkaya, A. & Rutli, E. (2021). *Kant'tan Hegel'e Alman İdealizmi*. Ankara: Fol Yayınları.

Uçar, Ö. (2010). Schelling'de Felsefe ve Sanat İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <http://hdl.handle.net/11452/8699>.

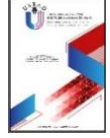
Ünsal, F. (2019). Öz-Bilinç Tartışması Bağlamında Fichte Düşüncesi Üzerine Bir İnceleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 28, 243-273.

Yıldırım, F. (2011). Fichte'nin Devlet Anlayışı. (Yüksek Lisan Tezi). Erişim Adresi: <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/535282>).

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Fichte'ye göre insanın tinsel gücüne denk gelen akıl, zekadan farklıdır. Bu sebeple akıl (insanın tinsel gücü) ile zihin (idrak etme yetisi) arasındaki temel ayrımın farkında olmak gerekir. Fichte için akıl aşkınsal bir içeriğe sahiptir. Bu aşkınsal içerik idealizmin tarihsel gelişimiyle bağlantılı olarak ilerleyen süreci zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple "Fichte felsefesinde akıl kavramı nedir?" sorusuna cevap ararken birçok filozofun düşünceleriyle karşılaşırız. Bu filozoflardan biri de Platon'dur. Platon'un "Devlet"te ve birçok diyalogunda yer alan "İdealar" bu geleneksel idealizm dizgesini başlatır. Genel olarak materyalizme karşı olarak konumlandırılmış bu dizgede Leibniz önemli yere sahiptir. Çünkü beden ile ruh arasındaki ilişkide Leibniz "önceden kurulmuş uyum teorisini" açıklarken ruhun monadlarından bahseder. Leibniz bu sayede fiziği temel alan metafizik anlayışını tersine çevirerek metafizik temelli bir fizik anlayışı ortaya koyar. Platon'un idealar hakkındaki düşünleri daha birçok düşünür için ilham kaynağı olmaktadır. Bu dizgenin sonunda karşımıza çıkan diğer önemli filozof ise Kant'dır. Kant geliştirdiği felsefi sistem ile Alman İdealistlerine yol açmıştır. Özellikle Fichte, Kant'ın sisteminde eksik olan noktalara değinip, Kant'ın yarım bıraktığı yoldan devam etmiştir. Bu duruma istinaden Kant'ın "kendinde şey" problemi üzerinde duran Fichte, bu probleme çözüm bulurken, kendi felsefi sistemini oluşturup, akıl kavramına açıklık getirmiştir. Fichte'nin felsefesini anlamak için onun "Bilim Öğretisi"ni iyi bilmek gerekir. Çünkü Fichte felsefesi Ben felsefesidir ve Ben felsefesini, kendi "Bilim Öğretisi"nde başlatıp, açıklar. Fichte Ben felsefesini diyalektik bir süreçle işler. Bu diyalektik süreç; Ben, Ben-olmayan ve Mutlak Ben'den oluşmaktadır. Fichte Ben felsefesini incelediği diyalektik süreçle aslında aklın analizini bizlere sunar. Çünkü Fichte için Ben'nin hareketleri aynı zamanda aklın hareketleridir. Fichte merkezde olan Mutlak Ben ile aklın nasıl mutlak bir hal aldığı diyalektik süreçte bizlere sunmuş olur. Fichte'ye göre mutlak ve aşkınsal bir içeriğe dönüşen akıl, siyaset, sanat, din, ahlak gibi birçok konuyu da beraberinde getirir. Fichte bu düşünleriyle Alman idealizminin temel sorularından biri olan "Aklın mahiyeti ve önemi

nedir?" sorusuna cevap için ilk adımı atmış olur. Alman İdealizminin diğer önemli temsilcilerinden Schelling ve Hegel bu cevap doğrultusunda kendi felsefi sistemleri için gerekli adımları atmıştır diyebiliriz.Çünkü Hegel, diyalektik türetme yönteminde Fichte'den oldukça etkilenmiştir. Schelling ise Fichte'nin mutlak Ben'ini eleştirdiğinde Fichte etkisinde kalarak kendi felsefi dizgesini oluşturmuştur.

EXTENDED ABSTRACT:According to Fichte, the mind, which corresponds to the spiritual power of man, is different from intelligence. For this reason, it is necessary to be aware of the fundamental distinction between mind (man's spiritual power) and intellect (comprehension). For Fichte, mind has a transcendental content. This transcendental content necessitates the progressing process in connection with the historical development of idealism. For this reason, "What is the concept of mind in Fichte's philosophy?" While looking for an answer to the question, we come across the thoughts of many philosophers. One of these philosophers is Plato. The "Ideas" in Plato's "The Republic" and many of his dialogues initiate this traditional idealism system. Leibniz has an important place in this system, which is generally positioned against materialism. Because in the relationship between the body and the soul, Leibniz talks about the monads of the soul while explaining the "pre-established theory of harmony". In this way, Leibniz reverses the physics-based understanding of metaphysics and reveals a metaphysical-based understanding of physics. Plato's thoughts on ideas are a source of inspiration for many other thinkers. At the end of this line, the other important thing we come across is Kant. Kant led to the German Idealists with the philosophical system he developed. In particular, Fichte touched on the missing points in Kant's system and continued on the path that Kant left unfinished. Based on this situation, Fichte, who focused on Kant's "thing-in-itself" problematic, while finding a solution to this problem, he created his own philosophical system and clarified the concept of mind. To understand Fichte's philosophy, it is necessary to know his "Science of Knowledge" well. Because the philosophy of Fichte is the philosophy of the Ego, and he starts and explains the philosophy of the self in his "Science of Knowledge". Fichte processes the philosophy of the Ego through a dialectical process. This dialectical process; The Ego consists of the Not-Ego and the Absolute Ego. Fichte offers us the analysis of the mind with the dialectical process that he examines the philosophy of Ego. For Fichte, the movements of the Ego are also the movements of the mind. Fichte presents us in the dialectical process how the mind has become absolute with the Absolute Ego in the center. According to Fichte, mind, which turns into an absolute and transcendent content, brings with it many issues such as politics, art, religion and morality. With these thoughts, Fichte, one of the basic questions of German idealism, "What is the nature and importance of the mind?" It takes the first step to answer the question. We can say that Schelling and Hegel, one of the other important representatives of German Idealism, took the necessary steps for their own philosophical systems in line with this answer. Because Hegel was highly influenced by Fichte in his method of dialectical derivation. Although Schelling criticizes Fichte's absolute Self, he created his own philosophical system under the influence of Fichte.

VERGİ PLANLAMASI YAPILMASINA SINIRLAMA GETİREN KURUMLAR

INSTITUTIONS THAT LIMIT TAX PLANNING

Bahan YENİLMEZ

Dr., Muhasebe-Finansman, Finans, Ankara Üniversitesi,
Ankara/Türkiye.

PhD, Accounting-Finance, Finance, Ankara University,
Ankara/Türkiye.

yenilmezbahan@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-8514-7276

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1209983

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25.11.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 03.08.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Yenilmez, B. (2023). Vergi Planlaması Yapılmasına Sınırlama Getiren Kurumlar. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 290-320.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışmada başta çok uluslu şirketler olmak üzere yaptıkları doğrudan ve dolaylı yatırımlarda bir finansal aracı gibi önemli bir vergi avantajı sağlamak için kullanılan Vergi planlaması uygulamalarına sınırlama getiren kurumlar kavramsal bir çerçevede incelenerek bu uygulamaların vergi planlaması üzerinde etkili olup olmadığı tartışılmıştır. Bu kapsamda önce vergi planlamasının ne olduğu ve amacına değinilmiş daha sonra da başta OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesi kapsamındaki vergi planlamasına sınırlama getiren kurumlar irdelenmiş daha sonra da Türkiye'ye mahsus vergi planlamasının yapılmasına engel olan kurumlara değinilmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda vergi planlamasını önlemek için kullanılan bazı kısıtlamaların firmaların hem mali yapılarını hem organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebildiği tespit edilmiş ve bu yapılacak düzenlemeler ile bu kısıtlamaların kapsamının uygulamada yaşanan sorunlar kapsamında daha net belirlenmesi ve yaşanan sorunlara ilişkin çözümler bulunması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yatırım kararı, Vergi Planlaması, Vergi Planlamasına Sınırlama Getiren Kurumlar; Türk Vergi Sisteminde Vergi Planlamasını Engelleyen Faktörler

Abstract: In this study, institutions that limit tax planning practices, which are used to provide an important tax advantage such as a financing tool in their direct and indirect investments, especially multinational companies, are examined in a conceptual framework and it is discussed whether these practices are effective on tax planning. In this context, firstly, what tax planning is and its purpose is mentioned. Then, the institutions that restrict tax planning within the scope of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) project implemented by OECD countries are examined. After that the institutions that prevent tax planning for Turkey are mentioned. As a result of this study, it has been determined that the some restrictions used to prevent tax planning can negatively affect both the financial and organizational and tax structures of the companies, and it has been suggested that the scope of these restrictions be determined more clearly within the scope of the problems experienced in practice and finding the solutions to the problems experienced with these regulations.

Key Words: Investment Decision, Tax Planning, Institutions Restricting Tax Planning; Factors Preventing Tax Planning in the Turkish Tax System

GİRİŞ

Temel bir tanımlamayla vergi planlaması daha az verginin ödenmesi amacıyla vergi mevzuatına aykırı davranışlardan kaçınarak işletmelerin yapacakları yasal faaliyetlerin sonucunda işletmelerin vergiden kaçınmasıdır (Erdem vd., 2012: 175). Burada vergi planlaması yapılmasındaki temel amaç vergiyle ilgili yasalara ve vergiye ilişkin etik standartlarla uyumlu vergiden kaçınma amacı taşıyan yapılar oluşturmak ve böylece en az vergi miktarının ödenmesini sağlamaktır (Gökten ve Karabudak, 2017). Başka bir ifade ile vergi planlaması, bir işletmenin yahut bir bireyin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerinin en düşük düzeyde vergi ödenmesini sağlayacak biçimde düzenlenmesidir (Saraçoğlu ve Çakır, 2017). Vergi planlaması transfer fiyatlaması uygulamaları, yurtdışında iştirak kurarak elde edilen kazançlar, şart aranmaksızın istisna kapsamında tutulan kazançlar, yatırımların vergi cennetlerine, serbest bölgelere kaydırılması, yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının sağladığı imkanlar, ülkelerin yatırımcılara tanımış olduğu lokal ölçekli indirim, istisna ve muafiyetler gibi pek çok farklı yöntemin doğru bir şekilde uygulanmasıyla etkin bir şekilde yapılabilmektedir.

Vergi planlamasının yapılması suretiyle başta çok uluslu şirketler olmak üzere şirketlerin yatırımlarını daha düşük vergi oranına sahip olan ülkelere kaydırması, vergi planlamasının bilincinde olan işletmelerin bu vergisel avantajlardan önemli ölçüde yararlanmaya çalışmaları ve hatta başta yine çok uluslu şirketler olmak üzere kurumların daha az vergi ödemek amacıyla ülkelerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri sofistike teknikler geliştirerek vergi planlamasının sınırlarını zorlamaları devletlerin önemli bir vergi gelirinden mahrum olmalarına sebebiyet vermiştir (Kılıçer, 2017). Devletler de bu gelir kaybının önüne geçmek adına kendi kanunlarında çeşitli önlemler almışlardır. Bunlardan biri de OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesidir. Bu projenin temel hedefi; ülkelerin lokal düzeyde uygulamış oldukları katı olmayan mevzuat yoluyla ve sağlamış oldukları finansal teşvikler ve kolaylıklarla, uluslararası seviyede bilinçli olarak ya da olmayarak yarattıkları haksız vergi rekabetini engellemek ve kârın düşük vergi uygulayan yahut hiç vergi uygulamayan ülkelere kaydırılarak vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçmektir (Uslu, 2019).

1. VERGİ PLANLAMASININ TEORİK ÇERÇEVESİ

Vergi planlamasında sıklıkla karıştırılan iki unsur olan vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü vergiden kaçınmada vergiyi doğuran olaya hiç başvurmamak suretiyle verginin doğmasına engel olma durumu söz konusuysen; vergi kaçakçılığında ise hileli ve illegal yollarla vergi yükünün azaltılması söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda vergiden kaçınma tamamen hukuka uygunluk arz ederken; vergi kaçakçılığı hukuka aykırıdır (Oktar, 2003: 5).

Vergi planlamasına ilişkin olarak ülkelerin içinde bulunduğu vergi rekabetinde kullanılabilecek en etkili araç vergi oranları olmasına rağmen vergi rekabetinde kullanılan tek araç vergi oranı değildir. Çünkü çeşitli vergisel ayrıcalıkların kullanılmasıyla da mobil üretim faktörleri kullanıla bilinir. Bu kapsamda, vergi rekabeti; indirim, istisna, muafiyet, vergi erteleme, hızlandırılmış amortisman, vb. ayrıcalıklar sayesinde mobil üretim faktörlerine teşvik sağlayabilmektedir (Değirmencioğlu, 2013). Bu nedenle de bu araçlar vergi tasarrufunu amaçlayan firmalar için yapılacak vergi planlamasının önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

Etkin bir vergi planlaması yapılabilmesi için burada mükellefin ne amaçla vergi planlaması yapması gerektiği büyük önem taşımaktadır. Çünkü vergi planlamasının kapsamı çok geniştir. Mükellefe amacına uygun bir vergi planlamasının sunulması hem onun vergi maliyetine ilişkin etkinliğini arttıracak hem de vergi planlamacısının mükellefe yönelik olarak hazırlayacağı plana yönelik harcayacağı zamanı azaltacağı düşünülmektedir. Bu amaca ilişkin olarak mükellefler çifte Vergiyi Önleme Anlaşmaları, vergi cennetleri, serbest bölgelere yatırım vb çeşitli farklı stratejiler kullanarak hukuki sınırlar içerisinde vergi yüklerini minimize edebilmektedirler.

2. TRANSFER FİYATLAMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI VE VERGİ PLANLAMASINI SINIRLANDIRAN UYGULAMALAR

Transfer fiyatlandırması, birbirleriyle ilişkili olan işletmelerin kendi aralarında yahut bir işletmenin kendi bünyesindeki bir departmanının diğer bir departmana sağlamış olduğu mal ve hizmetler sonucunda uygulanan satış fiyatıdır (Borkowski,1997). Bu yöntemle işletmeler, vergiden kaçınmak amacıyla birbirleriyle ilişkili olan firmalar sayesinde birbirlerine fon transferini gerçekleştirerek daha az vergi yüküne sahip olmaktadır (Clausing, 2000; Eggert vd., 2018).

Transfer fiyatlandırması bu yöntemi uygulayan işletmelere önemli ölçüde bir vergi avantajı sağlayabilmektedir. Bu durum başta çok uluslu şirketler olmak üzere firmaları agresif vergi planlamasına uygulamasına yöneltmekte ve firmaların bu yöntemi kullanarak matrah aşındırması yapması mümkün hale gelebilmektedir (Choe ve Hyde, 2007; Keuschnigg ve Devereux, 2013; Choi vd., 2018). Bu nedenle kanun koyucu transfer fiyatlaması yoluyla meydana gelecek vergi aşındırmasını engellemek için çeşitli önlemler almıştır. Söz konusu bu aşındırmanın yanı sıra transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımına ilişkin olarak yapılan tüm bu düzenlemelerin amacı transfer fiyatının iktisadi ve ticari şartlar göz önünde bulundurularak nasıl belirlenmesi gerektiğine ilişkin temel prensipleri ortaya koymak suretiyle ilişkili kişilerle mal ve hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve kurumların gelirlerinin tam ve doğru olarak beyan edilmesini sağlamaktır (Gençoğlu ve Ertan, 2012).

Kurumlar vergisi kanununda Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında 3 unsur büyük önem arz etmektedir. Bunlar; ilişkili kişi, emsallere uygunluk ilkesi ve peşin fiyatlandırma antlaşmasıdır.

2.1. İlişkili Kişi

Bu husus Türkiye’de KVK’nın 13. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda; işletmelerin dolaylı veya doğrudan sermaye payına sahip olan gerçek veya tüzel kişiler ilişkili kişi olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı madde de belirtilen tanımdan hareketle, şahıslar, şahıs şirketleri, adi ortaklıklar ve sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeler ilişkili kişi olabilirken; bu şirketlerin ortaklarının alt ve üstsoyları ve üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımlarının da ilişkili kişi sayılabilmektedir (KVK 13/2).

Yine KVK’nın 13. Maddesinin 7. Fıkrasında ise aralarında gerçekleştirmiş oldukları ticari ilişki nedeniyle herhangi bir hazine zararının doğması durumunda Türkiye’deki tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye’deki işyeri veya daimi temsilcilerinin de ilişkili kişi sayılabileceği ve bu kazancın örtülü olarak dağıtıldığı kabul edilmektedir.

Yine ilgili KVK’nın 12. Maddesinin 3 fıkrasında; ilişkinin gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak ortaklık vasıtasıyla meydana gelmesi durumunda söz konusu ilişkinin örtülü kazanç dağıtımı kapsamında sayılabilmesi için en az %10 oranında ortaklık,

kâr payı ya da oy hakkının bulunması koşulu aranmaktadır. Fakat, taraflar arasında ortaklık ilişkisinin bulunmamasına rağmen doğrudan ya da dolaylı olarak en az %10 oranında kâr payı veya oy hakkının bulunduğu durumlarında ilişkili kişi ile yapılan işlem sayılacağı vurgulanmıştır.

Tüm bunlara ek olarak, yine ilgili KVK'nın 30. Maddesinin 7. Fıkrasında Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan ve vergi sistemi olarak Türkiye'deki vergi sistemiyle aynı düzeyde vergilendirme imkan ve kapasitesine sahip olmayan ülkelerle (vergi cennetleri) yapılmış olan tüm işlemlerinde ilişkili kişilerle yapılmış işlemler olarak kabul edileceği belirtilmiş ve bu işlemi yapan kişilerin vergi mükellefi olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılacağı vurgulanmıştır. Fakat henüz ne Cumhurbaşkanı ne de eski bakanlar kurulu tarafından bu ülkelere yönelik bir liste henüz hazırlanmamıştır.

2.2. Emsallere Uygunluk İlkesi

Kanun koyucu da bu aşındırmaya engel olmak amacıyla KVK'nın 1 seri No'lu Genel Tebliği'nde emsallere uygunluk ilkesine yer vermiştir.

Emsallere uygunluk ilkesi; başta çok uluslu şirketler tarafından uygulanan ve bu şirketlerin ilişkili kişilerle yapmış olduğu mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasıdır (Neighbour ve Owens, 2001).

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. Maddesi uyarınca da emsallerine uygunluk ilkesine uygun olmayan satın alımların örtülü kazanç dağıtımı olarak kabul edileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla bu tutar ilgili hesap döneminin kurum kazancına eklenmelidir.

Yine bu maddeye paralel olarak, yine KVK'nın 11. maddesinin 1. Fıkrasının b bendinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış olan kazançların, kurum kazancının tespitinde indirim konusu yapılamayacağı vurgulanmıştır.

Emsallere uygun ilkesi ayrıca özellikle bazı sektörlerde tekelle ve oligopol konumunda olan firmaların transfer fiyatlaması yoluyla vergi matrahını aşındırmasına engel olmaktadır (Choi vd., 2018).

Emsallere uygunluk ilkesinin olup olmadığının tespitinde mutlaka karşılaştırılabilirlik analizi yapılmalıdır. Bu analiz iç ve dış karşılaştırılabilirlik olarak ikiye ayrılmaktadır. İç karşılaştırılabilirlik analizinde, ilişkili firmaların uyguladıkları fiyatların ilişkili olmayan firmaların uyguladıkları fiyatlarla karşılaştırması yapılırken; dışsal karşılatırmada ise ilişkili firmaların yapmış oldukları işlemin niteliği ilişkili olmayan firmaların yapmış oldukları işlemin niteliğinin birbirine uygun olup olmadığı karşılaştırılır. Bu analiz sayesinde ya tam bir fiyat tespiti yapılabilir ya da bir fiyat marjı belirlenerek vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçilebilir (Pehlivan, 2014).

2.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşması

Transfer fiyatlandırma yoluyla örtülü kazanç dağıtımında önemli olan son husus ise peşin fiyatlandırma anlaşmasıdır. Bu yöntem genel olarak sağlıklı ve geçerli

bir emsal bedelin belirlenemediği durumlarda başvurulmaktadır. Böylece kurumlar vergisi mükellefleri, yurtdışındaki ilişkili kişilerle yapmış oldukları işlemleri için idareye başvuru yaparak, peşin fiyatlandırma anlaşması yapma talebinde bulunur. İlgili idare bu talebi 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında Genel Tebliğ'in 6. Maddesi uyarınca değerlendirir ve mükellefin iki taraflı ya da çok taraflı işlemin fiyatına yönelik bir anlaşma sağlanır. Bu sistemin uygulanmasının en önemli avantajı; mükelleflere belirli bir süre boyunca herhangi bir ceza riskine maruz kalmadan ilgili işleme ilişkin plan yapabilme ve önlerini görebilme imkanı tanınmasıdır. Böylece hem mükellef hem de idare söz konusu işlemle ilgili herhangi bir yargı sürecine başvurmayarak hem zamandan hem de iş yükünden tasarruf etme imkanına sahip olur. Ayrıca söz konusu bu anlaşma ile söz konusu işlemin çifte vergilendirilmesinin de önüne geçilebilir (Yalçın ve Ertürk, 2017).

Fakat Yalçın ve Ertürk (2017)'ün yapmış olduğu çalışmada Türkiye'deki çok uluslu firmaların söz konusu peşin fiyatlandırma anlaşmasına (APA), sürecinin olumsuz sonuçlanması durumunda idarenin peşin fiyatlandırma anlaşmasına konu olan işlemi denetleyeceğine ilişkin korkuları nedeniyle başvurmak istemedikleri belirtilmiştir.

3. ÖRTÜLÜ SERMAYE UYGULAMASI

Uluslararası literatürde "Hidden/Thin Capitalization" olarak isimlendirilen bu kavram; işletmelerin finansman ihtiyaçlarının özkaynakları yerine ortaklarından sağlayacakları borç ile karşılanması sonucu şirketin elde ettiği kârın faiz olarak ortaklara aktarılması olarak tanımlanabilir (Buettner vd., 2012). Bu fonlar işletmenin bilançosunun pasif tarafında bulunan "ortaklara borçlar" hesabına kaydedilerek izlenmektedir (Gençoğlu ve Ertan, 2012).

Örtülü sermaye uygulaması ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte bu uygulamada genel olarak firmanın ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden borçlanmanın özsermayenin belli bir oranının yasal limitleri aşması sonucu katlanılan faiz ve benzeri yükümlülüklerin emsallerini ve belirli bir oranını aşıp aşmadığının üzerinde durulmaktadır (Göller, 2012). Çünkü, örtülü sermaye uygulamalarının rekabet eşitliği açısından pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle de ülkeler rekabet eşitsizliği olumsuz yönde etkileyen bu uygulamaya ilişkin çeşitli sınırlamalar getirmiştir (Vardar, 2019).

Türkiye'de kurumun ortaklarından veya ortaklarıyla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin etmek suretiyle işletmede kullandıkları borçların, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşmış olan bölümü, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılır (KVK m. 12/1).

Bu kapsamda, yalnızca ilişkili işletmelere finansman sağlayan kredi şirketlerinden yapılmış olan borçlanmaların dışında ana faaliyeti ile ilgili olarak faaliyette bulunan ve ortak veya ortakla ilişkili kişi sıfatını haiz banka veya benzeri kredi kuruluşlarından yapılmış olan borçlanmalar %50 nispetinde dikkate

alınmaktadır (KVK m.12/2). Bu tanımlamada da belirtilen ortaklarla ilişkili kişi ifadesinden, ortakların dolaylı veya doğrudan minimum %10 nispetinde ortağı olduğu veya minimum bu oranda oy veya temettü hakkını haiz olan bir kurum veya doğrudan veya dolaylı olarak, ortağın veya ortakla ilişkili bu kuruluşun sermayesinin, oy veya temettü hakkını haiz hisselerinin minimum %10'una sahip olan bir gerçek kişi yahut kurum kastedilmektedir (KVK m.12/3-a).

Yukarıda da belirtilen özsermaye tutarının 3 katını aşan borçlanmaların dışında kanunen örtülü sermaye sayılmayacak borçlanmalar da KVK 12. Maddesinin 6. Fikrasında açıkça belirtilmektedir.

Bu kapsamda kurumların iştiraklerinin ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerle yapılmış olan borçlanmalar örtülü sermaye sayılmamaktadır. Bu konuya örnek olarak, işletmenin ortaklarından birisinin sahibi olduğu gayrimenkulü bir bankaya teminat göstermek suretiyle ortağı olduğu kuruma kredi kullandırılmasını sağlaması sonucu bankadan alınmış olan kredi miktarı örtülü sermaye olarak dikkate alınmamakta ve bu tip kredi kurumlarından yapılmış olan borçlanmaların, örtülü sermayenin tespit edilmesi durumunda, yarısı dikkate alınacaktır (Göller, 2012; Gençoğlu ve Ertan, 2012; Vardar, 2019).

Yine kurumların iştiraklerinin ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin, kredibilitesi yüksek olması nedeniyle bankalar tarafından yapılan borçlanmalar ile faktöring, finans ve ipotek finansmanı kurumlarından yahut sermaye piyasalarından temin etmek suretiyle aynı şartlarla tamamen yahut kısmen ilgili kuruma kullandırmış olduğu borçlanmalar da örtülü sermaye sayılmamaktadır (Göller, 2012; Gençoğlu ve Ertan, 2012; Vardar, 2019)

Kurumlar vergisi Kanununda olduğu gibi Gelir Vergisi Kanununda da teşebbüs sahibinin kuruluşa getirmiş olduğu sermaye için istenen faizler gider olarak dikkate alınmamakta ve vergi matrahından indirilememektedir (GVK m.41). Benzer bir durum yine Türk Ticaret Kanununda da yer almakta (Özkaynakların Yerini Tutan Ödünçler olarak) ve örtülü sermayenin önlenmesi için diğer kanunlarda belirtilen yaptırımlar TTK'da da yer almaktadır.

Ayrıca bu uygulamaya göre, döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazanca tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazanca tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınmamalıdır (Pekşen,2022).

4. ÖZSERMAYE ÜZERİNDEN HESAPLANAN MALİYETLERİN GİDERLEŞTİRİLEMESİ

İşletmelerin finansman ihtiyaçları ya dışarıdan kaynak temini yoluyla (borçlanma (yabancı kaynaklar)) ya da ortaklarının işletmeye getirdiği sermaye olan özkaynaklarla karşılanmaktadır. İşletmeler dışarıdan sağlamış oldukları finansmanda dışarıdaki firmanın sağladığı kaynak için üstlendiği risklere (enflasyon, geri ödememe primi, vade primi, likidite primi vb.) karşılık işletmeden

faiz almaktadır. Aslında benzer bir durum firmanın ortakları için de geçerlidir. Onlarda işletmenin sermayesine para yatırarak bir risk almaktadırlar. Fakat ortakların üstlendiği risk firmanın ana faaliyet konusuna ilişkin bir risktir. Yani ortaklar firmaya getirdikleri sermaye karşılığında firmanın faaliyetlerinde başarılı olmasını beklerler; en önemli başarı ölçütü ise firmanın ilgili hesap dönemi sonunda elde ettiği kârıdır. Dolayısıyla ortaklar şirkete özkaynak yoluyla sağladıkları finansman karşılığında getirdikleri sermaye oranına göre kâr payı almaktadır. Bu nedenle de kanun koyucu ortakların özkaynak yoluyla işletmeye getirdiği sermaye karşılığında aldıkları ya da alacakları kâr payına ek olarak bir de bu sermayeden faiz alınmasına izin vermemiştir. Dolayısıyla ortakların işletmeye getirdikleri sermaye için kâr payının dışında faiz alacak aldıkları faizi de kurumlar vergisi matrahından faiz gideri yoluyla düşmeleri ve bu sayede bir vergi avantajı sağlamaları mümkün değildir (KVK m.11/1-a). Özetle ortakların kurumlarına getirmiş oldukları sermayeden elde edebileceği tek getiri kâr payının dağıtılması sonucu elde edilen fondur. Kâr payı dağıtımının haricinde kurumun ortaklarından borçlanmak suretiyle borcun karşılığı olarak ortaklara faiz ödemesi yapma ve yapılan bu faiz ödemesini borcun maliyeti olarak kurumlar vergisi matrahından indirme imkanı bulunmamaktadır. Dolayısıyla kanun koyucu vergilendirilmesi gerekli olan unsurların farklı bir ödeme şeklinde kurumlar vergisinin dışında bırakılmasını kabul etmemektedir (Göller, 2012).

Fakat kurumlar vergisi mükellefleri mevcut şirketlerin nakdi olarak yaptıkları sermaye artırımındaki artış tutarı; yeni kurulan şirketler içinse ödenmiş sermayelerinin nakden karşılanan kısmı kadar indirim uygulanacak hesap dönemi için TCMB'nin en son açıkladığı ticari kredi faiz oranını uygulayarak hesaplanan tutarın yarısı (%50'si) ilgili hesap döneminin kazançlarından indirebilmektedir. Böylece mükellefler şirketlerine getirmiş oldukları nakdi sermaye için önemli bir vergi avantajı elde edebilmektedirler. Fakat bu durum yalnızca şirkete getirilen nakdi sermayeler için geçerli şirkete getirilen gayri nakdi krediler için bu avantaj söz konusu değildir. Benzer şekilde finans, bankacılık ve sigortacılık şirketleri de söz konusu bu uygulamadan yararlanmaları mümkün değildir (KVK m.10/1-ı). Bu indirimin formülasyonu ise şu şekildedir (Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 1) m. 10.6.3.):

Kurum Kazancından İndirilebilecek Tutar= Nakdi Sermaye Artışı x Ticari Krediler
Faiz Oranı x Süre

5. KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANCI

Vergi planlamasında kullanılan ve yabancı literatürde Controlled Foreign Company-CFC olarak isimlendirilen bu araç, vergi planlamasının en önemli hususlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü bu araç tamamen yurtiçi ve yurtdışında elde edilen kazançların hangi koşullarda vergiye tabi tutulacağını göstermektedir. Buradaki temel amaç ise zararlı vergi rekabetinin önüne geçmektir (Değirmencioğlu, 2013). Bu düzenlemenin getirilmesinin iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, koyulan sermaye sonucu elde edilmiş olan gelir üzerinden vergilendirmenin yapılmasıdır. Bir diğer sebep ise, kambiyo

kontrollerinin kaldırılmasının yaratacağı vergi ve diğer ekonomik etkilerin minimum düzeye indirilmesi ve diğer ülkelerin mali yapısının ve vergilendirme imkânının negatif etkilenmemesi için de birtakım vergi güvenlik kurumlarını oluşturmaktır (Değirmencioğlu, 2013; Ercan, 2020). Burada bahsedilen sermayeden kasıt doğrudan sermaye yatırımından ziyade sıcak para ve portföy yatırımlarıdır.

Kurumlar vergisi kanunu uyarınca, kontrol edilen yabancı kurumdan kastedilen bir tam mükellef gerçek kişi veya kurumun yurtdışındaki iştirakini söz konusu iştirake yapmış oldukları doğrudan veya dolaylı yatırımlar sonucunda bu yatırımların birlikte veya ayrı ayrı söz konusu iştirakin sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olarak yönetmesidir (KVK m.7). Bu tanımdan hareketle; bu düzenlemenin tam mükellef çok uluslu şirketlerin yabancı iştirakleri için yapılacak vergi planlaması faaliyetlerini engellediği fakat; dar mükellef şirketler için yapılacak vergi planlaması faaliyetlerini engelleyemediği yorumu yapılabilir (Sezgin, 2012).

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 7'nci maddesinde belirtilen şartların birlikte gerçekleşmesi halinde söz konusu bu KEYK kazançları kurumlar vergisine tabi olmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu bu şartların gerçekleşmesi durumunda kontrol edilen yabancı kurumun kârından hisseye düşen kısım tam mükellef kurumun kurumlar vergisi matrahına eklenmektedir. Fakat, kontrol edilen yabancı kurumun daha sonra kâr dağıtımını yapması durumunda önceden vergilendirilmiş tutarın düşülmesinin ardından kalan kâr payı kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır (Sezgin, 2012).

Türkiye'de işletmelerin yurtiçi iştiraklerinden ödemiş olduğu temettüler iştirak kazancı olarak kurumlar vergisi kapsamında dikkate alınmazken; yurtdışı iştiraklerinden dağıtılmış olan temettüler belirli şartlarda vergiye tabi tutulmaktadır. Fakat, henüz dağıtılmamış yahut sermayeye ilave edilmiş olan kazançlar da ortaklar tarafından elde edilen kazanç olarak vergiye tabi tutulmaktadır (Ortaç ve Atabey, 2016). Fakat literatürde bu durumun tersini iddia eden görüşler de bulunmaktadır (Sezgin, 2012). Bu görüşe göre ise Yurtdışındaki iştiraklerinden elde edilen kâr payları Gelir Vergisi Kanunu'nun 85. Maddesine göre; söz konusu kâr payının ilgili kurumun hesaplarına aktarıldığı tarihte veya tasarruf tarihinde elde edildiği kabul edilmektedir (Sezgin, 2012).

Şüphesiz kontrol edilen yabancı kurum kazançları çifte vergilendirme durumunu ortaya çıkartabilmektedir (Değirmencioğlu, 2013). Bu durumun önüne geçmek içinde kanun koyucu çeşitli önlemler almıştır. Bu kapsam da KVK'nın 33. Maddesinde, yabancı ülkelerden kazanılmış ve Türkiye'de genel sonuç hesaplarına aktarılan kazançlardan mahallinde ödenmiş olan kurumlar vergisi vb. vergilerin belirli usul ve esaslara uygun bir şekilde Türkiye'deki kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, yine aynı kanunun 33. Maddesinin 3. fıkrasında, Kontrol edilen yabancı kurumlara yapılan ödemeler üzerinden KVK'nın 30/7 fıkrası uyarınca hesaplanan vergiler, bu şirketin Türkiye'deki beyannameye dâhil edilen kurum kazancı üzerinden hesaplanarak kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği belirtilmektedir. Buna ek olarak yine aynı fıkarda mahsup edilecek verginin, kontrol

edilen yabancı kurumun bu ödemelerden doğan kazancına isabet eden kurumlar vergisi tutarını aşamayacağı da vurgulanmıştır.

Çifte vergilemeyi önleme anlaşmaları bakımından kontrol edilen yabancı kurum kazancının büyük bir önemi bulunmaktadır. Çünkü burada (kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesinde) kullanılacak yöntemin kurum ortaklarının vergilendirilmesi olması nedeniyle bu düzenleme, devletlerin vergilendirme yetkisinin kullanılması bakımından önemlidir. Kurumlar Vergisi 1 Nolu Genel Tebliği uyarınca yürürlükte bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları Türkiye'nin kendi mukimlerini vergileme hakkına herhangi bir sınırlama getirmemektedir (Ortaç ve Atabey, 2016). Örneğin; Türkiye ile Hollanda arasında yapılan çifte vergiyi önleme anlaşması gereği Eğer Türkiye'deki şirketin Hollanda'daki şirkete iştirak oranı %25 ve üzerinde olması durumunda ödenmiş olan temettü üzerinden %15; iştirak oranı %25'in altında olması durumundaysa ödenen temettü üzerinden %20 oranında Hollanda vergilendirme yapabilmektedir. Söz konusu oranlar (%15 ve %20) sonradan yapılan ek protokol ile %5 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla; Hollanda yapılan temettü ödemelerinden %5 oranında vergilendirme yapabilmektedir (Ortaç ve Atabey, 2016).

Türkiye ile Hollanda arasında yapılan Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşmasında temettü ödenmesinin yapılması durumunda Türkiye'de kurulu tam mükellef kurumların Hollanda'daki iştiraklerinden elde edecekleri temettü gelirlerinin Türkiye'de kurumlar vergisinden istisna olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, bu ülkelerdeki iştirakler, Türkiye'deki ortaklarına kâr dağıtımını yapsalar dahi elde edilen bu kazanç zaten Türkiye'de vergilendirilemeyecektir. Ayrıca yapılan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması gereği eğer bir temettü ödenmesi yapılmamış ise ne Türkiye ne de Hollanda bu temettü ödemesine ilişkin herhangi bir vergilendirme yapılamayacaktır (Ortaç ve Atabey, 2016).

Fakat vergi planlaması açısından işletmelerin bazı vergi avantajı sağlayan ülkelerde bulunan iştiraklerinin gerçekleştirmiş olduğu temettü dağıtımlarıysa, vergiye tabi tutulmayabilmektedir. Vergi planlaması açısından bu gibi avantajlı durumlarda uluslararası işletmeler için vergi planlamasının bir aracı olarak kullanıla bilinmektedir (Sezgin, 2012; Ortaç ve Atabey, 2016).

6. DAR MÜKELLEFLERE VERGİ TEVKİFATI

Özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, kanun koyucu hem paranın değeri daha fazla kaybolmadan vergi alacağını tahsil etmek hem de verginin ödenme zamanında mükelleflere yüklenen vergi yükünün ağırlığını hafifletme amacıyla verginin kaynaktan alınması yöntemini uygulamaktadır. Bu yöntem "kaynakta vergileme" uygulaması adı verilmektedir. Bu uygulama Gelir Vergisi Kanununda "vergi tevkifatı", kurumlar vergisi kanununda "vergi kesintisi" uygulamada ise "stopaj" olarak isimlendirilmektedir (Sağlam, 2006).

Daha öncede bahsedilen BEPS uygulamaları gibi yatırımların vergi cennetlerine kaydırılmasını engellemek ve bu kapsamdaki vergi aşındırılmasının önüne geçebilmek amacıyla KVK'nın 30/7. Fıkrası düzenlenmiştir. Bu fıkra dar mükellefler

için de geçerlidir. Türkiye’de stopaj veya tevkifat olarak da isimlendirilen bu kavram aslında bir vergi kesintisidir. Tevkifat; kurumlar ya da gelir vergisine tabi bir kazanç üzerinden işverenler veya vergi tevkifatı yapmaya sorumlu kişilerce, ödeme esnasında, kanunlarda belirtilmiş olan oranlara göre kesinti yapılması ve kesinti tutarının vergi dairesine işi yapan adına peşin olarak yatırılması olarak tanımlanabilmektedir. (Tolga, 2019).

Daha önce de bahsedildiği gibi KVK’nın 30/7. Fıkrasında, Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilmiş olan ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara (tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) -ki bu liste henüz açıklanmamıştır- hesaben yahut nakden yapılmış olan ya da tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılmaktadır.

Türkiye’de söz konusu bu vergi tevkifatı uygulamasında yargı ve idare arasında en fazla ihtilaf yaşanan konu ise dar mükelleflere döviz cinsinden yapılan tevkifatlarda ortaya çıkmaktadır. Çünkü döviz cinsinden yapılmış olan tevkifatlarda ortaya kur farkları çıkmakta ve bu farkın kaynağını ise işlemin yapıldığı tarih ile ödemenin yapıldığı tarih arasında meydana gelen kur farkları oluşturmaktadır (Tolga, 2019).

Söz konusu bu vergi tevkifatında önemli olan bir diğer husus ise emsallere uygunluk ilkesidir. Emsallere uygunluk ilkesi gereğince emsallerine uygun olan bir fiyatlarla satın alınmış olan iştirak hisseleri ve mallar için yapılmış olan ödemeler, emsallerine uygun fiyatlarla hava ve deniz ulaştırma araçlarının kiralanmasına yönelik yapılmış olan ödemelerle birlikte yapılan işin tamamlanabilmesi açısından zorunlu olan geçiş ücreti, liman ücreti vb. ödemeler üzerinden yapılacak kesinti oranını; her bir ödeme türü, faaliyet konusu ya da sektör itibarıyla ayrı ayrı belirlemeye, sifıra kadar indirmeye veya kanunî seviyesine kadar getirmeye Cumhurbaşkanı yetkili kılınmıştır.

Türkiye yerleşik tam mükellefler yurt dışında yerleşik olan dar mükelleflere genel olarak bu dar mükelleflerin sahip olduğu bilgi, destek ve uzmanlığından (know-how) yararlanmak amacıyla çeşitli ödemeler yapmaktadır (Yeşilyurt, 2014). Söz konusu bu ödemelerin mahiyeti ise, Franchise Ödemesi, Royalt, Reklam Harcamaları Katkı Payı olarak değişmektedir. Söz konusu bu ödemeler ise hem kurumlar hem de gelir vergisine tabi olmaktadır (Tezcan, 2013). Burada uygulanacak kurumlar vergisi oranı KVK 32. Madde uyarınca %20 olmasına rağmen KVK geçici 13. Madde uyarınca bu oran 2022 yılında %25; 20223 yılında ise %23 oranında uygulanacaktır. Söz konusu dar mükelleflere ilişkin yukarıda sayılan ödemeler için sisteme giriş bedeliyle reklam ve royalty harcamalarına katkı payı adıyla yapılan ödemeler üzerinden %10 fon payı ve %20 stopaj kesintisi yapılmaktadır. Fakat yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile bu orandan farklı özel oranlar uygulanabilmektedir (Tezcan, 2013). Ayrıca bakanlığın görüşü uyarınca, tam mükellef kurumlarda %20’yi dar mükellef kurumlarda ise %30 oranının aşılması hedeflenmektedir (Sağlam, 2006). Fakat ne

Cumhurbaşkanlığı ne de eski Bakanlar Kurulu "vergi cenneti" olarak belirtilen ülke listelerini henüz açıklamadığı için söz konusu %30'luk vergi kesintisi henüz uygulama alanı bulamamıştır.

Burada sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilen bir tecrübeye ait olan bilgilerle gizli bir formülün ya da bir imalat usulüne ilişkin kullanım hakkı yahut kullanım imtiyazı gibi hakların (ticari -sınai ve telif hakları) sahipleri, mutasarrıfları ziyetleri yahut kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilmiş iratlar Gayrimenkul Sermaye İradı olarak belirlenmiştir (G.V.K. 'nun 70/5). Bu kanun kapsamında söz konusu dar mükelleflere ilişkin yukarıda sayılan ödemeler için sisteme giriş bedeliyle reklam ve royalti harcamalarına katkı payı ödemeleri üzerinden hesaplanmış olan KDV'den Türkiye'deki kişi ve kuruluşlar tarafından sorumlu sıfatıyla tevkifat yapılarak hesaplanan tutar bağlı oldukları vergi dairesine ödenmelidir (KDVK 9/L).

Ayrıca yine dar mükelleflerin yaptıkları franchise sözleşmeleri damga vergisine ve Franchising işlemlerinin yatırım bankaları aracılığıyla yapılması durumunda söz konusu bankaların müşterisi durumundaki franchisee'lardan her ne namla olursa olsun hesaben yahut nakden aldıkları paralar Banka Sigorta Muameleleri vergisine tabi tutulmaktadır (Tezcan, 2013).

7. FİNANSMAN GİDER KISITLAMASI

Borçlanma oranının öz kaynaklara göre kanunda belirtilen oranlardan daha fazla aşıldığı durumlarda söz konusu borçlanma oranının fazlalığı nedeniyle ortaya çıkan finansman giderlerinin aşırılığı ya da emsallerine yahut piyasa koşullarına aykırılığı nedeniyle sınırlandırılmasında uygulanacak yöntemler ve yaptırımlar ülkeler bazında çeşitli farklılıklar arz etmektedir (Yaprak, 2022).

Bu uygulama, işletmelerin finansman ihtiyaçlarını borçlanma vasıtasından ziyade özkaynakları vasıtasıyla finanse etmesini teşvik etmek amacıyla getirilmiştir. Bu kapsamda, kredi, finansman, finansal kiralama, faktoring kuruluşlarının dışında kullanılmış olan yabancı kaynakları öz kaynaklarını aşmış olan işletmelerde, bu borçlanmanın öz kaynakları aşan kısmı münhasır olmak üzere, yatırımın maliyetine eklenmiş olanların dışında, işletmede kullanılmış olan yabancı kaynaklarla ilgili faiz, komisyon, vade farkı, kâr payı, kur farkı vb. olarak isimlendirilen gider ve maliyet unsurları toplamının %10'unu aşmamak kaydıyla Cumhurbaşkanı tarafında kararlaştırılmış olan bölümü finansman gideri olarak adlandırılmıştır (KVK m.11/1-i).

Fakat, ilgili mevzuatın uygulanabilmesi için yabancı kaynaklarla ilgili olan finansman giderlerinin yüzde kaçının kazançtan indirilemeyeceğinin Cumhurbaşkanınca belirlenmesi gerekir. Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen bu oran yabancı kaynaklarla ilgili olan finansman giderlerinin yüzde 10'unu aşamayacaktır. Bu kapsamda, yabancı kaynakların öz kaynakları aşan kısım kurumlar vergisi mükelleflerinin, aşılmış olan kısım sınırlı olacak biçimde, yabancı kaynaklarla ilgili faiz, komisyon, vade ve kur farkı, kâr payı vb. gibi adlarla yapılmış olan gider ve maliyet unsurlarının toplamının %10'luk kısmı, kurum kazancının

tespitinde Kanunen Kabul Edilmeyen Gider (KKEG) olarak dikkate alınmaktadır (Yaprak, 2022; Öztürk, 2021). Söz konusu bu uygulamanın amacı işletmelerin uygulanan finansman gider kısıtlamasıyla, işletmelerin gerekenden daha fazla borçlanmalarına ve iflas maliyetlerini arttırmalarının önüne geçmektir (Kızıl, 2021).

Örneğin; Öz kaynakları toplamı 1.000.000 TL olan bir işletmenin Yabancı Kaynaklar toplamı 1.200.000 TL ve bu işletmenin finansman gideri ise 200.000 TL ise;

$$KKEG = \text{Finansman Gideri} * (\text{Aşan Kısım}) / \text{Toplam Yab. Kaynak}$$

$$200.000 * (200.000 / 1.200.00) = 12.000 \text{ TL}$$

Yabancı kaynağın öz kaynak tutarını aşmış olan kısmına isabet etmiş olan finansman giderinin %10'luk kısmına (12.000 TL x %10=) 1.200 TL kurum kazancının tespitinde KKEG olarak dikkate alınmaktadır.

Fakat bu uygulamanın özellikle geçtiğimiz pandemi dönemi gibi talebin daraldığı dönemlerde kendini borçla finanse eden işletmeleri olumsuz etkilediği ve onların yatırım potansiyelini kısıtladığı için eleştirilmektedir (Kızıl, 2021). Ayrıca bu uygulamanın borç/öz kaynaklar oranını azaltması nedeniyle yetersiz/zayıf sermayeye "thin capitalisation" sebep olması nedeniyle de bu uygulama eleştirilmektedir (Erdem, 2012).

8. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE VERGİ PLANLAMASINI ENGELLEYEN FAKTÖRLER

8.1. Mevzuatın Sık Sık Değişmesi

Vergi planlaması, vergi denetiminin etkin olarak yapıldığı ve caydırıcılığı yüksek olan gelişmiş ülkelerde oldukça yaygın bir uygulamadır. Fakat, vergi kültürünün henüz olgunlaşmadığı, vergilendirmede adaletsizliğin yaşandığı, ekonomisinde kayıt dışılığın yaygın olduğu, yapısal sorunlar nedeniyle vergi idaresinin gerektiği ölçüde etkin olamadığı vergi sistemlerinin bulunduğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bir de mevzuatın sık sık değişmesi, hem değişen kanunların anlaşılmasını, hem de değişen mevzuatın takibini zorlaştırmaktadır. Bu da vergi planlaması açısından hukukun gerçek anlamda imkanı tanıdığı vergi planlaması olanakları yerine mükellefleri agresif yani vergi matrahını aşındırmaya yönelik vergi planlamasına yönelmektedir (Eroğlu ve Eftekin, 2015; Arslan, 2020). Bu durumun en tipik örneği 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2003 yılından beri oldukça fazla değişikliğe uğramasıdır (yaklaşık 45 defa). Bu durum bu tür ülkelerde vergi planlaması yapma olanaklarını zorlaştırmaktadır. Çünkü vergi planlaması geleceğe yönelik hesaplamalara ve öngörülere göre yapılmaktadır. Mevzuatın sık sık değişmesi yasaların yanında tebliğ, sirküler gibi çok sayıda düzenlemeye başvurulması hem mevzuat karmaşasına neden olmakta hem de bu durum açıklık ilkesine aykırılık teşkil ettiğinden ilgili yasanın anlaşılmasını ve kavranmasını zorlaştırmaktadır (Saraçoğlu ve Çakır, 2017). Bu bazı mükelleflerin bazı vergi planlaması olanaklarını gözden kaçırmalarına da sebebiyet verebilmektedir (Sandalcı ve Sandalcı, 2017).

8.2. Vergi Sisteminin Adil ve Dengeli Olmaması

Dengeli ve adaletli bir vergi sistemi için mükelleflerin vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılması, alınacak verginin mükelleflerin ödeme gücüne göre saptanması gerekmektedir. Bu kapsamda adil ve dengeli bir vergi planlaması için ilk yapılması gereken gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının arttırılması KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerin payının ise düşürülmesidir. Çünkü genellikle dolaylı vergilere kıyasla dolaysız vergilerin, daha adil oldukları kabul edilmektedir (Ay ve Talaşlı, 2008). Yine bu kapsamda çalışanların ücretleri üzerindeki mali yüke ilişkin hem vergilendirme yöntemi hem de indirim, istisna ve oranlar açısından vergi adaletinin zedelenmesi de vergi sisteminin adilliğini ve dengesini olumsuz etkilemektedir (Ertekin, 2021). Dolayısıyla iyi bir vergi sisteminin öncelikle devletin zorunlu harcamalarına yeterli kaynak sağlaması gerekmektedir. Ardından, vergi sisteminin ülkenin ekonomik gelişimini engellememesi ve ülkeye kalkınma finansmanı sağlaması, ülkedeki üretim faktörlerinin etkinliğini arttırması ve toplumu oluşturan bireyler arasında vergi yüklerinin adil dağıtılmasını sağlaması gerekmektedir (Ay ve Talaşlı, 2008). Böylece vergilendirmedeki dağıtıcı (dikey adalet) ve denkleştirici (yatay adalet) adalet sağlanarak vergi sisteminin adilliği ve etkinliği gerçekleştirilebilir (Genç ve Yaşar, 2009).

8.3. Vergi Planlaması Yapmanın Maliyeti

Vergi planlama stratejilerinin belirlenebilmesi için bu stratejiyi gerçekleştirecek kişinin ileri düzeyde muhasebe, finans, mevzuat ve pratik vergi bilgisine sahip olması gerekmektedir. Fakat söz konusu alanlarda uzmanlık düzeyinde bilgi ve birikime sahip kişi sayısı ise oldukça düşüktür. Bu durum da işletmelerin vergi planlaması yapacak kişilere, yüksek bir ücret ödemesi yapmasını gerektirmektedir (Taşkın ve Peker, 2019). Bu da başta finansal açıdan ödeme gücü sınırlı olan küçük işletmeler olmak üzere birçok işletmenin bu maliyetlere katlanmak yerine ödedikleri vergiyi azaltmaya yönelik illegal yollara başvurmalarına ve vergiden kaçınmaktan ziyade vergi kaçırma yöntemlerini tercih etmelerine neden olmaktadır (Önder, 2017: 91).

8.4. Verginin Özel Sektör Yatırım Kararları Üzerinde Azaltıcı Etkiye Sahip Bulunması

Vergilerin yatırım kararları üzerindeki etkilerini incelemek için önce hane halkının alım gücüne bakılmalıdır. Bu alım gücünün de en önemli göstergesi çalışan ücretleridir. Vergilerde kullanılan bilir geliri azaltmakta ve hane halkının tasarruflarını ve tüketim harcamalarını azaltmaktadır (Demircan, 2003). Söz konusu tüketim ve tasarruflardaki azalma yeni yatırımların yapılmasına yönelik tahsis edilecek fon miktarını azaltır (Falsetta vd., 2013). Ayrıca tüketim harcamalarındaki azalma yapılan yatırımların uzun vadedeki getirisini olumsuz etkiler ve yeni yatırımların cazibesini azaltır (Akimova vd., 2018). Ayrıca vergiler net dönem kârını yani vergi sonrası kâra direkt olarak etki ettiğinden vergiler yatırımların kârlılığı azaltmaktadır (Hassett ve Metcalf, 1995). Yine benzer şekilde vergi nedeniyle artan üretim maliyetleri işletmenin vergi sonrası kârlılığını da

azaltarak yatırımların kârlılığını azaltmaktadır (Akimova vd., 2018). Vergilerin yatırımlar üzerindeki diğer bir etki ise vergi dışı kalan üretim faktörlerinin nispi olarak ucuzlaması nedeniyle sermaye yatırımı yerine yatırımların onlara aktarılmasıdır (Khurana vd., 2018). Dolayısıyla vergiler yatırımlar üzerinde azaltıcı bir etkiye sahiptir (Mauer ve Ott, 1995). 2018’de Khurana, Moser ve Raman’ın ABD’deki firmalar üzerine yapmış olduğu çalışmada sermaye yatırımları arttıkça vergiden kaçınmanın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Khurana ve Moser’in 2013 yılında yaptıkları çalışmada ise vergiden kaçınmanın firma performansını arttırdığı belirtilmiştir. Tüm bu sonuçlar vergi planlamasının yapılmış olan yatırımlar açısından önemini göstermektedir.

8.5. Bazı kesimlere Sağlanan Vergisel Teşvik ve Kolaylıklar

Literatürde vergisel teşvikler olarak nitelendirilen indirim, muafiyet, istisna vb. kanun koyucu tarafından ekonomik, siyasi, sosyal vb. nedenlerle belirlenen uygulamalar vergi mükelleflerinin üzerine düşen vergi yükünü tamamen yahut kısmen azaltmakta ya da esnekleştirmektedir. Bu durumda yatay ve dikey vergi rekabetini ortaya çıkarmaktadır (Peker ve Kılıçer, 2014).

Fakat literatürde bu uygulamalar mükellefler nezdinde vergi adaletini zedelemekte, haksız rekabete neden olmakta, alınacak vergi tutarından vazgeçilmek suretiyle kamu gelirlerinde azalmaya neden olan bu uygulamalar mükelleflerin tepkisini çekerek vergi planlamasının temel konusunu oluşturan vergiden kaçınma uygulamalarına yahut da yasa dışı olan vergi kaçırma müesseselerini ortaya koymaktadır (Doğan ve Kabayel, 2016).

Bu konuya örnek olarak, GVK’nın 20. Maddesinde yer alan, özel kreş ve gündüz bakımevleriyle okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okullarının işletilmesinden elde edilmiş olan kazançlar için uygulanan ilk beş yıllık vergi tatili müessesesi gösterilebilir. Bu 5 yıllık süre boyunca uygulanan bu teşvik yeni ve eski işletmeler arasındaki rekabetin bozulmasına yönelik bir etki yaratabilmektedir (Yıldız, 1997).

Fakat bu uygulamalar vergi planlaması açısından vergi rekabetini artırması ve sermaye ve emek akım gücünü vergi oranının düşük olduğu ve vergisel teşviklerin yoğun kullanıldığı ülkelere doğru harekete geçirmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus ise vergi teşviki uygulayan ülkenin bu uygulamalarda kararlı olup olmadığı eğer bu ülke bu uygulamalarda kararlı ise bu ülke vergisel bakımdan avantajlı (vergi cenneti) bir ülke olarak nitelendirilebilirken; bu uygulamalarda kararlı olmayan bir ülke yatırımcılar açısından tam bir vergi cehennemi olabilmektedir (Peker ve Kılıçer, 2014). Çünkü değişen vergisel koşullar yatırımcıların vergisel planlama yapmasını zorlaştırmaktadır.

8.6. Kayıt Dışı Ekonominin Ülke Ekonomisini Olumsuz Etkilemesi

Temel bir tanımlama ile kayıt dışı ekonomini, yasal ya da yasadışı faaliyetler sonucu elde edilen fonların belgelendirilmeyerek ve resmi kayıtlara girmeden bir

ülkenin ekonomik işlem ve faaliyetlerinde kamu idaresinin denetimi dışında kullanılmasıdır (Aslanoğlu, 2008; Akça, Ünlükaplan ve Yurdadoğ, 2016)

Kayıt dışı ekonominin, ülke ekonomisine makro iktisadi çerçevede verdiği en olumsuz etki; tanımda belirtilen faaliyetler sonucunda elde edilen fonların vergilendirilmemesi sonucu ülkenin önemli bir gelir kaybı yaşamasıdır. Bu durum başta orta gelir tuzağında yer alan (bir türlü kişi başına düşen milli gelirin 10.000\$'ın üzerine çıkamadığı) ülkelerde bütçe açıklarına sebebiyet vermekte (Aslanoğlu, 2008; Erdinç, 2016), bu bütçe açıkları ya dışardan borçlanma ya da para basılmasıyla karşılanmaktadır. Bütçe açığı karşılanırken uygulanan para basma yöntemi sonucunda da ekonomilerin en önemli ekonomik problemlerinden biri olan enflasyon artmakta ve artan enflasyon ülkedeki gelir dağılımındaki eşitli bozmakta ve bunun sonucunda hane halkının satın alım gücü düşmekte ve tüketim azalmaktadır. Azalan tüketim ise ülkedeki mevcut yatırımların getirisini ve ülkeye yapılacak yeni yatırımların cazibesini azaltmaktadır. Eğer ilgili bütçe açığının borçlanma yoluyla karşılanması durumunda ise ülkedeki faiz oranları yükselmekte bu durum da yatırımcıların yatırım maliyetini arttırmaktadır. Artan yatırım maliyeti ise yatırım iştahını azaltmaktadır. Ayrıca artan borçlanma maliyetleri ülkelerdeki kamu borçlanma maliyetlerini de arttırmakta ve bu durumda bütçe açığının daha fazla açılmasına sebebiyet vermektedir. Bütçe açığının kapatılması için başvuru her iki yöntemde yatırımları azaltarak hem ülkedeki işsizliği arttırmakta hem de ülkenin milli gelirinin artmasını engellemektedir. Bu durumda ülkedeki kaynak dağılımının etkinliğini azaltacak ve bu durum bir döngü halinde devam ettiği içinde bu ülkeler dolar cinsinden kişi başına düşen milli gelirlerini arttıramamakta (10.000 \$'ı geçememekte) ve finans literatüründe orta gelir tuzağı olarak adlandırılan sorunla baş başa kalmaktadırlar.

Kayıt dışı ekonominin, ülke ekonomisine mikro iktisadi çerçevede vermiş olduğu en olumsuz durum ise işletmeler arasındaki haksız rekabet ortamını yaratmasıdır. Çünkü, kayıt dışı ekonomik faaliyetler sonucu üretilmiş olan mal ve hizmetlerin vergilendirilmemiş olması nedeniyle bu yönetime başvuran işletmeler önemli bir maliyet avantajı elde etmektedir (vergi, sigorta vb. yasal ve mali sorumluluklarını yerine getirmediklerinden ötürü). Azalan maliyetlerde bu ürünlerin satış fiyatını azaltacak ve aynı ürünü tamamen yasal yollarla üreten ve ürettiği mal ve hizmetler için vergi ödeyen firmalara karşı kayıt dışı ekonomiye başvuran işletmeler önemli bir rekabet avantajı elde edecektir. Bu durumda ilgili sektörde önemli bir haksız rekabet ortamının oluşmasına sebebiyet verecektir (Aslanoğlu, 2008). Yine bu kapsamda yaratılan bu haksız rekabet ortamında artan işsizlik sonucu işçiler gerekli sosyal güvenlik ve iş güvenliği imkanlarından faydalanmadan çalışmaya razı olacak ve bu durumda kayıt dışı istihdamı arttıracaktır. Artan kayıt dışı istihdam sonucunda ödenmeyen vergi ve sosyal güvelik primleri sonucunda ülkede hem yeni yatırımları finansmanı sağlanamamakta hem de bu kişilerin ilerleyen dönemlerdeki ihtiyaç duyacakları sosyal yardımlar tahsis edilememektedir.

Tüm bu olumsuz taraflarının yanında literatürde kayıt dışı ekonominin olumlu olduğuna yönelik görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşlerin temel argümanı;

öncelikli tercihi büyümek olan bir ekonomide eğer devletin tahsil edilen vergilerle gerçekleştirebileceği büyüme oranı, söz konusu bu vergilerin firmaların yahut kişilerin elinde kalması sonucu (tahsil edilmemesi) gerçekleşecek büyümeden daha düşük ise, kayıt dışı ekonominin ülke ekonomisi açısından daha olumlu sonuç yarattığına ilişkindir. Çünkü, kayıt dışı yapılan üretim sonucunda düşen üretim maliyetleri satış fiyatlarını düşürecek böylece bu yöntemi uygulayan işletmeler başta yurt içi olmak üzere sağladıkları deneyim ve ekonomik güç ile uluslararası pazarlarda da önemli bir rekabet avantajı elde edebilmekte ve ülke ekonomisinin büyümesini sağlamaktadır (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007; Erdinç, 2016; Oğuztürk ve Ünal, 2017). Bu kapsamda literatürdeki diğer bir argüman ise kayıt dışı ekonominin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı %5 ila %10'u arasında ise kayıt dışı ekonominin olumlu tarafları, fakat kayıt dışı ekonominin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı %30 ve %40'a varan yüksek oranlara varması durumundaysa negatif tarafların ağırlık kazanacağına ilişkindir (Erdinç, 2016). Bu argümanları destekleyenlerin temel dayanak noktası ise kanun koyucunun işletmeler için öngördüğü yükümlülüklerin işletmelerin net kârlılığını azaltması ve işletme faaliyetlerini sınırlayıcı bir etki göstermesine ilişkindir. Bu görüşü destekleyenler işletmelerin vergi ve diğer sınırlayıcı yükümlülüklerden kaçarak elde ettikleri vergi vb. avantajları kendilerinin devletten daha iyi kullanacakları ve bu sayede hem ülke ekonomisi hem de bireysel refahı daha fazla geliştireceklerini düşünmektedirler (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007; Erdinç, 2016; Oğuztürk ve Ünal, 2017).

Literatürde bu konuyla ilgili olarak öne sürülen bir diğer görüş ise kayıt dışı ekonomilerin tercih edilmesinin bir diğer nedeninin ise bu konuyla ilgili cezai yaptırımların yetersiz olduğuna ilişkin. Yaptırımların yetersiz olması işletmeleri ve kişileri başta çok kısıtlayıcı ve ağır kamusal yükümlülükler olmak üzere diğer kamusal yükümlülüklerin gönüllü bir şekilde yerine getirmesini engellemektedir (Akça vd., 2016).

8.7. Vergilemede Yüksek Enflasyon Etkisi

En basit ve kısa tanımla enflasyon bir ülkedeki fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen hissedilebilir sürekli nitelikteki artıştır. Enflasyon, devletlerin yürürlükteki vergi sistemini bozmakta ve ülkedeki vergi yükü dağılımını değiştirmektedir. Böylece kanun koyucunun vergi koymaktaki temel sosyal ve ekonomik amaçlarında önemli sapmalara ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 1993). Bu kapsamda kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri de enflasyondur. Çünkü, enflasyon vergilendirilebilir gelirlere ilişkin kanun koyucunun belirlediği tutar ve oranları aşındırmaktadır. Bunun en güzel örneği gelir vergisi matrahına ilişkindir. Çünkü Türkiye'de son dönemlerde yüksek enflasyon oranı sonucu maaşlara zam yapılmış fakat ilgili gelir vergisi matrahındaki oran ve tutarlar kanun koyucu tarafından revize edilmediği için kişilerin tabi oldukları tutar ve vergi oranları değişerek kişilerden daha yüksek oranda bir gelir vergisi tahsil edilmesi söz konusu olmuştur (Armağan, 2007). Bu durumda mükellefler enflasyondan kaynaklanmış fiktif karlarının (Enflasyonist bir ortamda işletmenin elde etmiş olduğu gelirin olması gerekenden daha fazla, katlanılan maliyetin ve giderinse

olması gerekenden daha düşük bir şekilde gelir tablosuna yansıtılması sonucu ortaya çıkan kâr) vergisini ödemek zorunda kalmaktadırlar (Önder, 2017: 95). Bu da aslında realize olmayan bir kâr olduğu için bu kâr oranı üzerinden alınan vergiler işletmelerin özkaynaklarının erimesine neden olmaktadır. Bu bakımdan enflasyon kısa vadede devletin doğrudan gelirleri arttırmaktadır. Ayrıca enflasyon sonucunda fiyatlar genel seviyesinde de bir artış meydana geleceği için devletin bu tutarlar üzerinden vergilendirmeye tabi tuttuğu ÖTV, KDV vb. dolaylı gelir vergisi tutarlarında elde ettiği gelirlerde de kısa vadede bir artış meydana gelecektir. Fakat devletin servet üzerinden aldığı vergilendirme de ise kısa vadede bir azalma meydana gelir çünkü, servet unsurlarının vergi değeri enflasyona göre ayarlamak genellikle oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle, servet vergilerinin matrahındaki artış genellikle enflasyon oranının altında kalmakta ev bu durumun neticesinde servet vergilerinden sağlanmış olan hasılda reel bir gerileme görülebilmektedir (Pehlivan, 1993).

Ayrıca genel kabul görmüş finans literatürü uyarınca enflasyon faiz oranlarını belirleyen önemli bir bağımsız değişken olduğu için yüksek enflasyon işletmelerin daha yüksek faiz ile borçlanmalarına neden olmaktadır. Bu duruma birde enflasyon sonucu eriyen özkaynaklar sonucu ortaya çıkan özkaynak yetersizliği eklenince işletmelerin borçlanmalarının maliyeti daha da artmaktadır. Bu durumda mükelleflerin vergilere yönelik gönüllü uyumunu azaltmakta ve onları ya kayıt dışılığa itmekte ya da yeni yatırımlar yapmasının önüne geçmektedir (Armağan, 2007; Çelikkaya, 2010; Paksoy ve Bakan, 2010; Koç, 2018). Bu durumda mükellefler sermayelerini vergi planlaması açısından daha avantajlı olan diğer ülkelere kaydırmalarına neden olabilecektir (Çelikkaya, 2010). Ayrıca daha önceki bölümde bahsedildiği gibi enflasyon hane halkının satın alma gücünü azalttığı için işletmelerin hem yeni yatırımlara ilişkin şevki kırılmakta hem de yapılmış yatırımlarının kârlılığı daha da azalmaktadır. Bu nedenle de devletlerin hem doğrudan hem de dolaylı vergi kalemlerinde önemli bir gelir azalışı yaşanabilmektedir. Dolayısıyla her iki durumda da devletler uzun vadede enflasyon sonucu önemli bir gelir kaybından mahrum olmaktadır.

8.8. Vergi Oranlarının Yüksekliği

Bu konuyla ilgili literatürde en çok atıf alan temel çalışma Arthur Laffer (2004) tarafından yapılmış olan "Laffer Curve" olarak da isimlendirilen Laffer teorisidir. Bu kapsamda Laffer yapmış olduğu çalışmada devletler için maksimum vergi geliri ile sonuçlanacak %0 ile %100 arasında bir vergi oranı olduğunu iddia etmektedir. Devletlerin vergi gelirini en çokladığı nokta ise optimal vergi oranıdır. Devletler bu orana da kadar vergi oranını arttırdıklarında vergi gelirleri artmakta; fakat söz konusu optimal vergi oranının üzerine çıkıldığında ise vergi gelirleri azalmaktadır. Çünkü artık bu optimal vergi oranından sonraki her vergi artışında ülkedeki vergi mükellefleri kayıtlı ekonomiden kayıtdışı ekonomiye kaymakta ve bu nedenle de kayıtlı ekonominin boyutu küçülmektedir. Bunun en güzel örneği tütün ve alkol gibi fiyat esnekliği düşük olan ürünlere yapılan vergi artışlarıdır. Bu kapsamda örneğin sigaraya yönelik olarak yapılan vergi artışları sonucunda, tüketiciler daha ucuz

fiyatlı bir markayı satın almayı, vergisiz tütünleri kullanmayı yahut en önemlisi vergisiz kaçak sigaraları tüketmeyi tercih etme eğilimine girmektedirler (Uğur ve Kömürçüler, 2015). Benzer bir sonuç alkol ürünleri içinde geçerlidir. Her iki sektördeki yüksek vergi oranlarının bu ürünlere yönelik kaçakçılığı artırdığı, bunun sonucunda sektörde bir haksız rekabet durumunun ortaya çıktığı, ayrıca bu yüksek oranların merdiven altı olarak tabir edilen denetimden uzak üretimleri arttırdığı ve bu ürünlerin tüketimlerinin de halk sağlığını önemli ölçüde tehdit ettiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Sevilmiş, 2014). Bu durumda bu tür kaçak ürünlerin kullanımının yol açtığı sağlık sorunlarına yönelik kamu harcamalarını arttırarak hem toplum sağlığını hem de devlet bütçesini önemli ölçüde olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır (Uğur vd., 2010).

Vergilerin yüksekliği konusunda vergi planlamasının konusuna giren vergiden kaçınma davranışları için en güzel örnek ise Türkiye’de akaryakıt fiyatlarının yüksekliği sebebiyle son yıllarda tüketicilerin LPG’li araç kullanımını tercih etmeleri gösterilebilir. Bu durum, benzin satışlarından elde edilen ÖTV ve KDV gelirlerinde azalmaya neden olmuştur (Tosun vd., 2017).

Tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere vergi oranlarının yüksekliği belli bir optimal noktayı aşması halinde mükelleflerin vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma davranışlarına yönelmeleri sonucunda kamu gelirlerinin önemli ölçüde azalmasına sebebiyet vermektedir (Laffer, 2004). Bu durumda haksız rekabetin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir.

8.9. Vergi Denetimine İlişkin İnceleme Oranının Düşüklüğü

Türkiye’de vergi denetim sisteminin esası, vergi mükelleflerinin vermiş oldukları beyannameler üzerinden ödeyecekleri verginin, kendileri tarafından tespit edilmesi ve gelir idaresince bu beyannamelerin denetlenmesine dayanmaktadır (Acar ve Merter, 2004). Dolayısıyla söz konusu bu inceleme faaliyetlerinin yeterli düzeyde yapılmaması vergi mükellefleri açısından vergi sistemine olan güvenin sorgulanmasına ve vergi ödeme isteğinin azalmasına neden olabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da inceleme oranının düşüklüğü, mükelleflerin beyan esasına dayalı bildirimlerinde rahat davranabilmelerine sebebiyet verebilmektedir.

Vergi denetim kurulunun 2021 yılı için hazırlanan faaliyet raporuna bakıldığında; inceleme oranının 2017 yılı %1,68; 2018 yılı için %1,63; 2019 yılı için %1,45; 2020 yılı için %1,58 ve 2021 yılı içinse bu oranın %1,68 olduğu görülmektedir. İnceleme oranının 5 yıllık ortalamasına bakıldığında ise bu oranın yalnızca %1,6 düzeyinde olduğu söylenebilir. BU oran Türkiye’de ortalama her 200 mükelleften yalnızca 3’ünün incelendiğini göstermektedir ki bu oran gerçekten çok düşüktür. Devlet gelirleri içerisinde en önemli payı vergi gelirleri oluşturmaktadır ve vergi gelirlerinin eksiksiz ve zamanında toplanabilmesi vergi denetim sisteminin etkinliğine bağlıdır (Beşel, 2017). Bu kapsamda inceleme faaliyetlerinin oranının ve sıklığının arttırılması ve bu faaliyetin deneyimli alanında uzman kişilerce yapılması mükelleflerin vergi sistemine ilişkin duydukları güven problemlerinin aşılmasını sağlayarak doğru beyanname vermeleri sonucu etkin bir vergilendirmenin yapılabilmesini de sağlayacaktır (Akbey, 2014; Beşel, 2017).

8.10. Hukuki Güvenlik İlkesinin Yıpratılması

Vergi planlamasının yapılmasına en olan son önemli faktör ise hukuki güvenlik ilkesidir. Çünkü ilgili çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere etkili bir vergi planlamasının yapılabilmesi için mükelleflerin gelecek dönemleri öngörebilmeleri gerekmektedir. Hukuki güvenlik ilkesi de bu öngörülebilirliğin en önemli argümanıdır. Çünkü hukuki güvenlik ilkesi bir hukuk devleti olmazsa olmaz koşuludur. Hukuki güvenlik ilkesinin bozulması ekonomik ve ticari hayatın belirli ve istikrarlı olmasını da olumsuz etkilemekte ve vergi mükelleflerinin vergi planlaması yapmalarına da engel olmaktadır. (Peker ve Kılıçer, 2017; Taşkın ve Peker, 2019).

Özellikle vergi planlamasının yapılacağı ülkede yaşanan kanunların geriye yürütülmesi, kanunların bilirliliği ilkesine aykırılık ve vergilendirmeye ilişkin kanunlarda kıyas yasağına uyulmaması hukuki güvenlik ilkesini yıpratmaktadır (Akın, 2016; Akel, 2017).

Bu kapsamda Türkiye'deki 5479 sayılı GVK'nın 3. Maddesi ile Geçici 69. Maddesi 2006 yılının başından itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiş ve yapılan yatırımlara ilişkin istisna ve indirimleri düzenleyen GVK'nın 2. ve 19. Maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kapsamda GVK'da daha önce yatırım indirimine ilişkin herhangi bir sınırlama öngörülmezken yapılan bu değişiklikler ile yatırım indirimine gelen bu sınırlamalar hem hukuki belirlilik, hem hukuki güvenlik ilkesine aykırılık teşkil ederek hukuk düzenine ve dolayısıyla da devlete olan güveni sarsmaktadır (Tekbaş, 2010; Eroğlu, 2013).

Yine bu kapsamda kanunların belirliliği ilkesi, vergi kanunlarına ilişkin uygulamada ortaya çıkan boşlukların kıyasen doldurulması ve yorum yoluyla kanun boşluğundan yararlanılarak vergi yükünün azaltılmasının da önüne geçecektir (Tekbaş, 2010; Eroğlu, 2013).

9. Uluslararası Vergi Adaleti Kapsamında OECD Eylem Planı BEPS

Söz konusu bu eylem planının temel çıkış amacı ekonomide dijitalizasyonun giderek gelişmesi sonucu, sermayelerin ve yatırımların ve daha kolay ve hızlı bir şekilde ülkeden ülkeye aktarılabilmesi sonucu yerel vergi mevzuatındaki kuralların ve sağlanan finansal ve vergisel teşviklerin yaratacağı zararlı vergi rekabetini kontrol altına alabilmektir.

Söz konusu bu zararlı vergi rekabeti kârların çeşitli yöntemlerle ülkeler ve/veya bölgeler arasında yapılan aktarım ile ortaya çıkılabilecek vergi yükünün azaltılması veya tamamıyla sıfıra indirilebilmesine neden olabilmektedir.

Bu kapsamda BEPS aşağıda sayılan konulara yönelik olarak; Dijital ekonominin yaratmış olduğu vergisel sorunların tespit edilmesi ve bu konuya ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesi; Ülke mevzuatları arasındaki düzenleme farklılıklarından meydana gelen "hibrid enstrümanlar/kurumlar" nedeniyle ortaya çıkan olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması; Kontrol Edilen Yabancı Kurum kazançlarının vergilendirilmesi kurallarının yeniden gözden geçirilmek suretiyle iyileştirilmesi;

Faiz ve diğer finansal ödemeler yoluyla ortaya çıkan matrah aşındırılmasını sınırlayabilen tedbirlerin alınması; "Şeffaflık" ve "özün önceliği" ilkeleri dikkate alınarak zararlı vergi uygulamalarının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması; Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının hükümlerinin suiistimal edilmesini engelleyici tedbirlerin alınması; Vergiye tabi "işyeri teşkili" yaratmış olan durumlardan yapay olarak kaçınma hallerine ilişkin önleyici tedbirlerin alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Gayrimaddi varlık transferleri: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Risk ve sermaye transferleri: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Transfer Fiyatlandırması Kuralları - Diğer Yüksek Riskli İşlemler: Değerin yaratıldığı yerin dikkate alınması; Matrahın aşındırılması ve kâr aktarımı uygulamaları ile ilgili verilerin toplanması ve analiz edilmesi, bunların tespit edilebilmesi için ihtiyaç duyulan yöntemlerin tespit edilmesi; Agresif vergi planlama uygulamaları hakkında bildirim zorunluluğunun getirilmesi; Transfer fiyatlandırmasında belgelendirme kurallarının tekrar gözden geçirilmesi; Vergi uyumsuzluk çözüm mekanizmalarının (karşılıklı anlaşma usulleri, tahkim vb.) daha etkin çalıştırılmasının sağlanması; Uluslararası Hukuk kuralları çerçevesinde "Çok Taraflı Çözüm Üretme Mekanizması"nın geliştirilmesi gibi önlemler almaya odaklanmıştır.

Bu kapsamda bu eylem planına katılan G 20 ülkeleri arasında Türkiye'de bulunmaktadır. Fakat zaten Türk Vergi mevzuatında vergi gelirlerinde adaletsiz bir şekilde azalmaya sebebiyet verebilecek matrah aşındırma ve kâr aktarımlarını önlemek amacıyla alınması planlanan tedbirlerin birçoğu hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır: "Kontrol edilen yabancı kurum kazançları vergilendirilmesi", "örtülü sermaye uygulamaları", "transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" kuralları sözü edilen tedbirlerden bazılarıdır. Buna ek olarak, Vergi Usul Kanunu'nda 3. Maddede yer alan "Vergi Kanunları lafzı ve ruhu ile hüküm ifade eder."; "Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır." Hükümleri ile muhtemel vergi suiistimallerine ilişkin vergiden kaçınmayı önleyici genel emniyet kuralları hali hazırda uygulanmaktadır (Yılmaz, 2015).

2015 tarihinde yapılan G20 Liderler Zirvesi'nin ardından, söz konusu bu eylem planına destek veren Türkiye'nin de kendi vergi mevzuatını gözden geçirmek suretiyle "uyum", "özün önceliği" ve "şeffaflık" ilkelerini sağlamak amacıyla yerel mevzuatta ve/veya Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları hükümlerinde bazı değişiklikler yapılarak; "dijital işyeri" tanımı ve dijital ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi hakkında yeni kurallar, bilgi değişimi ve şeffaflık, karşılıklı problemlerin çözümü için uyum, esneklik ve işbirliğine yönelik daha fazla düzenleyici kuralların getirilmiştir.

Bu kapsamda; Türk vergi sisteminde 4 Seri Numaralı "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ" ile konsolide finansal tablolarına göre toplam konsolide grup geliri, 750 milyon Avro ve üzerinde olan çok uluslu işletmelere çok ülke bazlı raporlama zorunluluğu getirilmiştir. Bu

kapsamda Çok uluslu grubun Türkiye’de mukim ana işletmesi veya vekil işletmesi elektronik ortamda hazırlayacağı CBC’yi vergi idaresine sunacaktır” (Gedik 2020).

Ayrıca, KVK’nın 13. Maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ve kâr bölüşüm yöntemine yer verilmesinin temel nedeni kanun maddesinin OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nde 2010 yılında yapılan değişiklikler ile uyumlu hale getirilmiştir. Bu kapsamda yapılmış olan düzenlemede “Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi”, “Maliyet Artı Yöntemi” ve “Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi”nin işlemsel kar yöntemleri olan “İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi” ve “Kâr Bölüşüm Yöntemi”ne olan üstünlük ortadan kaldırılarak; işlemin doğasına en uygun yöntemin uygulanacak olması kanun maddesinde yerini almıştır.

BEPS eylem planı çerçevesinde düzenlenen KEYK kuralları kapsamınca yabancı şirketlerin sistematik bir bütünlüğün sağlanabilmesi bakımından KEYK olarak değerlendirilmesi ve bu kapsamda kazançlarının ve hangi ülkenin yetki alanına bağlı olduklarının belirlenmesi vb. düzenlemeler ile yaşanan karışıklıkların önüne geçilerek yabancı şirketler kullanılarak yapılan vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda KVK 33/2/f maddesine göre, kontrol edilen yabancı kurumlar ile ilgili maddenin uygulandığı durumlarda “yurt dışındaki iştirakin ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi vb. vergiler, kontrol edilen yabancı şirketin Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilecektir” hükmüyle bu konuda somut bir adım atılmıştır (Gedik, 2020).

Sonuç olarak BEPS’lerin temel amacının ne olduğu sorunsalı hale literatürde tartışıla gelmektedir. Burada amaç söz konusu metinlerde değinildiği gibi vergi erozyonunun mu önüne geçmektir yoksa peçelemeyi de kapsamına alan vergiden dolanmanın (Akkaya, 2021: 89-90) mı? Burada eğer amaç vergi erozyonuyla mücadele ise bunun kapsamına vergiden kaçınma da girmektedir ve vergiden kaçınma girişimleri herhangi bir hukuka aykırılık teşkil etmeyen Anayasa’nın da öngördüğü eylemleri kapsamı altına almaktadır. Vergiden dolanmanın önüne geçmek ise amaç burada vergi peçelemesi yani diğer bir deyişle verginin işlemin gerektirdiği olağan koşulların farklılaştırılması gündeme gelmektedir. Bu nedenle BEPS ile ilgili karar alıcıların bu konuyu da açıklığa kavuşturmaları vergi hukukundaki bu yöndeki teorik tartışmaların da önüne geçilmesine neden olacaktır.

SONUÇ

Vergi planlaması çalışmasının temel amacı ulusal ve uluslararası işletmelerin ilişkili oldukları veya yatırım yapmayı düşündükleri ülkelerin mali mevzuatında yer alan istisna, muafiyet, indirim veya boşluklardan yararlanmak suretiyle tamamen yasal olan yolları kullanarak vergi matrahını maksimum düzeyde indirmeyi sağlayacak uygun yöntem ve stratejileri uygulamaktır. Yani vergiden kaçınarak vergi avantajı elde etmektir. İşletmelerin temel amacı olan kâr maksimizasyonunu sağlamanın bir diğer yolu da bu tür vergi avantajlarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda vergi planlaması da bu planlamayı yapan firmalar için bir finansal araç gibi düşünülebilir.

Bu kapsamda, vergi planlaması yapmanın bazı riskleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi avantajı sağlamak pahasına işletmenin çeşitli riskler almasının önüne geçilmesini sağlamanın zorluğudur. Çünkü vergi planlamasının temel amacı vergiden kaçınmaktır ve bu temel çerçevenin biraz daha dışına çıkılması işletmenin yaptığı işlemlerin vergi kaçırma kapsamına girmesine neden olabilmektedir. Örneğin işletmeler daha fazla vergi avantajı sağlamak uğruna çeşitli muvazaalı işlemler yapabilmekte, vergi peçelemesi veya vergi kaçırma kapsamına giren işlemlere başvurabilmektedir. Bu çerçeve aşımı bazen kasten bazen de yetersiz bilgi ve yanlış yönlendirmeler sonucunda istem dışı da yapılabilmektedir.

Söz konusu vergisel avantajların aşırı kullanılması vergi matrahlarının aşındırılmasına sebebiyet verebilmekte ve söz konusu planlamalar agresif vergi planlaması boyutuna ulaşabilmektedir. Bu kapsamda ülkeler kendi mevzuatında aldıkları önlemlerle bu olumsuz durumun önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle yapılacak vergi planlamasında bu sınırların bilinmesi büyük önem arz etmektedir.

Fakat vergi planlamasının sınırlandırılmasına yönelik olarak uygulamada öngörülen kısıtlamalar firmaların gerek mali yapılarını gerekse de organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle vergi planlamasını sınırlandırmaya yönelik uygulanan bu kısıtlamaların kapsamının daha net olarak belirlenmesi, kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının çifte vergilendirilmeye tabi tutulabilmesine neden olmasının önüne geçmesi gerekmektedir. Yine bu kapsamda finansman gider kısıtlaması uygulaması sonucu firmaların sermaye yapılarının piyasadaki olumsuz gelişmelere daha kırılgan hale gelmesine sebebiyet vermesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde dar mükelleflere ilişkin yapılan döviz cinsinden tevkifatlarda ortaya çıkan ve vergi mükelleflerini oldukça fazla mağdur eden kur farkı problemine ilişkin bir düzenlemenin de yapılması gerekmektedir. Yine benzer şekilde örtülü sermaye uygulamasında döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazançla tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazançla tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınması da mükellefler nezdinde önemli bir soruna sebep olmaktadır.

Yine bu sorunların üstesinden gelmek için OECD kapsamında hazırlanan BEPS programı da zaten hali hazırda var olan planlamalar Türkiye için hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır. Bu mevzuata getirilen yeni düzenlemelerde bu sorunların çözülmesinde önemli bir etki yaratmaktan uzaktır. Ayrıca BEPS'e yönelik olarak temel amacın vergiden kaçınmayı da içine alan vergi erozyonuyla mücadele etmek mi yoksa vergi peçelemesini içine alan vergiden dolamı olduğu konusuna bir açıklama getirilmelidir.

Tüm bu hususların dışında kanun koyucun ortaya koyduğu peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin uygulamalar da ilgili başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda vergi mükellefinin herhangi bir mağduriyet yaşayıp yaşamayacağına

ilişkin de mutlaka bir belirlilik sağlanmalıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi bu endişe nedeniyle bu kurum gerektiği gibi etkin olarak işletilememektedir.

Son olarak ise Türkiye'deki vergi sistemiyle aynı düzeyde vergilendirme imkan ve kapasitesine sahip olmayan ülkelerle (vergi cennetleri) yapılmış olan tüm işlemlerinde ilişkili kişilerle yapılmış işlemler olarak kabul edileceği belirtilmiş ve bu işlemi yapan kişilerin vergi mükellefi olup olmadığına bakılmadan % 30 oranında vergi kesintisi yapılacağı vurgulanmıştır. Fakat bu ülkelerin listesi henüz açıklanmamıştır. Bu listenin açıklanmaması da bu konuda bir vergi planlamasının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü vergi planlamasının yapılabilmesi için mükelleflerin gelecek dönemleri öngörebilmeleri gerekmektedir. Bu konuda Tørsløv, Wier ve Zucman (2020)'ın yaptıkları çalışmada da belirtildiği gibi yatırımlarını vergi cenneti ülkelere kaydıran mükelleflere ceza vermek yerine kendi ülkelerindeki vergisel teşvik mekanizmalarını kullanarak söz konusu yatırımları kendi ülkelerine çekmek ülkeler açısından daha kârlı olabilmektedir. Çünkü ülkeler böylece hem kaybettikleri vergi kaybını hem de kaybettikleri sermaye, istihdam vb faktörleri geri kazanma imkanına sahip olabilmektedir.

Ayrıca Türkiye'nin kendine has ve kronik hale gelen, mevzuatın sıklıkla değişmesi, adil ve dengeli bir vergi sisteminin olmaması, vergi oranlarının yüksekliği, bazı kesimlere sağlanan vergisel teşvik ve kolaylıkların haksız rekabete neden olabilmesi, yüksek enflasyonun vergiler üzerindeki olumsuz etkisi, vergi denetim ve inceleme oranlarının çok düşük olması ve tarihi süreçlerde pek çok defa hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edilmesi gelecek dönemlere ilişkin belirliliği ve öngörüü azaltarak vergi planlamasının yapılması zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu hususlarda net, kesin ve kalıcı bir düzenlemeye gidilmesi etkin bir vergi planlamasının yapılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Çünkü tüm bu durumların mevcudiyeti ilgili mevzuatın düzenli olarak takip edilmesini ve gerekli analizlerin yapılmasını önemli ölçüde sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle vergi planlaması yapılırken bu tür risklerin bertaraf edilebilmesi için bu konulara çok hakim, alanında yetkin bir uzmanla çalışmak gerekmektedir. Bu kişileri bulmakta oldukça zordur; çünkü etkin bir vergi planlamasının yapılması için kişilerin iyi derece finans, muhasebe ve hukuk bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bu durumda etkin bir vergi planlamasının yapılmasının önündeki bir diğer engeldir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. A., & Merter, M. E. (2004). Türkiye'de 1990 Sonrası Dönemde Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinlik Sorunu. *Maliye Dergisi* 147, 5-27.
- Akbey, F. (2014). Türkiye'de Vergi Denetimi ve Gelirleri Üzerine Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 29(1), 63-103.
- Akça, H., Ünlükaplan, İ., & Yurdadoğ, V. (2016). Kayıt Dışı Ekonomi, Yolsuzluk ve Kayıt Dışı Devlet. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 20(2), 211-227.
- Akel, Y. N. (2017). Vergi Hukukunda Yorum. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 62, 79-148.

- Akın, E. (2016). Vergilendirme Yetkisinin Anayasal Temeli ve Sınırları. KPMG Sorumlu Vergicilik, 12-23. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik.pdf#page=25> Erişim Tarihi: 26.10.2022
- Akimova, L. M., Reinska, V. B., Akimov, O. O., & Karpa, M. I. (2018). Tax Preferences and their Influence on the Investment in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 3(26), 91-101.
- Akkaya, M. (2021). *Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım. (Tıpkı 3. Basım)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Armağan, R. (2007). Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(3), 227-252.
- Aslanoğlu, S., & Yıldız, S. (2007). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Olgusu, Bu Olguyu Azaltmaya Yönelik Çözüm Arayışları ve Bir Öneri: Rasyo Analizi Yoluyla Etkin Bir İnceleme Sisteminin Oluşturulması. *Sosyoekonomi* 6(6), 127-146.
- Aslanoğlu, S. (2008). Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışı Ekonomiyi Azaltmaya Yönelik Çözüm Önerileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 39, 199-211.
- Ay, H. M., & Talaşlı, E. (2008). Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki. *Maliye Dergisi* 154 Ocak-Haziran, 135-155.
- Beşel, F. (2017). Türkiye’de Vergi Denetiminin Çeşitli Göstergeler ile Analizi. *Sayıştay Dergisi* 107, 65-98.
- Borkowski, S. C., (1997). The Transfer Pricing Concerns of and Developing Countries. *The International Journal of Accounting* 32(3), 321-336.
- Buettner, T., Overesch, M., Schreiber, U., & Wamser, G. (2012). The Impact of Thin-Capitalization Rules on the Capital Structure of Multinational Firms. *Journal of Public Economics* 96(11-12), 930-938.
- Choe, C., & Hyde, C. E. (2007). Multinational Transfer Pricing, Tax Arbitrage and the Arm's Length Principle. *Economic Record* 83(263), 398-404.
- Choi, J. P., Furusawa, T., & Ishikawa, J. (2018). Transfer Pricing and the Arm's Length Principle Under Imperfect Competition. Working Paper. Erişim Tarihi: 20.10.2022 https://www.econstor.eu/bitstream/10419/185501/1/cesifo1_wp7303.pdf
- Clausing, K. A. (2000). The Impact of Transfer Pricing on Intrafirm Trade. In *International Taxation and Multinational Activity* (pp. 173-200). University of Chicago Press.
- Çelikkaya, A. (2010). İkili Gelir Vergilemesi Modeli ve İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması. *ESOGÜ, İİBF Dergisi* 5(2), 101-128.
- Değirmencioğlu, C. (2013). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi Eylül – Ekim*, 163-170.
- Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21 Temmuz-Aralık, 97-116
- Doğan, A., & Kabayel, M. (2016). Küresel Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri Üzerine Değerlendirmeler. *Liberal Düşünce Dergisi* 81, 75-98.
- Eggert, W., Goerdts, G., & Heitzmann, S. F. (2018). Stairway to Tax Heaven. Erişim Tarihi: 12.10.2022 https://www.ecpol.econ.uni-muenchen.de/downloads/paper_sebastian_heitzmann.pdf
- Ercan, T. (2020). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı ve Uluslararası Bilgi Değişiminin Önemi. *International Journal of Public Finance* 5(2), 167-192.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ., (2012). *Kamu Maliyesi. (10. Baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Eroğlu, O., & Eftekin, Ö. Ö. (2015). Vergi Planlaması Çerçevesinde Uzlaşma Kurumu. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(2), 233-250.

- Ertekin, Ş. (2021). Türkiye’de Ücretler Üzerindeki Mali Yükün Adalet İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 22(1), 281-308.
- Falsetta, D., Rupert, T. J., & Wright, A. M. (2013). The Effect of the Timing and Direction of Capital Gain Tax Changes on Investment in Risky Assets. *The Accounting Review* 88(2), 499-520.
- Gedik, G. (2020). Beps Eylem Planları Kapsamında Türk Vergi Mevzuatında Yapılan Değişiklikler. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1(2), 27-48.
- Genç, Y., & Yaşar, R. (2009). Vergilemede Adalet ve Etkinlik İlişkisi. *Vergi Dünyası* 338, 34-40.
- Gençoğlu, Ü. G., & Ertan, Y. (2012). Türkiye’de Örtülü Sermaye ve Örtülü Kazanç Dağıtımı: İMKB 50 Endeksinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 56, 85-100.
- Göller, E. (2012). Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Örtülü Sermaye. *Vergi Raporu* 151; Nisan, 154-172.
- Gökten S; Karabudak Ç.Ö.; Uluslararası Vergi Planlaması: Türkiye’nin Merkez Olarak Kullanıldığı Bir Vaka Çalışması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Haziran* 19(2), 547- 566.
- Hassett, K. A., & Metcalf, G. E. (1995). Energy Tax Credits and Residential Conservation Investment: Evidence from Panel Data. *Journal of Public Economics* 57(2), 201-217.
- Keuschnigg, C., & Devereux, M. P. (2013). The Arm's Length Principle and Distortions to Multinational Firm Organization. *Journal of International Economics* 89(2), 432-440.
- Kılıçer, İ. P. (2017). Vergi Planlamasının Kötüye Kullanımını Önleyici Bir Etken Olarak İşletmelerde Vergi Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Politikalar. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis* 144 Kasım - Aralık. 109-124.
- Kızıl, E. (2021). Finansman Gider Kısıtlamasının Uygulanması ve Konu Hakkında Düzenlenen Tebliğe Dair Eleştiriler. *Vergi Raporu* 264, 11-19.
- Koç, Ö. E. (2018). Vergi Denetiminin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi. The Effect of Tax Audit on Voluntary Compliance to Tax). In M. Taytak & İ. Ciğerci (Eds.), *Kamu Mali Yönetimi Kapsamında Mali Denetim Üzerine Seçme Konular*, 1, 267-290.
- Khurana, I. K., Moser, W. J., & Raman, K. K. (2018). Tax Avoidance, Managerial Ability, and Investment Efficiency. *Abacus* 54(4), 547-575.
- Khurana, I. K., & Moser, W. J. (2013). Institutional Shareholders' Investment horizons and Tax Avoidance. *The Journal of the American Taxation Association* 35(1), 111-134.
- Laffer, A. B. (2004). The Laffer curve: Past, Present, and Future. *Backgrounder* 1765(1), 1-16.
- Mauer, D. C., & Ott, S. H. (1995). Investment Under Uncertainty: The Case of Replacement Investment Decisions. *Journal of Financial and Quantitative Analysis* 30(4), 581-605.
- Neighbour, J., & Owens, J. (2001). Transfer Pricing in the New Millennium: Will the Arm's Length Principle Survive. *Geo. Mason L. Rev.* 10, 951.
- Oğuztürk, B. S., & Ünal, E. K. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year* 3(28), 325-336.
- Oktar, C. (2003). *İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ortaç, F. R., & Atabey, S. E. (2016). Bir Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Kontrol Edilen Kurum Kazancı ve Türkiye-Hollanda Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Açısından Uygulamasının İncelenmesi. *International Journal of Social Inquiry Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9(1), 63-77
- Önder, B. Y. (2017). Vergi Planlaması ve Türk Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması Olanakları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 469694.

Paksoy, S., & Bakan, S. (2010). Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: (1980 Sonrası). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9(32), 150-170.

Pehlivan, O. (1993). Enflasyonun Vergi Sistemi Üzendeki Etkisi. https://www.researchgate.net/profile/Osman-Pehlivan/publication/348560229_ENFLASYONUN_VERGI_SISTEMI_UZENDEKI_ETKISI/links/6004d037299bf14088a2d9d6/ENFLASYONUN-VERGI-SISTEMI-UeZENDEKI-ETKISI.pdf
Erişim Tarihi: 23.11.2022

Pehlivan, S. (2014). Royalti Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Analizi. *Mali Çözüm Mayıs – Haziran*, 61-85.

Peker, İ., & Kılıçer, E. (2017), Vergi Planlaması ve İşletmeleri Vergi Planlaması Yapmaya Yöneltebilecek Uygulamalar. *Akademik Bakış Dergisi* 61 Mayıs-Haziran, 900-911.

Peker, İ., & Kılıçer, E. (2014). Türkiye Boyutu ile Vergi Rekabeti. *Vergi Sorunları Dergisi* 307(4), 165-186.

Pekşen, F. (2022). Örtülü Sermaye Uygulamasında Ortaya Çıkabilecek Kur Farklarının Değerlendirilmesi. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences* 36(1), 22-28.

Sağlam, E., & Uzmani-YMM, E. H. (2006). Tam ve Dar Mükellef Gerçek Kişi ve Kurumlara Yapılan Ödemelerde Vergi Kesintisi (Stopaj)-I. *Yaklaşım Dergisi, Eylül 2006 / Sayı 165*, 123 – 131

Sandalcı, U., & Sandalcı, İ. (2017). Vergi Ahlakı ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi: Oecd Ülkeleri Özelinde Bir İnceleme. *Sakarya İktisat Dergisi* 6(1), 70-93.

Saraçoğlu, F., & Çakır, M. (2017). Bir Vergi Planlaması Aracı Olarak Devir Müessesesinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 4(8), 94-106.

Sevilmiş, G. (2014). Alkollü İçkiler ve Tütün Mamulleri Sektörlerine Bakış. Ar&Ge Bülten 2014 Mart. 12-18.
<https://api.izto.org.tr/storage/SectoralReport/original/c6q5Inr9t4dMUJzf.pdf>
Erişim Tarihi: 26.10.2022.

Sezgin, B. (2012). Gerçek Kişilerce Beyan Edilmesi Gereken Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı. Çözüm. *Mali Çözüm Dergisi Mayıs – Haziran* 111, 143-152.

Taşkın, Y., & Peker, İ. (2019). Vergi Planlaması: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Alan Araştırması. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis* 29(153), 67-87.

Tekbaş, A. (2010). Vergi Kanunlarının Tabi Olduğu Anayasal İlkeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, 123-191.

Tezcan, K. (2013). Franchising Sisteminde Know How Karşılığında Dar Mükelleflere Yapılan Ödemelerin Vergisel Boyutu. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(8), 249-260.

Tolga, S. (2019). Dar Mükelleflerle Yapılan İşlemlerde Vergi Kesintisi ve Vergi Kesintisi Sonrası Lehe Oluşan Kur Farklarının Durumu. *Vergi Raporu* 240, 95-101.

Tørsløv, T., Wier, L., & Zucman, G. (2023). Externalities in International Tax Enforcement: Theory and Evidence. *American Economic Journal: Economic Policy* 15(2), 497-525.

Tosun, C., Uçar, O., Bağdadioğlu, N., & Yereli, A. B. (2017). Türkiye, AB ve OECD Ülkelerindeki Akaryakıt Vergilerine Dair Mukayeseli Bir Değerlendirme. *Vergi Sorunları* 351, 63-77.

Uğur, A., & Kömürcüler, E. (2015). Türkiye'de Sigara'nın Vergilendirilmesinin Etkinliği. *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences* 20(4), 327-346.

Uğur, A. A., Akdemir, E., & Gürsel, E. (2010). Sigara ve Alkol Üzerindeki Dolaylı Vergilerin Sağlık Harcamaları Üzerindeki Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 2(1), 1-14.

Uslu, A. İ. (2019). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kurallarının Güçlendirilmesi: Beps ve Atad Projelerindeki ve Türk Mevzuatındaki Düzenlemeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 25(2), 1389-1415.

Vardar, Z. (2019). Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Örtülü Sermaye Uygulamasının 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi: Örtülü Kazanç Yoluyla Vergiden Kaçınma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6(6), 1-9.

Yalçiner, K., & Ertürk, E. (2017). Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Türkiye’de Yaygın Bir Şekilde Kullanılmama Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 413-424.

Yaprak, M. A. (2022). Türkiye’de ve Farklı Ülkelerde Finansman Gider Kısıtlaması Uygulamaları. *Mali Çözüm Dergisi* 32, 255-265.

Yeşilyurt, Z. P., & Güneş, Ç. (2014). Know-How Kavramı ve Dar Mükellef Kurumlara Yapılan Know-How Ödemelerinin Vergilendirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi* 37(309), 15-21.

Yıldız, Z. (1997). Avrupa Birliği’nde Rekabet Eşitliğini Bozucu Etkileri Açısından Devlet Yardımları. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13(1), 403-414.

Yılmaz, H. (2015). Uluslararası Vergi Adaleti İçin OECD BEPS Eylem Planı. *The Deloitte Times* 7.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Araştırmanın Problemi: Bu çalışmanın temel amacı, çok uluslu şirketler başta olmak üzere, doğrudan ve dolaylı yatırımlarında finansal aracılık gibi önemli bir vergi avantajı sağlamak için kullanılan vergi planlaması uygulamalarını sınırlayan kurumları kavramsal çerçevede incelemek ve bu uygulamaların vergi planlaması üzerinde etkili olup olmadığını tartışmaktır.

Araştırma Soruları: Bu çalışma, OECD ülkelerinin uyguladığı matrah aşındırması ve kârın kaydırılması (Base Erosion and Profit Shifting-BEPS) projesi kapsamındaki vergi planlamasına sınırlama getiren yöntemler ve Türkiye’ye mahsus vergi planlamasının yapılmasına engel olan kurumlar incelenerek bunların bu yöntemlerin amaçlarına ulaşım ulaşımadığının belirlenmesi ve eksik yönlerinin bulunup bulunmadığı sorularına cevap aramayı amaçlamaktadır.

Literatür Taraması: Vergi dairelerinde dağıtılan karıştırılan iki farklı olan vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı kavramlarını birbirinden ayırması gerekir. Çünkü vergiden kaçınmada vergiyi doğuran olaya hiç başvurmamak suretiyle verginin doğmasına engel olma durumu söz konusuysen; vergi kaçakçılığında ise hileli ve yasadışı olarak kullanılan vergi yükünün azaltılması söz konusu olmaktadır. Bu kısıtlamalardan kaçınma tamamen hukuka uygunluk arz ederken; vergi kaçakçılığı hukuka aykırıdır. Vergi planlaması çalışmasının temel amacı ulusal ve uluslararası işletmelerin ilişkili oldukları veya yatırım yapmayı düşündükleri ülkelerin mali mevzuatında yer alan istisna, muafiyet, indirim veya boşluklardan yararlanmak suretiyle tamamen yasal olan yolları kullanarak vergi matrahını maksimum düzeyde indirmeyi sağlayacak uygun yöntem ve stratejileri uygulamaktır. Yani vergiden kaçınarak vergi avantajı elde etmektir. İşletmelerin temel amacı olan kâr maksimizasyonunu sağlamanın bir diğer yolu da bu tür vergi avantajlarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda vergi planlaması da bu planlamayı yapan firmalar için bir finansal araç gibi düşünülebilir. Daha önce bu konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar da bu sorunların var olduğuna ve bu sorunların henüz çözülmediğine işaret etmektedir.

Metodoloji: İlgili kanunlar ve bu konuda yapılmış olan çalışmalara ilişkin literatür taranarak kartopu örnekleme yöntemiyle uygulamadaki eksikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç ve Öneriler: Vergi planlaması yapmanın bazı riskleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi avantajı sağlamak pahasına işletmenin çeşitli riskler almasının önüne geçilmesini sağlamanın zorluğudur. Çünkü vergi planlamasının temel amacı vergiden kaçınmaktır ve bu temel çerçevenin biraz daha dışına çıkılması işletmenin yaptığı işlemlerin vergi kaçırma

kapsamına girmesine neden olabilmektedir. Örneğin işletmeler daha fazla vergi avantajı sağlamak uğruna çeşitli muvazaalı işlemler yapabilmekte, vergi peçelemesi veya vergi kaçırma kapsamına giren işlemlere başvurabilmektedir. Bu çerçevede bazen kasten bazen de yetersiz bilgi ve yanlış yönlendirmeler sonucunda istem dışı da yapılabilmektedir. Söz konusu vergisel avantajların aşırı kullanılması vergi matrahlarının aşındırılmasına sebebiyet verebilmekte ve söz konusu planlamalar agresif vergi planlaması boyutuna ulaşabilmektedir. Bu kapsamda ülkeler kendi mevzuatında aldıkları önlemlerle bu olumsuz durumun önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle yapılacak vergi planlamasında bu sınırların bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Fakat vergi planlamasının sınırlandırılmasına yönelik olarak uygulamada öngörülen kısıtlamalar firmaların gerek mali yapılarını gerekse de organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle vergi planlamasını sınırlandırmaya yönelik uygulanan bu kısıtlamaların kapsamının daha net olarak belirlenmesi, kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının çifte vergilendirilmeye tabi tutulabilmesine neden olmasının önüne geçmesi gerekmektedir. Yine bu kapsamda finansman gider kısıtlaması uygulaması sonucu firmaların sermaye yapılarını piyasadaki olumsuz gelişmelere daha kırılgan hale gelmesine sebebiyet vermesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde dar mükelleflere ilişkin yapılan döviz cinsinden tevkifatlarda ortaya çıkan ve vergi mükelleflerini oldukça fazla mağdur eden kur farkı probleminin bir düzenlemenin de yapılması gerekmektedir. Yine benzer şekilde örtülü sermaye uygulamasında döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle oluşan negatif kur farklarının, örtülü kazanç tekabül etmiş olan bölümünün, kurum kazançlarının tespitinde faizlere ilişkin gider olarak değerlendirilmesi mümkün değilken; buna paralel olarak, döviz kurundaki düşüş sonucu ortaya çıkan pozitif kur farklarının, örtülü kazanç tekabül eden kısmı, kurum kazancının belirlenmesinde kambiyo karı olarak dikkate alınması da mükellefler nezdinde önemli bir soruna sebep olmaktadır. Yine bu sorunların üstesinden gelmek için OECD kapsamında hazırlanan BEPS programı da zaten hali hazırda var olan planlamalar Türkiye için hali hazırda ilgili vergi mevzuatında mevcut olup uygulanmaktadır. Bu mevzuata getirilen yeni düzenlemelerde bu sorunların çözülmesinde önemli bir etki yaratmaktan uzaktır. Ayrıca BEPS'e yönelik olarak temel amacın vergiden kaçınmayı da içine alan vergi erozyonuyla mücadele etmek mi yoksa vergi peçelemesini içine alan vergiden dolamı olduğu konusuna bir açıklama getirilmelidir. Tüm bu hususların dışında kanun koyucun ortaya koyduğu peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin uygulamalar da ilgili başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda vergi mükellefinin herhangi bir mağduriyet yaşayıp yaşamayacağına ilişkin de mutlaka bir belirlilik sağlanmalıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi bu endişe nedeniyle bu kurum gerektiği gibi etkin olarak işlemlenmemektedir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda vergi planlamasını önlemek için kullanılan bazı kısıtlamaların firmaların hem mali yapılarını hem organizasyonel ve vergisel yapılarını olumsuz etkileyebildiği tespit edilmiş ve bu yapılacak düzenlemeler ile bu kısıtlamaların kapsamının uygulamada yaşanan sorunlar kapsamında daha net belirlenmesi ve yaşanan sorunlara ilişkin çözümler bulunması önerilmiştir.

EXTENDED SUMMARY:

The Problem of the Research: The main purpose of this study is to examine the institutions that limit tax planning practices, which are used to provide an important tax advantage such as a financial intermediary in their direct and indirect investments, especially multinational companies, in a conceptual framework and to discuss whether these practices are effective on tax planning.

Research Questions: This study aims to answer the question of what's the methods that limit tax planning within the scope of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) project applied by OECD countries and the methods that prevent tax planning for Turkey, and to determine whether these methods reach their goals; and whether these methods have shortcomings.

Literature Review: It is necessary to distinguish between the two different concepts of tax avoidance and tax evasion, which are confused and distributed in tax offices.

Because, while avoiding tax, by not resorting to the taxable event at all, it is in question to prevent the tax from being born; In tax evasion, it is possible to reduce the tax burden used fraudulently and illegally. While avoiding these restrictions is completely legal; Tax evasion is against the law. The main purpose of the tax planning study is to implement appropriate methods and strategies that will ensure maximum reduction of the tax base by using completely legal ways by taking advantage of the exceptions, exemptions, discounts or gaps in the financial legislation of the countries that national and international businesses are associated with or are considering investing in. In other words, it is to gain tax advantage by avoiding tax. Another way to ensure profit maximization, which is the main purpose of businesses, is to provide such tax advantages. In this context, tax planning can be considered as a financial tool for the companies that make this planning. Previous studies on this subject indicate that these problems exist and these problems have not been solved yet.

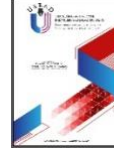
Methodology: By reviewing the literature on relevant laws and studies on this subject, the deficiencies in the application were tried to be determined with the snowball sampling method.

Conclusion and Suggestions: The main purpose of the tax planning study is to implement appropriate methods and strategies that will ensure maximum reduction of the tax base by using completely legal ways by taking advantage of the exceptions, exemptions, discounts or gaps in the financial legislation of the countries that national and international businesses are associated with or are considering investing in. In other words, it is to gain tax advantage by avoiding tax. Another way to ensure profit maximization, which is the main purpose of businesses, is to provide such tax advantages. In this context, tax planning can be considered as a financial tool for the companies that make this planning. Excessive use of these tax advantages can cause tax bases to be eroded and these plans can reach the level of aggressive tax planning. In this context, countries are trying to prevent this negative situation with the measures they take in their own legislation. For this reason, it is of great importance to know these limits in tax planning. However, the restrictions envisaged in practice for the limitation of tax planning may adversely affect both the financial and organizational and tax structures of the companies. For this reason, it is necessary to define the scope of these restrictions applied to limit tax planning more clearly and to prevent the earnings of controlled foreign corporations from being subject to double taxation. Again in this context, it is necessary to prevent the capital structures of companies from causing them to become more vulnerable to negative developments in the market as a result of the implementation of the financial expense restriction. Similarly, it is necessary to make a regulation regarding the exchange rate difference problem, which arises in the withholding in foreign currency for limited taxpayers and which makes taxpayers to victims. Similarly, while it is not possible to consider the portion of the negative exchange rate differences, which are caused by the increases in the exchange rates in the practice of disguised capital, which corresponds to the disguised income, as an expense related to interest in the determination of corporate earnings; Parallel to this, the fact that the positive exchange rate differences that occur as a result of the decrease in the exchange rate, which corresponds to the hidden income, are taken into account as the foreign exchange profit in the determination of the corporate income also causes an important problem for the taxpayers. In order to overcome these problems, the BEPS program prepared within the scope of the OECD, already existing plans for Turkey are already available in the relevant tax legislation and are being implemented. The new regulations brought into this legislation are far from having a significant impact on solving these problems. In addition, an explanation should be made about whether the main purpose of BEPS is to combat tax erosion, which includes tax avoidance, or whether it is tax-free, including tax veiling. Apart from all these issues, the practices regarding the advance pricing agreement put forward by the legislator must also be certain as to whether the taxpayer will experience any grievances in case the relevant application is negatively resulted. Because, as stated before, due to this concern, this institution cannot be operated effectively as it should. As a result of this study, it has been determined that the some

restrictions used to prevent tax planning can negatively affect both the financial and organizational and tax structures of the companies, and it has been suggested that the scope of these restrictions be determined more clearly within the scope of the problems experienced in practice and finding the solutions to the problems experienced with these regulations.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5,
Year 5, Sayı 12, Issue 12, Ağustos 2023, August 2023
e issn: 2687-2641

**BENLİK SUNUMUNDA DÖVME:
BENLİK SUNUMUNDA DÖVMENİN ANLAMININ VE MOTİVASYONUNUN
AÇIKLANMASINA YÖNELİK BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI**

**TATTOO IN SELF-PRESENTATION:
A MIXED METHODS STUDY TO EXPLANATION OF THE MEANING AND
MOTIVATION OF TATTOO IN SELF-PRESENTATION**

Ekin KARAKUYU

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Anabilim Dalı/Kişilerarası İletişim
İzmir/Türkiye.

Graduate Student, Ege University,
Institute of Social Sciences,
Department of Public Relations and
Publicity, Interpersonal
Communication Master's Program
İzmir/Turkiye.

92210000082@ogrenci.ege.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2906-342X

Ayşen TEMEL EĞİNLİ

Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Halkla
İlişkiler ve Tanıtım Bölümü/
Kişilerarası İletişim Anabilim Dalı
İzmir/Türkiye.

Prof. Dr., Ege University,
Department of Public Relations and
Publicity, Interpersonal
Communication Department
İzmir/Turkiye.

aysen.temel.eginli@ege.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4830-4524

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1315074

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15.06.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26.06.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Karakuyu, E. & Temel Eğinli, A.
(2023). Benlik Sunumunda Dövme: Benlik Sunumunda Dövmenin Anlamının ve
Motivasyonun Açıklanmasına Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması. *USBAD Uluslararası
Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 321-350.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bireyler doğduğu aile ortamının bir parçası olarak büyümekte ve toplumsal koşulların yansımaları sonucunda gelişim göstermektedir. Bireylerin maddi ya da manevi değer yükledikleri ve kendilerini tanımladıkları tüm yönleri benlik kavramını açıklamaktadır. Benlik sunumu, kişilerin etkileşimler sırasında kendi davranışlarına belirli düzenlemeler getirmesi anlamına gelmektedir. Bu düzenlemeler, bilinçli olarak ya da bilinçsiz bir şekilde karşılıklı etkileşimin sağlandığı her ortamda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda dövme, bireylerin kendini ifade etmesini sağlayan bir iletişim biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında 112 katılımcı İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğini yanıtlamıştır. Nitel kısmında ise amaçlı örnekleme belirlenen ve en az bir dövmesi olan 18 katılımcı görüşme sorularını yanıtlamıştır. Bu çalışmanın en önemli sonucu kişilerin ideal ve gerçek benlikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunun açıklanmasıdır. Bir diğer bulgu ise kişilerin dövme yaptırma sebeplerinin ve motivasyonlarının neler olduğuna ilişkindir. Bunlar; Kişisel Faktörler, Anlam Taşıma, İfade Etme Aracı, İyi Görünme Algısı, Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması, Estetik, Kişisel Anlamlar, Hatırlama/Unutmama, Pişmanlık Duymama/Memnuniyet ve Kendini Mutlu Kılma kodlarıyla açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Benlik, Benlik Sunumu, Dövme

Abstract: Individuals grow up as a part of the family environment in which they were born and develop as a result of the reflections of social conditions. All aspects that individuals attribute material or spiritual value and define themselves explain the concept of self. Self-presentation means that individuals bring certain regulations to their own behaviors during interactions. These regulations are realized consciously or unconsciously in every environment where mutual interaction is provided. In this context, tattoos are accepted as a form of communication that enable individuals to express themselves. In this study, mixed research method was used. In the quantitative part of the study, 112 participants answered the Ideal and Real Self Concept Scale. In the qualitative part of the study, 18 participants with at least one tattoo, who were selected through purposive sampling, answered the interview questions. One of the findings of this study is that there is a significant difference between the ideal and real selves of individuals. Another finding is related to the reasons and motivations for tattooing. These are explained with the codes Personal Factors, Carrying Meaning, Means of Expression, Perception of Looking Good, Extensions and Redefinition of the Self, Aesthetics, Personal Meanings, Remembering/Unforgetting, No Regret/Satisfaction and Making oneself Happy.

Key Words: Self, Self-Presentation, Tattoo

GİRİŞ

Benlik kavramı, kişinin kendisini tanımladığı ve ifade ettiği tüm yönlerini açıklamakla birlikte kendisini değerlendirmesinin sonucunda anlaşılmaktadır (Gürüz ve Eğinli, 2019: 247; Beebe vd., 2020). Günlük yaşamda gerçekleşen etkileşimler sırasında kişiler kendi benliklerinden bazı parçaları dışarıya yansıtmakta ve diğerleriyle paylaşmaktadır. Baumeister'a (1982: 3) göre benlik sunumu, kişilerin kendileri hakkındaki bazı bilgileri belirli düzenlemelerden geçirerek diğer insanlarla paylaşması anlamına gelmektedir. Kişilerin bedenlerinde taşıdıkları dövmeler de hem bir ifade etme yöntemi olarak hem de bulunduğu konum itibarıyla diğerlerinin algılayışına bağlı şekilde iletişimin bir parçası sayılmaktadır (Kosut, 2000). Buna göre Mun ve diğerleri (2012: 135-136), kişilerin dövmeleri hem kendi benliklerini iletmek hem de diğerlerinin algı ve davranışlarını yönetmek adına kullandığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada benlik, benlik sunumu ve dövme kavramları genel bir çerçevede ele alınmıştır. Çalışmanın amacı kişilerin ideal ve gerçek benlik algılarını belirleyerek dövme yaptırımlarının temel sebeplerinin ve motivasyonlarının tanımlanmasıdır. Bu doğrultuda, karma araştırma yöntemi uygulanmış olup öncelikle 112 katılımcı "İdeal ve Gerçek Benlik Kavramları Ölçeği"ni yanıtlamış ardından ise "en az 1 dövmeli" 18 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1. Benlik

Benlik kavramına ilişkin tartışmalar Antik Yunan filozoflarına kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda Batı düşünürlerine göre benlik, ruhsal töz olarak tanımlanan ve ideal olanla ilişkilendirilen bir kavram olarak kabul edilmekle birlikte kişinin doğuşundan itibaren aynı kalan bir yapıda bulunmaktadır (Baldwin, 2002: 107; Wright, 2006: 27; Chaffee, 2016: 92). Kişilerin çocukluktan itibaren gelişmesine ya da bedenlerinin değişmesine karşın benliğin değişmezliğine ve sabitliğine dikkat çekilmektedir. Doğu düşünürleri ise tam tersi olacak şekilde benliğin yapısında bulunan değişim kavramını vurgulamaktadır. Buna göre Chaffee, (2016: 147), Budist felsefe bağlamında benliğin yaşamla birlikte değişen, gelişen ve dönüşen yapısına dikkat çekildiğinden bahsetmekte ve "benliksizlik" kavramının ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Benlik kavramı, 19. yüzyıl ile bilimsel araştırmaların konusu haline gelmiştir (Raimy: 1948; Rosenberg: 1979; Leary ve Tangney: 2012). Benlik kavramının öncül çalışmalarından birini Amerikalı filozof ve psikolog William James, 1890 yılında "Psikolojinin İlkeleri (The Principles of Psychology)" isimli kitabıyla, benlik kavramını ilk defa bilimsel açıdan ele almıştır (Leary ve Tangney, 2012). James'e (1950: 182-190) göre benlik, insanların bedeni, duyguları, düşünceleri, giysileri, evi, arabası ya da ailesi gibi geniş bir alanı içeren, bir diğer ifade ile sahip oldukları her şeyi ifade etmektedir. Bununla birlikte James (1950) maddi benlik, manevi benlik ve sosyal benlik olacak şekilde benliğin üç farklı boyutuna dikkat çekmektedir.

20. yüzyılın başında "Sembolik Etkileşimcilik" yaklaşımı değişmekte olan dünyayı daha iyi anlayabilme ihtiyacını gözeterek ve özellikle George Herbert Mead, Charles Horton Cooley ve Herbert George Blumer'ın katkıları doğrultusunda geliştirilmiştir (Gökulu: 2019; Erdem: 2020; Morva: 2017). Mead, Cooley ve Blumer'ın benlik kavramını toplumsal etkileşim sonucunda oluşan bir yapıda gördüğünü ifade eden Griffin ve diğerleri (2019: 53-57), benliğin toplumdan bağımsız düşünülmediğini ve karşılıklı etkileşimin bir ürünü olarak anlam kazandığını belirtmektedir. Bu bağlamda Mead'e (1972: 135-144) göre benlik, doğuştan sahip olunmama ile birlikte zaman içinde gelişmekte, toplumsal değişim ve etkileşimlerle beslenerek anlam kazanmaktadır. Benzer şekilde Markus ve Nurius'a (1986: 957) göre de benlik büyüme, değişme ve gelişme gibi potansiyellere açık görülmekle birlikte benliğin tanımında geleneksel olarak ön plana çıkan "kişinin kim olduğu?" sorusuna ek olarak "kişinin gelecekte kim olmak

istediği?” ya da “kim olmaktan korktuğu?” gibi sorulara da dikkat çekilmesi gerekmektedir. Rogers’a (1961: 76) göre de kişilerin birbirinden farklı benlikleri gelişebilmekte ya da deneyimledikleri olaylar sonucu kişiler, ortaya koydukları benlikleri dışında farklı bir benlik sahibi olabileceklerini düşünebilmektedir. Bu bağlamda potansiyel benliklere vurgu yapan Rogers’a (1961: 78-79) göre *potansiyel benlik*, kişilerin deneyimleyebilecekleri olasılıkların farkında olarak gelecekte benliklerinde meydana gelebilecek değişim ve gelişim gibi birçok ihtimali kabul etmeleri anlamına gelmektedir.

Benliğin beden keşfedilmesiyle başladığını ifade eden Baumeister’a (1999: 1-3) göre, algılanan benlik, kamusal benlik ve yürütücü işlev benliğin üç temel bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda Baumeister (1999), benliğin toplumsal yaşamın içerisinde grupların ve ilişkilerin bir parçası olarak başka insanlarla kurulan etkileşimlere yardımcı olan ve bununla birlikte kişilerin karar verme ya da kontrol gibi mekanizmalarını ve eylemlerini sürdürmelerini sağlayan yapısını tanımlamaktadır.

2. Benlik Sunumu

Erving Goffman, 1950’li yıllarda yazmış olduğu *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu (The Presentation of Self in Everyday Life)* isimli kitabında hayatı bir tiyatro metaforuyla ilişkilendirmiş ve günlük yaşamda kişiler arasında geçen etkileşimleri gözlemleyerek benlik sunumu kavramından söz etmektedir. Goffman’ın yaklaşımında benlik sunumu toplumsal yaşamın doğasında bulunmakta ve etkileşimin bir koşulu olarak görülmektedir (Schlenker ve Weigold, 1992: 136). Buna göre kişiler bazı durumlarda davranışlarının farkında olarak bazı durumlarda ise bilinçsiz bir şekilde benlik sunumunda bulunmaktadır.

Benlik sunumu, bireylerin başka insanlar üzerinde belirli izlenimler meydana getirerek kendileri hakkında oluşacak olan izlenimleri ve algıları kontrol etme çabalarını ifade etmektedir (Leary, 2019; Leary ve Kowalski, 1990; Schneider, 1981; Schlenker, 1980). Bu bağlamda, benlik sunumu kavramıyla sıklıkla karıştırılan ya da yerine kullanılan izlenim yöntemi, Schlenker’e (2012: 542) göre, birden fazla hedefin izlenimlerini yönetmeyi amaçlarken; benlik sunumunda kişilerin asıl hedefi kendileri hakkında oluşan ya da oluşması muhtemel izlenimleri düzenlemektir. Benzer şekilde Schneider (1981) izlenim yönetiminde hedeflenenin kişilerin benlik sunumlarından ziyade farklı kaynak aramalarını içeren amaçları kapsadığını açıklamaktadır. Buna göre izlenim yönetimi benlik sunumunu da bünyesine alan daha geniş veya kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Gardner ve Avolio, 1998).

Baumeister ve Hutton’a (1987: 71) göre benlik sunumu, bireylerin kendisine ilişkin bazı bilgileri veya yansıtmak istedikleri imajlarını diğer insanlarla paylaşma amacıyla sergiledikleri eylemler bütünüdür. Benlik sunumunun birtakım stratejik davranışları da içerdiğini belirten Rhodewalt’a (1998: 373) göre de kişiler, güç elde etme isteğiyle ya da olduklarından daha farklı bir kimlik sergileme amacıyla da benlik sunumunda bulunabilmektedir. Kişilerin kendilerini ideal benliklerinde yer

alan imajlar doğrultusunda farklılaştırarak yansıtma arzusu duyabildikleri gibi kim olduklarından ödün vermeden, kendilerini olduğu gibi gösterecek gerçek benliklerini paylaşma arzusu duyabildiği de belirtilmektedir. Bu bağlamda, Baumeister ve Bushman (2008: 107-108), kişilerin kim olduklarını ortaya koyma ve kimlik iddiası gibi sebeplerle çevrelerinde bulunan insanların ne düşündüğünü önemsemedikleri ve sosyal bir onay almayacaklarını bilmelerine karşın inandıkları doğrulardan vazgeçemedikleri durumlar olabileceğini ifade etmektedir.

Kişilerin benlik sunumunda bulunmalarının nedeni olan güdüler genel olarak aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir (Baumeister, 1982: 3-4; Baumeister ve Tice, 1984: 5-6; Baumeister ve Hutton, 1987: 72; Leary ve Downs, 1995: 124-130; Baumeister, 1998: 213-215; Leary ve Baumeister, 2000: 2-24):

- **İzleyiciyi Memnun Etme:** Kişilerin çevrelerinde bulunan insanları yani bir başka ifadeyle izleyici memnun etme girişimlerini ifade etmektedir. Bu bağlamda ödüllendirileceğini düşünen kişiler, benlik sunumlarını diğerlerini memnun etme amacı doğrultusunda düzenlemektedir. Burada asıl amaç grubun onayını kazanarak toplumun bir parçası haline gelmektir.
- **Kamusal Benlik İnşası:** Kişiler, diğer insanların gözünde olmak istedikleri imajlarının bir yansıması olan ideal benliklerindeki gibi algılanmak istemektedir. Bu doğrultuda kamusal imajlarını ideal benlikleriyle uyumlu hale getirme çabaları kamusal benlik inşası olarak tanımlanmakla birlikte asıl amacın tutarlılığı sağlamak olduğu vurgulanmaktadır.
- **Benlik Saygısı:** Grubun bir parçası haline gelme ve ait olma ihtiyacı kişilerin düşük bir benlik saygısından ziyade yüksek benlik saygısına sahip olma arzusunu meydana getirmektedir. Buna göre kişiler, kendilerine duydukları saygı kadar diğerlerinin gözünde de onaylanan ve saygı görülen bir konumda bulunmayı hedeflemektedir.

3. Dövme

Dövme, epidermis tabakasının altına renkli pigmentlerin işlenmesi yoluyla kalıcı tasarımların oluşturulması anlamına gelen bir tür beden modifikasyonudur (Doss ve Hubbard, 2009: 62). Armstrong'a (1991: 215) göre dövme, kalıcı ve dekoratif bir tasarım oluşturmanın yolu olarak tanımlanmaktadır. Saputra ve diğerlerine (2016: 9) göre, bir ifade biçimi türü olan dövmeler, kişilerin dışarıya sundukları eylemlerinin, kelimelerinin, tarzlarının ya da imajlarının bir yansımasıdır. Benzer şekilde Kosut'a (2000: 80) göre de bir iletişim biçimi olan dövmeler, kişilerin bedenini ve benliklerini arzu ettikleri doğrultuda yeniden tanımlamalarının bir yolu olarak görülmektedir. Bu bağlamda Strübel ve Jones (2017: 1248), dövmelerin benliğin bazı yönlerinin saklanması, bazı yönlerinin de ortaya çıkarılması ve yeniden tanımlanması için kullanıldığını ifade etmektedir. Dövmeler, toplumdan parçaları barındırdığı için kolektif kimliğin bir sembolü sayılmakta buna ek olarak kültürel ve kişisel bilgileri de taşıyan iletişimsel bedenler meydana getirmektedir (Kosut, 2000; Saputra vd., 2016).

Dövmenin ortaya çıkış tarihi tam olarak bilinmemesine karşın dövme uygulaması tarih öncesi dönemlerden itibaren varlığını sürdürmektedir. Buna göre Sanders ve Vail (2008: 9) dövmelelerin, M.Ö. 6000 yılına kadar uzanan Geç Taş Devri'nde Avrupa sitelerinden oyulmuş figürlerde görüldüğünü ve bununla birlikte yaklaşık 2000 yıl sonra oluşturulan Mısır heykelciklerinde de yüz ve beden işareti olarak kullanıldığını açıklamaktadır. Yaklaşık olarak M.Ö. 3200 civarında yaşamış olduğu düşünülen "Buz Adam Ötzi"nin bedeninde elliden fazla dövme izine rastlandığı belirtilmektedir (Taliaferro ve Odden, 2012: 4; Çerikan ve Alanko, 2016: 171). Eski Mısır'da M.Ö. 2000'li yıllarda yaşadığı düşünülen Hathor rahibesinin midesinin üzerinde paralel çizgiler bulunduğu ve dövmelelerin şifa ya da doğurganlık işlevi sağlama gibi amaçlarla genellikle kadınlar üzerinde uygulandığı ifade edilmektedir (Sanders ve Vail, 2008: 9; Taliaferro ve Odden, 2012: 6). Dövmelelerin modern çağda görülmesi ise Kaptan James Cook'un 18. yüzyılın sonlarına doğru yapmış olduğu seferlerle başlamaktadır. Buna göre Cook, Tahiti dövme uygulamasını Güney Denizi Adaları'ndan dönüşünde Avrupa'ya taşımış ve Polinezya dilinde "ta-tu" şeklinde telaffuz edilen "tattoo" sözcüğünü İngilizce diline kazandırmıştır (Blachard, 1991; DeMello, 2000; Jones, 2000: 1; Fisher, 2002: 93; Sanders ve Vail, 2008; Ellis, 2012: 17; Taliaferro ve Odden, 2012: 5; Ertan, 2015; Çerikan ve Alanko, 2016: 181).

Dövmeleler, ilk zamanlar genellikle işçiler, denizciler, askerler ve tüccarlar gibi alt sınıf tarafından kullanılmıştır (Blanchard, 1991: 13). Bu bağlamda dövmelelerin uzun yıllar ötekinin işareti olarak algılandığını ifade eden Blanchard'a (1991) göre, orta sınıfın gözünde dövmeleler sapkınlıkla, marjinal olmakla, aykırılıkla ilişkilendirilmiştir. Amerika'da dövme uygulamasının karmaşık bir geçmişe sahip olduğunu belirten Taliaferro ve Odden'a (2012: 5) göre, üst sınıf, bir dönem dövmeyle ilgi duymasına karşın 19. yüzyılın sonlarına doğru dövmelelerin karnavallar ve sirklerin bir parçası haline gelmesi gibi sebeplerle kısa süre sonra bundan uzaklaşmıştır. Dövmeleler ise ilkel, barbar ya da ucube olarak algılanmaya başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru dövmeyle olan olumsuz algıların kültürel ve sosyal yapıdaki değişimlerle birlikte yavaş yavaş kırıldığı, dövmelelere sanatsal bir değer yüklendiği ve bir ifade aracı olarak anlam kazanmaya başladığı ifade edilmektedir (Sanders, 1988; Atkinson, 2003: 42; Sanders ve Vail, 2008: 19). Bu doğrultuda toplum nezdinde onaylanmış ve kabul görmüş insanların dövmeleli olmasının önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmakla birlikte artık bir meta gibi pazarlanan dövmelelerin popüler kültürün bir parçası haline gelmesi ve yaygınlaşması söz konusudur (Kosut, 2000: 81; Forbes, 2001).

Eski kabile kültürlerinde dövme anlayışının günümüzden oldukça farklı olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre Pasifik'te bulunan Maori halkının "Moko" olarak adlandırdığı dövme anlayışı, Ellis'e (2012: 17-18) göre, birey ve toplumun karşılıklı etkileşimini içermekte olup bireylerin maddi, manevi ve sosyal bütün kimliklerinin bir yansıması olmaktadır. Bununla birlikte Ellis (2012), Maori halkının inanışında dövmelelerin kutsal bir yeri olduğunu, dövmesiz bedenlerin zayıf ya da güçsüz görüldüğünü ifade etmekte ve moko desenlerinin kişilere özgü yapılarına ve özel

tasarımlarına dikkat çekmektedir. Batılı olmayan toplumlarda dövme ve dövme taşıyan kişilerin önemli, saygın kişiler olduğundan bahseden Blanchard (1991: 13), benzer şekilde dövmenin beden, toplum ve birey arasındaki ilişkilerin bir yansıması olduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak Sanders ve Vail (2008: 10) de dövme taşıyan bedenlerin önemli statülere sahip olduğunu ve cesaretle ilişkilendirildiğini ifade etmektedir. Eski dönemlerde dövme taşıyan bazı büyülü güçleri olduğuna inanılmaktadır. Buna göre, denizciler bedenlerinde taşıdıkları pusula, kutup yıldızı gibi dövme taşıyan kişilerle yollarını hiç kaybetmeyeceklerine inanmakta (Fahlander, 2015: 53), Borneo'daki Long Glat kadınları ise bedenlerindeki dövme taşıyan kişilerin ölümünden sonraki yaşamda güç, koruma, kimlik ve çeşitli görevler vereceğini düşünmektedir (Sanders ve Vail, 2008). Japon kültüründe dövme taşıyan kişilerin oyuk benzeri aletlerle bedene işlendiği belirtilmektedir birlikte bedenin hareketiyle birlikte dövme taşıyan kişilerin de canlanıyormuş gibi görünen yapısına dikkat çekilmektedir (Inckle, 2008: 482). Yunan ve Roma kültürlerinde ise dövme taşıyan kişilerin "stigmata" kelimesine denk gelen "utanç verici iz" anlamında bir cezalandırma, aşağılama, ömür boyu utandırma yöntemi olarak kullanılmaktadır (Gustafson, 2000: 18; Jones, 2000: 1-2; Taliaferro ve Odden, 2012: 4).

Kişilerin dövme yaptırmaya motivasyonları değişiklik gösterebilmektedir. Kişilerin oldukları ya da olmak istedikleri benliklerinin bir hatırlatıcısı olarak (Kosut, 2000; Strübel ve Jones, 2017) dövme yaptırmaya isteği duyabileceği belirtildiği gibi geçmiş anıları anma ve onlarla başa çıkma, benliklerinin bir uzantısı olarak kendini ifade etme ya da benliklerini yeniden tanımlama, bedenin geri kazanılması (Strübel ve Jones, 2017) gibi motivasyonlarla da dövme yaptırmaya isteği ifade edilmektedir. Kişilerin dövme yaptırdıktan sonraki süre zarfında kendilerini daha iyi hissederek olumlu bir benlik ve beden imajına sahip olduğu, benzersiz hissettikleri, iyi görünme algısı duydukları da açıklanmaktadır (Sweetman, 1999; Forbes, 2001; Tiggemann ve Golder, 2006; Swami, 2011: 243; Tiggemann ve Hopkins, 2011). Dövme taşıyan kişilerin benliğine en yakın yerlerden biri olan bedene kazındığı için benlik sunumunun da bir parçası sayılmakta ve bu bağlamda Blanchard (1991: 14) dövme taşıyan kişilerin tenindeki bir imza olduğunu vurgulamaktadır. Bedene işlenen dövme taşıyan kişilerin benliklerinin bir yansıması olacak şekilde ideal benliklerine ulaşmalarının bir aracı ve kendilerini yeniden ifade etmenin bir yöntemi olduğu ifade edilmektedir (Benson, 2000: 244-245; Strübel ve Jones, 2017).

4. Metodoloji

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, kişilerin dövme yaptırmaya motivasyonlarının belirlenmesi ile gerçek ve ideal benliklerin ortaya konulmasındaki etkisinin açıklanmasıdır. Bu amaçla karma araştırma yöntemi uygulanmıştır. Bir yöntem bilim alanı olan karma araştırma, nicel ve nitel verilerin bütün bir şekilde analizini ifade etmektedir (Creswell, 2021: 2).

Araştırmanın nicel kısmında 112 katılımcı, Waugh (2001) tarafından geliştirilen ve Kapıkıran (2004) tarafından Türkçeye çevrilen "İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı

Ölçeği'ni yanıtlamıştır. Ölçek, 45 maddesi ideal benlik, 45 maddesi ise gerçek benliği ölçecek şekilde toplamda 90 maddeden oluşmakta olup 4'lü likert tipi bir ölçektir. Araştırmanın diğer bölümünü nitel analiz oluşturmaktadır. Punch'a (2020: 132) göre nitel analiz yöntemleri, büyük bir çeşitliliği kapsayan, birçok yöntem ve araştırma uygulamalarının olduğu bir şemsiye terimi olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde katılımcılardan belirlenen dövmeli 18 kişi literatür destekli hazırlanan, 20 ana soru ve 30 sonda sorusunu yanıtlamıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme olduğu için katılımcılara ek sorular da yönlendirilmiştir.

4.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örnekleme amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların etkili kullanımının sağlanması için bilgi anlamında çeşitliliğe sahip vakaların tespitini ve seçilmesini ifade etmekle birlikte ilgilenilen konu hakkında bilgili ve deneyimli bireylerin ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içermektedir (Yağar ve Dökme, 2018). Araştırmanın nicel örneklemini üniversite öğrencisi olan 112 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların cinsiyet dağılımlarında 81'inin (%72,3) kadın, 31'inin (%27,7) ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu farklı üniversitelerde ikamet etmekte ve ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim durumlarında dağılım göstermektedir. Araştırmanın nitel örnekleme "en az 1 dövmesi" olma koşuluyla ve "Google Forms" aracılığıyla demografik bilgilerini dolduran 112 katılımcı arasından gönüllülük esas alınarak belirlenmiştir.

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarını okulların hibrit eğitim döneminde olmasından kaynaklı verilerin online anket ve online görüşme yöntemiyle toplanması oluşturmaktadır. Cinsiyet faktörü bağlamında değerlendirildiğinde ise online anketi yanıtlayan kadın katılımcıların sayısı erkek katılımcılara göre daha fazladır.

4.4. Araştırma Bulguları ve Yorumlanması

4.4.1. Nicel Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular SPSS paket istatistik programının 22.0 sürümüyle analiz edilmiştir. Örneklemeye dâhil olan katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamaları, standart sapmaları ve frekans dağılımları hesaplanmıştır. Ölçümlere ait ortalama değerleri karşılaştırarak söz konusu farklılıkları ortaya çıkarmak adına tek faktörlü varyans analiz, değişkenler arasındaki etki düzeyini ortaya çıkarmak için regresyon testi yapılmıştır.

Bu araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H1: Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark vardır.

H0: Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark yoktur.

H2: Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkiler.

H0: Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkilemez.

Güvenirlilik Analizi

Genel Güvenilirlik-Cronbach Alpha- α	,964
Boyut (Faktör)	Cronbach Alpha - α
İdeal Benlik	,988
İdeal Akademik Benlik	,973
İdeal Sosyal Benlik	,977
İdeal Benlik Sunumu	,977
Gerçek Benlik	,949
Gerçek Akademik Benlik	,932
Gerçek Sosyal Benlik	,899
İdeal Benlik Sunumu	,900

Tablo 1: İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Genel güvenirlilik Cronbach's Alpha değeri,964 olarak bulunmuştur. Bu değer ölçeğin mükemmel düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçekte yer alan alt boyutların güvenilirliklerine bakıldığında; mükemmel ve yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu görülmektedir.

Hipotezlere Ait Bulgular

H₁: Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark vardır.

H₀: Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark yoktur.

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
İdeal Akademik Benlik	2,2506	,88240	112
İdeal Sosyal Benlik	2,2577	,94317	112
İdeal Benlik Sunumu	2,3619	,93666	112
Gerçek Akademik Benlik	1,9935	,63743	112
Gerçek Sosyal Benlik	2,3839	,53034	112
Gerçek Benlik Sunumu	2,2226	,54643	112

Tablo 2: İdeal ve Gerçek Benliklere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

İdeal ve gerçek benliklerde, "Gerçek Sosyal Benlik" ($X=2,38$) durumuna ilişkin puanları, "Gerçek Akademik Benlik" ($X=1,99$) durumuna göre daha yüksektir. Bulgulara göre katılımcılar çoğunlukla "İdeal Benlik Sunumu" ($X=2,36$) ve "Gerçek Sosyal Benlik" ($X=2,38$) durumlarını yansıtmaktadır.

Variance Source	Standart Sapma	Type III Sum of Squares	Mean Square	F	Sig. (p)
Between Subjects	111	148,952	1,342	4,958	,000
Within Subjects	5	10,857	2,171		
Error	555	243,067	,438		

Tablo 3: İlişkili Ölçümler İçin Tek-Faktörlü Varyans Analizi Tablosu

Tablo 3'te bulgulara göre H_0 hipotezi reddedilmiştir. Çünkü katılımcıların gerçek ve ideal benliklerine ilişkin görüşlerine göre ideal ve gerçek benlikleri arasında anlamlı bir farklılık ($F=4,958$; $p<0,01$) vardır. **Dolayısıyla H_1 kabul edilmiştir.**

İdeal ve Gerçek Benlikle	İdeal Akademik Benlik Mean Difference (I-J)	İdeal Sosyal Benlik Mean Difference (I-J)	İdeal Benlik Sunumu Mean Difference (I-J)	Gerçek Akademik Benlik Mean Difference (I-J)	Gerçek Sosyal Benlik Mean Difference (I-J)	Gerçek Benlik Sunumu Mean Difference (I-J)
İdeal Akademik Benlik	-	-	-	-	-	-
İdeal Sosyal Benlik	-	-	-	-	-	-
İdeal Benlik Sunumu	-	-	-	,368*	-	-
Gerçek Akademik Benlik	-	-	,368*	-	-	-,229*
Gerçek Sosyal Benlik	-	-	-	,390*	-	,161*

Gerçek Benlik Sunumu	-	-	-	,229*	-,161*	-
----------------------	---	---	---	-------	--------	---

Tablo 4: Çoklu Karşılaştırma İçin (Multiple Comparison) – Bonferroni Testi Sonuçları

Tablo 4'deki çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre söz konusu ortaya çıkan anlamlı farklılığın:

- "İdeal Benlik Sunumu ($i-j: ,368^*$) – Gerçek Akademik Benlik",
- "Gerçek Akademik Benlik ($i-j: -,229^*$)– Gerçek Benlik Sunumu",
- "Gerçek Sosyal Benlik ($i-j: ,390^*$) Gerçek Akademik Benlik",
- "Gerçek Sosyal Benlik ($i-j: ,161^*$) Gerçek Benlik Sunumu",
- "Gerçek Benlik Sunumu ($i-j: ,229^*$) – Gerçek Akademik Benlik" ve
- "Gerçek Benlik Sunumu ($i-j: -,161^*$) – Gerçek Sosyal Benlik"

benlik türleri arasında olduğu görülmektedir.

H₂: Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkiler.

H₀: Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkilemez.

Değişkenler		N	r	r ²	P
Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken				
Dövme Sayısı	Gerçek Benlik	112	,044	,001	,644
Gerçek Benlik Boyutları					
Dövme Sayısı	Gerçek Akademik Benlik	112	,052	,003	,584
Dövme Sayısı	Gerçek Sosyal Benlik	112	,151	,023	,113
Dövme Sayısı	Gerçek Benlik Sunumu	112	,029	,001	,758
Değişkenler		N	r	r ²	P
Bağımsız Değişken	Bağımsız Değişken				
Dövme Sayısı	İdeal Benlik	112	,164	,026	,084
İdeal Benlik Boyutları					
Dövme Sayısı	İdeal Akademik Benlik	112	,132	,017	,165
Dövme Sayısı	İdeal Sosyal Benlik	112	,129	,016	,177
Dövme Sayısı	İdeal Benlik Sunumu	112	,199	,040	,035

Tablo 5: Dövme Sayısının Gerçek ve İdeal Benliklere Etkisi Üzerine Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Tablo 5'deki verilere göre, H_2 ve H_0 için yapılan analizlerde, kişilerin dövmeli olması ile gerçek ve ideal benlikleri arasındaki ilişkinin $p < 0,01$ ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Dövme sayısı ile gerçek benlik arasındaki ilişkinin $p = ,644$ olması ve dövme sayısı ile ideal benlik arasındaki ilişkinin $p = ,084$ olması anlamlı ilişkinin olmadığını göstermektedir. Nitekim sadece ideal benlik boyutlarından ideal benlik sunumu ile dövme sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p = ,035$; $p < 0,05$) görülmektedir. Bu bulgu önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Hipotezlere bakıldığında bütün olarak gerçek ve ideal benlik üzerinde dövme sayısının etkisinin olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla H_2 reddedilirken H_0 kabul edilmiştir.

4.4.2. Nitel Bulgular

16 kişi ile "Microsoft teams" programı aracılığıyla online, 2 katılımcıyla ise yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler ortalama 20-30 dakika sürmüştür. En kısa görüşme 14 dakika en uzun görüşme ise 45 dakikadır. Katılımcıların her birinden sözlü izin alındıktan sonra ses kaydına alınmıştır. Daha sonra 18 katılımcının ses kaydı ayrı ayrı deşifre edilmiştir. Elde edilen verilerin literatür destekli oluşturulan kategoriler ve kodlar doğrultusunda incelenerek içerik analizi yöntemiyle bulguların toplanması sağlanmıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan dövme fotoğraflarının görselleri izin alınarak talep edilmiştir. Tablo 6'da katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmektedir.

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Dövme Sayısı
K1	Kadın	18-24	Lisans	10
K2	Kadın	18-24	Lisans	8
K3	Kadın	25-34	Yüksek Lisans	2
K4	Erkek	18-24	Lisans	3
K5	Kadın	25-34	Ön Lisans	1
K6	Kadın	25-34	Yüksek Lisans	6
K7	Kadın	25-34	Lisans	1
K8	Kadın	18-24	Yüksek Lisans	3
K9	Erkek	25-34	Yüksek Lisans	1
K10	Erkek	18-24	Lisans	7
K11	Kadın	25-34	Yüksek Lisans	3
K12	Erkek	35-44	Yüksek Lisans	3
K13	Erkek	18-24	Ön Lisans	1
K14	Kadın	25-34	Lisans	4
K15	Erkek	18-24	Lisans	3
K16	Kadın	18-24	Ön Lisans	10
K17	Kadın	18-24	Ön Lisans	16
K18	Kadın	18-24	Lisans	1

Tablo 6: Katılımcı Demografik Bilgileri

Görüşülen 18 kişiden toplanan bulgular içerik analizi yöntemiyle ana kategoriler altında literatür destekli kodlarla birlikte değerlendirilmiştir. Katılımcıların yanıtlarına göre daha fazla ortaya çıkan kodlar tablo 7’de yer almaktadır. Tabloda gösterilen kodlar arasında katılımcıların çoğunluğunun yanıtlarından ortaya çıkanlar 10 başlık altında incelenmiştir. Buna göre belirlenen kodlar; “Kişisel Faktörler”, “Anlam Taşıma”, “İfade Etme Aracı”, “İyi Görünme Algısı”, “Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması”, “Estetik”, “Kişisel Anlamlar”, “Hatırlama/Unutmama”, “Pişmanlık Duymama/Memnuniyet” ve “Kendini Mutlu Kılma” olarak sıralanmaktadır.

Kodlar	Katılımcılar
Kişisel Faktörler	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18
İfade Etme Aracı	K1, K2, K4, K8, K9, K11, K12, K14, K16, K17, K18
Anlam Taşıma	K1, K2, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K18
İyi Görünme Algısı	K3, K4, K5, K6, K7, K8, K11, K14, K15, K16, K17, K18
Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması	K1, K2, K4, K7, K8, K9, K11, K12, K14, K16, K17, K18
Estetik	K1, K3, K4, K5, K6, K8, K10, K11, K14, K15, K16
Kişisel Anlamlar	K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K16
Pişmanlık Duymama/Memnuniyet	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
Hatırlama, Unutmama	K1, K2, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K17, K18
Kendini Mutlu Kılma	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14, K15, K16, K17, K18

Tablo 7: Kod Dağılımı

Kişisel Faktörler

18 katılımcının dövme yaptırma istekleri ve sebeplerinin kişisel faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre katılımcılardan K16 ve K8’in cevapları aşağıdaki gibidir:

“İlk dövmemi gerçekten orada durmasını ve vücudumda taşımak istediğim için yaptırdım. Birkaç tanesini yakın arkadaşlarımla beraber ortak bir anlam yüklediğimiz için yaptırdım. Bir tanesini de ilk kedime, hani, ömür boyu vücudumda taşımak istediğim için yaptırdım.” (K16)

"Yani bilmiyorum hep dövme olsun piercing olsun o tür şeyleri seven biriydim çocukluktan beri. O yüzden yani istediğim için. Sebebi var mı bilmiyorum, belki tarzla alakalı olabilir. Ya da işte, gördüğümde de etkilendiğimi sanmıyorum, ben hep istiyordum ya dövme ve piercing. Çünkü ben kulaklarımı da çok erken deldirdim. Öyle bir merakım vardı o yüzden yaptırdım." (K8)

K16 dövme yaptırma sebeplerini anlatırken daha çok kişisel zevklerinden ve ilişkilerinden bahsetmekteyken K8'de benzer şekilde kişisel bir meraktan kaynaklı dövme yaptırma arzusu duyduğunu açıklamaktadır.

İfade Etme Aracı

Dövmenin bedene kazınmasından kaynaklı kişilerle birlikte iletişim bağlamına dahil edildiği ve bir tür ifade aracı olarak kullanıldığı vurgulanmaktadır (Sweetman, 1999; Tiggemann ve Golder, 2006; Swami, 2011; Saputra vd., 2016). Buna göre katılımcılardan 11 kişi dövmelerini bir ifade etme aracı ya da yöntemi olarak gördüklerini belirtmektedir.

Bu katılımcılardan biri olan K1'in yorumu şu şekildedir:

"Bana kalırsa dövme günümüzde bir sanat, bunu kabul etmemiz lazım. Dövme de aslında insanların kendilerini anlattıkları bir yöntem. Mesela insanlar kitap, şiir yazıyor ya da film yapıyorlar ve bir şekilde kendilerini anlatmaya çalışıyorlar. Bana kalırsa dövme yaptırmak da öyle bir şey. En azından benim için anlamı öyle." (K1)

K3'ün yorumu da benzerlik taşımaktadır:

"Evet, düşünüyorum ve bunun daha da artacağı kanısındayım. Çünkü bence dövme insanların kendilerini ifade etmelerinin bir yolu. Çok özel şeyler yaptırıyorlar var, tüm vücudunu dövmeye kaplayanlar var yani bu politik bir görüş bile olabilir. İnsanların kendilerini dışarıya yansıtma amaçlarının, herkes için geçerli olmayabilir tabii ki mesela bir tane kalp yaptırır güzel görünüyor ya da canı istedi diye yaptırır. Örneğin, abim yaptırdı, Yin Yang içerisinde balıklar. Hani o güzel görüldüğü ve o figürü sevdiği için yaptırdı. Belki de bir noktada kendini özgürce ifade edemediğinde kendini dışa vurmak, anlatmak için yapıyor olabilir. İşte nasıl ressamlar resim, müzisyenler müzik yapıyorsa bazı insanlar da dövmeye başvuruyor olabilir. Dolayısıyla daha fazla popülerleşebilir. Ya da kısıtlamalarla daha da geriye çekilebilir. Ama ben popülerleşeceğini düşünüyorum çünkü yalnız Türkiye'de değil dünyanın her yerinde bir özgürleşmeye çalışma gibi bir çaba var. Bunda da insanlar "kendimi en iyi nasıl ifade edebilirim?" gibi düşünüp çoğu insan da dövmeyi tercih ediyor." (K3)

Hem K1 hem de K3 için görüldüğü üzere dövmeler, kişilerin kendilerini ifade etmek ya da anlatmak istedikleri bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Anlam Taşıma

15 katılımcı, dövmelerinin anlamlı olduğunu ya da anlam taşıdığını ifade etmekle birlikte bir anlamı olmayan dövmelere bile sonradan anlam katıldığı belirtilmiştir.

Buna göre Saputra ve diğerlerine (2016: 7) göre, dövmeler kişilerin hem yaşam deneyimlerini hem de kendilerini yansıtmaya ve temsil etme görevini taşımaktadır.

Katılımcılardan K12'nin yorumu aşağıdaki gibidir:

"Elbette, %100 anlam ifade ettiğini düşünüyorum. İlki dediğim gibi, zaten bir ideolojik lider olarak kendime çocukluğumdan beridir rehber aldığım kişinin imzası, diğeri hayat tarzımı, çocukluğumdan beri benimsediğim hayat tarzımı, dışarıya yansıtan bir şey ve bloktan bahsediyorum. Bir diğeri de kurucusu olduğum motosiklet kulübünün şeyi. Dolayısıyla her biri ayrı ayrı anlamlı benim için." (K12)

K2'de dövmelerinin taşıdığı anlamları açıklamaktadır:

"8 tane dövmem var. Hepsinin de bir anlamı var. Birazcık da şöyle, tasarımını bir tanesini yeni yaptırdım hatta. Renkleri turuncu ve mor. Ben okçulukla ilgileniyorum, yaklaşık 9 yıldır. Yayımin rengi mor, tüylerin de turuncu. Bu tasarımı görmüştüm tanıdığım bir dövmede ve ben bunu yaptırayım dedim. Şeklini değiştirmedim, halihazırda olan bir tasarımı aldım. Ona anlam yükleyip dövmesini yaptırdım. Anlamsız olan dövmem aslında yok. (Sağ alt karın bölgesinde yer alan mavi renk detaylı çiçek dövmesini göstererek) bu dövmemin tasarımını beğendim aslında ve hani renkleri de benim için anlamlı (anlamını söylemek istemiyorum ama) mavi renk benim için bir anlam ifade ediyor. Yani aslında hepsinin birer anlamı var diyebilirim." (K2)

K9'un cevabı ise şu şekildedir:

"Benim dövmem anneannemi ifade ediyor. Ben onun tarafından büyütüldüm. Oradaki simgeler, baş harfler falan işte anneannemi, ailemi falan temsil ettiği için benim için bir anlam ifade ediyor." (K9)

K12 için dövmelerinin her biri bir anlam taşımakta ve hem kendi yaşam tarzından hem de kim olduğuna yönelik bilgiler taşımaktadır. K2'de benzer şekilde tüm dövmelerinin anlamlı olduğunu belirtmekle birlikte bahsetmiş olduğu bir dövmesine uzun yıllardır yaptığı bir sporla ilgili anlamlar yüklemiştir. K9 ise dövmesinin değer verdiği kişilerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

İyi Görünme Algısı

Kişilerin dövme yaptırma motivasyonları olarak kendilerini daha iyi hissetme, olumlu bir benlik ve beden imajına sahip olma, benzersiz hissetme arzuları olduğu ve bunlarla birlikte iyi görünmek istedikleri ifade edilmektedir (Sweetman, 1999; Forbes, 2001; Tiggemann ve Golder, 2006; Swami, 2011: 243; Tiggemann ve Hopkins, 2011). 12 katılımcı dövmelerini iyi görünme algısıyla ilişkilendirmektedir.

K14'ün iyi görünme algısına yönelik dövmeleriyle ilgili yaptığı yorum şu şekildedir:

"Dediğim gibi çok havalı hissediyorum. Aslında çok basit ve böyle çocuksu dövmelerim var ama yine de ilk bana etki eden, yani benim için önemli olan dış görünüş olarak bana kattığı şey. İster istemez açıkçası bir özgüven veriyor bana, çok abartıyor olabilirim ama nedense hoşuma gidiyor. Çünkü dövmeli insanlar

kültür mesela Japon kültürü benim için anlamlı ve bu balıkların o mücadelesi benim için anlamlı geliyor. Kendimden hemen bir şey buluyorum. "Aa, ben de hayatımda mücadele ediyorum bir şeyler için" deyip bence o bir şeyleri anlam yükleme yönümü ve daha enerjik, eğlenceli böyle renkli yönümü yansıttığını düşünüyorum. Şu anda yani şu anda yaptırdığım dövmelemler onları gösteriyor." (K14)

Katılımcılardan K6'nın ise dövmelemlerinin dışarıya yansıttığı benlikleri hakkındaki yorumu şu şekildedir:

"Yani işte az önce dediğim gibi, herhalde, hiç bunları sorgulamamıştım sayenizde sorguluyorum (gülerek), daha çok annelik kısmımı yansıtıyormuş sanırım. Daha çok aile ve evcimen yönlerimi yansıtıyormuş ben de şimdi onu fark ettim. Hani isterdim bir tanesi de böyle daha çok çılgın anımda yaptırdım çılgın tarafımı yansıtın diye ama değilmiş yani." (K6)

Strübel ve Jones'a (2017: 1237-1243) göre, kişiler dövmelemlerini genelde diğer insanlarla paylaşma arzusu duyduklarından dolayı benlikleriyle uyumlu dövmelemlerini bedenlerinde taşıma eğilimindedir. Bu bağlamda K14 dövmelemlerinin hem geçmiş anıları hem de gelecekteki hayalleri ve hedefleriyle örtüştüğünü ifade ederken K6 ise dövmelemlerinin kendisiyle özdeşleşmesi kadar tamamen tüm yönlerini yansıtmayan yönlerine de vurgu yapmaktadır.

Estetik

Dövmelemlerin estetik amaçlı bir kullanım alanı olduğu belirtilmektedir (Kosut, 2000; Wohlrab vd., 2007; Martin, 2013; Saputra vd., 2016). Buna göre, 11 katılımcı dövmelemlerine estetik değerler atfettiklerini belirtmektedir.

K4, "Sizi dövme yaptırmaya iten sebepler arasında baskın olanlar hangileridir? Neden?" şeklinde yönlendirilen soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamıştır:

"Kesinlik ve kesinlikle estetik algısı. İlk başta yani benim için o geliyor. Hani "bu yaptıracığım şeyin anlamı ne?" gibi bir yaklaşımdan ziyade "bu estetik mi değil mi?" sorusu geliyordu. Estetikse sonrasında da "anlamı ne?" sorusu önem kazanıyor. Yani benim için karar mekanizması bu şekilde. Estetik durmazsa kesinlikle yaptırmazdım. Görüntü açısından çok önemli." (K4)

K15'in cevabı ise şu şekildedir:

"Yani, ben zaten bir dövmelemlere anlam yüklenmesini sevmiyorum ki anlam yükleyeydim aslında, hani, bu birazcık anlamdan daha ziyade bir arkadaşımın doğum günü hediyesiydi bana. O şekilde oldu zaten. Sadece bir istek olurdu ama buna tasarım olarak, estetik olarak bakıldığı zaman hani kalıcı olabilir. Ama bir anlam yüklediğinizde ya da ne bileyim, hani, anlamlı bir şey size yarın anlamlı gelmeyeceğini bilemem hani bilemeyiz bu yüzden sadece estetik olarak bakıldığı için ben yani kendim baktığım için çok okey. Hani bu yüzden de pişmanlığım falan bir şeyim yok." (K15)

K4 ve K15 dövmelemlerinin estetik görünmesine önem verdiklerini ve kendileri için birincil sırada yer aldığını ifade etmektedir.

Kişisel Anlamlar

13 katılımcı için dövmeleri kişisel anlamlar taşımaktadır. Bu katılımcıların dövmeleri kendi deneyimlerinden edindikleri kişisel değerlerle özdeşleştirdikleri görülmektedir.

K11'in kişisel anlamlar taşıyan dövmelerinin tanımı aşağıdaki gibidir:

"Dövmemi aslında bir tane, Erasmus'ta bir yurt dışı seyahatimde, gördüğüm bir sanat eserinden esinlenmişim. Hayatın işte döngüsel ve sonsuza kadar uzanan bir şey olduğunu anlatan simgesel bir şeydi ve ben yoga yapmayı çok seviyorum. Yogada da ağaç pozunun beni çok dengelediğini düşünüyorum. O ikisini birleştirdiğim bir tasarım aslında sadece siyah ince çizgilerden oluşan bir şey. Minimal küçük bir çalışma aslında 3-4 santimlik falan bir şey." (K11)

K7 ise dövmesine sonradan yüklemiş olduğu kişisel anlamları şu şekilde anlatmaktadır:

"Yaptırdıktan sonra oldu. Yaptırırken olmamıştı ama yaptırdıktan sonra ben kendi kendime "bu ayın içindeki çiçek bence benim" gibi kendi kendime hatta espri gibi anlam yükledim. Ama yaptırırken öyle çok bir anlamı olmadı." (K7)

K11'in dövmelerini kişisel deneyimlerinden hareketle tasarladığı anlaşılma birliktir. K7 ise yaptırdıktan sonra dövmesine kendisiyle ilişkili anlamlar yüklediğinden bahsetmektedir.

Hatırlama/Unutmama

11 katılımcının "Eğer dövmeleriniz kişisel anlamlara sahipse neden sizin için özel olan bir şeyi bedeninizde taşımak ve diğer insanlarla bu anlamı paylaşmak istediniz? Açıklar mısınız?" sorusuna yanıtı hatırlama/unutmama motivasyonu ile örtüşmektedir.

Buna göre bazı katılımcıların cevabı şu şekildedir:

"Tabi ki. Şöyle, işte ben, her şeyin aslında, yani, görerek hatırlamayı daha çok severim. Görerek hatırlamayı daha çok severim. Ve özellikle kolumu, hani, tercih etmem belki de buna bağlı olabilir çünkü sürekli gözümün önünde ve asla hani unutmak istemediğim şeyler de oluyor işte mesela o kaybettiğim, dedemle alakalı olan dövme mesela. İnsan çünkü unutulabiliyor bazen ve ben unutulmaması taraftarıyım hiçbir şeyin. Yaşanan ve istenen de özellikle. O yüzden de böyle bir hatırlatıcı gibi olsun istedim. O yüzden kazıma, bedenime kazıma, şeyinde bulundum. Öyle bir başlangıçla hani başladı ve bu şekilde devam etti." (K17)

"Bence biraz hatırlatma gibi bir sebebi var. Bir hatırlatıcı gibi bir işlevi olduğunu düşünüyorum dövmelerimin. Mesela nasıl insanlarla bulduğumuzda ya da önemli bir anımız olduğunda fotoğraf çekiyorsak dövme de o şekilde bir işlev görüyor. Anı kalsın diye ve geri dönüp bakabilelim diye olduğunu düşünüyorum. Yani elimizde daima o anlarla ilgili somut bir şeyler tutmak istiyoruz. Bana kalırsa dövmeler de öyle. Hayatla ilgili çıkarımlarımızdan, hoşumuza giden ya da görsel-estetik kaygılarımızı kapatan şeyleri kendimizde görmeyi seviyoruz." (K1)

"Bu şöyle, aslında bana hatırlatması için yaşadığımı dövme yaptırmak istedim. Onu görüyorsunuz hani yanınızda bir şey duruyorsa onu bilinçaltınızda o döner. Vücudumda görüyorum ve kaybetmiyorum motivasyonumu. Şu an mesela yaklaşık 1 aydır ok atmıyorum ama dövmemdeki turuncu ve mor rengi görünce aklıma yaşadıklarım geliyor hani yaşadığım iyi ya da kötü maçları bana hatırlatıyor. Kötü bir durumda olduğum zaman "Evet, yapabilirim o zaman da yaptım" diyebiliyorum. Yani bir yandan bilinçaltımda dönmesini sağlıyor. Vücudumda gördüğümde daha iyi oluyor çünkü benimle geliyorlar diyebilirim." (K2)

Kişilerin kendileri için bir tür hatırlatıcı işlev sağlayacak olması önemli bir dövme motivasyonu sayılmaktadır (Benson, 2000; Kosut, 2000; Ellis, 2008). Buna göre K17, K1 ve K2'nin kendileri için kişisel ve özel anlamlara sahip olmasına karşın dövmelemlerini bedenlerine kazıma isteklerinin ardında yatan temel güdülerden biri hatırlama/unutmama olmaktadır. Benzer şekilde Kosut'a (2000: 94) göre de dövmelemler önemli olay, bağlantı ya da hatıraların kalıcı belgeleri olarak işlev görmektedir ve anıların devam ettirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Pişmanlık Duymama/Memnuniyet

Katılımcılardan 17 kişi dövmelemlerini taşımaktan duydukları memnuniyetleri vurgulamakta ve dövmelemlerinden vazgeçmeyi düşünmediklerini ifade etmektedir.

K5, dövmesinden pişmanlık duymadığını aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

"Hayır, pişman olacağımı düşünmüyorum. Çünkü zaten bedenimde istemediğim ya da sevmediğim bir şeyi taşımak istemem. Hani sonuçta açık bir kol ve herkes görecektir. İlerleyen dönem ve senelerde kötü bir görünüm olmaması için pişmanlık duymayacağım bir şey yaptırdım, pişmanlık duymam yani. Kendi istediğimle yaptırdım sonuçta." (K5)

K12'nin yorumu ise aşağıdaki gibidir:

"Asla. Hayır, hiçbir pişmanlık yaşamadım. Hatta keşke daha öncesinde böyle daha iyi bir planla gitseydim diye, sadece öyle bir şey var ama dövmelemlerimden vazgeçmedim. Vazgeçmem de herhalde, bilmiyorum." (K12)

K10 ise şu şekilde yanıtlamaktadır:

"Evet, birçok insan dövme yaptırmadan önce yani yıllarca küçücük bir dövme için 5 sene falan düşünen, tanıdığım var. Ben bir anda otururken ya hadi şu Instagram'da bir dövme, hani istediğim tarza yakın bir şey görürüm. Üzerinde hemen oynarım öyle. Genel olarak gördüğüm direkt bir dövme alıp kopyalamam vücuduma, sevmem öyle. Hemen ararım dövmelemlerimi belki, gider yaptırırım. Elimdeki dövmelemlerini öyle yaptırdım mesela çok hızlı karar verdim. Ben pişman olacağımı zannetmiyorum hiçbir dövmeden. Bugün, şu ankiilerden de hiç pişman değilim. Daha olmadım, olmam da. Yani hayat ne bileyim, o kadar uzun değil o kadar ciddiye alınacak bir şey değil. Vücudunuzda bir dövme çirkin olsan ne olur olmasan olur zaten sanatçınızı iyi seçiyorsanız ve dövmenizin işçiliği güzelse büyük ihtimalle çok pişman olmazsınız." (K10)

K5, K12 ve K10 dövmelerinden bir pişmanlık duymadıklarını ve gelecekte de vazgeçmek istemediklerini vurgulamaktadır.

Kendini Mutlu Kılma

Katılımcılardan 17 kişi kendilerine yönlendirilen “sizin için diğerlerini memnun etme isteği mi yoksa kendinizi mutlu kılma arzusu mu daha baskın?” sorusuna baskın yanıt olarak kendini mutlu kılma güdüsünü belirtmiştir.

Buna göre bazı katılımcıların cevapları şu şekildedir:

“Kendimi mutlu kılma arzusu. Bence hem benim acım başkasının da umurunda olmaz, bu beni ilgilendiriyor (gülerek).” (K2)

“Kendimi mutlu kılma tabi ki. Yani her zaman, tabi ki, çevremdeki insanlara önem veririm yani. Ama her zaman öncelikle bence kendimiz olmalıyız.” (K18)

“Kendimi mutlu etme arzum daha baskın geliyor. Çünkü eğer ki çevreme kalsaydı “bu dövmeleri yaptırma” derlerdi. İlk fikir aşamasında gösterseydim ve şu an gördükleri ve anlattığım zaman çok beğeniyorlar ama “ya ben rüzgâr tribünü yaptıracağım” desem “ya saçmalama” derlerdi bence. O yüzden önce kendimi mutlu edip kendi içime sinmesini sağlıyorum. Sonra dışarıdaki fikirlere önem veriyorum.” (K14)

“Tabi ki kendimi mutlu kılma arzusu daha baskın. Sonuçta gün sonunda dövmelerle yine baş başa kalacak kişi kendimim. Anlamı olmayan dövme bir süre sonra insanı rahatsız etmeye de başlar çünkü. Sırf diğerlerini memnun etmek ya da onlardan onay almak için yaptırdığın dövme sonrasında “bunu artık görmeye katlanamıyorum” noktasına da getirebilir.” (K1)

K7 ve K16 ise diğerlerini memnun etme isteğinin de önemli olduğunu belirtmekle birlikte ağır basan güdünün kendini mutlu kılma olduğunu açıklamaktadır:

“İkisi de sanırım. Ama bu sefer kendimi mutlu kılma daha çok. Yani diğerlerinden “aa güzelmiş, güzel duruyor” demesi yani buna takarım, önemserim ama daha çok kendimi mutlu kılmayı istedim. Yani mutlu kılma daha ağır basıyor bende.” (K7)

“Ben kendimi mutlu edeyim ama benden çok insanlar da mutlu olsun düşüncesindeyim ama bence kendi mutluluğum daha baskın.” (K16)

Benlik sunumu motivasyonlarından biri olan diğerlerini (izleyiciyi) memnun etme güdüsü, kişilerin bir grubun parçası olma ve dâhil olma isteklerini açıklamaktadır (Baumeister, 1982; Baumeister ve Tice, 1984; Baumeister ve Hutton, 1987). Dövme yaptırma motivasyonları bağlamında diğer kişilerin önemli bir etkisi bulunmakta ancak bununla birlikte katılımcılar dövme yaptırma isteklerinin altında yatan daha baskın güdünün kendini mutlu kılma olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar, dövme konusunda kendilerinden çok diğerlerini düşündükleri ihtimallerde pişmanlık duyacaklarını belirtmektedir.

SONUÇ

Dövmeler, etkileşim bağlamına dâhil edilmekte ve bireyler tarafından taşınan özgün mesajlarla birlikte toplum tarafından yeniden ve farklı anlamlarla yorumlanmaktadır. Buna göre ilkel çağlarda bazı topluluklarda dövmeler oldukça önemli görülmekteyken modern çağlarda dövmenin gitgide olumsuzluklarla ilişkilendirilmesi söz konusu olmuştur. Ancak günümüz itibarıyla dövmeler popüler kültürün bir parçası haline gelmiş durumdadır. Toplumun geneli tarafından dövmelerin kabul edilebilir bir yeri olduğu görülmektedir. Artık günümüzde dövmeler, kişilerin kendilerini ifade etmelerinin bir yöntemi olarak iletişimin parçası haline gelmiştir.

Bu çalışmada benlik sunumunda dövmenin anlamının ve motivasyonun açıklanması, gerçek ve ideal benlik sunumundaki etkisine ilişkin araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla karma araştırma yöntemi uygulanmıştır. Nicel bölümde online anket yöntemiyle üniversite öğrencilerinin ideal ve gerçek benlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulardan biri katılımcıların İdeal ve gerçek benliklerinde, "Gerçek Sosyal Benlik" durumuna ilişkin puanları, "Gerçek Akademik Benlik" durumuna göre daha yüksektir. Bulgulara göre katılımcılar çoğunlukla "İdeal Benlik Sunumu" ve "Gerçek Sosyal Benlik" durumlarını yansıtmaktadır. Katılımcıların gerçek ve ideal benliklerine ilişkin görüşlerine göre ideal ve gerçek benlikleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre öne sürülen hipotezlerde " H_0 : Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark yoktur." Reddedilmektedir ve " H_1 : Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark vardır." kabul edilmektedir. Kişilerin dövmeli olması ile gerçek ve ideal benlikleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. İdeal benlik boyutlarından ideal benlik sunumu ile dövmeler sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgunun önemli bir sonuç olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Hipotezlere bakıldığında bütün olarak gerçek ve ideal benlik üzerinde dövmeler sayısının etkisinin olmadığı söylenebilir. " H_2 : Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkiler." Reddedilmiştir ve " H_0 : Kişilerin dövmeli olması gerçek ve ideal benliklerini etkilemez." H_0 kabul edilmiştir.

Kapıkıran'ın (2004) Waugh (2001) tarafından geliştirilen ideal ve gerçek benlik kavramı ölçeklerini 488 üniversite öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Bu araştırmaya göre, gerçek benlik kavramı ve alt ölçekleri ile ideal benlik kavramı ölçeği ve alt ölçeklerine bakıldığında en düşük puan alanın gerçek benlik kavramı ölçeğindeki akademik alt ölçek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da aynı ölçek kullanılmış olup benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Katılımcıların ideal ve gerçek benliklerinde, gerçek sosyal benlik puanlarının gerçek akademik benlik puanlarına göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Markus ve Nurius (1986), 210 erkek ve kadın üniversite öğrencisine ideal ve gerçek benlik kavramlarıyla ilişkili olan potansiyel benliklerini ölçmek amacıyla 150 soruluk bir anket yönelmiştir. Bu araştırma kişilerin oldukları ve olmak istedikleri yani ideal ve gerçek benliklerin farklarına değinerek potansiyel benliklerin önemine

dikkat çekmiştir. Bununla birlikte Higgins'in (1987) benlik tutarsızlığı kavramını öne sürdüğü araştırmasına göre, gerçek ve ideal benlik arasındaki fark duygusal deneyimleri etkilemektedir. Buna göre iki benlik durumunun farklı durumlar bağlamında kişilerin duygularına farklı yansımaları olacağı belirtilmektedir.

Braun ve Asta'nın (1969) araştırmasına göre ise kendini gerçekleştirme kavramını değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularından biri 48 askeri psikiyatri hastasının gerçek ve ideal benliklerinin karşılaştırılmasını içermektedir. Buna göre kişilerin iyi bir izlenim bırakmaya çalışırken dürüst olmaya çalıştıkları durumlara göre daha düşük puan aldıkları ve ideal benliklerinin gerçek benliklerine oranla daha elverişli olduğu açıklanmaktadır. Araştırmada " H_1 : Kişilerin gerçek ve ideal benlikleri arasında fark vardır." olarak kabul edilen H_1 hipotezi, ideal ve gerçek benlik arasında farklar bulunduğu yönelik literatürde incelenen araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Buna göre gerçek ve ideal benlik arasındaki farklılığın çeşitli değişkenler bağlamında incelendiği görülmektedir. Buna ek olarak iki benliğin algılanması ve dışarıya yansıtılması farklı durumlar meydana getirmektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu olan kişilerin dövme yapma istekleri ve motivasyonlarının literatür destekli belirlenen 10 kod çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kodlar: "Kişisel Faktörler", "Anlam Taşıma", "İfade Etme Aracı", "İyi Görünme Algısı", "Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması", "Estetik", "Kişisel Anlamlar", "Hatırlama/Unutmama", "Pişmanlık Duymama/Memnuniyet" ve "Kendini Mutlu Kılma" olarak sıralanmaktadır.

İlk defa dövme yaptıran kişilerle görüşülen ve dövme yaptıрма motivasyonları anlaşılmasına çalışan araştırmalara göre, kişilerin dövme yaptıрма motivasyonları; kendini ifade etme, benzersizlik ve iyi görünme algısı olarak açıklanmaktadır (Sweetman, 1999; Forbes, 2001; Tiggemann ve Golder, 2006; Swami, 2011; Saputra vd., 2016). Bu bağlamda Tiggemann ve Golder'a (2006: 314) göre kişiler dövme yaptırdıktan sonra daha iyi göründüklerini düşünmekte ve yüksek bir özgüven duyarak benzersiz hissettiklerini belirtmektedir. Buna ek olarak, kendilerini daha iyi ifade ettiklerini düşündükleri açıklanmaktadır.

Strübel ve Jones'un (2017: 1237-1243) araştırmasına göre kişilerin dövme yaptıрма motivasyonları anma ve başa çıkma, benliğin uzantıları ve benliğin yeniden tanımlanması ve bedeni geri kazanmak, duygusal ağrı ve benliği yeniden müzakere etmek şeklindedir. Buna göre Strübel ve Jones (2017), kişilerin benliklerine yönelik uyumsuz görüşlere ya da çelişkili kanılara sahip olduklarında yeniden bir denge kurmak amacıyla harekete geçtiklerini ifade etmektedir. Buna göre dövmeler, kişilerin hem benliklerinin bir uzantısı olmakta hem de benliklerin yeniden tanımlanması noktasında aracı işleve sahip görülmektedir. Benzer şekilde Mun ve diğerlerine (2012) göre de dövmeler kişilerin benliklerinden yansımalar taşımaktadır. Buna göre kişilerin özel ilgi alanlarını temsil etmesi amacıyla sevdikleri müzikler, okudukları kitaplar ya da çok sevdikleri film, çizgi roman karakteri gibi tasarımlar içeren dövmeler yaptırdıkları ifade edilmektedir. Tüm

bunlarla birlikte Strübel ve Jones'un (2017: 1249) gerçekleştirdiği araştırmada katılımcılar dövmelemlerini tanımlarken geçmiş benliklerinin sona erdiğini ve ideal benliklerini ifade eden yeni kimliklerinin doğduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda dövmelemlerin tekrar düzenlenebilecek bir benlik doğasına atıfta bulunduğunu görülmektedir.

Kosut'un (2000: 94) gerçekleştirdiği anlatı araştırmasına göre, dövmelemler önemli olay, bağlantı ya da hatıraların kalıcı belgeleri olarak kabul edilmekte ve anıların devam ettirilmesine katkı sağlamaktadır. Kosut (2000), dövmelemlerin kalıcı bir şekilde biyografik hikâyeleri göstermekte olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde içsel olanın temsili olan benliklerin bir dışa vurum şeklinde bedenlere yansıdığını ifade eden Benson'a (2000: 246) göre, modern kimliklerin önemli bir özelliği olarak belirtilen hafıza, dövmelemler aracılığıyla dışsallaştırılarak beden üzerinde konumlandırılmaktadır. Buna göre kişilerin hatırlama ya da unutma motivasyonu ile kendileri için anlam içeren dövme desenlerini bedenlerine kazıdığı görülmektedir. Strübel ve Jones (2017) da kişilerin oldukları ya da olmak istedikleri benliklerinin bir hatırlatıcısı olarak dövme yaptırdığını ve böylece diğerlerinin soru sormasını amaçladığını belirtmektedir.

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde yalnızca dövme yapma eylemini sevdiği için estetik ve iyi görünme algısı motivasyonu ile dövme yaptıranlar bulunmakla birlikte anlam taşıma, bir ifade aracı olma, kişisel anlamlar barındırma gibi motivasyonlarla da dövme yaptırdığı görülmektedir. Bu bağlamda merak edilen sorulardan biri de katılımcıların kendileri için özel olan anlamları neden bedenlerinde taşımak ve etkileşim bağlamına dâhil etmek istedikleridir. Buna göre dövmelemlerin kişilerin hayatlarından izler taşıyan bir tür hatırlatıcı işleve sahip olarak unutmak istemedikleri yaşamışlıklarının kalıcı belgeleri olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda dövmelemlerin kişilerin yaşamlarının bir parçası olduğu ve kolaylıkla vazgeçmek istemedikleri de görülmektedir. Çoğu katılımcı için dövme yaptıрма kararı kişiseldir ve kişilerin diğer bireylerin düşüncelerine de önem vermesin karşın söz konusu dövme olduğunda daha çok kendilerini mutlu kılma arzusunun öne çıktığı anlaşılmıştır.

Gelecek araştırmalarda farklı veri toplama araçları ve örneklem gruplarıyla dövme yapma motivasyonlarının incelenmesi önerilmektedir. Buna ek olarak dövme sayısı daha fazla olan ve kendilerini "dövme bağımlısı" olarak adlandıran kişilerle derinlemesine analize dayalı nitel bir araştırma yapılmasının dövme ve dövme anlayışı hakkında daha derin bilgiler sunabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Armstrong, M. L. (1991). Career-Oriented Women with Tattoos. *Image: The Journal of Nursing Scholarship* 23(4), 215-220.
- Atkinson, M. (2003). *Tattooed: The Sociogenesis of a Body Art*. Canada: University of Toronto Press.
- Baldwin, J. D. (2002). *George Herbert Mead: A Unifying Theory for Sociology*. Kendall / Hunt Publishing.

- Baumeister, R. F. (1982). A Self-Presentational View of Social Phenomena. *Psychological Bulletin*, 91(1), 3.
- Baumeister, R. F. & Tice, D. M. (1984). Role of Self-Presentation and Choice in Cognitive Dissonance Under Forced Compliance: Necessary or Sufficient Causes? *Journal of Personality and Social Psychology* 46(1), 5-13.
- Baumeister, R. F. & Hutton, D. G. (1987). Self-Presentation Theory: Self-Construction and Audience Pleasing. Brian Mullen & George R. Goethals (Ed.). *Theories of Group Behavior* içinde (s. 71-87). New York: Springer-Verlag.
- Baumeister, R. F. (1998). The Interface Between Intrapsychic and Interpersonal Processes: Cognition, Emotion, and Self as Adaptations to Other People. John M. Darley & Joel Cooper (Ed.), *Attribution and Social Interaction: The Legacy of Edward E. Jones* içinde (s.201-223). Washington: American Psychological Association.
- Baumeister, R. F. (Ed.). (1999). *The Self in Social Psychology*. Philadelphia: Psychology Press.
- Baumeister, R. F. & Bushman, B. J. (2008). *Social Psychology and Human Nature*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Beebe, S. A., Beebe, S. J. & Redmond, M. V. (2020). *Interpersonal Communication: Relating to Others (Ninth Edition)*. Boston: Pearson.
- Benson, S. (2000). Inscriptions of The Self: Reflections on Tattooing and Piercing in Contemporary Euro-America. Jane Caplan (Ed.), *Written on The Body: The Tattoo in European and American History* içinde (s. 234–254). New Jersey: Princeton University Press.
- Blanchard, M. (1991). Post-Bourgeois Tattoo: Reflections on Skin Writing in Late Capitalist Societies. *Visual Anthropology Review* 7(2), 11-21.
- Chaffee, J. (2016). *The Philosopher's Way: A Text with Readings: Thinking Critically about Profound Ideas (Fifth Edition)*. Pearson.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş (Çev)*. Mustafa Sözbilir. Ankara: Pegem Akademi.
- Çerikan, F. U. & Alanko, M. R. (2016). "Dövme"nin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25(1), 166-193.
- DeMello, M. (2000). *Bodies of Inscription: A Cultural History of the Modern Tattoo Community*. Duke University Press: Durham & London.
- Doss, K. & Ebesu Hubbard, A. S. (2009). The Communicative Value of Tattoos: The Role of Public Self-Consciousness on Tattoo Visibility. *Communication Research Reports* 26(1), 62-74.
- Ellis, J. (2008). *Tattooing The World: Pacific Designs in Print & Skin*. Columbia University Press: California.
- Ellis, J. (2012). How to Read a Tattoo, and Other Perilous Quests. Robert Arp (Ed.), *Tattoos Philosophy for Everyone: I Ink, Therefore I Am* içinde (s. 14-26). Wiley-Blackwell: Chichester.
- Erdem, S. (2020). Yapısal Sembolik Etkileşimcilik ve Kimlik Teorisi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi* 12(1), 50-65.
- Fahlander, F. (2015). The Skin I Live In: The Materiality of Body Imagery. Alison Klevnäs & Charlotte Hedenstierna-Jonson (Ed.), *Own and be Owned: Archaeological Approaches to the Concept of Possession* içinde (s. 49-72). Stockholm: Postdoctoral Archaeological Group.
- Fisher, J. A. (2002). Tattooing The Body, Marking Culture. *Body & Society* 8(4), 91- 107.

- Forbes, G. B. (2001). College Students with Tattoos and Piercings: Motives, Family Experiences, Personality Factors, and Perception by Others. *Psychological Reports* 89(3), 774-786.
- Gardner, W. L. & Avolio, B. J. (1998). The Charismatic Relationship: A Dramaturgical Perspective. *Academy of Management Review* 23(1), 32-58.
- Gökulu, G. (2019). Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları. *Ekev Akademi Dergisi* 80, 173-190.
- Gustafson, M. (2000). The Tattoo in the Later Roman Empire and Beyond. Jane Caplan (Ed.), *Written On The Body: The Tattoo in European and American History* içinde (s. 17-31). New Jersey: Princeton University Press.
- Gürüz, D. & Eğinli, A. T. (2019). *Kişilerarası İletişim: Bilgiler-Etkiler-Engeller*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Inckle, K. (2008). Tattoos. Victoria Pitts-Taylor (Ed.), *Cultural Encyclopedia of The Body* içinde (s.479-489). London: Greenwood Press.
- James, W. (1950). *The Principles of Psychology*. Dover Publications.
- Jones, C. P. (2000). Stigma and Tattoo. Jane Caplan (Ed.). *Written On The Body: The Tattoo in European and American History* içinde (s. 1-16). New Jersey: Princeton University Press.
- Kapıkıran, N. A. (2004). İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirliği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16(16), 14-25.
- Kosut, M. (2000). Tattoo Narratives: The Intersection of The Body, Self-Identity and Society. *Visual Studies* 15(1), 79-100.
- Leary, M. R. & Kowalski, R. M. (1990). Impression Management: A Literature Review and Two-Component Model. *Psychological Bulletin* 107(1), 34-47.
- Leary, M. R. & Downs, D. L. (1995). Interpersonal Functions of The Self-Esteem Motive. In *Efficacy, Agency, and Self-Esteem*, 123-144.
- Leary, M. R. & Baumeister, R. F. (2000). The Nature and Function of Self-Esteem: Sociometer Theory. In *Advances in Experimental Social Psychology* 32, 1-62.
- Leary, M. R. & Tangney, J. P. (2012). The Self as an Organizing Construct in the Behavioral and Social Sciences. Mark R. Leary & June P. Tangney (Ed.), *Handbook of Self and Identity* (Second Edititon) içinde (s.1-18). New York / London: Guilford Press.
- Leary, M. R. (2019). *Self-Presentation: Impression Management and Interpersonal Behavior*. Routledge.
- Markus, H. & Nurius, P. (1986). Possible Selves. *American Psychologist* 41(9), 954- 969.
- Martin, C. W. (2013). Tattoos as Narratives: Skin and Self. *The Public Journal of Semiotics* 4(2), 2-46.
- Mead, G. H. (1972). *Mind, Self, and Society*. (Ed. Charles W. Morris). Chicago / London: University of Chicago Press.
- Morva, O. (2017). Chicago Sosyoloji Okulu'nun Etnografik Mirasını Yeniden Okumak: Dijital Etnografi Çağında Sembolik Etkileşimcilik. *Moment Dergi* 4(1), 135-154.
- Mun, J. M., Janigo, K. A. & Johnson, K. K. (2012). Tattoo and The Self. *Clothing and Textiles Research Journal* 30(2), 134-148.
- Punch, K. F. (2020). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Raimy, V. C. (1948). Self Reference in Counseling Interviews. *Journal of Consulting Psychology* 12(3), 153-163.

- Rhodewalt, F. (1998). Self-Presentation and the Phenomenal Self: The "Carryover Effect" Revisited. John M. Darley & Joel Cooper (Ed.), *Attribution and Social Interaction: The Legacy of Edward E. Jones* içinde (s.373-398). Washington: American Psychological Association.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming A Person: A Therapists View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving The Self*. New York: Basic Books.
- Sanders, C. R. (1988). Marks of Mischief: Becoming and Being Tattooed. *Journal of Contemporary Ethnography* 16(4), 395-432.
- Sanders, C. & Vail, D. A. (2008). *Customizing The Body: The Art and Culture of Tattooing* (Revised and Expanded Edition). Philadelphia: Temple University Press.
- Saputra, F. A., Prasetyo, B. D. & Mu'adi, S. (2016). Phenomenological Study of Tattoo as the Symbol of the Owners' Self Identity in Jember. *Asian Journal of Humanities and Social Studies* 4(1), 7-11.
- Schlenker, B. R. (1980). *Impression Management: The Self-Concept, Social Identity, and Interpersonal Relations*. Monterey: Brooks/Cole Publishing.
- Schlenker, B. R. & Leary, M. R. (1982). Social Anxiety and Self-Presentation: A Conceptualization Model. *Psychological Bulletin* 92(3), 641.
- Schlenker, B. R. & Weigold, M. F. (1992). Interpersonal Processes Involving Impression Regulation and Management. *Annual Review of Psychology* 43(1), 133-168.
- Schlenker, B. R. (2012). Self-Presentation. Mark R. Leary & June P. Tangney (Ed.), *Handbook of Self and Identity (Second Edition)* içinde (s. 542-570). New York / London: The Guilford Press.
- Schneider, D. J. (1981). Tactical Self-Presentations: Toward a Broader Conception. James T. Tedeschi (Ed.), *Impression Management Theory and Social Psychological Research* içinde (s. 23-40). New York / London: Academic Press.
- Strübel, J. & Jones, D. (2017). Painted Bodies: Representing the Self and Reclaiming the Body Through Tattoos. *The Journal of Popular Culture* 50(6), 1230-1253.
- Swami, V. (2011). Marked for Life? A Prospective Study of Tattoos on Appearance Anxiety and Dissatisfaction, Perceptions of Uniqueness, and Self-Esteem. *Body Image*, 8(3), 237-244. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2011.04.005>
- Sweetman, P. (1999). Anchoring the (Postmodern) Self? Body Modification, Fashion and Identity. *Body & Society* 5(2-3), 51-76.
- Taliaferro, C. & Odden, M. (2012). Tattoos and The Tattooing Arts in Perspective: An Overview and Some Preliminary Observations. Robert Arp (Ed.), *Tattoos Philosophy for Everyone: I Ink, Therefore I Am* içinde (s. 3-13). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Tiggemann, M. & Golder, F. (2006). Tattooing: An Expression of Uniqueness in The Appearance Domain. *Body Image* 3(4), 309-315.
- Tiggemann, M. & Hopkins, L. A. (2011). Tattoos and Piercings: Bodily Expressions of Uniqueness?. *Body Image* 8(3), 245-250.
- Yağar, F. & Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3(3), 1-9.
- Waugh, R. F. (2001). Measuring Ideal and Real Self-Concept on the Same Scale, Based on a Multifaceted, Hierarchical Model of self-concept. *Educational and Psychological Measurement* 61(1), 85-101.
- Wright, J. L. (2006). *The Philosopher's "I": Autobiography and the Search for the Self*. Albany: State University of New York Press.

Wohlrab, S., Stahl, J. & Kappeler, P. M. (2007). Modifying the Body: Motivations for Getting Tattooed and Pierced. *Body Image* 4(1), 87-95.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Her insan doğduğu ailenin bir parçası olarak büyüme, çevresinde bulunan insanlarla birlikte toplumun da etkisiyle yetişmektedir. Bireyler, yetiştirilme biçimlerine, kişisel özelliklerine, istek, beklenti, hayal ya da korkularına göre çeşitli benliklere sahip olmaktadır. Benlik, en genel ifadeyle kişinin kendisine "ben kimim?" sorusunun cevabını vermektedir. Doğumdan ölüme kadar değişmeyen ve aynı kalan benlikler olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte benliklerin kişinin kendini keşfetmesiyle başladığını belirten yaklaşımlar da vardır. Bu yaklaşımlara göre, bireylerin benlikleri toplumun etkisiyle şekillenmektedir. Buna göre bireylerin birden fazla benliği olabileceği vurgulanmakta ve zaman içerisinde değişebilen benliklere de dikkat çekilmektedir. Benlik sunumu, Erving Goffman'ın "Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu" isimli 1950'li yıllarda yazmış olduğu kitabında kullandığı bir kavramdır. Kitabında hayatı bir tiyatro metaforuyla ilişkilendirmektedir. Yaklaşım, günlük yaşamda kişiler arasında geçen etkileşimleri değerlendirmektedir. Buna göre benlik sunumu, bireylerin etkileşimleri sırasında bazen bilinçli çabalarla diğerlerini etkilemek bazen de farkında olmadan yalnızca kendilerini kabul ettirmek gibi sebeplerle kendini sunumlarına belirli düzenlemeler getirmeleri anlamına gelmektedir. Bireylerin benlik sunumları sırasında kendilerini tam olarak dışarıya yansıtmadıkları vurgulanmaktadır. Bunun temel sebebi olarak toplumsal onay alma güdüsü gösterilmektedir. Dövme, deri altına enjekte edilen pigment parçacıklarının bireylerin bedeninde kalıcı izler oluşturması anlamına gelmektedir. Tarih öncesi çağlardan bu yana dövmelemin kullanıldığı ifade edilmektedir. Buna göre dövmelemin, geçmişten bugüne insan bedeni üzerinde yer edindiği bilinen ve hem bireyler hem de toplum tarafından çeşitli anlamlar yüklenen bir beden modifikasyonudur. Dövmelemin tarihsel, kültürel ve kişisel anlamlar barındırdığı ve birbirleriyle ilişkili şekilde değişip dönüştüğü açıklanmaktadır. Dövmelemin yüklenen anlamların da zamanla farklılaştığı vurgulanmaktadır. Buna göre eski çağlarda kutsal bir anlam yüklenen ve cesaretle ilişkilendirilen dövmelemin, modern çağda ilkelik ve barbarlıkla bir görülmüş, günümüzde ise popüler kültürün etkisi altında çoğu insan tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Kişiler bilinçli bir seçimle ya da farkında olmadan dövmeleminin etkileşimin içerisine dâhil ederek kendileri hakkında diğerlerine bazı mesajlar iletmektedir. Aynı zamanda günümüzde dövmelemin, iletişim bağlamına dâhil edilerek bireyler tarafından yüklenen anlamları taşıyan ve çeşitli mesajlar barındıran bir tür ifade aracına dönüşmüş durumdadır. Bu araştırma "insanlar neden dövme yaptırmak ister?", "dövme yaptırmaya eyleminin altında nasıl motivasyonlar vardır ve benlik sunumunda nasıl bir etki sağlamaktadır?" sorularına cevap aramayı amaçlamıştır. Bu amaçla karma araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan 112 üniversite öğrencisi İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğini yanıtlamıştır. Amaçlı örneklem yöntemiyle en az bir dövmesi olan 18 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Ölçek, 45 maddesi ideal benlik, 45 maddesi ise gerçek benliği ölçecek şekilde toplamda 90 maddeden oluşmakta olup 4'lü likert tipi bir ölçektir. Araştırmanın diğer bölümünü nitel analiz oluşturmaktadır. Bu bölümde katılımcılardan belirlenen dövmelemin 18 kişi literatür destekli hazırlanan, 20 ana soru ve 30 sonda sorusunu yanıtlamıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme olduğu için katılımcılara ek sorular da yönlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda araştırmaya katılan kişilerin ideal ve gerçek benlikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak en az bir dövmesi olan katılımcıların dövme yapma sebepleri ve motivasyonları olarak daha baskın olan Kişisel Faktörler, Anlam Taşıma, İfade Etme Aracı, İyi Görünme Algısı, Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması, Estetik, Kişisel Anlamlar, Hatırlama/Unutmama, Pişmanlık Duymama/Memnuniyet ve Kendini Mutlu Kılma kodları belirlenmiştir. Dövmelemin doğası gereği kalıcıdır ve kolaylıkla vazgeçilemeyen bir yapıdadır. Bu sebeple bireyler dövmelemin anlam yüklemekte ve benliklerinden parçalar taşıyan değerlerle ilişkilendirmektedir. Bunlarla birlikte yalnızca dövme yapma eylemini seven, estetik ve iyi görünme algısıyla birlikte de dövmeleminin yaptırılması söz konusu olmaktadır. Dövmelemin, kişilerin hayatlarından izler taşıyan bir tür hatırlatıcı işleve de sahip görülmektedir. Katılımcıların gerçek ve ideal benliklerine ilişkin görüşlerine göre ideal ve gerçek benlikleri

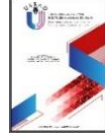
arasında anlamlı bir farklılık vardır. Kişilerin dövmeli olması ile gerçek ve ideal benlikleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. İdeal benlik boyutlarından ideal benlik sunumu ile dövme sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmakta ve bu bulgu önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilmektedir. Hipotezler bakımından bütün olarak gerçek ve ideal benlik üzerinde dövme sayısının etkisinin olmadığı söylenebilmektedir. Görüşülen 18 kişinin verileri içerik analizi yöntemiyle ana kategoriler ve literatür destekli kodlarla birlikte değerlendirilmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Buna göre kişilerin dövme yapma istekleri ve motivasyonlarının altında yatan sebepler 10 başlık çerçevesinde toplanmıştır. Bunlar: Kişisel Faktörler, Anlam Taşıma, İfade Etme Aracı, İyi Görünme Algısı, Benliğin Uzantıları ve Yeniden Tanımlanması, Estetik, Kişisel Anlamlar, Hatırlama/Unutmama, Pişmanlık Duymama/Memnuniyet ve Kendini Mutlu Kılma olarak sıralanmaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı veri toplama araçları ve örneklem gruplarıyla dövme yapma motivasyonlarının incelenmesi önerilmektedir. Buna ek olarak dövme sayısı daha fazla olan ve kendilerini "dövme bağımlısı" olarak adlandıran kişilerle derinlemesine analize dayalı nitel bir araştırma yapılmasının dövme ve dövme anlayışı hakkında daha derin bilgiler sunabileceği öngörülmektedir.

EXTENDED ABSTRACT: Every human being grows up as a part of the family they were born into and grows up with the influence of the people around them and the society. Individuals have various selves according to their upbringing, personal characteristics, wishes, expectations, dreams or fears. Self, in the most general terms, gives the answer to the question "who am I?". It is stated that there are selves that do not change and remain the same from birth to death. However, there are also approaches stating that selves begin with self-discovery. According to these approaches, individuals' selves are shaped by the influence of society. Accordingly, it is emphasized that individuals can have more than one self and attention is drawn to the selves that can change over time. Self-presentation is a concept used by Erving Goffman in his book "The Presentation of Self in Everyday Life" written in the 1950s. In his book, he associates life with a theater metaphor. The approach evaluates the interactions between individuals in daily life. Accordingly, self-presentation means that individuals bring certain regulations to their self-presentation during their interactions, sometimes for reasons such as influencing others with conscious efforts and sometimes just to make themselves accepted without realizing it. It is emphasized that individuals do not fully reflect themselves to the outside during self-presentation. The main reason for this is the motive to gain social approval. Tattoo means that pigment particles injected under the skin create permanent marks on the body of individuals. It is stated that tattoos have been used since prehistoric times. Accordingly, tattoos are a body modification that is known to have taken place on the human body from past to present and have been attributed various meanings by both individuals and society. It is explained that tattoos have historical, cultural and personal meanings and change and transform in relation to each other. It is emphasized that the meanings attributed to tattoos have also changed over time. Accordingly, tattoos, which were attributed a sacred meaning and associated with courage in ancient times, were equated with primitiveness and barbarism in the modern age, and today they are used by most people under the influence of popular culture. By consciously or unconsciously including their tattoos in the interaction, people convey certain messages about themselves to others. At the same time, tattoos today have been included in the context of communication and have turned into a kind of expression tool that carries the meanings attributed by individuals and contains various messages. This research aims to answer the questions "why do people want to get a tattoo?" and "what kind of motivations underlie the act of getting a tattoo?". For this purpose, mixed research method was applied. 112 university students who participated in

the study answered the Ideal and Real Self Concept Scale. Semi-structured interviews were conducted with 18 people with at least one tattoo using purposive sampling method. The scale consists of 90 items in total, 45 items measuring the ideal self and 45 items measuring the real self, and is a 4-point Likert-type scale. The other part of the study consists of qualitative analysis. In this section, 18 tattooed people identified from the participants answered 20 main questions and 30 probe questions prepared with the support of the literature. Since it was a semi-structured interview, additional questions were also directed to the participants. As a result of the study, it was concluded that there was a significant difference between the ideal and real selves of the participants. In addition, the more dominant codes of Personal Factors, Carrying Meaning, Means of Expression, Perception of Looking Good, Extensions and Redefinition of the Self, Aesthetics, Personal Meanings, Remembering/Not Forgetting, No Regret/Satisfaction and Making oneself Happy were determined as the reasons and motivations for tattooing of participants with at least one tattoo. Tattoos are permanent in nature and cannot be easily given up. For this reason, individuals attach meaning to their tattoos and associate them with values that carry parts of their self. In addition to these, tattoos are also done with the perception of aesthetics and looking good, who only love the act of tattooing. Tattoos are also seen to have a kind of reminder function that carries traces of people's lives. According to the participants' views on their real and ideal selves, there is a significant difference between their ideal and real selves. The relationship between having tattoos and real and ideal selves was not statistically significant. It is understood that there is a significant relationship between the ideal self presentation and the number of tattoos among the ideal self dimensions and this finding can be evaluated as an important result. Considering the hypotheses, it can be said that the number of tattoos has no effect on the real and ideal self as a whole. The data of 18 interviewees were evaluated with main categories and literature-supported codes by content analysis method. Participants' answers to the questions were analyzed. Accordingly, the reasons underlying the motivation and desire of the interviewees to tattoo were categorized under 10 headings. These are: Personal Factors, Carrying Meaning, Means of Expression, Perception of Looking Good, Extensions and Redefinition of the Self, Aesthetics, Personal Meanings, Remembering/Unforgetting, No Regret/Satisfaction and Making oneself Happy. In future studies, it is recommended to examine the motivations for tattooing with different data collection tools and sample groups. In addition, it is predicted that conducting a qualitative study based on in-depth analysis with people who have more tattoos and call themselves "tattoo addicts" may provide deeper information about tattooing and tattoo understanding.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5, Year
5, Sayı 12, Issue 12, Ağustos 2023, August 2023
e issn: 2687-2641

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN ESERLERİ ÜZERİNE HAZIRLANMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERE META-ANALİZ BİR BAKIŞ

META-ANALYSIS OVERVIEW OF GRADUATE THESIS ON AHMET HAMDİ
TANPINAR'S WORKS

Galip ÇAĞLAYAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bölümü,
Kırıkkale Üniversitesi,
Kırıkkale/Türkiye.

Graduate Student, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Education,
Kırıkkale University,
Kırıkkale/Turkiye.

galipcaglayan465@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5791-2201

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1243827

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28.01.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 02.06.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Çağlayan, G. (2023). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserleri Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezlere Meta-Analiz Bir Bakış. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 351-376.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Tanpınar, ortaya koyduğu çeşitli eserlerle Türk edebiyatına birçok yönden katkı sağlamış bir şahsiyettir. Şairliği, yazarlığı, eleştirmenliği ve edebiyat tarihçiliği gibi birçok niteliği kendinde barındıran Tanpınar, eserleri vasıtasıyla edebiyat sahasında çok yönlülüğünü ispatlamıştır. Bundan kaynaklı olarak da Türk edebiyatına kazandırdığı eserleri pek çok araştırmacı tarafından çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmanın amacı da Tanpınar'ın eserleri üzerine 2000 – 2022 yılları arasında yazılmış lisansüstü tezler meta-analiz bir yaklaşımla bakıp bu tezleri yıllara göre dağılımına, enstitü türüne, üniversiteye, tez türüne, tez konularına ve üzerine en çok çalışılan eserlerin türlere göre sınıflandırmasını yapmak ve bu sınıflandırma çerçevesinde değerlendirmede bulunmaktır. Çalışmada nitel araştırma türüne uygun olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde YÖK'ün ulusal veri tabanı kullanılarak 125 lisansüstü tez belirlenen temalar çerçevesinde kodlanmıştır. Daha sonra bu verilerin frekans ve yüzdelerini göstermek için her bir başlık tablo hâlinde sunulmuştur. Elde edilen bu bulgular neticesinde Tanpınar'ın eserleri üzerinde yapılan lisansüstü tezlerin sosyal bilimler bünyesinde daha çok yürütüldüğü, en çok tez çalışmalarının İstanbul Üniversitesinde üretildiği, araştırmacıların üzerinde çalıştıkları eserlerin çoğunluğunu anlatmaya dayalı edebî türlerin oluşturduğu, yüksek lisans tez çalışmalarının daha çok dil bilimsel yapı ve unsurların incelenmesi üzerine yazıldığı, doktora tez çalışmalarının ise daha çok eserlerin farklı sanatçıların eserleriyle karşılaştırması sonucu oluşan ortak öğelerin incelenmesi konusunda ele alındığı görülmüş ve doktora tezlerinin konu olarak yüksek lisans tezlerine göre sınırlı ve az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanpınar, Sanat Anlayışı, Lisansüstü Tezler

Abstract: Tanpınar is a person who has contributed to Turkish literature in many ways with his various works. Tanpınar, who has many qualities such as poet, writer, critic and literary historian, has proved his versatility in the field of literature through his works. As a result of this, his works that he brought to Turkish literature have been the subject of studies by many researchers. The aim of this study is to look at the postgraduate theses written on Tanpınar's works between 2000 and 2022 with a meta-analysis approach and to classify these theses according to the distribution of these theses according to years, type of institute, university, thesis type, thesis topics and genres of the most studied works and to make an evaluation within the framework of this classification. In the study, document analysis was used in accordance with the qualitative research type. In the data collection process of the study, 125 postgraduate theses were coded within the framework of the determined themes using the national database of YÖK. Then, each title was presented in a table to show the frequencies and percentages of these data. As a result of these findings, it was seen that postgraduate theses on Tanpınar's works were mostly carried out within the social sciences, most of the thesis studies were produced at Istanbul University, the majority of the works studied by the researchers consisted of literary genres based on narration, master's thesis studies were mostly written on the examination of grammatical structure and elements, doctoral thesis studies were mostly focused on the examination of common elements formed as a result of the comparison of the works with the works of different artists, and it was determined that doctoral theses were limited and fewer in terms of subject compared to master's theses.

Key Words: Tanpınar, Concept of Art, Graduate Theses

Giriş

Modern Türk edebiyatında birçok yönüyle bilinen Tanpınar, ortaya koyduğu eserler vasıtasıyla edebiyatta derin izler bırakan Cumhuriyet Dönemi önemli şahsiyetlerden biridir. Tanpınar; şairliğiyle, yazarlığıyla, edebiyat tarihçiliği ve edebiyat tenkitçiliğiyle tanınmış ve bu nitelikler düzleminde çeşitli başarılı eserler ortaya koymuştur. Onun eserleriyle yarattığı bu başarı, birçok araştırmaya konu olmasını sağlamış ve literatürde genişçe yer bulmasının yolunu açmıştır.

Kendisinin hayat serüvenine bakıldığında Tanpınar, 23 Haziran 1901 senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Şairin annesi Nesibe Hanım Trabzonlu bir hanımefendiyken babası Hüseyin Fikri Bey kadılık ve naiplik görevleri münasebetiyle birçok il değiştirmiş ve son olarak görevi gereği Antalya'da bulunmuş ve burada emekliye ayrılmıştır (TDV İslam Ansiklopedisi: 567-570). Tanpınar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini 1923 yılında bitirmiş, Ankara, Konya gibi başlıca illerde çeşitli dersler vermiştir. 1933 senesine gelindiğinde İstanbul Kadıköy'de bir lisede edebiyat öğretmenliği yaparak geçiren şair eğitim serüvenin 1939 yılında ise profesör unvanını alarak İstanbul Üniversitesinde çalışmalar yapmıştır. Şairin sanat algısının oluşmasında ve gelişmesinde Türk edebiyat sahasında hocası olan Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Haşım gibi isimler özellikle etkili olurken dünya edebiyatı sahasında ise sanatı ve güzelliği daima ön plana çıkaran Paul Valery ve Marcel Proust şaire birçok yönde etki eden başlıca isimler olmuştur. Şair, edebiyat sahasında ismini *Musul Akşamları* şiirini yayımlamasıyla duyurmaya başlamış ve bunun yanında mecmua, ülkü, varlık gibi birçok dergide diğer şiirlerini yayımlamayı sürdürmüştür (Kaliç, 2012). Şiirlerinin estetiğini kurgularken birçok tema içerisinde farklı imgelerle okuyucuya duyularını aksettiren şair, bilhassa rüya, zaman gibi kavramlara ayrı bir önem vererek bunu şiirlerinde sıklıkla dile getirmiştir. Bu kavramlar üzerine oturtulmuş bu anlayışın örneklerini Bursa'da Zaman ve Ne İçindeyim Zamanın şiirlerinde görmek mümkündür. Nazımda olan etkililiği onun şiir kulvarında sesini duyurmasını sağlasa da 1944 yılında ülkü dergisinde ilk romanı olan Mahur Beste'yi yayımlamıştır. Böylelikle sadece nazımda değil aynı zamanda nesirde de ne denli etkili olduğunu göstermeye çalışmış ve bu kulvarda ilk somut adımını atmıştır. Yaşamını nazım ve nesir türlerde eserler ortaya koyarak sürdüren şair 23 Ocak 1962 tarihine gelindiğinde yaşadığı rahatsızlıktan dolayı yaşamını yitirmiştir (Kaliç, 2012).

Tanpınar'ın Sanat Anlayışı

Tanpınar'ın sanat anlayışını geniş bir çerçevede değerlendirmek yanlış bir hususiyet olmayacaktır. Şiir, roman, deneme, eleştiri, inceleme ve araştırma yazıları gibi pek çok alanda ele aldığı eserler onun sanat anlayışının bu çerçevede genişlemesindeki temel faktördür. Şair, yazdığı bu türler vasıtasıyla birçok tespite giderek bu düşüncelerini, duyularını okuyuculara yansıtmıştır. Kendini yazarlıktan ziyade şair olarak tanımlayan Tanpınar, şiir üzerindeki sanatını özellikle *Antalyalı Genç Kıza Mektup* eserinde dile getirmiş ve şiire olan tutumunu somut bir anlayıştan ziyade soyutluk penceresinden girerek şiirde derin ve mistik bir hava sunmak istemiştir. Şiirin saf bir anlayışla ele alındığını ve bunun için izahı kabul olmayan âdeta düşüncelerin imkânsız tarafını ele almıştır. Şiirlerinde özellikle sıklıkla kullandığı bazı imgeler okuyucularda çeşitli çağrışımlar bırakması açısından son derece önemli bir etkidir. Sıklıkla kullandığı rüya ve zaman kavramı şiir estetiğinin kurulmasındaki temel imgelerden birkaçıdır. Valery'nin rüyalarını kaleme dökmek isteyen kişi, uyanık bir durumda olması anlayışından etkilenerek rüyaların böyle bir hâl ile ele alınması gerektiğine inanmıştır (Tanpınar, 2005: 34). Şair için mükemmeliyet, şiir sanatını bilmekten geçer. Bu da sözün etkililiğini gerektirir. Musikiyle, ahenkle buluşan böyle bir yapı da kendini mükemmel bir

şekilde tarif edecektir. Nitekim "şiirden anladığımız anlam, sözcüklerin terkiibinden oluşan ahenk, uyum vs. araçlarla alelade dil ile beyanı kabil olmayan hislerimizi, duyularımızı, deruni hâllerimizi ifade eden ve bu yönüyle de bizlerde bir efsunu yaratan bir sanattır" sözü bunu kanıtlar niteliktedir (Tanpınar, 2005: 16). Ayrıca şiir muhtevastındaki bu derinliğin tek başına yeterli olmayacağını dile getiren şair, bu yeterliliğin dış yapı unsurlarının muhtevayla bütünlük arz edecek şekilde kendine yer edinmesinden geçtiğini söylemektedir. Şiirin mimarisini oluşturan biçimsel unsurların da göz ardı edilmeyecek kadar önemli olduğu şairin gözünden kaçmamış ve şekle inandığını onu ararken âdeta kendini bulduğunu ifade etmiştir (Tanpınar, 2005: 17). Tanpınar'ın şiire olan bu duruşu nesir türlerine de aynı canlılığı katmıştır. Çünkü onun şiirlerinde sıklıkla dile getirdiği zaman kavramı burada da karşımıza çıkmaktadır. Huzur, Mahur Beste, Sahnenin Dışındakiler romanları ile Erzurumlu Tahsin hikâyesinde zaman kavramı tekniğin kurgulanması açısından son derece hassas bir şekilde ele alınmıştır. Huzur eserinde olay kurgusunun yirmi dört saatlik bir süreyle ele alınması ve bu süre zarfında kahramanların geriye dönüş serüvenleri zaman kavramının bu tekniğin oluşmasındaki etkisi görülebilmektedir. Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde de zamanı metafor olarak kullanmış ve bunu okuyucuya aksettirmiştir. Bununla beraber şair roman ve hikâyecilik yönüyle yakın tarihe ayna olmuş ve buna kayıtsız kalmayarak bu türlerindeki çerçeveyi sınırlandırmaktan ziyade geniş tutmayı tercih etmiştir (TDV İslam Ansiklopedisi: 567-570). Şairin Türk edebiyat sahasında şahsiyetinin şekillenmesinde bir edebiyat tarihçiliği ve tenkitçiliği anlayışının da olduğu yukarıda dile getirilmiştir. Onun edebiyat ile ilgili düşüncelerini içeren *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* zengin muhtevasıyla bir derya oluşturmaktadır. Bütün bunlarla beraber bazı şehirlerin (Ankara, Erzurum, Konya, İstanbul, Bursa) monografisini ele aldığı *Beş Şehir* adlı eseri tarihî ve kültürel birikimin içinde yoğrulduğu mihenk eserlerdendir. Eserlerini farklı yaklaşımlarla ele alan sanatçı bilinçaltı ve psikolojik öğelere ayrıca vurgu yapmıştır. Sadece bireysel bir tavırdan ziyade toplumsal olguyu da eserlerinde ortaya koyan sanatçı bu özelliğiyle kurgusunu şekillendirmiştir.

Çalışmanın Amacı

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine 2000 – 2022 yılları arasında yazılmış lisansüstü tezler meta-analiz bir yaklaşımla bakıp bu tezleri yıllara göre dağılımına, enstitü türüne, üniversiteye, tez türüne, tez konularına ve üzerine en çok çalışılan eserlerin türe göre sınıflandırma yapmak ve bu sınıflandırma çerçevesinde değerlendirmede bulunmak hedeflenmiştir. Bu yüzden de araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı ve lisansüstü eğitim seviyelerine göre dağılımı nasıldır?
2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı nasıldır?
3. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

4. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımı nasıldır?
5. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı nasıldır?
6. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı nasıldır?

Yapılacak olan bu araştırmanın neticesine Türk edebiyatının birçok yönden zenginleşmesini sağlayan Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan lisansüstü tezler, ilk defa bir sistematikte ele alınmış olacak ve bundan dolayı Türk dili ve edebiyatı sahasına katkı sunacağı öngörülmüştür.

Yöntem

1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak doküman incelemesi esas alınarak hazırlanmıştır. Doküman incelemesi evrene alınan yazılı belgelerin çalışmanın hedefleri doğrultusunda içeriğinin titizlikle ve belli bir sınıflandırmaya tabi tutularak yapılan bir yöntemdir (Wach, 2013). Doküman analizi basılmış veyahut elektronik ortamda yayımlanmış tüm belgeleri inceleyerek belirli çerçevelerde değerlendirmeye tabi tutulan sistematik bir yaklaşım sergilemeyi gerektiren bir yöntemdir. Ele alınan çalışmayla ilgili anlam kurma, anlayış geliştirmek için incelenmiş veriler üzerinde yorumlama gerektiren bir yöntemdir (Corbin & Strauss, 2008). Bu anlayışla beraber çalışmanın hedefi doğrultusunda bu teknik kullanılarak araştırmanın verileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından ulaşılan "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan lisansüstü (yüksek lisans/doktora) tezler" oluşturmaktadır. Evren olarak seçilen bu veri tabanında son 22 yıldaki (2000 - 2022) konuyla ilgili yazılan lisansüstü tezler, araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu veri tabanında örnekleme dâhil edilen 125 lisansüstü tez çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya konu olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan 125 lisansüstü tez, YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği için yalnızca yazarları tarafından erişim izni sağlanan tezler inceleme alanına dâhil edilmiştir. Bunun için 2000 - 2022 yılları arasında erişim izni sağlanmayan 7 yüksek lisans tezi ile 1 doktora tezi çalışmaya dâhil edilmemiştir. Doküman araştırması neticesinde elde edilen veriler öncelikle bilgisayar ortamına aktarılarak her biri numaralandırıldıktan sonra hem yüksek lisans tezleri hem de doktora tezleri için ayrı ayrı dosyalandırılmıştır. Daha sonra bu tezlerin araştırmanın amacı doğrultusunda ele alınması için Türkçe eğitimi alanında en az iki uzmanın görüşlerine başvurularak aşağıda belirlenen temalar, düzenlenme aşamasından geçirilerek çalışmanın kapsam geçerliliği artırılmak

istenmiştir. Verilerin objektif sonuçlar vermesi için içerik analizi tekniğinden faydalanmıştır. İçerik analizi; nesnel, ölçülmeye müsait, kanıtlanabilir bilgilere ulaşmak için dokümanlar, metinler ve belgeler gibi birçok farklı yapıdaki materyali belirli kurallar çerçevesinde (örnekleme, kodlama, sınıflandırma vs.) analiz yapmayı hedefleyen nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan bir tekniktir (Metin ve Ünal, 2022). Böylece incelemeye tabi tutulan lisansüstü tezler içerik analizi kullanılarak belirli temalar altında kodlanmıştır. Bu tema ve kodların oluşturulmasında tezlerin içerik yapısı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre incelenen tezler "Yıllara Göre Dağılımı", "Enstitüye Göre Dağılımı", "Hazırladıkları Üniversitelere Göre Dağılımı", "En Çok Üzerinde Durdukları Eserlerin Tür Dağılımı", "Yüksek Lisans Tezlerin Konusuna ve Yıllara Göre Dağılımı", "Doktora Tezlerin Konusuna ve Yıllara Göre Dağılımı" şeklinde ele alınmıştır. Oluşturulan bu temaların analiz sürecinde frekans ve yüzde analizleri esas alınıp gerekli tablolar kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında örnekleme dâhil edilen 2000 – 2022 yılları arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan lisansüstü tezlerin, araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan sorular yardımıyla bulguları tespit edilmiş ve gerekli tablolar kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı ve lisansüstü eğitim seviyelerine göre dağılımı nasıldır?

Sayfa | 356

Tablo 1. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserleri Üzerine Hazırlanmış Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı ve Lisansüstü Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Yıllar	Tez Türü					
	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
2000-2003	2	1,85	-	0,00	2	1,6
2004-2007	15	13,88	1	5,88	16	12,8
2008-2011	15	13,88	5	29,41	20	16
2012-2015	18	16,66	2	11,76	20	16
2016-2019	37	34,25	5	29,41	42	33,6
2020-2022	21	19,44	4	23,52	25	20
Toplam	108	100	17	100	125	100

Tablo 1'de yer alan ifadelerle göre, araştırmaya konu olan lisansüstü tezler her dört yıllık zaman dilimlerinde verilmiştir. Bu zaman aralıklarına bakıldığında lisansüstü tezlerin büyük bir kısmını (108 tane = %86,4) yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Bunun yanında doktora tezlerinin oranı (17 tane = %13,6) ise

yüksek lisans tezlerine göre daha azdır. Lisansüstü tezlerin hazırlanış yıllarına göre oluşan dağılımda %33,6 oranıyla en çok tezin 2016-2019 yılları arasında hazırlandığı görülürken %1,6 oranla en düşük tezin 2000-2003 yılları arasında olduğu görülmektedir. Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış tezlerde yıllara göre değişen artışlar yaşansa da bu artışların düzenli olmadığı, bazı yıl aralıklarında düşüş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu durumun temel etkeni olarak sanatçının eserleri üzerinde çokça çalışma olduğu yorumu yapılabilir.

2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı nasıldır?

Tablo 2. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı

Yıllar	Enstitü Türü											
	Sosyal		Eğitim		Fen		Türkiyat		Göç Ens.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
2000-2003	2	1,8	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,6
2004-2007	13	12,2	-	-	-	-	3	60	-	-	16	12,8
2008-2011	19	17,9	1	8,3	-	-	-	-	-	-	20	16
2012-2015	19	17,9	1	8,3	-	-	-	-	-	-	20	16
2016-2019	35	33,0	6	50	1	100	1	20	-	-	43	34,4
2020-2022	18	16,9	4	33,3	-	-	1	20	1	100	24	19,2
Toplam	106	100	12	100	1	100	5	100	1	100	125	100

Tablo 2'de yer alan ifadelerle göre, Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış tezler en fazla (106 tane = %84,8) sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde hazırlanmıştır. Bununla birlikte en az oranla (1tane = %0,8) göç enstitüsü görülmektedir. Sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde hazırlanan tezlerin ağırlıklı olarak hazırlandığı tarihler 2016-2019 arası olmuştur. Sosyal bilimler enstitüsünden sonra en fazla tezlerin hazırlandığı enstitü (12 tane = %9,6) eğitim bilimleri olmuştur. Eğitim bilimleri enstitüsünün bünyesinde hazırlanan tezlerin en sık olduğu aralık da aynı şekilde 2016-2019 olmuştur. En az tezin hazırlandığı göç enstitüsünde sadece 2020-2022 arasında bir tez hazırlandığı için geriye kalan tarih aralıklarında böyle bir durum söz konusu değildir. Her dört yıllık bir zaman dilimi göz önüne alınarak elde edilen verilerde tezlerin hazırlanışlarında düzenli bir artış olmadığı bazı zaman dilimlerinde artış, bazı zaman dilimlerinde azalış ve bazılarında ise sabit kaldığı görülmüştür.

3. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

Tablo 3. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımı

Lisansüstü Tezler Üniversite	Yüksek Lisans		Toplam	
	Doktora	f	%	
Adnan Menderes Üniversitesi	2	-	2	1,6
Ankara Üniversitesi	3	2	5	4
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	-	1	0,8
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	-	1	0,8
Atatürk Üniversitesi	1	1	2	1,6
Balıkesir Üniversitesi	2	1	3	2,4
Boğaziçi Üniversitesi	2	2	4	3,2
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1	-	1	0,8
Bilkent Üniversitesi	1	-	1	0,8
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	-	1	0,8
Celal Bayar Üniversitesi	-	1	1	0,8
Cumhuriyet Üniversitesi	2	-	2	1,6
Dicle Üniversitesi	1	-	1	0,8
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	-	2	1,6
Dumlupınar Üniversitesi	1	-	1	0,8
Düzce Üniversitesi	1	-	1	0,8
Ege Üniversitesi	1	1	2	1,6
Erciyes Üniversitesi	5	-	5	4
Erzurum Teknik Üniversitesi	1	-	1	0,8
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1	-	1	0,8
Eskişehir Anadolu Üniversitesi	2	-	2	1,6
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	1	2	1,6
Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi	3	-	3	2,4
Fatih Üniversitesi	2	1	3	2,4

Fırat Üniversitesi	1	-	1	0,8
Gaziantep Üniversitesi	1	-	1	0,8
Gazi Üniversitesi	8	1	9	7,2
Hacettepe Üniversitesi	2	1	3	2,4
İnönü Üniversitesi	-	1	1	0,8
İstanbul Arel Üniversitesi	2	-	2	1,6
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	-	1	0,8
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	-	2	1,6
İstanbul Kültür Üniversitesi	2	-	2	1,6
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	1	-	1	0,8
İstanbul Okan Üniversitesi	1	-	1	0,8
İstanbul Şehir Üniversitesi	1	-	1	0,8
İstanbul Teknik Üniversitesi	2	-	2	1,6
İstanbul Üniversitesi	9	1	10	8
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	1	-	1	0,8
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1	-	1	0,8
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	-	1	0,8
Kırıkkale Üniversitesi	3	-	3	2,4
Marmara Üniversitesi	4	2	6	4,8
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	-	1	1	0,8
Muğla Sıtkı Koçman Üniversite	1	-	2	1,6
On Dokuz Mayıs Üniversitesi	3	-	3	2,4
Ordu Üniversitesi	2	-	2	1,6
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1	-	1	0,8
Pamukkale Üniversitesi	2	-	2	1,6
Sakarya Üniversitesi	5	-	5	4
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	-	1	0,8
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	3	-	3	2,4
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	1	-	1	0,8

Uşak Üniversitesi	2	-	2	1,6
Yeditepe Üniversitesi	1	-	1	0,8
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	5	-	5	4
Toplam	108	17	125	100

Tablo 3'te yer alan ifadelerle göre, Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış tezlerin en fazla kısmını (10 tane = %8) İstanbul Üniversitesi oluşturmuştur. İstanbul Üniversitesi'ni sırasıyla Gazi Üniversitesi (9 tane = %7,2), Marmara Üniversitesi (6 tane = %4,8), Ankara Üniversitesi (5 tane = %4), Erciyes Üniversitesi (5 tane = %4), Sakarya Üniversitesi (5 tane = %4), Yüzüncü Yıl Üniversitesi (5 tane = %4), Boğaziçi Üniversitesi (4 tane = %3,2) takip etmektedir. Bununla beraber bu üniversiteler arasında en çok teze sahip olan İstanbul Üniversitesi ile ikinci, üçüncü ve dördüncü olarak onu takip eden Gazi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi barındırıp doktora tezine sadece 1-2 arasında değişen rakamlarla yer vermesi dikkate değerdir. Boğaziçi Üniversitesinde bu durum her ikisi için de eşit olmakla beraber Erciyes, Sakarya, Yüzüncü Yıl Üniversitesileri hiç doktora tezine yer vermemiştir. Hiç yüksek lisans tezine yer vermeyen Celal Bayar Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi birer doktora tezi hazırlatan üniversiteler oldukları için konuyla ilgili doktora düzeyindeki çalışmaların literatürlüğünü genişletirken sadece yüksek lisans tezlerine yer veren Adnan Menderes, Ankara Hacı Bayram, Afyon Kocatepe, Bilecik Şeyh Edebali, Bilkent Bolu Abant İzzet Baysal Cumhuriyet Dicle Dokuz Eylül Dumlupınar Düzce Erciyes, Erzurum Teknik, Erzincan Binali Yıldırım, Eskişehir Anadolu, Fatih Sultan Mehmet Vakfı, Fırat, Gaziantep, İstanbul Arel, İstanbul Aydın, İstanbul Bilgi, İstanbul Kültür, İstanbul Medeniyet, İstanbul Okan, İstanbul Şehir, İstanbul Teknik, İstanbul 29 Mayıs, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karadeniz Teknik, Kırıkkale, Muğla Sıtkı Koçman, On Dokuz Mayıs, Ordu, Orta Doğu Teknik, Pamukkale, Sakarya, Süleyman Demirel, Tokat Gaziosmanpaşa, TOBB Ekonomi ve Teknoloji, Uşak, Yeditepe, Yüzüncü Yıl üniversiteleri Tanpınar'ın eserleriyle ilgili doktora düzeyinde bir tez çalışması yaptırmamıştır.

Ayrıca her birinin %2,4 oranı olduğu Balıkesir, Fatih Sultan Mehmet Vakfı, Fatih, Hacettepe, Kırıkkale, On Dokuz Mayıs, Tokat Gaziosmanpaşa üniversiteleri; her birinin %1,6 oranı olduğu Adnan Menderes, Atatürk, Cumhuriyet, Dokuz Eylül, Ege, Eskişehir Anadolu, Eskişehir Osmangazi, İstanbul Arel, İstanbul Bilgi, İstanbul Kültür, İstanbul Teknik, Muğla Sıtkı Koçman, Ordu, Pamukkale, Uşak üniversiteleri ve her birinin %0,8 oranı olduğu Ankara Hacı Bayram Veli, Afyon Kocatepe, Bilecik Şeyh Edebali, Bilkent, Bolu Abant İzzet Baysal, Celal Bayar, Dicle, Dumlupınar, Düzce, Erzurum Teknik, Erzincan Binali Yıldırım, Fırat, Gaziantep, İnönü, İstanbul Aydın, İstanbul Medeniyet, İstanbul Okan, İstanbul Şehir, İstanbul 29 Mayıs, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karadeniz Teknik, Mimar Sinan Güzel Sanatlar, Orta Doğu Teknik, Süleyman Demirel, TOBB Ekonomi ve Teknoloji, Yeditepe üniversiteleri Tanpınar'ın eseri üzerinde lisansüstü çalışma yaptıran en az orana sahip üniversitelerdir.

4. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış lisansüstü tezlerin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımı nasıldır?

Tablo 4. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımı

Yüksek Lisans Tezleri														
Yıllar														
	2000- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2022	Toplam							
Tür	f	%	f	%	f	%	f	%						
Duygu, Coşku														
İfade Eden Türler	-	-	1	7,6	-	-	1	5,8	2	5,4	-	-	4	3,8
Anlatmaya														
Dayalı Türler	1	50	10	76,9	11	78,5	13	76,4	32	86,4	18	90	85	82,5
Öğretici														
Nitelikteki Türler	1	50	2	15,3	3	21,4	3	17,6	3	8,1	2	10	14	13,5
Toplam	2	100	13	100	14	100	17	100	37	100	20	100	103	100

Tablo 4'te yer alan ifadelerle göre, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerinin en fazla üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımında ilk sırada %82,5 (85 tane) oranıyla "Anlatmaya Dayalı Edebî Türler" başlığı yer almaktadır. İkinci sırada ise %13,5 (14 tane) oranıyla " Öğretici Nitelikteki Türler" başlığı takip etmektedir. En az paya sahip olan" Duygu ve Coşkuyu İfade Eden Türler" başlığı %3,8 (4 tane) oranıyla en az paya sahip olarak tabloda görülmektedir. İlgili türler başlığında ortaya koyulan yüksek lisans tez çalışmalarının en sık olduğu tarih aralığı %35,9 (37 tane) oranı ile 2016-2019 aralığıdır. En az çalışmanın yapıldığı tarih aralığı ise %1,9 (2 tane) oranıyla 2000-2003 aralığıdır. Elde edilen bu verilerden anlatmaya dayalı edebî türlerin diğer iki türe göre daha sıklıkla tercih edilmesi, sanatçının bu türdeki eserlerinin edebiyat sahasına koyduğu farklı nitelikler olabildiği gibi konu bazında da araştırmacılara geniş çerçeve sunduğu için bu tür kapsamına giren eserler daha çok çalışma konusu olmuş yorumu yapılabilir.

Tablo 5. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımı

Doktora Tezleri							
Yıllar							

	2000- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2022	Toplam
Tür	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Duygu, Coşku							
İfade Eden Türler	- -	- -	- -	- -	- -	- -	0 0
Anlatmaya							
Dayalı Türler	- -	1 100	4 80	1 50	4 100	3 75	13 81,2
Öğretici							
Nitelikteki Türler	- -	- -	1 20	1 50	- -	1 25	3 18,7
Toplam	0 0	1 100	5 100	2 100	4 100	4 100	16 100

Tablo 5'te yer alan ifadelerle göre, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerinin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımında ilk sırada %81,2 (13 tane) oranıyla "Anlatmaya Dayalı Edebî Türler" başlığı yer almaktadır. İkinci sırada ise %18,7 (3 tane) oranıyla " Öğretici Nitelikteki Türler" başlığı takip etmektedir. Bunun yanında "Duygu ve Coşkuyu İfade Eden Türler" başlığında hiçbir doktora tez çalışması yer almamıştır. Ayrıca ilgili türler başlığında ortaya koyulan doktora tez çalışmalarının en sık olduğu tarih aralığı %29,4 (5 tane) oranı ile 2008-2011 aralığıdır. En az çalışmanın yapıldığı tarih aralığı ise %5,8 (1 tane) oranıyla 2004-2007 aralığıdır. 2016-2019 arasında yapılan çalışma sayısı 2020-2022 yılları arasında yapılan çalışma sayısı eşittir. Bununla birlikte 2000-2003 yılları ile 2004-2007 yılları arasında herhangi bir doktora tez çalışmasına konu olan hiçbir türün olmadığı da görülmektedir.

5. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı nasıldır?

Tablo 6. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı

Konu	2000- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2022	Toplam
	f	f	f	f	f	f	f %

Eserlerdeki Dil									
Bilgisel Yapı ve									
Unsurların	-	3	1	2	9	4	19	17,5	
Belirlenmesi									
Eserlerin Söz									
Varlığı	-	1	3	2	2	-	8	7,4	
Kapsamında									
İncelenmesi									
Eserlerdeki Tip									
ve Karakterlerin	-	3	3	1	5	4	16	14,8	
Tahlili Üzerine									
İnceleme									
Çeşitli Kavramlar									
Üzerinden Tasvir	-	-	-	-	2	1	3	2,7	
Sanatını İnceleme									
Eserlerde Batılılaşma									
Ekseninde Oluşan									
Modernleşme ile									
Toplumdaki Sosyal,	1	-	-	3	-	4	8	7,4	
Bireysel Değişim									
ve Bunalım									
Sanatçının Fikir ve									
Düşünce Yapısı									
Üzerine Yapılan	-	2	2	4	3	3	14	12,9	
İnceleme									
Sanatçının Dil,									
Üslup ve Anlatıcıya									
Bakışı Üzerine	-	1	1	-	1	-	3	2,7	
İnceleme									
Sanatçının Güzel									
Sanatlara Bakışı									
Üzerine İnceleme	1	1	-	2	2	1	7	6,4	

Eserlerin Çevirisinden									
Kaynaklı Oluşan									
Ortak ve Ortak									
Olmayan Yansımalar	-	-	-	-	4	-	4	3,7	
Üzerine İnceleme									
Eserlerin Farklı									
Sanatçıların									
Eserleriyle									
Karşılaştırması									
Sonucu Oluşan	-	2	2	5	6	1	16	14,8	
Ortak Öğelerin									
İncelenmesi									
Eserlerde Yer Alan									
Figürler Üzerine									
İnceleme	-	1	3	1	3	2	10	9,2	
Toplam	2	14	15	20	37	20	100	100	

Tablo 6'da yer alan ifadelerle göre, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımında en çok paya %17,5 (19 tane) oranla "Eserlerdeki Dil Bilgisel Yapı ve Unsurların Belirlenmesi" konulu tez çalışmaları olduğu görülmektedir. Bu konuyu sırasıyla %14,8 (16 tane) oranla "Eserlerdeki Tip ve Karakterlerin Tahlili Üzerine İnceleme" ile "Eserlerin Farklı Sanatçıların Eserleriyle Karşılaştırması Sonucu Oluşan Ortak Öğelerin İncelenmesi", %12,9 (14 tane) oranla "Sanatçının Fikir ve Düşünce Yapısı Üzerine Yapılan İnceleme" %9,2 (10 tane) oranla "Eserlerde Yer Alan Figürler Üzerine İnceleme", %7,4 (8 tane) "Eserlerin Söz Varlığı Kapsamında İncelenmesi ile "Eserlerde Batılılaşma Ekseninde Oluşan Modernleşme ile Toplumdaki Sosyal, Bireysel Değişim ve Bunalım Etkisinin Belirlenmesi", %6,4 (7 tane) oranıyla "Sanatçının Güzel Sanatlara Bakışı Üzerine İnceleme" konuları takip etmektedir. Az bir paya sahip olan %3,7 (4 tane) oranla "Eserlerin Çevirisinden Kaynaklı Oluşan Ortak ve Ortak Olmayan Yansımalar Üzerine İnceleme" konulu çalışmadan sonra eşit bir dağılım gösteren (3 tane = %2,7) "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme" ile "Sanatçının Dil, Üslup ve Anlatıcıya Bakışı Üzerine İnceleme" konulu çalışmalar en az paya sahip olunan yüksek lisans tez çalışma konuları olarak tabloda kendine yer bulmuştur.

6. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı nasıldır?

Tablo 7. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımı

Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Konu							Toplam	
	2000- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2022	f	%
Eserlerdeki Dil								
Bilgisel Yapı ve								
Unsurların	-	-	-	-	-	-	0	0
Belirlenmesi								
Eserlerin Söz								
Varlığı	-	-	1	-	-	-	1	5,8
Kapsamında								
İncelenmesi								
Eserlerdeki Tip								
ve Karakterlerin	-	1	-	-	-	1	2	11,7
Tahlili Üzerine								
İnceleme								
Çeşitli Kavramlar								
Üzerinden Tasvir	-	-	-	-	1	1	2	11,7
Sanatını İnceleme								
Eserlerde Batılılaşma								
Ekseninde Oluşan								
Modernleşme ile								
Toplumdaki Sosyal,	-	-	1	-	-	1	2	11,7
Bireysel Değişim								
ve Bunalım								
Sanatçının Fikir ve								
Düşünce Yapısı								
Üzerine Yapılan	-	-	-	-	1	1	2	11,7
İnceleme								
Sanatçının Dil,								
Üslup ve Anlatıcıya								
Bakışı Üzerine	-	-	1	-	-	-	1	5,8
İnceleme								
Sanatçının Güzel								
Sanatlara Bakışı								
Üzerine İnceleme	-	-	-	-	-	-	0	0

Eserlerin Çevirisinden Kaynaklı Oluşan Ortak ve Ortak Olmayan Yansımalar Üzerine İnceleme	-	-	1	-	-	-	1	5,8
Eserlerin Farklı Sanatçıların Eserleriyle Karşılaştırması Sonucu Oluşan Ortak Öğelerin İncelenmesi	-	-	1	2	2	-	5	29,4
Eserlerde Yer Alan Figürler Üzerine İnceleme	-	-	-	-	2	-	1	5,8
Toplam	0	1	5	2	5	4	17	100

Tablo 7'de yer alan ifadelerle göre, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımında en çok paya %29,4 (5 tane) oranla "Eserlerin Farklı Sanatçıların Eserleriyle Karşılaştırması Sonucu Oluşan Ortak Öğelerin İncelenmesi" konulu doktora tez çalışmaları olduğu görülmektedir. Bunu ikinci olarak takip eden %11,7 (2 tane) oranla "Eserlerdeki Tip ve Karakterlerin Tahlili Üzerine İnceleme", "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme", "Eserlerde Batılılaşma Ekseninde Oluşan Modernleşme ile Toplumdaki Sosyal, Bireysel Değişim ve Bunalım Etkisinin Belirlenmesi", "Sanatçının Fikir ve Düşünce Yapısı Üzerine Yapılan İnceleme" konulu çalışmalar olmuştur. Ayrıca %5,8 (1 tane) oranıyla "Eserlerin Söz Varlığı Kapsamında İncelenmesi", "Sanatçının Dil, Üslup ve Anlatıcıya Bakışı Üzerine İnceleme", "Eserlerin Çevirisinden Kaynaklı Oluşan Ortak ve Ortak Olmayan Yansımalar Üzerine İnceleme", "Eserlerde Yer Alan Figürler Üzerine İnceleme" konulu çalışmalar en az paya sahip iken "Eserlerdeki Dil Bilgisel Yapı ve Unsurların Belirlenmesi", "Sanatçının Güzel Sanatlara Bakışı Üzerine İnceleme" konulu tezler üzerine çalışılmamıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin yıllara ve tez türüne göre dağılımına bakıldığında tezlerin çoğunluğu yüksek lisans düzeyinde (108 tane = %86,4) olduğu görülmektedir. Bunun yanında doktora tezleri (17 tane = %13,6) daha az oranla karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmanın sonucunda ortaya çıkan istatistiksel verilerin Tanpınar'ın Türk edebiyatı sahasındaki eserlerinin önemi birçok araştırmacının gözünden kaçmadığı ve üzerinde çalışılması gereken bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

Lisansüstü tezlerin hazırlanış yıllarına göre oluşan dağılımda en fazla tezin 2016-2019 yılları arasında (37 tane = %33,6) hazırlandığı görülürken en az tezin 2000-2003 yılları arasında (2 tane = %1,6) olduğu görülmektedir. 2000 yılından 2022 yılına kadarki zaman dilimlerinin her dört yılında hem yüksek lisans düzeyinde hem de doktora düzeyinde (sadece 2000-2003 yılları arasında doktora tez çalışması yok) tez çalışmalarına yer verilmesi Tanpınar'ın edebiyat sahasında ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunun bir diğer göstergesidir.

Eserlerin çoğunluğu sosyal bilimler enstitüsü (106 tane = %84,8) bünyesinde hazırlanırken onu ikinci sırada takip eden eğitim bilimleri enstitüsü (12 tane = %9,6) olmuştur. Sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde hazırlanan yüksek lisans tezlerin artış oranı incelendiğinde 2008-2011 yılları ile 2012-2015 yıllarında aynı oranda (19 tane = %17,9) artmıştır. 2016-2019 yılları arasında ise en yüksek artışın (35 tane = %33,0) olduğu görülmüştür.

Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin en fazla kısmını (10 tane = %8) İstanbul Üniversitesi oluşturmuştur. İstanbul Üniversitesi'ni sırasıyla Gazi Üniversitesi (9 tane = %7,2), Marmara Üniversitesi (6 tane = %4,8), Ankara Üniversitesi (5 tane = %4), Erciyes Üniversitesi (5 tane = %4), Sakarya Üniversitesi (5 tane = %4), Yüzüncü Yıl Üniversitesi (5 tane = %4), Boğaziçi Üniversitesi (4 tane = %3,2) takip etmektedir. Tanpınar'ın eserleri üzerine yapılan bu çalışmaların oranının toplamı %39,2' ye denk gelmektedir. Bundan da anlaşılacağı üzere bu oran çalışmaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerinin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımında ilk sırada %82,5 (85 tane) oranıyla "Anlatmaya Dayalı Edebî Türler" başlığı yer almaktadır. Türk edebiyat sahasında bir sanatçı mutlaka bir yönüyle her zaman daha fazla ön plana çıkar. Tanpınar kendini şair olarak tanımlasa da onun roman, hikâye gibi anlatma esasına dayalı türlerdeki başarısı yapılan lisansüstü tez çalışmalarına daha çok konu olmuştur. Nitekim şairlik yönünü oluşturan şiirleri en az paya sahip olan "Duygu ve Coşkuyu İfade Eden Türler" başlığı altında %3,8 (4 tane) oranıyla en az paya sahip olarak tespit edilmiştir.

Tanpınar'ın eserleri üzerine yapılmış yüksek lisans düzeyindeki tez çalışmalarının konusu ve yıllara göre dağılımında en fazla payın %17,5 (19 tane) oranla "Eserlerdeki Dil Bilgisel Yapı ve Unsurların Belirlenmesi" konusudur. Bununla birlikte az bir paya sahip olan %3,7 (4 tane) oranla "Eserlerin Çevirisinden Kaynaklı Oluşan Ortak ve Ortak Olmayan Yansımalar Üzerine İnceleme" konulu çalışmadan sonra eşit bir dağılım gösteren (3 tane = %2,7) "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme" ile "Sanatçının Dil, Üslup ve Anlatıcıya Bakışı Üzerine İnceleme" konulu çalışmalar en az paya sahip olunan yüksek lisans tez çalışma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımında en çok paya %29,4 (5 tane) oranla "Eserlerin Farklı Sanatçıların Eserleriyle Karşılaştırması Sonucu Oluşan Ortak Öğelerin İncelenmesi" konusu sahiptir. Bunu ikinci olarak takip eden %11,7 (2 tane) oranla "Eserlerdeki Tip ve

Karakterlerin Tahlili Üzerine İnceleme", "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme", "Eserlerde Batılılaşma Ekseninde Oluşan Modernleşme ile Toplumdaki Sosyal, Bireysel Değişim ve Bunalım Etkisinin Belirlenmesi", "Sanatçının Fikir ve Düşünce Yapısı Üzerine Yapılan İnceleme" konulu çalışmalar olmuştur. Bunun yanında "Eserlerdeki Dil Bilgisel Yapı ve Unsurların Belirlenmesi", "Sanatçının Güzel Sanatlara Bakışı Üzerine İnceleme" konulu tezler üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

Niceliksel olarak elde edilen verilerden hareketle Tanpınar'ın eserlerinden daha çok anlatma esasına dayalı türler, araştırmacılar tarafından kullanıldığı için geri planda kalan diğer türlerde keşfedilmeyen birçok değişken çalışmalarda kullanılabilir. Çünkü şairin bilgilendirici veya şiir türündeki eserleri birçok sanatçıya göre üzerinde çalışılacak yapıya sahiptir.

Şiirde mükemmeli aramayı hedefleyen şairin birçok şiiri incelemeye değerdir. Bunun üzerine yapılacak daha fazla bilimsel çalışmalar, Şairin şiirlerini daha değerli hâle getirebilir ve bu şiirlerden birkaçı ortaokul ve liselerde okutulan ders kitaplarına eklenip bireylerde estetik zevk uyandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Afat, T. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâyelerine Yapısalcı Bir Yaklaşım Unsurları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 186382.
- Ahmet Hamdi, T. (2005). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Akkan, N. (2016). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Kahramanlarında Kaçış ve Sığınma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 443152.
- Aksoy, E. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 186387.
- Aksu, N. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Cümle Tipleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 542656.
- Akşehirlioğlu, M. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Edebiyat Tarihi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 659765.
- Algül, N. (2001). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Yazılarında İstanbul'daki Mimarlık Yapıtlarının Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 122679.
- Alıcı, Y. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman ve Öykülerinde Bedensel ve Ruhsal Hastalıklar Üzerine Bir İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 501952.
- Altunoğlu, Ö. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâyelerinde Söz Dizimi İncelemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 565161.
- Aslan, H. (2020). Öykünün Hafızası: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'ın Hikâyelerinde Hatırlama Biçimleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 626591.
- Aslan, M. (2012). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Erzurumlu Tahsin Adlı Öyküsünde Söz Dizimi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 328737.
- Apaydın, Ü. (2006). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurettin Topçu'nun Eserlerinin Kültür ve Uygarlık Kavramları Açısından Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 190641.
- Atik, E. (2021). 'Kendini Yapmak': Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Erkeklik Temsilleri. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 699263.

- Aydan Satar, N. (2014). Günlük Beni'nin Sesi: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Günlüğünde Kişilik İnşası ve 'Kanon Tanpınar'a Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 361941
- Aydın, Ş. (2004). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' Adlı Romanındaki Fiil ve Sıfat Fiil Gruplarının İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 147031.
- Ayhan, E. (2011). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Abdullah Efendi'nin Rüyalari' Hikâyesinde Ulusal Alegori. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 289350.
- Bal, İ. (2013). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Adlı Romanında Zaman-Kimlik ve Dönüşüm. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 344397.
- Baş, F. S. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarındaki Zarflar Üzerine Bir İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 589926.
- Bayındır, T. (2010). Ölüm Karşısında Ahmet Hamdi Tanpınar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 261377.
- Bayın, E. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar, Cemil Meriç ve Oğuz Atay'ın Günlüklerinde Meseleler. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 601518.
- Bayrak Akyıldız, H. (2008). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Tekniği. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 250184.
- Bayram, A. (2018). Aldous Huxley'nin Point Counter Point ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Eserlerinin Menippusçu Hiciv Geleneği Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 531089.
- Bozan, R. (2018). Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiirlerinde Zaman Estetiği. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 498712.
- Bozkurt, S. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar Romanlarında İstanbul'da Gündelik Hayat. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 547370.
- Büyükbayram, Ş. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur', 'Saatler Ayarlama Enstitüsü' ve 'Beş Şehir' adlı kitaplarında kavramlaştırma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 599624.
- Büyükcamlar, A. Ç. (2021). Modernleşme, Hafıza, Kimlik Kavramları Ekseninde Tanpınar ve Pamuk Romanlarında Mimarî. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 715756.
- Can, C. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Sahnenin Dışındakiler' Adlı Romanında Cümle Tipleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 631411.
- Cellat, M. (2011). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Günlüğünden ve Mektuplarından Hareketle Psikolojisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 287974.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Thousand Oaks: Sage.
- Çalan, İ. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Rüya ve Müzik. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 474277.
- Çankaya, E. (2015). Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın İstanbul Temsillerindeki Muhafazârlık ve Nostalji Yansımaları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 399994.
- Çıkla, M. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında İnsan. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 704552.
- Çil, M. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Kötülük Olgusu. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 703409.
- Çınar Boy, Z. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâyelerinde Duygu. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 620893.
- Dalkılıç, T. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste, Sahnenin Dışındakiler ve Huzur Romanlarında Kronotop. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 556271.

- Demir, S. (2014). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Söz Dizimi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 366584.
- Demir, A. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur' Romanında Sözdizimi İncelemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 188268.
- Demir, K. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Özel Adlar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 594745.
- Dilara Antike, A. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Psikolojik Tipler. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 480435.
- Demirkol Ertürk, Ş. (2010). Şehir ve Çevirmenleri Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ve Orhan Pamuk'un Edebî Anlatılarında, Türkçe, İngilizce ve Fransızca Dillerinde, İstanbul'un Çevirisinin Metonimik Yönleri ve Kırılımları. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 271195.
- Demir, Z. (2021). Gelenek, Modernleşme ve Din Ekseninde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur' ve 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' Romanlarında Toplumsal Değişimin Doğası. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 698092.
- Dinler, S. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Şehir Kültürü. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 526213.
- Direk, N. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektup, Makale ve Ders Notlarında Estetik Eğitiminin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 705665.
- Doğan, M. N. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanının Göstergibilimsel Çözümlemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 505280.
- Dolgun, Ş. Z. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Adlı Eserinin Arapçaya Çevirisindeki Kültürel Öğelerin Hedef Odaklı Kuram Işığında İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 528819.
- Duran, F. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Abdullah Efendi'nin Rüyalari' İsimli Eserinde Kelime Grupları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 584702.
- Düzdağ, M. A. (2014). The Diaries Of Virginia Woolf and Ahmet Hamdi Tanpınar: Culture And Disillusionment. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 368032.
- Emir İlhan, M. (2016). Yazılı Kültür Bağlamında Hatırlama ve Kültürel Bellek: Örnek Bir Okuma Olarak Ahmet Hamdi Tanpınar. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 457627.
- Erdoğan, L. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Din ve Toplum İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 257741.
- Gaddar, Z. (2008). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur' Romanında Ad ve Eylem Öbeklerinde Niteleyiciler. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 219347.
- Galata, M. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Mitolojik Unsurlar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 398196.
- Gökçeoğlu, E. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Adlı Eserinin İngilizce Çevirilerinde Kültürel Öğelerin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 553034.
- Göncü, M. (2017). Korkunun Edebî Görüntüleri/ Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay'ın Roman ve Hikâyelerinde Entelektüelin Korkuları. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 464655.
- Güç, H. (2013). Cumhuriyet Dönemi Türk Şairlerinin Mektuplarındaki Edebî Poetikalar: Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Behçet Necatigil. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 353383.
- Güler, D. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Romanında 'Aydınlanmanın Diyalektiği'. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 706620.
- Gürer, H. K. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Eşya. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 548219.

- Hakyememoğlu, M. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Anlatıcının Konumu ve İşlevi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 585173.
- Hanifi Yanar, M. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'da Kent ve Mekân Poetikası. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 694203.
- Havuz, Ş. (2019). Marcel Proust'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Bellek Yansımaları: Swann'ların Tarafından Huzur'a Yolculuk. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 544741.
- İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yay. 39. Cilt s. 567-570.
- Kaleli, P. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 418030.
- Kaliç, S. (2012). *Tarihe adını yazdıran 100 büyük romancı*, Maya Yayınları.
- Kaplan, A. (202). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Bağlaçlar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 731253.
- Karabayır, Ç. (2016). Kültür Spesifik Çeviri İncelemesi: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanının Karşılaştırmalı Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 438250.
- Karadikme, A. (2006). İroni Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 188938.
- Karçığa, S. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 262912.
- Katipoğlu, N. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eleştiri Anlayışı. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 727079.
- Kaya, B. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Romanının İngilizce Tercümesi Üzerine Bir Vaka İncelemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 502750.
- Kaya, N. (2013). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Dört Unsur: Ateş-Hava-Su- Toprak. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 332460.
- Korkmaz, E. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Duyuların Yansıması. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 413998.
- Kozanoğlu Akın, A. G. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar'da Mesuliyet Fikri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 616552.
- Kurt, Ç. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Aforizmalar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 766512.
- Kuşdemir, A. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Dil ve Üslup. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 261376.
- Leblebici, M. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiirlerinin Arketipsel Eleştiri Yöntemiyle Tahlili. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 535544.
- Machi, M. (2008). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Geçen Edebiyat Terimleri ve Kavramları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 262957
- Mahmud Çelenk, A. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar Romanlarında Türk Modernleşmesi ve Merkez-Çevre İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 688908
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Onaran, Z. (2011). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarının Söz Varlığı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 296204.
- Öncü, A. (2015). Değerler Eğitimi Bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'da Değerler. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 385657
- Önen, E. E. (2010). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Hayat ve Ölüm Kavramları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 263305.

- Öner, E. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Sahnenin Dışındakiler ile Aydaki Kadın Romanlarının Karşılaştırmalı Söz Dizimi Çalışması. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 581564.
- Öner, H. (2004). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İş ve Çalışma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 148739
- Özbek, E. E. (2006). İmkânsız Bütünlük Arayışları: Marcel Proust'un Kayıp Zamanın İzinde ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanlarında Zaman, Bellek ve Aradalık. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 188481
- Özcan, S. (2010). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Eserinde Sıradışı Benzetmeler (Özgün Metaforlar). (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 271287.
- Özdiç, F. (2004). Muhafazakâr Düşünce ve Ahmet Hamdi Tanpınar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 147147.
- Özgür, N. (2010). Modernleşme ve Aydın Kavramları Çerçevesinde Edebiyat Bağlamında Aykırı Eserler Veren Romancı/Aydınlar: Ahmet Hamdi Tanpınar, Yusuf Atılgan, Oğuz Atay. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 288069.
- Özer, B. (2009). Türk Modernleşmesi ve Ahmet Hamdi Tanpınar. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 241430.
- Özsümbül, E. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar Düşüncesinde Kültürel Kimlik 'Mahur Beste' Romanı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 634195.
- Öztaş, Z. (2003). Türk Modernleşmesi ve Ahmet Hamdi Tanpınar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 127768.
- Özyiğit Genç, S. (2019) Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Ayna Motifi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 592522.
- Pelvanoğlu, E. (2006). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiir Eleştirisinde Avrupa Merkezlilik. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 187521.
- Samsakçı, M. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Güzel Sanatlar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 214137.
- Sancı Uzun, D. (2010). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın? Saatleri Ayarlama Enstitüsü? Adlı Eserinin Sözvarlığı ve Eserin Sözcükbilim Açısından İncelenmesi. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 263941.
- Sezen, H. (2014). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur ile Marcel Proust'un Kayıp Zamanın İzinde Swannların Tarafı Romanlarının Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 358608.
- Sezgin, E. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Türk Modernliği: Tanpınar'ın Romanlarında Modernlik, Zaman ve Mekân. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 413776.
- Sönmez, K. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Delilik: Foucault'cu Bir Yaklaşım. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 738964.
- Sürücü, G. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Marcel Proust'ta Zaman. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 391576.
- Süzer, H. (2016). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' Romanının Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 445769.
- Şahincan Yılmaz, Z. (2019). Yazar İmgesi ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü Romanlarının Kaynak ve Erek Kültürde Alımlanışı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 579929.
- Şahin, Ö. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Sahnenin Dışındakiler Adlı Eseri Üzerinde Cümle Bilgisi İncelemesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 556296.
- Şahin, İ. (2011). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Yabancılaşma. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 330929.

- Şahin Gümüş, S. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Oyun. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 209732.
- Şahin, Ö. (2017). Türk Romanında Kültürel Dönüşüm ve Eşya (Ahmet Midhat, Hâlit Ziya ve Ahmet Hamdi Tanpınar Örnekleri). (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 469400.
- Şarkışla, M. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanında Musiki. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 530456.
- Şenol, D. (2005). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Kadın. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 146271.
- Şenyıldız, Ö. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Eduardo Mendoza'da Mekândan Öte Şehirler: Huzur'un İstanbul'u ile Mucizeler Kenti'nin Barcelona'sı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 262856.
- Şerefoğlu, Z. K. (2005). Sosyal Kimlikleri Açısından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Kahramanları. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 215025.
- Şerif Eskin, M (2012). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserleri ve Estetiğinde Bergson Felsefesinin İzdüşümleri ve Kurucu Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 328550.
- Tanrıkulu, L. (2010). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Huzur' Romanının Almanca Çevirisi ('Seelenfrieden') Örneğinde Edebî Çeviri Eleştirisi. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 279801.
- Türkişlamoğlu, E. (2014). Türk Siyasi Düşünce Hayatında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Romanlarına Bakış. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 381812.
- Ulus, M. Ş. (2019). Edebiyat Eğitimsi Olarak Ahmet Hamdi Tanpınar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 552203.
- Uysal, A. (2007). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Edebiyat Üzerine Makaleler'inde Kelime Grupları ve Söz Varlığı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 210420.
- Varhan, C. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Sahnenin Dışındakiler' Adlı Romanının Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 553617.
- Wach, E. (2023). Learning About Qualitative Document Analysis. *Ids Practice Paper In Brief*, 13.
- Yalçın, M. (2017). Henry James ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Uzun Hikâyelerinde Anlatıbilimsel Bir Unsur Olarak Yüzleşme. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 475597.
- Yalvarı, C. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında İdeoloji. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 632359.
- Yavaş, Ö. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Üçleme (Mahur Beste-Huzur-Sahnenin Dışındakiler) Romanlarındaki Son Çekim Edatlarının İşlevsel Bakımdan İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 498750.
- Yavuz, H. (2019). Deneyimin Sınırına Yaklaşmak: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Zaven Biberyan'da Hafıza ve Hayal Gücü. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 599414.
- Yazıcı, S. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Öykülerinde Erkeklik Biçimleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 757534.
- Yeşil, F. (2015). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiirlerinde İmaj Türleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 395162.
- Yıldırım, B. (2014). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Edebî Eleştirilerinde Kişiler Sözlüğü. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 357770.
- Yıldırım, M. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste ve Sahnenin Dışındakiler Romanlarında Dolaylı Tümleci Oluşturan Kelime Grupları ve Özellikleri. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 702410.

- Yıldız, H. H. (2004). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Mahur Beste' Adlı Romanındaki Fiiller. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 146160.
- Yılmaz Çebini, B. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Simge. (Doktora Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 469684.
- Yılmaz, Z. (2010). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın '19'uncu Asır Türk Edebiyatı' Adlı Kitabının Söz Varlığı. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 273157.
- Yoksul, U. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kurmaca eserlerinde biyografik yansımalar. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 687135.
- Yücel, A. G. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şehir İmgesi ve Beş Şehir Kitabı, İstanbul Bölümü Üzerinden İçerik Analizi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 467077.
- Yüksel, A. (2020). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste Adlı Eserinde Bağdaşıklık. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 652846.
- Yürüklü, H. (2022). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü ile Thomas Bernhard'ın Kireç Ocağı ve Bitik Adam Eserlerinde Karşılaştırmalı Olarak Birey ve Toplum Eleştirisi. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 738513.
- Zerkinli, H. (2021). Modern Mit ve Toplumsal Mutabakatın Katmanları Bağlamında Mitleştirme: Ahmet Hamdi Tanpınar Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 963609.
- Zeyrek, S. (2019). Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında İroni. (Yüksek Lisans Tezi). *YÖK Ulusal Tez Merkezi*. 555670.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Modern Türk edebiyatında birçok yönüyle bilinen Tanpınar, ortaya koyduğu eserler vasıtasıyla edebiyatta derin izler bırakan Cumhuriyet Dönemi önemli şahsiyetlerden biridir. Tanpınar; şairliğiyle, yazarlığıyla, edebiyat tarihçiliği ve edebiyat tenkitçiliğiyle tanınmış ve bu nitelikler düzleminde çeşitli başarılı eserler ortaya koymuştur. Onun eserleriyle yarattığı bu başarı, birçok araştırmaya konu olmasını sağlamış ve literatürde genişçe yer bulmasının yolunu açmıştır. Bu çalışmanın amacı da Tanpınar'ın eserleri üzerine 2000 - 2022 yılları arasında yazılmış lisansüstü tezlere meta-analiz bir yaklaşımla bakıp bu tezlerin yıllara göre dağılımına, enstitü türüne, üniversiteye, tez türüne, tez konularına ve üzerine en çok çalışılan eserlerin türlere göre sınıflandırmasını yapmak ve bu sınıflandırma çerçevesinde değerlendirmede bulunmaktadır. Çalışmada nitel araştırma türüne uygun olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde araştırmaya konu olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan 125 lisansüstü tez, YÖK'ün Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği için yalnızca yazarları tarafından erişim izni sağlanan tezler inceleme alanına dâhil edilmiştir. Bunun için 2000 - 2022 yılları arasında erişim izni sağlanmayan 7 yüksek lisans tezi ile 1 doktora tezi çalışmaya dâhil edilmemiştir. Doküman araştırması neticesinde elde edilen veriler öncelikle bilgisayar ortamına aktarılarak her biri numaralandırıldıktan sonra hem yüksek lisans tezleri hem de doktora tezleri için ayrı ayrı dosyalandırılmıştır. Daha sonra bu tezlerin araştırmanın amacı doğrultusunda yürütülmesi için Türkçe eğitimi alanında en az iki uzmanın görüşlerine başvurularak aşağıda belirlenen temalar düzenlenme aşamasından geçirilerek çalışmanın kapsam geçerliliği artırılmak istenmiştir. Verilerin objektif sonuçlar vermesi için içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında örnekleme dâhil edilen 2000 - 2022 yılları arasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılan lisansüstü tezlerin, araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan sorular yardımıyla bulguları tespit edilmiş ve gerekli tablolar kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin yıllara ve tez türüne göre dağılımında ortaya çıkan sonuçların çerçevesine bakıldığında tezlerin çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde (108 tane = %86,4) olduğu saptanmıştır. Bunun yanında doktora tezleri (17 tane = %13,6) daha az oranla karşımıza çıkmaktadır. Lisansüstü tezlerin hazırlanış yıllarına göre oluşan dağılımda en çok tezin 2016-2019 yılları arasında (37 tane = %33,6) hazırlandığı görülürken en az tezin 2000-2003 yılları arasında (2 tane = %1,6) olduğu görülmektedir. Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış eserlerin

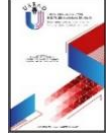
çoğunluğu sosyal bilimler enstitüsü (106 tane = %84,8) başta olmak üzere eğitim bilimleri enstitüsü (12 tane = %9,6) bünyelerinde ele alındığı istatistiği ortaya çıkarılmıştır. Sosyal bilimler enstitüsü bünyesinde hazırlanan yüksek lisans tezlerin artış oranı incelendiğinde 2008-2011 yılları ile 2012-2015 yıllarında aynı oranda (19 tane = %17,9) artmıştır. 2016-2019 yılları arasında ise en yüksek artışın (35 tane = %33,0) olduğu görülmüştür. Tanpınar'ın eserleri üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin en fazla kısmını (10 tane = %8) İstanbul Üniversitesi oluşturmuştur. İstanbul Üniversitesi'ni sırasıyla Gazi Üniversitesi (9 tane = %7,2), Marmara Üniversitesi (6 tane = %4,8), Ankara Üniversitesi (5 tane = %4), Erciyes Üniversitesi (5 tane = %4), Sakarya Üniversitesi (5 tane = %4), Yüzüncü Yıl Üniversitesi (5 tane = %4), Boğaziçi Üniversitesi (4 tane = %3,2) takip etmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış yüksek lisans tezlerinin en çok üzerinde durdukları eserlerin tür dağılımında ilk sırada %82,5 (85 tane) oranıyla "Anlatmaya Dayalı Edebî Türler" başlığı yer almaktadır. Türk edebiyat sahasında bir sanatçı mutlaka bir yönüyle her zaman daha fazla ön plana çıkar. Tanpınar, kendini şair olarak tanımlasa da onun roman, hikâye gibi anlatma esdasına dayalı türlerdeki başarısı yapılan lisansüstü tez çalışmalarına daha çok konu olmuştur. Nitekim şairlik yönünü oluşturan şiirleri en az paya sahip olan "Duygu ve Coşkuyu İfade Eden Türler" başlığı altında %3,8 (4 tane) oranıyla en az paya sahip olarak tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaların tek tek incelemesi sonucunda yapılan tür kategorisinde bazı çalışmaların belirli bir şekilde bir kategoriye girmediğini, sanatçının eserleri üzerine yazılmış yüksek lisans tezlerden 2000-2003 yılları arası hariç diğer bütün yıllarda bütün türleri kapsayıcı çalışmaların olduğu, doktora tez çalışmalarında ise sadece 2016-2019 yılları arasında bir çalışmanın bütün türleri kapsayıcı nitelikte olduğu görülmüştür. Tanpınar'ın eserleri üzerine yapılmış yüksek lisans düzeyindeki tez çalışmalarının konusu ve yıllara göre dağılımına bakıldığında en fazla payın %17,5 (19 tane) oranla "Eserlerdeki Dil Bilgisel Yapı ve Unsurların Belirlenmesi" konulu tez çalışmaları olduğu görülmektedir. Bununla birlikte az bir paya sahip olan %3,7 (4 tane) oranla "Eserlerin Çevirisinden Kaynaklı Oluşan Ortak ve Ortak Olmayan Yansımalar Üzerine İnceleme" konulu çalışmadan sonra eşit bir dağılım gösteren (3 tane = %2,7) "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme" ile "Sanatçının Dil, Üslup ve Anlatıcıya Bakışı Üzerine İnceleme" konulu çalışmalar en az paya sahip olunan yüksek lisans tez çalışma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanpınar'ın eserleri üzerine hazırlanmış doktora tezlerin konusuna ve yıllara göre dağılımında en çok paya %29,4 (5 tane) oranla "Eserlerin Farklı Sanatçıların Eserleriyle Karşılaştırması Sonucu Oluşan Ortak Öğelerin İncelenmesi" konulu doktora tez çalışmaları olduğu görülmektedir. Bunu ikinci olarak takip eden %11,7 (2 tane) oranla "Eserlerdeki Tip ve Karakterlerin Tahlili Üzerine İnceleme", "Çeşitli Kavramlar Üzerinden Tasvir Sanatının Eserlerdeki Görünümünü İnceleme", "Eserlerde Batılılaşma Ekseninde Oluşan Modernleşme ile Toplumdaki Sosyal, Bireysel Değişim ve Bunalım Etkisinin Belirlenmesi", "Sanatçının Fikir ve Düşünce Yapısı Üzerine Yapılan İnceleme" konulu çalışmalardır.

EXTENDED ABSTRACT: Tanpınar, who is known in many aspects of modern Turkish literature, is one of the important figures of the Republican Era who left deep traces in literature with his works. Known as a poet, writer, literary historian and literary critic, Tanpınar has authored many successful works at the level of these qualities. This success of his works has made him the subject of many researches and paved the way for him to find a wide place in literature. The aim of this study is to look at the postgraduate theses written on Tanpınar's works between 2000 and 2022 with a meta-analysis approach and to make a classification according to the distribution of these theses according to years, institute type, university, thesis type, thesis topics and the most studied works and to make an evaluation within the framework of this classification. Document analysis was used in the study in accordance with the qualitative research type. In the data collection process of the study, 125 postgraduate theses written on the works of Ahmet Hamdi Tanpınar, which are the subject of the study, were obtained from the National Thesis Centre Database of YÖK. For the validity and reliability of the study, only the theses for which access permission was provided by the authors were included in the examination area. For this reason, 7 master's theses and 1 doctoral thesis that were not provided access permission between 2000 and 2022 were not included in the study. The data obtained as

a result of the document research were first transferred to the computer environment and each of them was numbered and filed separately for both master's theses and doctoral theses. Then, in order to carry out these theses in line with the purpose of the research, the scope validity of the study was aimed to be increased by applying the opinions of at least two experts in the field of Turkish education and organising the themes determined below. Content analysis technique was used to provide objective results. The findings of the postgraduate theses written on Ahmet Hamdi Tanpınar's works between 2000 and 2022, which were included in the sampling within the scope of the research, were determined with the help of the questions formed in line with the aim of the research and evaluations were made using the necessary tables. When the results of the distribution of postgraduate theses on Tanpınar's works according to years and thesis type are analysed, it is determined that the majority of the theses are at master's level (108 theses = 86.4%). In addition, doctoral theses (17 theses = 13,6%) appear with a lower rate. In the distribution of postgraduate theses according to the years of preparation, it is seen that the most theses were prepared between 2016-2019 (37 theses = 33,6%), while the least theses were prepared between 2000-2003 (2 theses = 1,6%). The majority of the theses on Tanpınar's works were written in the institute of social sciences (106 theses = 84,8%) and in the institute of educational sciences (12 theses = 9,6%). When the increase rate of master's theses prepared within the institute of social sciences is examined, it increased at the same rate (19 theses = 17.9%) between 2008-2011 and 2012-2015. Between 2016-2019, the highest increase was observed (35 theses = 33.0%). The highest number of postgraduate theses on Tanpınar's works (10 theses = 8%) were written at Istanbul University. Istanbul University is followed by Gazi University (9 theses = 7,2%), Marmara University (6 theses = 4,8%), Ankara University (5 theses = 4%), Erciyes University (5 theses = 4%), Sakarya University (5 theses = 4%), Yüzüncü Yıl University (5 theses = 4%), Boğaziçi University (4 theses = 3,2%). In the distribution of the genres of the most emphasised works in the master's theses on Ahmet Hamdi Tanpınar's works, the title "Narrative Based Literary Genres" ranks first with 82.5% (85 theses). In the field of Turkish literature, an artist is always more prominent with one aspect. Although Tanpınar defines himself as a poet, his success in narrative-based genres such as novels and stories has been the subject of more graduate thesis studies. As a matter of fact, his poems, which constitute his poetry aspect, were found to have the least share with a rate of 3,8% (4) under the title of "Genres Expressing Emotion and Enthusiasm". In addition, as a result of the individual examination of the studies, it was seen that some studies did not fall into a certain category in the genre category, that there were studies covering all genres in all years except 2000-2003 among the master's theses written on the works of the artist, and that only one study between 2016-2019 was inclusive of all genres in doctoral thesis studies. When we look at the distribution of master's thesis studies on Tanpınar's works according to the subject and years, it is seen that the highest share is 17.5% (19 theses) on "Determination of Grammatical Structure and Elements in the Works". However, after the study on "Investigation on Common and Non-Common Reflections arising from the Translation of the Works" with a rate of 3,7% (4), which has a small share, the studies on "Investigating the Appearance of the Art of Depiction in the Works through Various Concepts" and "Investigation on the Artist's View of Language, Style and Narrator", which show an equal distribution (3 = 2,7%), are the subjects of master's thesis studies with the smallest share. In the distribution of doctoral theses prepared on Tanpınar's works according to the subject and years, it is seen that the doctoral thesis studies on "Investigation of the Common Elements Resulting from the Comparison of the Works with the Works of Different Artists" with a rate of 29,4% (5) have the highest share. This is followed by 11,7% (2) studies on "Analysis of Types and Characters in the Works", "Analysis of the Appearance of the Art of Depiction in the Works through Various Concepts", "Determination of the Effect of Modernisation and Social, Individual Change and Depression in the Society on the Axis of Westernisation in the Works", "Investigation on the Idea and Thought Structure of the Artist".

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5, Year 5, Sayı 12, Issue
12, Ağustos 2023, August 2023
e issn: 2687-2641

KLASİK AZERBAJCAN EDEBİYATINDA YUSUF'UN HİKÂYESİ: DİNÎ VE EDEBÎ PARALELLİKLER

THE STORY OF JOSEPH IN CLASSICAL AZERBAIJANI LITERATURE:
RELIGIOUS AND LITERARY PARALLELS

Ülker MEMMEDOVA

Prof. Dr., Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Nizami
Gencevi Onuruna Edebiyat Enstitüsü,
Bakü/Azerbaycan.

Prof. Dr. Azerbaijani Literature, Institute of Literature Named After Nizami
Ganjavi of Azerbaijan National Academy of Sciences.
Baku/Azerbaijan.

u.z.m-9-9@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-8998-4904

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1315550

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 16.06.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12.08.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Memmedova, Ü. (2023). Klasik Azerbaycan Edebiyatında Yusuf'un Hikâyesi: Dinî ve Edebî Paralellikler. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 5(12), 377-395.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Dinî hikâyeler, Orta Çağ Doğu edebiyatında yaygın mevzulardandır. Klasik Azerbaycan edebiyatına bakıldığında özel ilgi uyandıran konulardan biri de Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un hikâyesidir. Makalede Yusuf'un hikâyesi kutsal kitaplara ve edebi örneklerle dayanarak mukayese edilmiştir. Burada Yusuf'un nitelikleriyle diğer kardeşlerden farklı olması, bu yüzden kardeşlerinde kıskançlık uyandırması, haset sebebinden onun kuyuya atılması ve tüccarlara köle olarak satılması, Yusuf'un sahibinin ilgisini kazanması ve sahibinin karısının kötü davranışı, Yusuf'un hapse atılması, onun rüya tabiri yeteneği ve hükümdarın rüyasını doğru tabir ettiği için haptiden çıkması, sarayda yüksek mevki kazanması, evlat acısı yüzünden Yakup'un gözlerinin kör olması gibi konular işlenmiştir. Makalede bu konu kutsal kitaplar ve edebi örneklerle paralel olarak incelenmiştir. Yusuf'un hikâyesi, Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'den örnekler ve klasik Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcileri olan Katran Tebrizi'nin (1012-1091), Aynalkudat Miyaneci'nin (1099-1131), Nizami Gencevi'nin (1141-1209), Hakani Şirvani'nin (1126-1199), Evhedi Maragai'nin (1274-1338) ve İmadeddin Nesimi'nin (1369-1417) eserleriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada amaç, Orta Çağ Azerbaycan edebiyatında Yusuf Peygamber'in hayat hikâyesi üzerinden dinî ve edebî bir paralellik kurmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yusuf'un hikâyesi, dinî kıssalar, Azerbaycan edebiyatı, Kuran-ı Kerim, Tevrat

Abstract: Religious stories are common themes in medieval oriental literature. When we look at the classical Azerbaijani literature, one of the subjects that arouses special interest is the story of Joseph, the son of the prophet Jacob. In the article, the story of Joseph is compared based on the Holy Books and literary examples. Here, Joseph's distinguished by superiority from other brothers, so he arouses jealousy in his brothers, he is thrown into a well due to envy and sold as a slave to merchants, Joseph gains the attention of the owner and Züleyha's craftiness, Joseph's prison, his dream interpretation, his ability to get out of prison for correctly interpreting the dream of the lord, his gaining a high position in the palace, the fact that Jacob's blinding due to the his son's lack and similar issues were reflected. In the article, this subject has been examined in parallel with the holy books and literary examples. The story of Joseph is compared with examples from Torah and the Qur'an, with the works of Qatran Tabrizi (1012-1091), Ayn al-Quzat Miyaneji (1099-1131), Nizami Ganjavi (1141-1209), Khaqani Shirvani (1126-1199), Awhadi Maraghai (1274-1338) and Imadaddin Nasimi (1369-1417), who are the leading representatives of classical Azerbaijani literature. The purpose of this comparison in the article is to establish a religious and literary parallelism over the life story of Prophet Joseph in Holy Books and medieval Azerbaijani literature.

Key Words: The Story of Joseph, Religious Stories, Azerbaijani Literature, Quran, Torah

GİRİŞ

Klasik Azerbaycan edebiyatında şair ve yazarların imge ve sembol olarak değerlendirdiği birtakım kelimeler, kutsal isimler ve mekanlar vardır. Bunlardan biri de kutsal kitaplarda sabrı, cömertliği, adaleti, imanı ve dış görünüşüyle insanlara örnek gösterilen Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un hikâyesidir. Dinî hikâyelere genellikle Orta Çağ edebiyatında sıklıkla rastlanır. Edebiyatta dinî mevzuda hikâyeler, onun etkisini ve çeşitliliğini artıran faktörlerdendir.

Yusuf'un ergen çağlarından akli, zekası, güzelliği nedeniyle seçilmesi, kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve sonrasında başına gelenler

edebiyatımıza geniş ölçüde yansıyan konulardandır. Klasik Azerbaycan edebiyatına bakacak olursak XV. yüzyılda ana dilimizde yazılan epik şiirimize dair "Yusuf ve Züleyha" isimli üç mesnevi günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri Ahmedi Tebrizi'ye, diğer ikisi ise isimleri edebiyat tarihimize sadece "Yusuf ve Züleyha" mesnevileriyle tanınan Şemsi (Şems) ve Hatai Tebrizi'ye aittir (Mirzəyev, 2020: 435).

1. Yakup Peygamber'in Oğlu Yusuf

Klasik edebiyatta çevrenin kışkandığı, ahlakı yüksek, imanlı, dış görünüşü güzel, Allah'a ibadet eden, hoşgörülü, adaletli ve buna benzer olumlu niteliklere sahip kişiler Yusuf'a benzetilir.

Yusuf Peygamber'in hayatı ile ilgili hikâyenin temel kaynağı kutsal kitaplardır. Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de Yakup Peygamber ve Yusuf Peygamber'in soyu, hayatı ile ilgili hikâyelere rastlanır. Kutsal kitaplarda Yakup Peygamber'in on iki oğlu ve bir kızı olduğu gösterilir. Oğulları Reuven, Şimon, Levi, Yehuda, İssakar, Zevulun ve kızları Dina'nın annesi Lea, Yusuf ve Benyamin'in annesi Rahel, Dan ve Naftali'nin annesi Rahel'in cariyesi Bila, Gad ve Aşer'in annesi Lea'nın cariyesi Zilpa'dır.

Yusuf ve Benyamin Yakup Peygamber'e ihtiyar çağında Tanrı'nın verdiği evlat nimetiydi. Bu nedenle bu iki oğluna diğer çocuklarından daha çok ilgi gösterirdi. Hz. Yakup'un Yusuf'a diğer çocuklarından farklı yaklaşımı, ona hediyeler alması kardeşlerini kışkandırır. Kardeşler arasındaki bu ilişki kutsal kitaplarda da açıkça gösterilmektedir. Tevrat'ta şöyle belirtilmektedir: "Yusuf'un kardeşleri babalarının onu kendilerinden çok sevdiğini görünce, ondan nefret ettiler. Yusuf'a tatlı söz söylemez oldular" (Yaradılış kitabı, 37/4).

Babalarının anneleri Rahel olan kardeşlerine gösterdiği özel ilgi ve ayırım, kardeşler arasında Yusuf'a karşı büyük bir nefretin doğmasına neden oldu. Bu hususta Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: "Kardeşleri dediler ki: "Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde, Yusuf ve kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanığı içindedir" (Kur'an-ı Kerim, 12/8).

2. Yusuf'un uykusu

Yusuf'un yüksek nitelikleri ve seçkinliği her iki dinî kitaba yansımıştır. O birçok üstünlükleriyle kardeşlerinden farklı idi. Dinî hikâyelerde Yusuf'un kendi geleceğini rüyasında gördüğü anlatılır. Bu rüya Yusuf'un ileride terfi edeceğini haber verse de kardeşlerinin kıskançlığını arttıran ve onu zor duruma düşüren sebeplerden biri hâline gelir. Tevrat'ta anlatılır: "Yusuf, "Lütfen gördüğüm düşü dinleyin!" dedi. "Tarlada demet bağlıyorduk. Ansızın benim demetim kalkıp dikildi. Sizinkilerse, çevresine toplanıp önünde eğildiler". Kardeşleri, "Başımıza kral mı olacaksın? Bizi sen mi yöneteceksin?" dediler. Düşlerinden, söylediklerinden ötürü ondan büsbütün nefret ettiler. Yusuf bir düş daha görüp kardeşlerine anlattı. "Dinleyin, bir düş daha gördüm" dedi, "Güneş, ay ve on bir yıldız önümde eğildiler". Yusuf babasıyla kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarladı: "Ne biçim düş bu?" dedi, "Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde

yere mi eğileceğiz yani?" Kardeşleri Yusuf'u kıskanıyordu, ama bu olay babasının aklına takıldı" (Yaradılış kitabı, 37/6-11).

Yusuf'un bu rüyası, gelecekte merhametli bir hükümdar olacağına işaret ediyordu. Onun bu rüyası hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildirilir: "Hani Yusuf, babasına "Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı" demişti. Babası, şöyle dedi: "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır". "İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakup soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir". Andolsun, Yusuf ve kardeşlerinde (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır" (Kur'an-ı Kerim, 12: 4-7).

Klasik Azerbaycan edebiyatında Yusuf'un hayatındaki önemli anları anlatan ve o ibret verici olaylara işaret eden örnekler vardır. Nizami Gencevi (1141-1209) "Hüsrev ve Şirin" eserinde Yusuf'un rüyada geleceği görebilmesi, olağanüstü yeteneği hakkında şunları yazmıştır:

Nefesin sübh olsa da, tesir ede bilmez,
Yüz Yusuf uykusunu ezbere bilsen de
(“Xosrov və Şirin”, 1981: 265)

Sayfa | 379

Şair, bu mısralarda Yusuf'un rüyasını, gelecekte haber vermek için bir benzetme olarak kullanmıştır.

3. Kardeşlerinin Yusuf'u Kıskanması ve Onu Kuyuya Atması

Kıskançlık, kim olduklarına bakmayarak insanlar arasında en yaygın duygulardan biridir. İnsanların fazilet karşısındaki çaresizliklerinden doğan bu duygu her zaman toplumun belası olarak görülmüştür. Bunun en bariz örneğine kutsal kitaplarda rastlanır.

Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un babası tarafından sevildiğini ve faziletlerini gören kardeşlerinin, onu kıskandıkları ve ondan nefret ettikleri kayıtlıdır. Yusuf'un rüyası onun üstünlüğünü bir kez daha göstermiştir. Sonunda kardeşler Yusuf'u yok etmeye karar verdiler. Yusuf'u hayvan olatmaya giderken yanlarına almak için babalarından izin istediler. Yakup izin vermek istemese de sonunda oğullarının ısrarlarına razı oldu. Kardeşleri kötü niyetlerini orada gerçekleştirmek istediler. Tevrat'ta bu durum şöyle anlatılır: "Birbirlerine, "İşte düş hastası geliyor" dediler. "Hadi onu öldürüp kuyulardan birine atalım. Yabanıl bir hayvan yedi deriz. Bakalım o zaman düşleri ne olacak!" Ruben bunu duyunca Yusuf'u kurtarmaya çalıştı: "Canına kıymayın" dedi, "Kan dökmeyin. Onu şu ıssız yerdeki kuyuya atın, ama kendisine dokunmayın". Amacı Yusuf'u kurtarıp babasına geri götürmektir. Yusuf yanlarına varınca, kardeşleri sırtındaki renkli uzun giysiyi çekip çıkardılar ve onu susuz, boş bir kuyuya attılar" (Yaradılış kitabı, 37/19-24).

Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılma hikâyesi Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir: "Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) salih kimseler olursunuz". Onlardan bir sözcü, "Yusuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın" dedi" (Kur'an-ı Kerim, 12/9-10).

Tevrat'ta babalarının Yusuf'a olan sevgisini kıskanan kardeşlerin, onu öldürmek yerine köle olarak satmak ve bu şekilde cezalandırmak istedikleri anlatılır: "Yemek yemek için oturduklarında, Gilat yönünden bir İsmaili kervanının geldiğini gördüler. Develeri kitre, pelesenk, laden yüklüydü. Mısır'a gidiyorlardı. Yahuda, kardeşlerine, "Kardeşimizi öldürür, suçumuzu gizlersek ne kazanırız?" dedi. "Gelin onu İsmaililer'e satalım. Böylece canına dokunmamış oluruz. Çünkü o kardeşimizdir, aynı kanı taşıyoruz". Kardeşleri kabul etti. Midyanlı tüccarlar oradan geçerken, kardeşleri Yusuf'u kuyudan çekip çıkardılar, yirmi gümüşe İsmaililer'e sattılar. İsmaililer Yusuf'u Mısır'a götürdüler. Kuyuya geri dönen Ruben Yusuf'u orada göremeyince üzüntüden giysilerini yırttı. Kardeşlerinin yanına gidip, "Çocuk orada yok" dedi, "Neyapacağım şimdi ben?" Bunun üzerine bir teke keserek Yusuf'un renkli uzun giysisini kanına buladılar. Giysiyi babalarına götürerek, "Bunu bulduk" dediler, "Bak, bakalım, oğlunun mu, değil mi?" Yakup giysiyi tanıdı, "Evet, bu oğlumun giysisi" dedi, "Onu yabancı bir hayvan yemiş olmalı. Yusuf'u parçalamış olsa gerek". Yakup üzüntüden giysilerini yırttı, beline çul sardı, oğlu için uzun süre yas tuttu. Bütün oğulları, kızları onu avutmaya çalıştılsa da o avunmak istemedi. "Oğlumun yanına, ölüler diyarına yas tutarak gideceğim" diyerek oğlu için ağlamaya devam etti. Bu arada Midyanlılar da Yusuf'u Mısır'da firavunun bir görevlisine, muhafız birliği komutanı Potifar'a sattılar (Yaradılış kitabı, 37/25-36). Kardeşlerin asıl amacının satış yaparak kâr elde etmek değil, babalarına ve Yusuf'a eziyet edip cezalandırmak olduğu da bu hikâyeden anlaşılmaktadır.

Tevrat'a yansıyan bu hikâye, Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir: "(Yusuf'u kuyuya bırakıp) akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler. "Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın" dediler. Yusuf ile Bünyamin bir anadan, diğer kardeşler ise başka anadan idiler. Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakup dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır". Bir kervan gelmiş, sucularını suya göndermişlerdi. Sucu kovasını kuyuya salınca, "Müjde! Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu alıp bir ticaret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların yaptıklarını biliyordu. Onu ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar. Zaten ona değer vermiyorlardı" (Kur'an-ı Kerim, 12/16-20).

Yusuf'un kuyuya atılması, köle olarak satılması, Mısır'da hapsedilmesi, Züleyha'nın mekiri, hakimın lütfunu kazanarak yükselişi klasik Azerbaycan

edebiyatında kin, nefret, haset, aynı zamanda tahammül ve sabrın sembolü olarak kabul edilmiştir.

Katran Tebrizi (1012-1091), Gence'de Şeddadiler sülalesinden Ebu'l-Muzaffer Fazlun'a (1066-1089) yazdığı bir methiyede Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması, köle gibi satılması, Mısır zindanında yaşadığı ıztıraplar, iktidara yükselişi, Yakup'un oğlunun acısı yüzünden kör olması ve Züleyha'nın karşılıksız aşkını mukayeseli şekilde anlatmıştır:

Yusuf'un kardeşleri onu baş aşağı kuyuya atmadılar mı?!

Tüccar onu alıp Mısır'da köle olarak satmadı mı?!

Mısır zindanında çok kimseler vardı,

Allah lütfunu yalnız ona ihsan etti,

Mısır topraklarını ve Şam mülkünü Sana'ya kadar ona bağışladı.

Yakup gibi, Yusuf'un kederine ağlamaktan kör olduk,

Züleyha gibi yaşlandık buna hakkımız vardı

(Qətran Təbrizi, 1967: 31).

Katran Tebrizi, Şeddadiler sülalesinden Abu'l-Halil Caferi'ye yazdığı methiyesinde, övdüğü şahısı iyi ahlakı, basiretiyle Yusuf'a benzetir ve zalimlerin hilelerini onun kuyuya atılması ile mukayese eder:

Ey hasiyet, yaradılış ve saltanatda kuyuya düşen Yusuf gibi olan,

Alemin sırrın bildiğin için bu kadar direm bağışlayırsan

(Qətran Təbrizi, 1967: 241).

Haksızlıklara uğrayan ve Bağdat zindanına kapatılan ünlü düşünür Aynalkudat Miyaneci (1099-1131), kendi durumunu, kıskançların entrikalarını Yusuf'un başına gelenlerle kıyaslamıştır. Burada o Hz. Yakup'un oğlu Yusuf ile ilgili hikâyeyi hatırlatır. "Kıskançlığın Yusuf'un kardeşlerini onu öldürmeye teşvik ettiği sır değildir. Çünkü onu babalarına kendilerinden daha ilgili buldular. Babaları Yakup'u (aleyhisselam) bununla yanlış yaptığını düşündüler" (el-Miyaneci, 1962: 8). Düşünür, kendi durumunu tahlil ettiğinde kendisine yöneltilen saldırıları doğal karşılar. Yakup Peygamber'in oğullarının Yusuf'u kuyuya atıp köle olarak satmalarına kıskançlık ve kurnazlık neden olduysa, çevresindekilerin de düşünüre karşı önyargılı ithamlarda bulunmaları doğaldır.

Nizami Gencevi, insan doğasında var olan haset duygusundan ve sonuçlarından bahsederken, bunu Yusuf'un kuyuya atılmasına, Yahudilerin İsa'ya saldırmasına, Muhammed Peygamber'e Ebu Leheb'in davranışları ile kıyaslamıştır:

Ay ile yarışan Yusuf,

Kardeşlerinin kıskançlığından kurtulamadı.

Nefesiyle mucizeler yaratan İsa,

Her bir yahudinin cefasını çekirdi.
Muhammed ki arapların başçısı idi
O da Ebu Leheb'in dikeninden tenge gelmiştir
("Leyli və Məcnun", 1981: 50)

Nizami Gencevi, zorluklarla karşılaşanlara tahammül etmek için Yusuf'un kuyuya atıldığı halde Allah inancını kaybetmemesini örnek almalarını tavsiye ediyor. Tüm zorlukların mutlu bir şekilde sona ereceğine, adaletin zafer kazanacağına inanıyor:

Eğer kendini bir kuyuda bulsan,
Yusuf'un mutluluk hikâyesini önüne koy
("Xosrov və Şirin", 1981: 321)

Diğer mısralarından:

Ay yüzünün köşesinden nikapını kaldırsa,
Kuyudan yüz Yusuf'un nalesi yükselir
("Xosrov və Şirin", 1981: 217)

Nizami Gencevi, ruhunun saflığını ve iyi niyetini Yusuf'un karakterine, acı çeken vücudunu Yusuf'un ölümüne babası Yakup'u inandırmak için hayvan kanına bulanmış gömleğe benzetir:

Kendi büyümü kırık kırık edip,
Her bir beytine bir nişan bağladım.
O sebebe ki her kes beni görmek isterse,
Canımın asılını bu kabukda görsün.
Ben örtülü bir can olmama rağmen, bedenim budur,
Eğer Yusuf olsam gömleğim budur
("Xosrov və Şirin", 1981: 344)

Nizami Gencevi, babası karşısında Hüsrev'in özür dilemesini Yakup'a kardeşlerinin Yusuf'un kurt tarafından paramparça edildiğini söylemesiyle karşılaştırır:

Dedi ki şahım, bundan artık bana eziyet etme,
Büyüklük edip küçüklerin günahlarını bağışla.
Yusuf'un kanını kurtun üzerine atırlar,
Günahım büyük olsa da ben kendim çok küçüğüm
("Xosrov və Şirin", 1981: 58)

Orta Çağ'ın bir diğer önde gelen şairi Hakani Şirvani (1126-1199), kendisine yapılan haksızlıkları ve çevresindekilerin saldırılarını Yusuf'un kardeşlerinin ihanetiyle karşılaştırır:

Yusuf, kardeşlerinden çekti bin azap,
Ben ondan daha çok çekdim ıztırap.
Gönül dert elinden düştü telaşa,
Benzerem bir köşeye atılmış taşa (Xaqani, 2004: 93).

Şair, durumunu daha zor buluyor. İlgisizlikten dolayı kendini "köşeye atılmış taş" gibi kıymetlendirir.

Evhedi Maragai (1274-1338) insanların sahte cömertliğinden bahsederken, Yusuf'un kardeşinin namertliğini ve onlar tarafından kuyuya atılmasını hatırlatır:

Rind ile dilberler şıklar Rind'le buluşar bele,
Zindana düşerler kurt Yusuf ile.
... Sofrada ekmek var, tencerede yemek!
Ama erkeklikten uzaktır yürek! (Əvhədi, 2004: 127)

Büyük İmadeddin Nesimi (1369-1417) de şiirinde hain kardeşlerinin Yusuf'a karşı kötü niyetlerinden bahseder. Burada kardeşlerin, babalarının Yusuf'a olan sevgisini kıskanarak onu tüccarlara köle olarak ucuza sattıkları ve mekiri anlatılır:

Gel ey tüccar, uş Yusuf'u satın al
Ki kanında kıymetsiz olur cevher (Nəsimi, 1973: 239)

4. Tüccarların Yusuf'u Mısır'a götürmesi

Dinî hikâyelerde tüccarların Yusuf'u yanlarında Mısır'a götürdüğü anlatılır. Tevrat'ta bu durumla ilgili şunlar kayıtlıdır: "İsmaililer Yusuf'u Mısır'a götürmüştü. Firavunun görevlisi, muhafız birliği komutanı Mısırlı Potifar onu İsmaililer'den satın almıştı. Rab Yusuf'la birlikteydi ve onu başarılı kılıyordu. Yusuf Mısırlı efendisinin evinde kalıyordu. Efendisi Rab'bin Yusuf'la birlikte olduğunu, yaptığı her işte onu başarılı kıldığını gördü. Yusuf'tan hoşnut kalarak onu özel hizmetine aldı. Evinin ve sahip olduğu her şeyin sorumluluğunu ona verdi" (Yaradılış kitabı, 39/1-4).

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un onu satın alan şahsın saygısını kazanması şöyle anlatılıyor: "Onu satın alan Mısırlı kişi, hanımına dedi ki: "Ona iyi bak. Belki bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz." İşte böylece biz Yusuf'u o yere (Mısır'a) yerleştirdik ve ona (rüyadaki) olayların yorumunu öğretilim diye böyle yaptık. Allah, işinde galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler" (Kur'an-ı Kerim, 12/21).

Yusuf, zekası ve akli ile Mısır'da sahibinin itibarını kazanır, onun evinde yaşar. Dış görünüşü ve güzelliği ile öne çıkan bu gence sahibinin karısı âşık olur. Ahlaklı

ve dindar bir adam olan Yusuf, kadının aşkına karşılık vermez. Bunun üzerine kadın, Yusuf'a iftira atarak onu hapsedtirmek ister.

Tevrat'ta karısının suçlamalarına inanan sahibi Yusuf'a sinirlenip onu hapsedtirdiği anlatılır: "Yusuf'u yakalayıp zindana, kralın tutsaklarının bağlı olduğu yere attı. Ama Yusuf zindandayken Rab onunla birlikteydi. Ona iyilik etti. Zindancıbaşı Yusuf'tan hoşnut kaldı. Bütün tutsakların yönetimini ona verdi. Zindanda olup biten her şeyden Yusuf sorumluydu" (Yaradılış kitabı, 39/20-22).

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un hikâyesinin bu kısmı biraz farklı gösterilir. Gerçekler ortaya çıkarken hükümdar olayın duyurulmaması emrini verir: "Ey Yusuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Ey Kadın,) sen de günahının başışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin" (Kur'an-ı Kerim, 12/29).

Yusuf, klasik edebiyatta insan güzelliğinin simgesi olarak gösterilir. Nizami Gencevi'de "Doğunun Yusuf yüzlüsü", "Bir Yusuf yüzlünü sevirmiş", "Sanki Mısır'ın Yusuf'u idi", İmadeddin Nesimi'de "Ey Yusuf yüzlü, benden piri-Kenan ayrılır", "Hüsn içinde Yusufi-Kenan'a tahsin etmezem", "Yusufi-Mısri canü dil, yani ki Fazli-zülcemal", "Bey Yusufi-Kanani, didarine müştagam" ve bu gibi kelimeler insan güzelliğini anlatırken kullanılır.

Katran Tebrizi, Abu'l-Muzaffer Fazlun'a methederken onun dış görünüşünü Yusuf'un güzelliğiyle karşılaştırır:

Şahenşah Abu'l-Muzaffer Yusuf yüzlü, Yusuf hasiyetlidir,
Güzel görünüşlü, güzel sözlüdür, zahiri de, batini de güzeldir
(Qətran Təbrizi, 1967: 31).

Katran Tabrizi, Mir Abu'l-Hica Menuçehr'e yaptığı övgüde şöyle diyor:

Yusuf'un hüsnü onda var, Yusuf gibi de yardım edilir,
Tam bu yüzden de her bir kör adam onu görcek gözüne ışık geler
(Qətran Təbrizi, 1967: 83).

Katran Tabrizi, methiyelerinin birinde şunları söylemiştir:

Ey sureti Yusuf'un cemalinden daha güzel olan,
Ey hasleti Selman¹ hasletinden daha iyi olan
(Qətran Təbrizi, 1967: 244).

Nizami Gencevi, Yusuf'un suretinin güzelliğini ve kaderin onu Mısır diyarına götürdüğünü belirtir:

Gecenin seyyaresi kuyu başında,
Ay gibi bir Yusuf cemallını aldıkda,
Göz satanlar [göz çarpanlar, yıldızlar] toplantısından

¹ Muhammed Peygamber'in sahabelerinden biri

Feleğin Mısırı Nil nehri gibi taşıdı ("Leyli və Məcnun", 1981: 123)

Nizami Gencevi başka bir şiirinde, Yusuf'un yüzünü bir güzellik simgesi olarak tanımlar:

Kuyuya atılan Yusuf kuyunun dibinde parıldaması gibi
O felekte yürüyenlerin ötesinde
Benatül-neş pergari neş gezdirir
Mecnun gösteriye dalarak,
Felekle hokkabazlık yapırdı ("Leyli və Məcnun", 1981: 164)

Nizami Gencevi "Yedi Güzel" eserinden şöyle yazmaktadır:

Mısır'da Mahan adında bir kişi vardı.
Sureti tam Aydan daha güzeldi.
Güzellikte o mısırlıların Yusufuydu,
Bin yağmalı onun hindlisiydi ("Yeddi gözəl", 1983: 197).

Hakan Şirvani'nin eserlerinde de Züleyha'nın Yusuf'un güzelliğine hayranlığı anlatılır:

O Züleyha gibi bir hanım iken,
Sonra Yusuf gibi köle oldu birden.
Hüsnde olmuşdu bir Rum güzeli,
Onu beslemiştir meleğin eli (Xaqani, 2004: 84)

İmadeddin Nesimi'nin yaratıcılığında da Yusuf'un yüzünün güzelliğine işaret eden mısralar vardır:

Yusuf'um, Mısır'ım, Azizim, devletim, başım tacı.
Şekkerü gendü nebatım, türkü tatarım benim
(Nəsimi, 1973: 148)

Bir başka beyitde şair, Yusuf'un güzelliğine âşık olanları kandil etrafında dönen bir pervaneye benzetir:

Yanağın şemine hüsni Yusuf'un pervanesidir,
Çok gönüller yağmalandı sen yüzü mehpareden
(Nəsimi, 1973: 154)

İnsanın iç güzelliği görünüşüne, karakterine ve konuşmasına da yansır. Şair bu hususları benzetmelerle anlatır:

Doldu gönlüm Kebe'sini nuri-sefa ile yakın,
Hüsni Yusuf, hulki Ahmed, nutku İsadır gelen
(Nəsimi, 1973: 167)

İmadeddin Nesimi başka bir beyitte yanaktaki çukuru Yusuf'un atıldığı kuyuya benzetmektedir:

Piri-Kanan'ın azizi, Misri-hüsnün Yusuf'u,
Yüzüne bakın, zenehdanındaki çahı görün!
(Nesimi, 1973: 179)

Başka bir beyitte anlatılır:

Hayalıklar hayal eyler ki hüsnün Yusuf'a benzer,
Azizim, yeydürür, billah, bu el yanlış hayal eyler
(Nesimi, 1973: 214)

İmadeddin Nesimi şiirinde Züleyhana'nın Yusuf'a olan karşılıksız âşkını da anlatmıştır:

Züleyha tek bugün dertte giriftar,
Hazaran Yusuf'u Kenan'ı gördüm (Nesimi, 1973: 140)

Hikâyeye göre Züleyha'nın Yusuf'a âşık olduğu söylentisi şehirdeki kadınlar arasında yayılır. Züleyha onunla ilgili bu dedikoduda kendini haklı çıkarmak için Yusuf'u kadınlarla yüzleştirmek kararını alır. "Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murat almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler. Kadın, bunların dedikodularını işitince haber gönderip onları çağırdı. (Ziyafet düzenleyip) onlar için oturup yaslanacakları yer hazırladı. Her birine birer de bıçak verdi ve Yusuf'a, "Çık karşılarna" dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce, onu pek büyüttüler ve şaşkınlıkla ellerini kestiler. "Haşa! Allah için, bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir" dediler" (Kur'an-ı Kerim, 12/30-31).

Katran Tebrizi'nin rübailerinden birinde, Yusuf'un güzelliği karşısında kendilerini kaybederek ellerini kesen Mısırlı kadınlardan söz edilir:

Bir yusufyüzlü için yüreğim nale etmektedir,
O benim yüreğimi Mısırlı kadınların eli gibi yaptı.
Başlangıçta, bir öpüşle yüreğimi sevindirdi,
Bugün ise yüreğim gam okuna hedef etdi
(Qətran Təbrizi, 1967: 430).

Hakani Şirvani'nin yaratıcılığında da Yusuf'un güzelliğinden kadınların kendilerini kaybedip ellerini kestiklerine dikkat çekilir:

O kalem hüsnüde Yusuf'a benzer,
Görse göy gelini elini keser (Xaqani, 2004: 122).

Nizami Gencevi de kadınların şaşkınlıktan ellerini kesmelerinden bahseder:

Əli narençli bir Yusuf geldi,

Ayın turunçunu Züleyha gibi kırdı

(“Xosrov və Şirin”, 1981: 157)

Nizami Gencevi, Yusuf'un güzelliği karşısında kendilerini kaybedip bıçakla ellerini kesen Mısırlı kadınlara işaret ediyor:

Yusuf gibi bu narençden yüz çevirmesen,

Züleyha'nın [eli] ile sen narenç gibi yaralanarsın

(“Xosrov və Şirin”, 1981: 202)

İmadeddin Nesimi Mısırlı kadınların Yusuf'u meleğe benzettiklerine dikkat çeker:

Şen değil kim, yüzünü görmemiş anlar ki seni

Huriye benzedüben Yusuf'u-Kanaan dediler

(Nesimi, 1973: 262)

5. Yusuf'un yeniden hapsedilmesi

Kadınların cehaletinden ve şerrinden korunmak isteyen Yusuf, Allah'tan kendisini zindana atmasını ister. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: “Yusuf, “Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum” dedi. Rabbi, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Sonra onlar, Yusuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka onu bir süre zindana atmayı uygun buldular (Kur'an-ı Kerim, 12: 33-35). Tanrı onun dileğini yerine getirir ve zindana saldırır.

Katran Tebrizi kıtalarından birinde yaşanan bu olayı hatırlatıyor ve şöyle diyor:

Güzel sesim yüzünden hep bülbül gibi inlemeliyim.

Hüsn-cemalime göre Yusuf gibi hep zindandayım

(Qətran Təbrizi, 1967: 407).

Katran Tebrizi'in Ravvadiler sülalesinden Ebu Mansur Vahsudan'ı methettiği kasidesinde anlatılır:

O çenesinin kuyusu² ve zülfü beni hayran etmiştir,

Bu Yusuf'tur, ya züfleri? Bu zenehdandır, ya da zindan?!

(Qətran Təbrizi, 1967: 269).

Hakani Şirvani kendi durumunu Yusuf'un tutuklanması ile kıyaslıyor:

Odur yüreğinde hasret yer almış,

Yusuf tek karanlık zindanda kalmış.

² Zenehtan - çenede, yahut yanakta çukur

Hasret yaşlarıyla dolan o gözler,
Su ile dolu bir çömleğe benzer (Xaqani, 2004: 63).

Hakani Şirvani, Yusuf aleyhindeki söylentiler hakkında şunları yazmıştır:

Birçok hakkı çiğneyen Yusuf'a da dedi hedyan,
Muhammed'in sözlerini yalan saydı niçe nadan
(Xaqani, 2004: 109).

Hakani Şirvani, Yusuf'un zor duruma karşı sabırlı olmasına dikkat çekerek şunları yazmıştır:

Düz konuşan Yusuf'un tatlı dili sustuğunda,
Onun halefi Musa erken doğdu (Xaqani, 2004: 114).

Tevrat'ta ve Kur'an-ı Kerim'de hapse atılan Yusuf'un burada şahı zehirlemekle suçlanan saki ve aşçıyla karşılaşması, onların gördükleri rüyayı yorumlaması, sakiye zindandan ayrılırken "beni ağaya hatırlat" demesine rağmen çıktıktan sonra Yusuf'un sözlerini unutmaması, bu nedenle Yusuf'un bir süre hapiste kalması hikâyesi anlatılmıştır. Bir gün padişahın gördüğü rüyayı kimsenin yorumlayamaması, bir anda şarap dağıtıcısının Yusuf'u hatırlaması, hapishaneye giderek bu rüyayı Yusuf'a tabir etmesi, Yusuf bu rüyanın memlekette yedi senelik bolluk ve yedi senelik kıtlığa işaret ettiğini söylemesi ve bunu duyan hükümdarın onu huzuruna çağırması Yusuf'un haptiden kurtuluşuna neden olur. Tevrat'ta bu husus şöyle anlatılmıştır: "Bu öneri firavunla görevlilerine iyi göründü. Firavun görevlilerine, "Bu adam gibi Tanrı Ruhuna sahip birini bulabilir miyiz?" diye sordu. Sonra Yusuf'a, "Madem Tanrı bütün bunları sana açıkladı, senden daha akıllısı, bilgisi yoktur" dedi, "Sarayımın yönetimini sana vereceğim. Bütün halkım buyruklarına uyacak. Tahttan başka senden üstünlüğüm olmayacak. Seni bütün Mısır'a yönetici atıyorum". Sonra mührünü parmağından çıkarıp Yusuf'un parmağına taktı. Ona ince ketenden giysi giydirdi. Boynuna altın zincir taktı. Onu kendi yardımcısının arabasına bindirdi. Yusuf'un önünde, "Yol açın!" diye bağırıldılar. Böylece firavun ona bütün Mısır'ın yönetimini verdi (Yaradılış kitabı, 41/37-43).

Yusuf'un hikâyesi, Kuran-ı Kerim'de Tevrat'tan biraz farklı anlatılmıştır. Burada Züleyha'nın hilesi onun tarafından açıkça kabul edilmektedir: "Kral, "Onu bana getirin" dedi. Elçi, Yusuf'a gelince (Yusuf) dedi ki: "Efendine dön de, ellerini kesen o kadınların derdi ne idi, diye sor. Şüphesiz Rabbim onların hilesini hakkıyla bilendir". Kral, kadınlara, "Yusuf'tan murad almak istediğiniz zaman derdiniz ne idi?" dedi. Kadınlar, "Haşa! Allah için, biz onun bir kötülüğünü bilmiyoruz" dediler. Aziz'in karısı ise, "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ondan ben murad almak istedim. Şüphesiz Yusuf doğru söyleyenlerdendir" dedi (Kur'an-ı Kerim, 12/50-51).

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un zekâsını ve Allah'ın seçkin kullarından biri olduğunu gören hükümdarın kararı hakkında şöyle bildirilir: "Kral, "Onu bana getirin, onu

özel olarak yanıma alayım”, dedi. Onunla konuşunca dedi ki: “Şüphesiz bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin”. Yusuf, “Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim” dedi. Böylece Yusuf’a, dilediği yerde oturmak üzere ülkede imkan ve iktidar verdik. Biz rahmetimizi istediğimize veririz ve iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanların mükafatını zayi etmeyiz” (Kur’an-ı Kerim, 12/54-56). Yusuf’un hükümdarın lütfunu kazanarak ülkeyi yönetmesi ile ilgili fikirlere klasik Azerbaycan edebiyatında rastlanır.

Katran Tebrizi, Ravvadiler sülalesinden Abu Nasr Mamlan’a yazdığı medhinde Yusuf’un kuyuya atılmasından, tüccarlara köle olarak satılmasından, Mısır’a götürülmesinden ve yaşadığı zorluklardan sonra tahta çıkmasından bahseder:

Ne kadar ki Yusuf’un güzelliği ve övgüsü konuşulur,
Ne kadar ki Garun’un sözleri ve övgüleri dillerde gezer.
Dostların Yusuf gibi kuyudan tahta çıksınlar!
Düşmanların Garun gibi tahttan kuyuya düşsünler!
(Qətran Təbrizi, 1967: 138).

Katran Tebrizi, methiyelerinin birinde, övdüğü şahsın yaşadığı sıkıntılardan kurtularak Yusuf gibi esaretten hâkimliğe yükselmesini diliyor:

Ey Yakup’un Yusuf’undan daha güzel olan!
Ne olardı senin kaderin de onunki gibi olsaydı!
O (Yusuf) esaretten Şam mülküne yetişdi,
Sen de bu tuzağa düşmek yerine Rum mülküne ulaşasan
(Qətran Təbrizi, 1967: 199).

Katran Tebrizi, Ebu Mansur’a yazdığı methiyede onun kudretini anlatırken güzel bir teşbih kullanmıştır:

Halaskarlarını Yusuf gibi tahta çıkarırsın,
Hainlerini Garun gibi kuyuya atarsın
(Qətran Təbrizi, 1967: 130).

Katran Tebrizi’nin Mir Abu’l-Hica Manuçehr’e övgüsünden onu cömertlikte Yusuf’a benzetir:

Dostlarına Yusuf gibi Mısır mülkü bağışlar,
Düşmanlarını Firavun gibi timsahın ağzına atar
(Qətran Təbrizi, 1967: 180).

Katran Tebrizi’nin Ebu Halil’e methiyesinde Yusuf’un hapsedilmesinden ve ardından iktidara gelmesinden bahseder:

Daha önce Yusuf da Mısır’da benzer bir hapishanedeydi,

Sonunda ona Mısır ve Şam mülkü nasip oldu

(Qətran Təbrizi, 1967: 203).

Katran Tabrizi, methlerinin birinde övdüğü şahısın hayatın kargaşasıyla yüzleştiğini, hem zorluklarla hem de döngünün zirvesiyle karşılaştığını vurgulamıştır:

Yusuf yüzlüsün ve kuyudan çıkan Yusuf gibisin,
Çünkü hem kuyuyu gördün hem de saltanata ulaştın
(Qətran Təbrizi, 1967: 306).

Kartan Tebrizi, Şah Ebu Mansur Mamlan'a methiyesinde onun adaletini Yusuf'un adaletiyle kıyaslamıştır:

Kadim insanlar güzellik ve adalet konularında
Hepsi Yusuf'tan ve Anuşiravan'dan bahsettiler.
Öyle ki o güzel ortaya çıktı Yusuf'un adı kayboldu,
Öyle ki bu şah ortaya çıktı Anuşirava'nın adı unutuldu.
Şah Ebu Mansur Mamlan'ın adalet ve insafının bolluğu
Eski padişahların adını dünya sayfasından kaldırdı
(Qətran Təbrizi, 1967: 284).

Sayfa | 390

Katran Tebrizi, Şah Abu'l-Halil Caferi'ye methinde Yusuf'u "kuyu peygamberi" adlandırarak şahı onun gibi bilgili ve adaletli kabul etmiştir:

Kuyu peygamberi gibi güzel ve bilgilisin
Ülkenin yüksek tahtında da kuyu peygamberi gibi ol
(Qətran Təbrizi, 1967: 355).

Nesimi yaratıcılığında Yusuf'un Mısır'da tahta çıkışına işaret edilir:

Gah çıkmışam İsa gibi çark üstüne oturmuşam,
Gah varmışam Yusuf gibi Mısır'da sultan olmuşam
(Nəsimi, 1973: 135)

Tevrat ve Kuran-ı Kerim'de Yusuf'un yorumladığı hükümdarın rüyasının gerçekleştiği belirtilir. Yedi yıllık bolluğun ardından dünyada yiyecek kıtlığı yaşanır. Yakup Mısır'da tahıl olduğunu duyarak oğullarını oraya gönderir. Yusuf kardeşlerini görerek tanır. Yusuf, tahılı kardeşlerine Mısır'a sonraki geldiklerinde kardeşleri Benyamin'i yanlarında getirmeleri şartıyla verir. Ancak kardeşler, babaları Yakup'un bunu kabul etmeyeceğini söylerler. Kenan toprağında tahıl tekrar tükenince, babaları Benyamin'in onlarla birlikte Mısır'a gitmesine izin verir. Yusuf, kimliğini açıklamadan kardeşleri hakkında harekete geçer. Kardeşi Benyamin'in tahıl dolu çuvalına altın bir kase saklar. Yolda kardeşlere hükümdarın altın camının kaybolduğu ve bavullarında aranacağı söylenilir.

Kardeşler, bunu inkar ederler, kase kimde çıkarsa onun köle olmasını kabul edeceklerini söylerler. Yusuf bu duruma çok sevinir. Kase Benyamin'in çuvalından çıkınca kardeşleri, yaşlı babalarının Benyamin'i görmezse öleceğini ve onun yerine kardeşlerden birinin köle yapılmasını isterler. Yusuf bu teklifi kabul etmez, kardeşler hayal kırıklığına uğrayarak geri dönerler (Bəlaği, 1992: 80-81).

Kur'an-ı Kerim'de Yakup'un tekrar evlat acısı çekmesi ve gözünün nurunu kaybetmesi şöyle anlatılır: "Onlardan yüz çevirdi ve, "Vah! Yusuf'a vah!" dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu" (Kur'an-ı Kerim, 12/84).

Kardeşler yeniden Mısır'a döndüklerinde, Yusuf kuyuya atılma hikâyesini hatırlatarak kendini tanıtır. "Bu gömleğimi götürün de babamın yüzüne koyun ki, gözleri açılsın ve bütün ailenizi bana getirin" dedi. Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları, "Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yusuf'un kokusunu alıyorum" dedi. Onlar da, "Allah'a yemin ederiz ki sen hala eski şaşkınlığındasın" dediler. Müjdeci gelip gömleği Yakub'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakub, "Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi?" dedi" (Kur'an-ı Kerim, 12/93-96).

Yakup'un evladının acısından gözlerinin nurunu kaybetmesi klasik Azerbaycan edebiyatında da geçmektedir.

Katran Tebrizi, Abu Mansur Vahsudan'a methinde evlat acısını yaşayan ve bu kederden ağlayarak gözleri kör olan Yakup'u şöyle anıyor:

Kayıp Yusuf'u görme arzusu ile Yakup'un
Ağlamaktan gözleri kör olmuştur
(Qətran Təbrizi, 1967: 149).

Katran Tebrizi, kıtalardan birinde Yusuf'un esrarengiz bir şekilde kayboluşunu ve yaşlı bir babanın acısını anlatır:

Ey hüsünde Yusuf gibi olan seni bırakalı,
Ben de Yakup gibi dertlere ve elemlere mübtelayım.
Bu âşık kendi canı ile senin hırıdarın olsa da,
Sen Yusuf gibi ondan kaçarsın (Qətran Təbrizi, 1967: 413).

Nizami Gencevi'de "Yusuf'undan ayrı düşmüş Yakup" tabiri kullanılmaktadır. Nizami Gencevi, Hüsrev'in babasının yaşlanmasını, yönetimdeki zayıflığını, Yakup'un Yusuf'un kederinden kör olmasıyla mukayese etmiştir:

Onun adaletinde doğruluk Yusuf gibi kaybolduğu için
Zamane, Yakup'un dağını göğsüne sıkdı.
Dünyayı gören gözlerini dünya sana verdi,
Mızrak yerine eline asa verdi.
Dünyanın padişahı dünyaya göz yumduğuna göre

Sen gerek intikam için kemer bağlamalısın

("Xosrov və Şirin", 1981: 107).

Nizami Gencevi, evlat acısının ağırlığını, Yakup'un gözlerinin nurunu yitirmesini, sırtının bükülmesini ifade eder. Bu durumu Hüsrev'in uzaktan babasından aldığı haberle kıyaslar:

Bir de böyle söylenti yaydı ki,
Hürmüz'ün gözlerine Hüsrev bir ok çektii.
Daha bilmiyordu ki Yusuf uzaklaştıkca,
Hicran Yakup'un gözünden nuru alır

("Xosrov və Şirin", 1981: 111)

Nesimi'de Yusuf'un acısını çeken Yakup'dan bahsedilir:

Susadım veslini görmekliye, ey cani-cahan,
Şöyle kim Yusuf için Yakup'î-Kenan susadı
(Nesimi, 1973: 109)

SONUÇ

Renkli temaları ile öne çıkan klasik Azərbaycan edebiyatında Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un hikâyesini özünde içeren çok örnek vardır. Makalede Yusuf'un hikâyesi Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'den örneklerle anlatılmaktadır. Aynı zamanda dinî kitaplara yansımış Yusuf'un hayatı Katran Tebrizi'nin, Aynalkudat Miyaneci'nin, Nizami Gencevi'nin, Hakani Şirvani'nin, Avhadi Maragai'nin ve İmadeddin Nesimi'nin eserlerinden örneklerle karşılaştırmalı olarak verilmektedir. Bu karşılaştırmalarda kim olursa olsun insan doğasının olumlu ve olumsuz yönleri anlatılır. Burada insanlara hasedin, yalanın, mekrin hangi belalara yol açtığı, sevdiklerinden ayrı kalmanın ızdırabı anlatılır. Onlarda iman, ahlak, adalete olan inancı kaybetmemek, kötü günlerin mutlu sonla biteceği bir düşünce oluşturulur. Bu nedenle şairler bir insanı överken ve onun faziletlerini gösterirken Yusuf'un hayat hikâyesini örnek olarak anlatmışlar. Yusuf, edebiyatımızda hoşgörü, adalet, ahlak ve güzellik sembolü olarak kullanılmaktadır. Yusuf'un hikâyesinin kutsal kitaplarla paralel şiir örnekler ile karşılaştırılması anlatılanları daha etkili ve ilgi çekici yapar.

KAYNAKÇA

Bəlaği, Sədrəddin. (1992). *Quran qissələri*. (Çev.). M.Nağısoylu. Bakı: Azərbaycan bədii tərcümə və ədəbi əəqələr mərkəzi.

Əvhədi, Marağalı. (2004). *Cami-cəm*. (Çev.). Q.Beqdeli & X.Yusifli. Bakı: Lider nəşriyyatı

Xaqani, Şirvani. (2004). *Seçilmiş əsərləri*. (Tərtib edən M.Sultanov). Bakı: Lider nəşriyyatı

Qətran, Təbrizi. (1967). *Divan*. (Çev.). Q. Beqdeli. Bakı: Elm nəşriyyatı

Kur'an-ı Kerim Meali. (2011). (Haz.). H. Altuntaş & M. Şahin, 12. bs., Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Mirzəyev, A. (2020). "Yusif və Züleyxa" mövzusu. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi III c., Bakı: Elm nəşriyyatı.

El-Miyaneçi. (1962). *Risale Şekva'l-Garib*. Tehran: Metbaatu camiati Tehran

Nizami, Gəncəvi. (1981). Xosrov və Şirin. (Çev. H.Məmməd zadə). Bakı: Elm nəşriyyatı

Nizami, Gəncəvi. (1981). *Leyli və Məcnun*. (Çev. M.Əlizadə). Bakı: Elm nəşriyyatı

Nizami, Gəncəvi. (1983). *Yeddi gözəl*. (Çev. R.Əliyev). Bakı: Elm nəşriyyatı

Nəsimi (1973). *Seçilmiş əsərləri*. (Haz. H.Araslı). Bakı: Azərnəşr

Tevrat. <https://www.dunyadinleri.com/tevrat/> Erişim Tarihi: 07.04.2023

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Edebiyat, insanın toplum içinde oluşumunda ve gelişmesinde büyük bir role sahiptir. Edebi eserlerde kullanılan kıyaslama ve teşbih onun etkisini artırır. Orta Çağ'da şairler ve yazarlar eserlerinde kutsal kitaplara sıklıkla atıfta bulunmuşlardır. Burada yaşanan olaylar, eser kahramanının kişisel nitelikleri, Peygamberler'in ve evliyaların hayatları ile kıyaslanmıştır. Böyle kıyaslamalardan biri Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'un hikâyesidir. Klasik Azerbaycan edebiyatında Yusuf Peygamber'in hayatını anlatan eserler yazılmıştır. Aynı zamanda bu konu literatürde en çok kullanılan teşbihlerden biridir. Bu hikâyedeki olayların karşılaştırılması, insanların kıskançlıklarını, gaddarlıklarını ve nefretlerini göstermekle birlikte onların yeteneklerine, dış ve iç güzelliklerine, inançlarına, ahlaklarına ve adaletlerine göre seçildiklerini de göstermektedir. Sanatsal eserlerde toplumda yaşananlar, yüksek nitelikli insanların imgeleri canlandırılırken Yusuf Peygamber'in başına gelen hikâyeye ile karşılaştırılmaktadır. Orta Çağ Azerbaycan edebiyatında dinî hikâyelere müracaat olunmuş pek çok edebi örnek vardır. Makalede Yusuf'un hikâyesi klasik Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcileri Katran Tebrizi'nin, Aynalkudat Miyaneci'nin, Nizami Gencevi'nin, Hakani Şirvani'nin, Evhedi Maragai'nin ve İmadeddin Nesimi'nin eserleri kutsal kitaplara karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu karşılaştırmada Yusuf Peygamber'in hayat hikâyesi örnek verilerek dinî ve edebî paralellik kurulur. Makale, hikâyeye ile ilgili bilgi verirken önce Tevrat'a ve Kur'an-ı Kerim'e atıfta bulunuyor. Yakup Peygamber'in ailesi ve oğulları hakkında bilgi veriliyor. Yusuf'un küçük yaşlardan itibaren yüksek vasıflarından dolayı seçilmesi, Yakup Peygamber'in onu diğer çocuklardan ayırması ve bu durumun kardeşler arasında kıskançlık yaratması zorluklarla dolu bir hikâyenin başlangıcıdır. Yusuf'un yüksek niteliği küçük yaşlardan itibaren hissedilmeye başlandı. Bir gece gördüğü garip bir rüya, gelecekte onun adil bir hükümdar olacağına işaret ediyordu. O rüyasını babasına ve kardeşlerine anlatınca kardeşlerinin ona olan kıskançlıkları daha da arttı. Kıskanç kardeşler, Yusuf'u diğer çocuklarından ayırdığı için babalarını cezalandırmaya karar verirler. Kardeşlerin kin ve haset duyguları sonucunda Yusuf önce kuyuya atılır, sonra Mısırlı tüccarlara köle olarak satılır, "Kurt Yusuf'u parçaladı" diyerek tekenin kanına bulanmış gömleği babaları Yakup'a gösterilir. Yusuf'un zorlukları bundan sonra başlar. Klasik Azerbaycan edebiyatında bu hadiseye işaret eden fikirler vardır. Şair ve yazarlar, eserlerinde haset ve kıskançlığın büyük trajedilere yol açtığını anlatırken kardeşlerinin Yusuf Peygamber'e yaptıklarından bahsetmişlerdir. Tüccarların Yusuf'u yanlarında Mısır'a götürüp köle olarak sattıkları Kutsal kitaplarda anlatılır. Zekası ve becerileriyle öne çıkan Yusuf, sahibinin saygısını kazanır ve evinde yaşar. Genç Yusuf zekası kadar güzelliğiyle de dikkatleri üzerine çekmiştir. Sahibinin karısı Yusuf'u görünce ona âşık oldu. Ancak duygularının karşılıksız kaldığını gören kadın, Yusuf'tan intikam almak ister ve onu ahlaksızlıkla suçlar. Gerçeği öğrenen Yusuf'un sahibi, ona konuyu gizli tutmasını emreder, ancak söylenti kısa sürede şehirde yayılır. Kadın, duygularını haklı çıkarmak için şehrin bazı kadınlarını bir ziyafette toplar, onlara meyve ve bıçak verir, Yusuf'u odaya davet eder. Kadınlar Yusuf'un güzelliğini görünce kendilerini kaybedip ellerini kestiler. İnsanların cehaletini gören Yusuf, kendisini kadınların şerrinden korumak için Allah'tan kendisini zindana atmasını ister. Klasik edebiyatta Yusuf imgesi, inancın, ahlakın ve güzelliğin simgesi olarak gösterilir. Şairler imanda, ahlakta ve güzellikte övdüğü insanı hep Yusuf'a benzetmişlerdir. Makalede, Katran Tebrizi, Nizami Gencevi, Hakani Şirvani İmadeddin Nesimi'nin eserlerindeki hikâyeye ile ilgili benzetmeler karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Kutsal kitaplarda Yusuf'un cezaevindeyken adaleti ve farklı

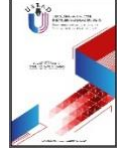
yetenekleriyle dikkat çektiği belirtilir. Bir gün kimsenin tabir etmediği beceremediği hükümdarın gördüğü garip bir rüya onun hayatını değiştirir. Eski mahkumlardan biri hükümdara Yusuf'un rüya tabiri yeteneği olduğunu bildirir ve hükümdar onun kendisine getirilmesini emreder. Yusuf, hakimın rüyasının yedi yıl bolluğa ve yedi yıl kıtlığa işaret ettiğini belirtir. Hükümdar onun becerisinden, zekasından ve adaletinden etkilenmiş ve sarayın idaresini ona emanet etmişti. Yusuf ülkeyi adaletle yönetir. Yedi yıl sonra, söylediği kıtlık başladığında ülke buna hazırdır. Makalede, hikâyeye yansıyan Yusuf'un rüya tabiri yeteneği ve hükümdarın itibarını kazanarak iktidara yükselişi, Katran Tebrizi, Hakani Şirvani ve İmadeddin Nesimi'nin eserleriyle karşılaştırılıyor. İnsanların zorlukların üstesinden gelmesi ve becerileri sayesinde yüksek mevki kazanılmasından söz edilirken Yusuf'un hikâyesi anlatılır. Yusuf'un ailesine kavuşması, yedi yıllık bir kıtlık döneminde gerçekleşir. Kutsal kitaplarda kardeşlerin tahıl almak için Mısır'a gittikleri, Yusuf'u tanımadıkları, Yusuf'un aynı baba ve anneden olan kardeşi Benyamin'i Mısır'a getirmesi, Yakup'un evlat açısından gözlerinin kör olması ve sonunda Yusuf'un kimliğini açıklanması anlatılır. Bu insanlar için tahammülün, sabrın ve adaletin tüm zorluklara nasıl galip geldiğini gösteren mükemmel bir hikayedir. Klasik Azerbaycan edebiyatında Katran Tebrizi'nin, Nizami Gencevi'nin ve İmadeddin Nesimi'nin şiirlerinde adil yönetimden, evlat açısından bahsederken bu konu hatırlatılır. Dini hikayeler, peygamberlerin ve evliyaların hayatları her zaman insanlara örnek olmuş ve edebiyatta mühim konudur.

EXTENDED ABSTRACT: Literature has a great role in the formation and development of human in society. The comparison and simile used in literary works increase its effect. In the Middle Ages, poets and writers often referred the holy books in their works. The events experienced here are compared with the personal qualities of the hero of the work, the lives of the prophets and saints. One such comparison is the story of Joseph, the son of the Prophet Jacob. The works about the life of Prophet Joseph were written in classical Azerbaijani literature. At the same time, this subject is one of the most frequently used comparisons in the literature. The comparison of the events in this story shows the envy, cruelty, and hatred of people, but also that they are chosen for their talents, external and internal goodness, faith, morality and fairness. In fictional literature, the images of high-value people are compared to the stories that happened to Prophet Yusuf. In the medieval Azerbaijani literature, there are many literary examples that refer to religious stories. In the article, the Joseph's story, the works of the prominent representatives of classical Azerbaijani literature, Qatran Tabrizi, Ayn al-Quzat Miyaneji, Nizami Ganjavi, Khaqani Shirvani, Awhadi Maraghai, Imadaddin Nasimi and the holy books, were examined in comparatively. In this comparison, religious and literary parallels are established by taking the life story of Prophet Joseph as an example. While giving information about the story, the article first refers to the Torah and the Qur'an. Information about Jacob's family and sons is given here. The fact that Joseph was chosen from a young age due to his preferences, that the Prophet Jacob separated him from other children and this caused jealousy among the brothers is the beginning of a story full of difficulties. Joseph's preference began to be felt from an early age. A strange dream he had one night indicated that he would be a just ruler in the future. When he told dream to his father and brothers, the jealousy of his siblings increases even more. The jealous brothers decide to punish their father for separating Joseph from their other children. As a result of the brothers' feelings of hatred and envy, Joseph was first thrown into the well, then sold as a slave to Egyptian merchants, and his shirt, which was covered in goat's blood, by saying, "The wolf tore Joseph apart" was shown to their father, Jacob. Joseph's difficulties begin after that. In the classical Azerbaijani literature there are notions pointing to this event. Poets and writers talked about what their brothers did to the prophet Joseph while describing how envy and jealousy cause great tragedies in their works. It is told in the holy books that the merchants took Joseph with them to Egypt and sold him as a slave. Standing out with his intelligence and skills, Joseph earns the respect of his owner and lives in his house. Young Joseph attracted attention with his beauty as well as his intelligence. When the owner's wife saw Joseph, she fell in love with him. However, seeing that her feelings are unrequited, the woman wants to take revenge on Joseph and accuses him of immorality. Having learned the

truth, Joseph's owner orders him to keep the matter secret, but the rumor soon spreads in the city. In order to justify her feelings, the woman gathers some of the women of the city at a party, gives them fruits and knives, and invites Joseph to the room. When the women saw Joseph's beauty, they lost themselves and cut their hands. Seeing people's ignorance, Joseph asks God to put him in prison in order to protect him from the evil of women. In classical literature, the image of Joseph is shown as a symbol of faith, morality and beauty. Poets have always compared the person whom they praise in faith, morality and beauty to Joseph. In the article, the parables in the works of Qatran Tabrizi, Nizami Ganjavi, Khaqani Shirvani and İmadeddin Nesimi are shown comparatively. In the holy books, it is stated that Joseph attracted attention with his justice and different abilities while in prison. One day, a strange dream of the ruler, whom no one can explain, changes his life. One of the former prisoners informs the ruler that Joseph has a talent for interpreting dreams, and the ruler orders him to be brought to him. Joseph states that the ruler's dream indicates seven years of abundance and seven years of famine. The ruler was impressed by his skill, intelligence, justice, and entrusted the administration of the palace to him. Joseph rules the country with justice. Seven years later, the country is ready when the famine he says begins. In the article, Joseph's ability to interpret dreams and the rise to power by gaining the reputation of the ruler reflected in the story, are compared with the works of Qatran Tabrizi, Khaqani Shirvani and İmadeddin Nesimi. The story of Joseph is told while talking about people's overcoming difficulties and gaining high positions through their skills. Joseph's reunion with his family takes place during a seven-year famine. In the holy books, it is told that the brothers went to Egypt to buy grain, they did not know Joseph, Joseph's brother Benjamin, who was from the same father and mother, brought him to Egypt, Jacob was blinded by his son, and finally Joseph's identity was revealed. For these people, it is an excellent story of how perseverance, patience and justice triumphed over all odds. In classical Azerbaijani literature, this issue is reminded when talking about fairness, justice and the longing for children in the poems of Qatran Tabrizi, Nizami Ganjavi and İmadeddin Nesimi. Religious stories, the lives of prophets and saints have always been an example to people and are important subjects in literature.

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 5, Year 5,
Sayı 12, Issue 12, Ağustos 2023, August 2023
e issn: 2687-2641

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ VETERİNER
HEKİMLİĞİ TEMEL BİLİMLER BÖLÜMÜ LİSANSÜSTÜ TEZLERİ
BİBLİYOGRAFYASI**

ANKARA UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES VETERINARY
MEDICINE DEPARTMENT OF BASIC SCIENCES POSTGRADUATE THESIS
BIBLIOGRAPHY

Nigar YERLİKAYA

Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Veteriner
Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim
Dalı, Veteriner Fakültesi,
Ankara/Türkiye.

Assoc. Prof, Ankara University, History
of Veterinary Medicine and Deontology,
Faculty of Veterinary Medicine,
Ankara/Türkiye.

nyerlikaya@ankara.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7106-1367

Özgül KÜÇÜKASLAN

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Veteriner
Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim
Dalı, Veteriner Fakültesi,
Diyarbakır/Türkiye.

Assoc. Prof, Dicle University, History of
Veterinary Medicine and Deontology,
Faculty of Veterinary Medicine,
Diyarbakır/Türkiye.

ozgul.kucukaslan@dicle.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7494-0236

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1285397

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 18.04.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 19.06.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Yerlikaya, N., & Küçükaslan, Ö. (2023).
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Veteriner Hekimliği Temel Bilimler Bölümü
Lisansüstü Tezleri Bibliyografyası. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*
5(12), 396-425.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu çalışmada Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünün kuruluşundan günümüze kadar geçen 40 yıllık zaman dilimi içerisinde veteriner hekimliği temel bilimler bölümünde tamamlanan lisansüstü tezlerinin bibliyografyası hazırlanmıştır. Araştırmanın ana materyali olan tezlere Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Veteriner Fakültesi Dekanlığı ile birimlerinin arşivlerinden ulaşılmıştır. Kurum arşivlerinin yanı sıra Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından da yararlanılmıştır. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinin temel bilimler bölümüne bağlı olarak anatomi, biyokimya, histoloji ve embriyoloji, fizyoloji ve veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalları bulunmaktadır. Çalışmaya bu anabilim dallarından dördü dahil edilmiş, veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalına ait tez verileri daha önce yazar tarafından yayımlandığından bu makalede veri tekrarı yapılmamıştır. Tezler incelenirken tezin ait olduğu anabilim dalı, yazarı, tezin adı, türü, yılı, danışman bilgileri kaydedilmiştir. Metin içerisinde tezlerin künyeleri kronolojik sırayla yazılmış, aynı yıl tamamlanan tezler kendi içinde alfabetik olarak dizilmiştir. Enstitünün kuruluşundan (1982) 2023 Şubat ayına kadar olan sürede veteriner hekimliği temel bilimler anabilim dalının dört anabilim dalında toplam 83 yüksek lisans tezinin ve 159 doktora tezinin tamamlandığı belirlenmiştir. Buna göre en fazla doktora tezinin veteriner hekimliği fizyoloji (55) alanında tamamlandığı belirlenmiştir. En fazla sayıda yüksek lisans tezinin ise biyokimya (54) alanında yapıldığı saptanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma ile lisansüstü eğitim alan öğrencilere ve tez danışmanlarına gelecekte yapılması planlanan tez çalışmaları için kolaylık sağlayacak bir başvuru kaynağı sunulduğu ve veteriner hekimliği tarihi bibliyografya arşivine katkı sağlandığı ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Ankara Üniversitesi, Bibliyografya, Lisansüstü Tez, Veteriner Hekimliği, Veteriner Temel Bilimler

Abstract: In this study, the bibliography of the postgraduate theses completed in the veterinary medicine basic sciences department within the 40-year period from the establishment of Ankara University Graduate School of Health Science has been prepared. Theses, which are the main material of the research, were obtained from the archives of Ankara University Graduate School of Health Science, Faculty of Veterinary Dean's office and its units. In addition to the archives of the institution, the National Thesis Center database of the Council of Higher Education was also used. Ankara University Faculty of Veterinary Medicine has departments of anatomy, biochemistry, histology and embryology, history of physiology and veterinary medicine, and deontology. Four of these departments were included in the study, since the thesis data of the history of veterinary medicine and deontology department were previously published by the author, data repetition was not made in this article. While examining the theses, the department, author, name, type, year and advisor information of the thesis were recorded. In the text, the tags of the theses are written in chronological order, and the theses completed in the same year are arranged in alphabetical order. It was determined that a total of 83 master's theses and 159 doctoral theses were completed in four departments of the veterinary medicine basic sciences department between the establishment of the institute (1982) and February 2023. Accordingly, it was determined that the most doctoral theses were completed in the field of veterinary medicine physiology (55). It was determined that the highest number of master's theses were made in the field of biochemistry (54). As a result, it can be argued that this study provides a reference source that will provide convenience to postgraduate students and thesis advisors for their thesis studies planned in the future, and contributes to the bibliographic archive of the history of veterinary medicine.

Key Words: Ankara University, Bibliography, Postgraduate Theses, Veterinary Basic Sciences, Veterinary Medicine

GİRİŞ

Türkiye’de 1981 yılında yürürlüğe giren Yükseköğretim Kanunu¹ ile birlikte sağlık bilimleri enstitüleri kurulmuş, daha önce lisansüstü eğitim verilen uzmanlık yüksekokullarının işlevlerine son verilerek bu eğitim sağlık bilimleri enstitüleri bünyesine alınmıştır (Dinçer, 1983; Küçükcaslan, 2022). Türkiye’de Şubat 2023 itibarıyla aktif olarak eğitim öğretime devam eden 29 veteriner fakültesinde sağlık bilimleri enstitüleriyle iş birliği halinde yürütülen lisansüstü eğitim programları bulunmaktadır (ÖSYM, 2023; YÖK, 2023). Bu enstitülerden biri olan Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (AÜSBE), diş hekimliği, eczacılık, tıp ve veteriner fakültelerinin ilgili anabilim dallarında lisansüstü eğitim-öğretim vermek amacıyla 7 Eylül 1982 tarihinde kurulmuş olup 40 yılı aşkın süreden bu yana çeşitli programlarda lisansüstü eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (Başagaç Gül vd., 2010; Anonim, 2023).

Bilim alanlarının gelişmesinde önemli rol oynayan lisansüstü eğitim, kişilere bağımsız araştırma yapma, bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme yeteneği kazandırmayı amaçlamaktadır (Tosun, 2001). Bireyin yaşamında önemli bir aşama olan lisansüstü eğitimin en önemli ürünü olan lisansüstü tezleri, bilim yolunda gelecekte yapılacak olan araştırmalar için önemli referans kaynaklarıdır (Alaçam, 2001). Bu nedenle enstitülerde tamamlanan tez çalışmalarının dijital ortamların yanı sıra kurum arşiv ve kütüphanelerinde fiziki olarak da korunması ve ulaşılabilir olması önemlidir. Bu bibliyografya çalışması ile Türkiye’nin en köklü veteriner fakültesi olan Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinin AÜSBE bünyesinde tamamlanan 40 yıllık tez bilgilerinin bir araya getirilmesi hedeflenmiştir. Fakültede beş bölüm ve 20 anabilim dalı bulunmaktadır. Bu anabilim dallarının hepsinde mezuniyet sonrası lisansüstü eğitim verilmektedir. Küçükcaslan (2021) tarafından bu anabilim dallarından biri olan veteriner hekimliği doğum ve jinekoloji alanına ilişkin tez bilgilerini kapsayan bir bibliyografya çalışması ve Küçükcaslan ve Yiğit (2021) tarafından veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji alanı akademisyenlerinin tez künyelerini içeren bir bibliyografya çalışması yapılmıştır. Ancak AÜSBE’de veteriner hekimliğin diğer bilim dallarına yönelik olarak hazırlanan herhangi bir bibliyografya çalışmasına rastlanmamıştır. Konunun genişliği göz önünde bulundurularak araştırma, AÜSB’nin kuruluşundan 2023 yılına kadar geçen süreçte veteriner hekimliği temel bilimler alanı lisansüstü tezleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma ile hem lisansüstü tez danışmanı ve öğrencilere tez konusu seçimi konusunda fikir verecek, literatür taramalarını kolaylaştıracak ve zaman kazandıracak bir başvuru kaynağı hazırlanması hem de kurum tarihi açısından değer taşıyan derli-toplu bir arşiv kaynağı sağlanması amaçlanmaktadır.

¹ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 6 Kasım 1981 tarih ve 17506 sayılı Resmî Gazete.

Çalışmanın ana materyalini AÜSBE arşivi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekanlık arşivi, temel bilimler bölümü anatomi, biyokimya, histoloji ve embriyoloji, fizyoloji anabilim dallarının arşiv ve kütüphanelerinden elde edilen tezler oluşturmuştur. Arşiv çalışmaları için gerekli kurum izinleri alınmıştır. Güncel tezler için Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) "Ulusal Tez Merkezi" adlı internet veri tabanından yararlanılmıştır (YÖK, 2023). Temel bilimler bölümünde yer alan veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalına ait tez verileri Küçükaslan ve Yiğit (2021) tarafından yayımlandığından bu çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır. Tezler incelenirken tezin ait olduğu anabilim dalı, yazarı, tezin adı, türü, yılı, danışman bilgileri kaydedilmiştir. Metin içerisinde tezlerin künyeleri kronolojik sırayla yazılmış, aynı yıl tamamlanan tezler kendi içinde alfabetik olarak dizilmiştir. Tezlerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Lisansüstü Tezler

Veteriner Hekimliği Anatomi Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Kâmil Öcal, "Kedi (*Felis Domestica L.*) ve Tavşanın (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Larynx'i Üzerinde Karşılaştırmalı Makro-Anatomik ve Subgros Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

Reşide Merih Hazıroğlu, "Yerli Merkebin (*Equus Asinus L.*) Gözü (*Organum Visus*) Üzerinde Komparatif Makro-Anatomik ve Subgros Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1987, (Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman Tecirlioğlu).

Ahmet Çakır, "Yerli Kedi (*Felis Domestica L.*) ve Beyaz Yeni Zelanda Tavşanının (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Aorta Abdominalis'i ve Verdiği Kollar Üzerinde Karşılaştırmalı Anatomik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

Mehpare Özer, "Yerli Kedi ve Beyaz Yeni Zelanda Tavşanının A. Carotis Communis'i Üzerinde Komparatif Makro-Anatomik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman Tecirlioğlu).

İsmet Takçı, "Yerli Kedi ve Beyaz Yeni Zelanda Tavşanının Orta Abdominalis'inin Son Kolları (A. İliaca Interna ve A. Sacralis Mediana) Üzerinde Komparatif Makronatomik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, (Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman Tecirlioğlu).

Kadir Aslan, "Yerli Kedi (*Felis Domestica L.*) ve Beyaz Yeni Zelanda Tavşanı'nın (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Plexus Brachiolis'i Üzerinde Karşılaştırmalı Makro-Anatomik ve Subgros Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

Halil Nejat Çiftçi, "Yerli Kedi (*Felis Domestical L.*) ve Yeni Zelanda Tavşanı' nın (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Plexus Lumbosacralis'i Üzerinde Komparatif Makroanatomik ve Subgros Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

Dinçer Yıldız, "Yeni Zelanda Tavşanının (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Karın, Pelvis Boşluğu ve Organları ile Arka Bacakta Bulunan Lenf Düğümleri ve Büyük Lenf Damarlarının Makroanatomik İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

İsmail Önder Orhan, "Yeni Zelanda Tavşanı'nın (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Baş, Boyun, Ön Bacak ve Göğüs Boşluğunda Yer Alan Lenf Düğümleri ve Büyük Lenf Kanallarının Makroanatomik ve Subgros İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

İlknur Öğüt, "Yeni Zelanda Tavşanında (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Karaciğer, Karaciğerin Damarları (*V. Portae, A. Hepatica*) ve Safra Kanallarının Makroanatomik ve Subgros İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998, (Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman Tecirlioğlu).

Murat Erdem Gültiken, "Yeni Zelanda Tavşanının (*Oryctolagus Coniculus L.*) Pelvis Bölgesi ve Arka Bacak Venalarının Anatomik İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Metin Taşbaş).

Murat Kabak, "Köpek, Koyun ve Kobayda Mandibula, *Articulatio Temporomandibularis* ve Çiğneme Kaslarının Anatomisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Emine Ümran Bozkurt, "Tavşanlarda Ön Ekstremitenin Göğüs Boşluğunun Toplardamarları Üzerinde Anatomik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Nejdet Dursun).

Özcan Özgel, "Yeni Zelanda Tavşanında (*Oryctolagus Cuniculus L.*) Baş ve Boyun Bölgelerinin Venaları", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Necdet Dursun).

Ayhan Düzler, "Yeni Zelanda Tavşanında Ön Ekstremitelerin Postnatal Osteolojik Gelişimi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Çakır).

Aysun Çevik Demirkan, "Ördekte İskelet Sistemi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Ayşe Çengelci, "Yeni Zelanda Tavşanında (*Oryctolagus cuniculus L.*) Nervus Vagus'un Subgros Anatomik İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Necdet Dursun).

İbrahim Kürtül, "Horoz, Erkek Ördek ve Erkek Güvercinde Aorta Descendes'in Seyri ve Dallanması Üzerinde Karşılaştırmalı Makroanatomik Araştırmalar", Ankara

Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Şükür Hakan Atılğan, "Yeni Zelanda Tavşanında Arka Ekstremitelerinin Postnatal Osteolojik Gelişimi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Çakır).

Sevinç Ateş, "Yeni Zelanda Tavşanı ve Kobayda Kalp Kapaklarının Karşılaştırmalı Makroanatomisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Çakır).

Çağdaş Oto, "Merkepte Encephalon'un Anatomisi ve Transversal Kesitlerinin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Emine Karakurum, "Merkepte (Equus Asinus L.) Arteria Celiaca ve Dallarının Makroanatomik İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Nejdet Dursun).

Okan Ekim, "Yeni Zelanda Tavşanı'nda (Oryctolagus Cuniculus L.) Arcus Aortae ve Ön Ekstremitte Atardamarları Üzerinde Makroanatomik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Nejdet Dursun).

Caner Bakıcı, "Tavuk (Gallus Gallus Domesticus) ve Bildircin (Coturnix Coturnix)'da Medulla Spinalis Üzerine Stereolojik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Çakır).

Remzi Orkun Akgün, "Yeni Zelanda Tavşanı'nda (Oryctolagus Cuniculus L) Ön Bacak Eklemlerinin Farklı Teknikler Kullanılarak Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020, (Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Önder Orhan).

Veteriner Hekimliği Anatomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Ali Ekber Ün, "At Dişlerinin Morfolojisi ve Dişlere Bağlı Yaş Tayini", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Burcu İnsal, "S10 Silikon Plastinasyon Tekniği Aşamalarında Kas Dokusunda Meydana Gelen Renk Değişiminin Kantitatif Olarak Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

İsmail Hızlıol, "Kemiklerin Tanımlanmasında Kullanılan Yöntemler ve Evcil Memelilerin Arka Bacak Kemiklerinin Makroskopik Analizi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Önder Orhan).

Muhammed Fatih Koca, "*Evcil Memeli Hayvanların Ön Bacak Kemikleri Arasındaki Farklılıkların Karşılaştırılması İncelenmesi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans, 2017, (Danışmanı: Doç. Dr. Okan Ekim).

Semih Bol, "*Evcil Memeli Hayvanların Kafa Kemikleri Arasındaki Farklılıkların Karşılaştırılması İncelenmesi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Doç. Dr. Okan Ekim).

Azize Uygur, "*Erkek Köpeklerde Kastrasyon*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Önder Orhan).

Pınar Dutar, "*Evcil Domuzda (Sus scrofa domesticus) Ön Bacak Kemiklerinin Makroanatomik Olarak Değerlendirilmesi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Çağdaş Oto).

Şahin Rahman, "*Köpeklerde Uzun Kemik Kırıklarının Lokalizasyonu ve Radyografik Anatomisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Orçun Güvener, "*Üç Boyutlu Baskı Kafatası Modelleri Üzerine Karşılaştırmalı Anatomik Çalışmalar*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (Danışmanı: Prof. Dr. Çağdaş Oto).

Barış Batur, "*Laboratuvar Tavşanlarında Retina'nın Optik Koherens Tomografi Yöntemi (OKT) ile Kantitatif Değerlendirilmesi*" Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Veteriner Hekimliği Biyokimya Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Arif Altıntaş, "*Sağlıklı ve Sancılı Atlarda Kan Laktat Düzeyleri ile Serum Monoamin Oksidaz Aktivitesi Üzerine Araştırmalar*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1983, (Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bayşu).

Necla Erkal, "*Samsun Yöresi Sığırlarının Kan Serumunda Bakır ve Çinko Düzeyleri Üzerinde Araştırma*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1983, (Danışmanı: Doç. Dr. Leyla Kalaycıoğlu).

Mert Nihat, "*Kobay Serum Transferrin'inin Saflaştırılması ve Karakterize Edilmesi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1984, (Danışmanı: Prof. Dr. Ethem Ersoy).

Mehmet Nizamlıoğlu, "*Çeşitli Mevsimlerde Holştayn (h), Güney Anadolu Kırmızısı (gak) ile h x gak Geriye Melezı g1 ve g2 Düvelerinde Glutamik Okzalasetik Transaminaz (got), Alkali Fosfataz (alp), Kan Üre Nitrojeni(bun) ve Plazma Serbest Yağ Asitleri (ffa) Üzerinde Araştırmalar*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1986, (Danışmanı: Prof. Dr. Leyla Kalaycıoğlu).

Erol Kırvar, "*Doğu Anadolu Bölgesinde Normal ve Fluorozis Belirtisi Gösteren Koyunlarda Serum Kalsiyum, Fosfor, Sodyum, Potasyum Üre ve Ürik Asit Düzeyleri ile İlgili Araştırma*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Doç. Dr. Arif Altıntaş).

Tevhide Sel Üresin, "Doğu Anadolu Bölgesinde Florozis Belirtisi Gösteren Koyunlarda Kanda Spesifik Karaciğer Enzimleri ve Alkalin Fosfataz Üzerine Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Ergün).

Nalan Maraşlı, "Normal ve Florozis Belirtisi Gösteren Koyunlarda Serum Tiroksin ve Triiyodotironin Düzeylerinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Ergün).

Oğuz Erel, "Broyler Piliçlerde Değişik Kloranfenikol Dozlarının Serum Spesifik Karaciğer Enzimlerine (Alkalin Fosfataz, Glutamat Oksalasetat Transaminaz ve Glutamat Piruvat Transaminaz) Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Ergün).

Şaban Maraşlı, "Doğu Anadolu Bölgesinde Florozis Belirtisi Gösteren Koyunlarda Serumda Total Lipid, Kolesterol ve Serbest Yağ Asitleri Değerlerinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, (Danışmanı: Doç. Dr. Arif Altıntaş).

Abdullah Işıkyıldız, "Bakarkör Buzağı ve Danalarda Serum ve Karaciğer İz Element (Zn, Cu, Mn) Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Doç. Dr. Arif Altıntaş).

Betül Tanyel, "Türk Çoban Köpeklerinde (Kangal) Böbrek Fonksiyon Bozukluklarında Serum ve İdrardaki Biyokimyasal Değişiklikler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Mehmet Zühtü Çevik, "Ankara Keçisinde Serum Vitamin A ve Beta Karotin ile Çinko İlişkisi ve Değerler Üzerine Mevsimin Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Ali Erkurt, "Tavşanlarda Deneysel Olarak Oluşturulan Ketosis Olgularında ve Ketozisli İneklerde Kanda Lipid Peroksidasyonu ve Enzimatik Antioksidant Sistemler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999, (Danışmanı: Doç. Dr. Tevhide Sel).

Funda Kargın, "Köpeklerde Böbrek Hastalıkları ve Antioksidatif Metabolizma", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Doç. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Nil Ünal Borazancı, "Selenyumdan Noksan Rasyonla Beslenen Akkaraman Koyunlarda Eritrosit Membran Proteinlerinin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Sefa Çelik, "Tavşanlarda Deneysel Olarak Ketosis Olgularında Eritrosit Membran Proteinlerinin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Serap Kayatürk, "Normal ve Kronik Böbrek Yetmezliği Klinik Semptomları Görülen Köpeklerde Serumda T3, TSH, Üre ve Kreatinin Değerleri Yönünden Karşılaştırmalı

Araştırma”, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bayşu).

Serdar Kızıl, *“Şap Hastalıklı Sığırlarda Süt ve Kanda Vitamin-A Vitamin-E ve Selenyum Düzeyleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Gül Fatma Yarım, *“Subklinik Mastitisli İneklerde Meme İçeriği Levamizol Uygulanmasında Kan ve Sütte Süperoksit Dismutaz, Glutasyon Peroksidaz, Alkalen Fosfataz ve İmmunoglobulin G Düzeyleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Doç. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Seyna Suzen, *“Tümör Biyokimyası”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Necmettin Aktepe, *“Visceral Leishmaniazis’li Köpeklerde Serum C-Reaktif Protein, Üre ve Kreatinin Düzeyleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Senay Çelik, *“Laboratuvar Sonuçları Üzerine Etki Eden Faktörler”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Aydın Coşkun, *“Şap Virüsü ile Enfekte ve Aşılı Danalarda Lipid Metabolizması Yönünden Araştırmalar”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bayşu).

Ayşin Başsatan, *“Ankara Keçilerinde Gebelik Süresince SDS-PAGE ile Gebelikle İlgili Glikoproteinlerin (Plazma PAGS = Pregnancy-Associated Glycoproteins) Araştırılması”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Gülcan Avcı, *“Laktasyon Periyodundaki Ankara Keçilerinde Süt ve Serum Laktoferrin Düzeyleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Tünay Kontas, *“Babesiosisli ve Tedavi Edilmiş Sığırlarda Adenozin Deaminaz (ADA) Tümör Nekroz Faktör, Alfa (tnf-alpha) ve Nitrit Oksit (NO) Düzeylerinin İncelenmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Atila Beşkaya, *“Broylerde Kullanılan Doğal ve Sentetik Antioksidanların Bazı İz Elementlerin Üzerine Etkisi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Fügen Turgay, *“Glukokortikoidlerin, Oksidatif Hasar Oluşturan Rat Böbreğindeki Antioksidan Enzimlere Etkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bayşu).

Güzin Özkurt Borazan, *“Marmara ve Karadeniz Bölgesi Yüzey Balıkları Karaciğerinde Vitamin A ile Süperoksit Dismutaz, Katalaz ve Glutasyon Peroksidaz*

Enzim Düzeyleri”, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Özkan Duru, *“Boğalarda Seminal Plazma Proteinleri ile Sperma Kalitesi Arasındaki İlişkiler”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Mert Pekcan, *“Bazı Evcil Hayvanlarda Albuminin Elektroforetik ve Boya Bağlanma Yöntemleri ile Karşılaştırmalı Tayini ve Spesifitelerinin Belirlenmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Nilgün Üren, *“Kronik Böbrek Yetmezlikli Kedilerde Kemik Metabolizmasının Bazı Biyokimyasal Belirteçleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Zeynep Sanem Or, *“Şap Virüsü ile Enfekte ve Aşılı Danalarda Serum Protein Elektroforezi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Adnan Adil Hişmioğulları, *“Sıçanlarda Safra Kolesterol Sekresyonunu Kontrol Eden ABCG5 ve ABCG8 Genlerinin Diosgenin ve Taurodehidrokolik Asit ile Uyarılması”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Gülay Çiftçi, *“Enterococcus Faecalis Suşlarında Protein Profilinin Antijenik Glikoproteinler Yönünden Değerlendirilmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı: Doç. Dr. Hamdi Uysal).

Nimet Alçay, *“Sağlık ve Hastalıkta Glikoproteinlerin Rolü”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı: Doç. Dr. Hamdi Uysal).

Barış Mermercioğlu, *“Meme Tümörlü Dişi Köpeklerde Vasküler Endotelial Büyüme Faktörü, TNF- ALFA (Tümör Nekroz Faktör) ve Vitamin E Değerlendirilmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Neslihan Taşçene, *“Farklı Kültür Ortamlarında MDCK Hücrelerinde Osteopontin Düzeyleri ve Böbrek Taş Oluşumu ile İlişkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Görkem Kısmalı, *“Paraquat ile Oluşturulmuş Oksidatif Stresin Hep G2 Hücrelerinde Apoptozis Üzerine Etkisinin Araştırılması”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Olga Büyükleblebici, *“Streptozotosin ile Deneysel Olarak Diyabet Oluşturulan Ratlarda Kromun Biyokimyasal Etkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Gizem Işıl Bektaş, *“Merinos ve Ile de France x Akkaraman (G2 Melezi) Koyunlarında Laktasyonun Değişik Dönemlerinde Yapağı, Serum ve Süt İz Element*

Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Nazlı Ercan, *”Piyodermalı Köpeklerde Sağaltım Öncesi ve Sonrasında İdrarda 8-Hidroksideoksi-2-Deoksiguanozin Düzeyleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Serkan Sayiner, *”Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Farklı Bölgelerde Yetiştirilen Düvelerde Kan Selenyum ve Vitamin E Düzeylerinin Araştırılması”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Fehmi Arıkan, *”Konya Bozdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahasındaki Anadolu Yaban Koyunlarında (Ovis Gmelinii Anatolica) Biyokimyasal Kan Parametreleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011, (Danışmanı: Prof. Dr. Hamdi Uysal).

Burcu Menekşe Balkan, *”Hepg2 Hücrelerinde Selenyum ve Vitamin C’nin Apoptozis Üzerine Etkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Deniz Demirkıran, *”Balık ve Balık Ürünlerinde Histamin Düzeylerinin Tespiti İçin O-fitaldialdehit ve Benzoil Klorür Türevleri Kullanılan Yüksek Performans Sıvı Kromatografisi Metotlarının Karşılaştırılması”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Öğünç Meral, *”Fibrosarkoma ve Deri Fibroblast Hücre Hatlarının Karşılaştırmalı Proteomik Analizleri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013, (Danışmanı: Prof. Dr. Hamdi Uysal).

Merve Alpay, *”Kolon Adenokarsinoma Hücrelerinde (Caco-2) Kapsaisin ve Alfa Lipoik Asitin Antiproliferatif ve Apoptotik Etkilerinin İncelenmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Farnoud Nasırı, *”Oksaliplatin ve 5-Florourasilin Caco-2 Kanseri Hücrelerinde Toksikite ve Antitümör Aktivitelerine Rutin Flavonoidinin Etkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Efe Kurtdede, *”Ratlarda Sodyum Florid ile Oluşturulan Hepatotoksikite ve Oksidatif Streste, Silymarin’in Kan ve Doku Parametreleri Üzerine Etkileri”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül, Doç. Dr. Mert Pekcan).

Mesut Kırdag, *”Akkaraman Kuzularında Erken Gelişim Döneminde Canlı Ağırlık ve Bazı Serum Parametrelerinin Düzeylerindeki Değişimin İzlenmesi”*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Zeynep Semen, "Deve Sütü Laktoferrin'in Kolo-Rektal Adenokarsinoma Hücre Hattı (Caco-2) Üzerine Antitümöral Etkinliği", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Veteriner Hekimliği Biyokimya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Erol Kırvar, "Theileria Annulata Suşları ve Babesia Türlerinde Bazı Enzimler Üzerinde Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988, (Danışmanı: Prof. Dr. Ethem Ersoy).

Betül Tanyel, "Dietilstilbestrolün Tavuklarda Kanda Bazı Enzimler Üzerine Etkisinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1989, (Danışmanı: Doç. Dr. Arif Altıntaş).

Banu Ünsal, "Doğum Felçli İneklerde Serum Kalsiyum Retinol ve Beta-Karotin Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, (Danışmanı: Doç. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Rüya Ogan, "Akkaraman Koyunlarında Serum Organik, İnorganik ve Total Fosfor Dağılımı", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Fatma Ebru Ofluoğlu, "Yumurta Tavuklarında Kanda Bazı Mineral Maddeler Yönünden Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bayşu).

Fügen Turgay, "Farklı Genotipteki Ankara Keçilerinde Intraselüler Antioksidan Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000, (Danışmanı: Doç. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Melike Erol, "Yumurta Tavuklarının Ovidukt Tümörlerinde Serum CA125, Alfa Feto Protein, LDH ve ALP Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000, (Danışmanı: Doç. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Çiğdem Akdemir, "Ankara'da İşlenen Sütlerde Aflatoksin M1 Varlığının ve Düzeylerinin HPLC ile Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

İdil Eriş, "İzmir Foça İlçesinde Bazı Dip ve Yüzey Deniz Balıklarının Kas Dokularında Kurşun Krom Çinko ve Bakır Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Rahşan Umut, "Veteriner Hekimlikte Kan Şeker Düzeyinin Kontrolünde Serum Fruktozamin ile Kan HBA1-C (Glikozlanmış Hemoglobin) Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Sürmeli Yurtseven, "Theileriosis'li Siğirilerde Serum Albumin-Globulin Oranı ve Sialik Asit Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, (Danışmanı: Doç. Dr. Hamdi Uysal).

Gülay Soyak, "Lenfoid Löykozlu Etçi Anaç Tavuklarda Karaciğer Enzim (Alanin, Amino Transferaz, Aspartat Amino Transferaz, Alkali Fosfataz) Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Serap Dünder, "Köpeklerde Ovario-Histerektomi ile Kanda Bazı Biyokimyasal Parametreler Arasındaki İlişki", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Özge Candan, "Streptozotosin ile Deneysel Olarak Diabet Oluşturulan Ratlarda Koenzim Q10'un Bazı Kan Parametrelerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Serap Ünübol Aypak, "Koyun ve Farelerde Kist Hidatik Proteinlerinin Karşılaştırmalı Analizi ve Antijenik Proteinlerde Glikoprotein Varlığının Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, (Danışmanı: Doç. Dr. Hamdi Uysal).

Ümit Yaşatürk, "Köpek Meme Tümörlerinde, Serum 17-Beta Estradiol, Kolesterol ve Trigliserid Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Çağla Günsev, "Ankara Keçisi Tekelerinde Serum Albumin-Globulin Oranı ve Sialik Asit Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Evrin Kocaman, "Geleneksel ve Konsantre Yemlerle Beslenen Arap Atlarında Lipid Profili", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Sanem Erkan, "Florozisli Koyunlarda Serum Lipit Profili", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Şakire Esra Dönertaş, "Ankara Keçisi Tekelerinde Serum Tiroid Hormon ve Kolesterol Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Beste Gül, "Deneysel Diabet Oluşturulmuş Ratlarda Koenzim Q10'un Serum Seruloplazmin ve Paraoksanaz Düzeylerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Abdullah Dünya Saib, "Metritli Süt İneklerinde Serum Vitamin A, Beta Karoten ve Vitamin E Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Ayşe Özkan, "Endometritli Süt İneklerinde Enzim (ALT.AST.GGT.LDH) Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Savaş Alkan, "Köpeklerde Sürekli Glikoz İzleme Sisteminin Klinik Önemi ve Biyokimyasal Mekanizması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

İlknur Sadıç, "Köpeklerde Endokrin Hastalıkların Teşhis ve Tedavisinde Biyokimyasal Testler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Sevgi Negiş, "Köpeklerde Karaciğer-Safra Kanalı Hastalıklarında Kan ALT, ALP, Bilirubin ve Safra Asitleri Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Sibel Özkan, "İneklerde Kızgınlık Döngüsünün İzlenmesinde Bazı Biyokimyasal Parametrelerin Önemi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Şefika Hande Erpek, "Şap Hastalığında Biyokimyasal Parametreler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Berrak Zeynel, "Köpeklerin Kalıtsal Kan Hastalıklarının Biyokimyasal Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Dilek Özсарı, "Ankara Keçilerinde Biyokimyasal Kan Parametreleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Saynur Aliusta, "İçme Sularındaki Yüksek Nitrat Düzeyinin Koyunlarda Tiroid Hormon Düzeylerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Volkan Güneş, "İçme Sularında Yüksek Nitrat Bulunan Hacıbektaş Yöresi Akkaraman Koyunlarında Serum Lipid Profili ve Enzim Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Deniz Karabel, "Türkiye'de Florozis", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, (Danışmanı: Prof. Dr. Ulvi Reha Fidancı).

Hilal Kübra Güçlü, "Gebe Kısraklarda Serum Protein ve Lipid Profillerinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Serkan Coşkun, "Arap Atlarında Gebeliğin Plazma AST, ALT, ALP ve CK Enzim Düzeylerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Hafize Koç, "Safra Asitleri ve Obezite ile İlişkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Öznur Samiye Yeşil, "*Reseptör Proteinler*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Yaver Haçat Berat, "*Alfa Lipoik Asit ve Biyolojik Önemi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Doç. Dr. Görkem Kısmalı).

Ayşenur Gök, "*Prostat Kanseri Hücrelerinde Trail ve Rutinin Hücre Canlılığına Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Hacer Müge Yener Yüce, "*Diosgenin ve Biyokimyasal Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

İbrahim Çiftçi, "*Homosistein Metabolizması ve Hastalıklarla İlişkisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Doç. Dr. Mert Pekcan).

İlker Ünal, "*Isı Şok Proteinleri ve Hastalıklardaki Rolü*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. Hamdi Uysal).

Çağda Meral Selver, "*Akciğer Kanseri Hücrelerinde Piperlongumin ve Alfa Lipoik Asidin Hücre Canlılığına Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Doç. Dr. Görkem Kısmalı).

Çağlar Fırat Doruk, "*Sağlık ve Hastalıkta Sitokinlerin Rolü*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Hamdi Uysal).

Ezgi Gülen, "*Obezite ve Yangı İlişkisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Fidan Aztekin, "*Kanser Kaşeksisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Doç. Dr. Görkem Kısmalı).

Özge Yurdalan, "*Kanatlılarda Kalsiyum Metabolizması*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül).

Ramazan Şahin, "*Kedi ve Köpeklerde Akut Böbrek Yetmezliğinin Erken Teşhisinde Kullanılan Biyobelirteçler*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Doç. Dr. Görkem Kısmalı).

Ahmet Camcı, "*Makromineral Olarak Kalsiyum ve Biyolojik Fonksiyonları*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Gizem Aralan, "*Ratlarda Sodyum Floride ile Oluşturulan Toksikasyonda Carvacrol'un Böbrekler Üzerine Etkisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Berrin Salmanoğlu).

Nurdan Urvaylıoğlu, "Klinik ve Subklinik Mastitisli İneklerin Sütlerinde Haptogloblin ve Serum Amyloid A Düzeylerinin Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2019, (Danışmanı: Doç. Dr. Öğünç Meral).

Remzi Soner Cengiz, "Akkaraman Koyunlarında Laktasyonun Farklı Dönemlerinde Süt Antioksidan Enzim Düzeylerinin Belirlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (Danışmanı: Doç. Dr. Mert Pekcan).

Songül Kuran Topal, "Kedilerde Paraoksonaz 1'in Tanısal Uygulamaları", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Tevhide Sel).

Ali Burak Balkan, "Gebe Olan ve Gebe Olmayan Arap Atlarında Serum İz Element Düzeylerinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (Danışmanı: Doç. Dr. Mert Pekcan).

Veteriner Hekimliği Fizyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Bülent Güven, "Mikrotitrasyon Plak Enzymeimmunoassay Yöntemiyle İneklerde Doğum Sonrası Süt Progesteron Düzeylerinin Tayini", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988, (Danışmanı: Prof. Dr. M. Fahri Bölükbaşı).

Mursayettin Ekşen, "Akkaraman Kuzularda Mikrofaunanın Bazı Rumen ve Kan Metabolitleri ile Ağırılık Artışı Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988, (Danışmanı: Doç. Dr. Baki Yılmaz).

Zafer Durgun, "Yerli Kara Besi Sığırlarında Uçucu Yağ Asitlerinin Metabolizması ve Bazı Metabolitler Arasındaki Fizyolojik İlişkiler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988, (Danışmanı: Prof. Dr. M. Fahri Bölükbaşı).

Cahit Bağcı, "Sağlıklı Buzağılarda Hemoglobin ve Fötal Hemoglobin Üzerinde Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990, (Danışmanı: Doç. Dr. Baki Yılmaz).

Ömer Bozdoğan, "Köpeklerde Deneysel Miyokart Enfarktüsünün Geç Döneminde Oluşan Aritmiler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. M. Fahri Bölükbaşı).

Seyit Ahmet Yılmaz, "Süt İneklerinde Ostran Sülfat Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

F. Şefika Hatipoğlu, "Tavuklarda Vitamin-C ve ACTH Uygulamalarının Bazı Kan Parametreleri ile Plazma Vitamin-C ve Glukoz Düzeyine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993, (Danışmanı: Doç. Dr. Bahri Emre).

Sertaç Özdemir, "Yumurta Tavuklarında Kan Kalsiyum Fosfor ve Ostradiol Düzeyleri ile Yumurta Kabuk Kalitesi Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993, (Danışmanı: Doç. Dr. Nesrin Sulu).

Ali Çınar, "Monensin'in Buzağılarda Büyüme ve Gelişme Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Doç. Dr. Nesrin Sulu).

Çiğdem Altınsaat, "Atlarda Hemoglobin Tipleri Üzerinde Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Prof. Dr. Fahri Bölükbaşı).

Fikret Çelebi, "Prostaglandin F2x'nin Tavuk Uterus Kasına Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

İlksin Pişkin, "Kobaylarda Akut Flor Zehirlenmesinin EKG Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Doç. Dr. Bahri Emre).

Gülşen Çelik, "Atlarda Alyuvar Sedimentasyonu ile Hematokrit Değer, Akyuvar Sayısı ve Plazma Proteinleri Arasındaki İlişkiler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995, (Danışmanı: Prof. Dr. Fahri Bölükbaşı).

Meltem Şireli, "İneklerde Postpartum Dönemde Prostaglandin F2 Alfa Uygulamasının Ovaryum Aktivitesine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995, (Danışmanı: Prof. Dr. Fahri Bölükbaşı).

Arzu Ayşe Yiğit, "Piliçlerde E Vitamini Fazlalığının Büyüme ve Bazı Kan Değerlerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Cevdet Akdeniz, "Sodyum Lasalosid'in Ankara Keçisi Oğlaklarında Canlı Ağırlık Artışı-Tiftik Kalitesi ve Bazı Rumen Metabolitleri Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Kemal Cumhuriyet Koca, "Atlarda Egzersizin Elektrokordiyograma Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Metehan Uzun, "Türkiye'deki Safkan At Irklarında Enzim Sistemlerinin Elektroforetik Olarak İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Servin Kotiloğlu, "Paratuberkulozlu Sığırlarda Transferrin Konsantrasyonu Değişiklikleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Mehmet İriadam, "Civanın Tavşan İncebağırsağı Mortalitesi Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999, (Danışmanı: Doç. Dr. Vedat Sağmanlıgil).

Tamer Muhammed Çavuş, "*Paf Antagonisti Egb 761 Ekstresinin Farc Trombosit Sayısı ve Trombosit Büyüklüğü Üzerine In Vivo Etkisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Özlem Bağcı Özler, "*Ramlıç Koyunlarda Kızgınlık Süresince Plazma Projesteron Düzeyleri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Nazmi Çetin, "*Anestezi Edilmemiş Tavşanlarda Levamizol Hidroklorit'in Elektrokardiyogram Üzerine Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Gökselin Doğan, "*Memelilerde Sedimentasyon Hızı ve Sedimentasyon Hızını Etkileyen Faktörler*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Doç. Dr. Meltem Şireli).

Vahide Ay, "*Hayvanlarda Serum Transferrin ve Hemoglobin Tipleri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Yeşim Yamanlar, "*Immun Cevabın Regülasyonunda T Hücre Alt Gruplarının Önemi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Doç. Dr. Vedat Sağmanlıgil)

Aziz Bülbül, "*Mastitisli İnek Sütlerinde Nitrik Oksit Düzeyi ile Somatik Hücre Sayısı Arasındaki İlişki*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Erdal Saban, "*İvesi Koyunlarda Kızgınlık Siklusu Süresince Plazma 17beta-Östradiol Düzeyleri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Gülşen Çelik, "*Ramlıç Koyunlarında Kızgınlık Döngüsü Süresince Plazma 15-Keto-13, 14-Dihidro Pgf2alfa (Pgfm) Düzeyleri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Murat Sert, "*Diazepam ve Baklofenin Kobaylarda Sidik Kesesi Düz Kası Üzerine Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Doç. Dr. İlksin Pişkin).

Nilgün Nur Sert, "*Gebe ve Gebe Olmayan Sıçanlarda Karbon Tetraklorürün Bazı Kan Değerleri Üzerine Etkileri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Doç. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Özlem Demir, "*Sıçanlarda Ultraviyole Radyasyonunun Bazı Hematolojik Değerler Üzerine Etkisi*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Doç. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Ramiz Güven, "*Ankara Yöresinde Yetiştirilen Akkaraman Kuzularda Serum Bakır, Çinko ve Kobalt Düzeyleri*", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Reyhan Oral, "Köpek Kanlarında Manuel ve Otomatik Yöntemle Belirlenen Kan Pulcukları Sayısının Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Doç. Dr. İlksin Pişkin).

Semra Çınar, "Kısraklarda Erken Gebelik Tanısı Amacıyla Kan Progesteron Düzeylerinin Gaz Kromatografi-Mass Spektrometre Tekniği Kullanılarak Ölçümü", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Elvin Akdağ, "Salmon Kalsitonin ve Verapamilin Elektrokardiyogram Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Emel Kırççek, "Serotonin Sıçanlarda İncebağırsak Motilitesi Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Doç. Dr. Vedat Sağmanlıgil).

Devrim Sarıpınar, "Türkiye'de Yetiştirilen Safkan Arap Atlarında Anne Baba ve Yavruya Ait Alyuvar Katalaz Karbonik Anhidraz ile Plazma Proteaz İnhibitör Enzim Sistemlerinin Elektroforetik Olarak İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Melahat Toker, "Atlarda Egzersiz Öncesi ve Sonrası Sistolik ve Diyastolik Fonksiyonların Doppler Ekokardiyografi ile Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Vedat Sağmanlıgil).

Numan Akyol, "Kızgınlık Gösteren İneklerin Serumunda Bulunan Östradiol-17beta Düzeylerinin İnek Oositlerinin İn Vitro Olgunlaşma ve Döllenmesine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Ali Karadeniz, "Bazı Alfa-1 Adrenerjik Antagonistlerin Rat Sidik Kesesi Trigon Düz Kası Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Alper Yılmaz, "Ankara Sokak Köpeklerinde Bazı Hematolojik Değerler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Ebru Çetin Akıncı, "Sıçanlarda Ultraviyole Radyasyonunun Bazı Bağışıklık Değerleri Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Doç. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Mehmet Sadettin Soylu, "Kobaylarda Amigdalinin Elektrokardiyogram ve Kan Nitrik Oksit Düzeyine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Meltem Şireli).

Aykut Göktürk Üner, "Farelerde Leptinin Lenfosit Alt Tipleri Üzerine İn Vivo Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Ayşe Orhan, "Ratlarda Vitamin C ve Serotonin Kan Pulcuğu Sayısı Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Burçan Bektemuroğlu, "Kobaylarda Kloramfenikol ve Florfenikol'ün Elektrokardiyogram Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Doç. Dr. Meltem Şireli).

Nurgül Atmaca, "Kangal Köpeklerinde Bazı Elektrokardiyografik Parametreler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Zehra Elvan Eralp, "Melatoninin, Fare İnce ve Kalın Bağırsak Motilitesi Üzerine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Mustafa Koçkaya, "Kangal Çoban Köpeklerinin Farklı Hayvan Sürülerinde Gösterdikleri Davranışsal ve Fizyolojik Değişkenlerin Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013, (Danışmanı: Prof. Dr. Meltem Şireli).

Ahu Demirtaş, "Isırgan Otu (*Urtica Dioica* L.), Papatya (*Matricaria Chamomilla* L.) ve Hayıt Meyvesi (*Vitex Agnus-Castus* L.) Ekstraktlarının Normal Koşullarda ve Asidoz Koşullarında Rumen Mikrobiyal Fermantasyonuna İn Vitro Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Yasemin Salgırlı Demirbaş, "Kangal Köpeği Yavrularının Nörofizyolojik ve Davranış Gelişimlerinin Açık Alan Testi Kullanılarak İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015, (Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Bahri Emre).

Can Özcan, "Ratlarda Akut Kurşun Zehirlenmesinde Sızma Zeytinyağı ve Zeytin Ağacı Yaprağı Ekstraktının Koruyucu Etkisinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem Altınsoat).

Celalettin Etkin Şafak, "Köpeklerde Eğitim Sırasında Ortaya Çıkan Stresin Köpek Sakinleştirici Feromonu (DAP) ile Azaltılmasının Öğrenme ve Problem Çözme Davranışları Üzerine Etkilerinin Gözlemlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Ferhunde Melis Ünler, "Kapsaisin Farklı PH Değerlerinde ve Konsantre Yem Ağırlıklı Besleme Şartlarında Rumen Mikrobiyel Fermantasyonu Üzerine Etkilerinin Rumen Simülasyon Tekniği (Rusitec) Kullanılarak Belirlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022, (Danışmanı: Prof. Dr. Hakan Öztürk).

Veteriner Hekimliği Fizyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Erdal Saban, "Akkaraman Irkı Koyunlarda Ostrus Siklusu Suresince Plazma Progesteron Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996, (Danışmanı: Prof. Dr. M. Fahri Bölükbaşı).

İstemihan Soyuer, "Besi Kuzularında Bazı Hematolojik Değerler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Sezer Polat, "Hayvanlarda Manuel ve İnsanlarda Kullanılan Otomatik Yöntemlerle Belirlenen Bazı Kan Parametrelerinin Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Melahat Toker, "Tavşanlarda Doppler Yöntemi ile Ekokardiyografik Bulguların Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999, (Danışmanı: Doç. Dr. Vedat Sağmanlıgil).

Ceyda Kuyaş, "Çabuk Yorulan Köpeklerde QT Aralığının Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Bahri Emre).

Yelda Gürbüz, "Çiftlik Hayvanlarında Haptoglobin Düzeyleri ve Ölçüm Metotları", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Hatice Şahin, "Göçmen Kuşların Göç Öncesi Yaptıkları Hazırlıklar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, (Danışmanı: Prof. Dr. Meltem Şireli).

Hasan Çalışkan, "Serotonerjik Sistemin Zorunlu Yüzme Testi ile İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Şakir Yıldırım, "Yüksek Yağlı Diyetle Beslenen Gebe Sıçanların Erkek Yavrularında Bazı Metabolik Değerlerin ve Testis Dokudaki Değişikliklerin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Saad Ahmed Adam Musa, "Lizozimin Rumen Mikrobiyel Fermantasyonu Üzerine Etkilerinin Rumen Simülasyon Tekniği (RUSITEC) ile Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, (Danışmanı: Doç. Dr. Hakan Öztürk).

Abdulsamet Özasan, "Kalbin Fizyolojik Özelliklerinin Ekokardiyografi ile İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Burcu İnsal, "Sivas Kangal Köpeklerinde Yaş ve Cinsiyete Bağlı Bazı Pıhtılaşma Parametrelerinin Belirlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Gökhan Durukan, "İnsan Köpek Etkileşimi, Evcilleştirme, Sosyal Yapı, Biliş ve Davranış Bozuklukları", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Gürsel Gür, "Zorunlu Yüzme Testi Uygulanan Ratlarda Stres ve Bazı Hematolojik Parametreler Arasındaki İlişki", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Medet Gedik, "Atlarda Egzersizde Solunum", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem Altınsaat).

Merve Hilal Yıldız, "Köpeklerde Obezite", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Özge Gündüz, "Arterlerde Kan Basıncı ve Kan Basıncının Düzenlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Yakup Hancı, "Kalın Bağırsak ve Ön Mide Fermantasyonlarının Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. İlksin Pişkin).

Duygu Göl, "Hayvan Sağlığı ve Bakımı ile İlgili Meslek Gruplarının Sığır Davranışları Hakkındaki Bilgilerinin İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, (Danışmanı: Doç. Dr. Yasemin Salgırlı Demirbaş).

Veteriner Hekimliği Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Belma Alabay, "Koyunlarda Antenatal Tanının Sitogenetik Yöntemi Üzerinde Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1983, (Danışmanı: Prof. Dr. Atilla Tanyolaç).

Narin Liman, "Sığır, Koyun ve Keçinin Pankreasında A ve B Hücreleri Üzerinde Morfolojik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Atilla Tanyolaç).

Nevin Kurtdede, "Tavuk (*Gallus domesticus*) ve Bildircin (*Coturnix coturnix japonica*) Derisi Üzerine Morfolojik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991, (Danışmanı: Prof. Dr. Reşat Nuri Aştı).

Hikmet Altunay, "Bildircin (*Coturnix coturnix japonica*) İskelet Kasında in Vitro Miyogenezis", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Prof. Dr. Mahmut Sağlam).

Mecit Yörük, "Koyun ve Keçi Derisinde Mast Hücreleri Üzerinde Morfoloji ve Histometrik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994, (Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ziya Özcan).

Levent Ergün, "Aflatoksin B1 Verilmiş Cıvcıvlerin Karaciğer Parensimi Üzerinde Işık-Flüorasan ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995, (Danışmanı: Prof. Dr. Atilla Tanyolaç).

Asuman Özen Duran, "Ostrus Siklusunun Farklı Dönemlerinde İneklerin Ovidukt Epiteli Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1997, (Danışmanı: Prof. Dr. Reşat Nuri Aştı).

Emel Ergün, "Koçlarda Sinaptonema Kompleksi'nin Histomorfolojisi Üzerinde Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999, (Danışmanı: Prof. Dr. Belma Alabay).

Sibel Sacide Özdemir, "Broiler'lerde Çeşitli Stres Faktörlerinin Trombositlerindeki İnce Yapıya ve Fagositoza Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Prof. Dr. Atilla Tanyolaç).

Şadiye Ergüldürenler, "Rat Adenohipofizinin Pars-Distalisindeki Farklı Hücre Tipleri Üzerinde Histokimyasal Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2000, (Danışmanı: Doç. Dr. Ziya Özcan).

Melek Koçak, "Tavukların (gallus domesticus) Alt Solunum Yollarındaki Mast Hücreleri Üzerinde Histolojik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, (Danışmanı: Prof. Dr. Nevin Kurtdede).

Feyzullah Beyaz, "Siğir Fötüslerinde İleal Peyter Plaklarının Gelişimi Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, (Danışmanı: Prof. Dr. Reşat Nuri Aştı).

İsmail Şah Harem, "Ratlarda Gebeliğin Değişik Dönemlerinde Trofoblastların Özellikleri Üzerinde Histokimyasal ve İmmunohistokimyasal Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Prof. Dr. Belma Alabay).

Tolunay Kozlu, "Bıldırcınlarda Harder Bezi Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Doç. Dr. Hikmet Altunay).

Yeşim Akaydın, "Hindi (Meleagris Gallopavo) Böbreğinin Yapısı Üzerindeki Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004, (Danışmanı: Doç. Dr. Ziya Özcan).

Ebru Karadağ Sarı, "Hindilerin Bursa Fabricius'u Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005, (Danışmanı: Prof. Dr. Nevin Kurtdede).

Alev Gürol Bayraktaroğlu, "Siğirlarda Konjunktiva ile İlişkili Lenfoid Doku (CALT) Üzerine Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı: Prof. Dr. Reşat Nuri Aştı).

Nejdet Şimşek, "Bıldırcınlarda (Coturnix coturnix Japonica) Pankreas Üzerine Işık ve Elektron Mikroskopik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, (Danışmanı Prof. Dr. Belma Alabay).

Deniz Korkmaz, "Bıldırcın (*Coturnix Coturnix Japonica*) Erkek Genital Sisteminin Yapısı Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Ziya Özcan).

Gonca Cihan, "Etanolün Rat Karaciğer Parenkimi ve Vitamin A Depolanması Üzerine Etkilerinin Işık ve Elektronik Mikroskopik Olarak İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010, (Danışmanı: Prof. Dr. Levent Ergün).

Aytül Kürüm, "Akkaraman Koyununda Seksüel Siklus Süresince Ovidukt Epitelinde Meydana Gelen Değişimlerin Işık ve Elektron Mikroskopik Olarak İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011, (Danışmanı: Prof. Dr. Asuman Özen).

Tuğrul Ertuğrul, "Siğir, Koyun ve Keçilerin Üriner Sistem Mast Hücreleri Üzerinde Histolojik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012, (Danışmanı: Prof. Dr. Nevin Kurtdeede).

Ahmet Ceylan, "Domuz Timusunda Apoptozisin İmmunohistokimyasal ve Ultrastrüktürel Yöntemlerle İncelenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, (Danışmanı: Prof. Dr. Belma Alabay).

Mehmet Özbek, "Prenatal ve Postnatal Dönemlerde Koyun İleal Peyer Plakları Üzerinde Işık ve Elektron Mikroskopik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016, (Danışmanı: Doç. Dr. Alev Gürol Bayraktaroğlu).

Özge Özgenç, "Köpeklerde Yağ Doku Kökenli Mezenkimal Kök Hücrelerin B-TCP ve BTCP/Kollojen İçerikli Biyomateryallerde Kemiğe Farklılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Asuman Özen).

Fusun Erhan, "Tavuk ve Rat Karaciğerinde Yağ ve Karbonhidrat Metabolizmalarının Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020, (Danışmanı: Prof. Dr. Levent Ergün).

Nuh Yıldırım, "Hindilerde (*Meleagris Gallopavo*) Pilorik Tonsil Bölgesi Üzerine Histokimyasal ve İmmunohistokimyasal Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020, (Danışmanı: Prof. Dr. Hikmet Altunay).

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'nin önde gelen lisansüstü eğitim kurumlarından olan AÜSBE'nin kuruluşundan (1982) Şubat 2023'e kadar veteriner hekimliği temel bilimler bölümüne bağlı anabilim dallarında tamamlanan lisansüstü tezlerin bibliyografyasının hazırlandığı bu çalışmada, anabilim dallarında geçmişten günümüze tamamlamış olan tüm tezler düzenli bir şekilde gözler önüne serilmiştir. Veteriner hekimliği temel bilimler bölümünde yer alan dört anabilim dalında 41 yıllık süre içerisinde toplamda 159 doktora tezinin ve 83 yüksek lisans tezinin tamamlandığı saptanmıştır. Temel bilimler bölümü içerisinde anatomi alanı doktora

tez sayısının; 25 (8 kadın, 17 erkek), histoloji ve embriyoloji alanı doktora tez sayısının; 27 (16 kadın, 11 erkek) olduğu saptanmıştır. Bu kurumda en fazla sayıda doktora tezinin fizyoloji (55) anabilim dalında tamamlandığı ve cinsiyet dağılımının neredeyse eşit olduğu (27 kadın, 28 erkek) görülmektedir. Bunu biyokimya alanı (52) takip etmekte olup cinsiyet dağılımının benzer şekilde olduğu (27 kadın, 25 erkek), bu alanların kadınlar tarafından da tercih edildiği görülmektedir. En fazla sayıda doktora tezinin biyokimya ve fizyoloji anabilim dallarına ait olması kişisel ilgi ile açıklanabileceği gibi bunun yanı sıra bu alanların tıp ve veteriner hekimliği gibi sağlık alanlarında ortak multidisipliner bir çalışma alanına imkân vermesi ve sağlık kuruluşlarında istihdam açısından daha fazla olanak sunması ile de açıklamak mümkündür.

Çalışmada en fazla sayıda yüksek lisans tezinin ise biyokimya (54) alanında tamamlandığı, bunu sırasıyla fizyoloji (19) ve anatomi (10) alanlarının takip ettiği histoloji ve embriyoloji alanında ise yüksek lisans programı bulunmadığı belirlenmiştir. Bunun nedenleri arasında öğretim üyelerinin program açmama yönünde tercihleri olabileceği düşünülmektedir. Veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalına ait tezler daha önce Küçükaslan ve Yiğit (2021) tarafından bildirildiğinden (doktora 16, yüksek lisans 0) bu çalışmada tekrarlanmamıştır. İki çalışma karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde temel bilimler bölümü içerisinde en az sayıda tezin veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalına ait olduğu görülmektedir. Bu durum Dinçer (2006)'in erken YÖK dönemi (1981-1986) olarak bildirdiği olumsuzluklarının (alanın kapatılması, öğretim üyesi ve bilimsel araştırmaların geride bırakılması) bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Küçükaslan ve Yiğit (2021)'in çalışmasında yer alan Türkiye'deki diğer lisansüstü eğitim kurumları ile karşılaştırıldığında veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji alanında en fazla lisansüstü tezin AÜSBE'de tamamlandığı görülmektedir. Bu durum Ankara Üniversitesinin ve bu üniversitede yer alan veteriner fakültesinin ülkenin en köklü kurumlarından olması ve diğer üniversitelere göre daha erken lisansüstü program açmaları ile açıklanabilir.

Çalışma tez danışmanları açısından incelendiğinde doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun danışmanlarının profesör öğretim üyeleri olduğu görülmektedir. Fizyoloji alanında; 55 tezden 39'unun, biyokimya alanında; 52 tezden 43'ünün, histoloji ve embriyoloji alanında; 27 tezden 22'sinin ve anatomi tezlerinin tamamının (25) profesör öğretim üyelerinin danışmanlığında gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Lisansüstü eğitimin alanın en deneyimli önde gelen profesörleri tarafından verilmesinin eğitimin kalitesi açısından öne çıkan bir özellik olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, 40 yılı aşkın bir süreyi kapsayan bu bibliyografya çalışmasında, ele alınan dört anabilim dalına ait tezlerin ileride bu alanlarda yapılması planlanan çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir. Bibliyografya çalışmasının hem araştırmacıların literatür kaynaklara ulaşmalarında hem de tez konusu seçimlerinde faydalı olacağı düşünülmektedir. Bibliyografya çalışmalarının veteriner hekimliği tarihi alanında da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu alanda

oluşturulan Bibliyografya arşivi içerisinde yerini alacak olan bu çalışmanın bilim alanlarının tarihsel gelişimlerine ışık tutacak bir kaynak olduğu söylenebilir. Bu ve benzeri bibliyografya çalışmalarının periyodik olarak güncellenmeleri ve dijital ortamların dışında fiziksel olarak arşivlerde saklanmaları ülkenin lisansüstü eğitim hafızasının korunması açısından önemlidir.

Bu çalışmanın ilgili alanların uzmanları tarafından ayrıntılı olarak yeniden ele alınabileceği, tezlerin konu bazında içerik analizi, kullanılan hayvan materyalleri, kullanılan yöntemler, tezlerin desteklenme ve yayımlanma durumları, tezlerden oluşturulan makalelerin atıf alma durumları gibi çeşitli bibliyometrik parametreler açısından analiz edilmeleri, kendi disiplinlerindeki mevcut durumu ve gelişmeleri takip edebilmeleri açısından araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKÇA

Alaçam, E. (2001). *Bilimsel Etkinlik ve Yayım*. Ankara: Medisan Yayınevi.

Anonim (2023). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü- Tarihçe. Erişim: <http://sagbilens.ankara.edu.tr/tarihce/>, Erişim tarihi: 20.03.2023.

Başağaç Gül, R. T, Özkul, T., Akçay, A. & Melikoğlu, B. (2010). Türkiye’de Veteriner Hekimliği Alanında Lisansüstü Eğitim. *Ankara Üniv Vet Fak Derg* 57, 19-24.

Dinçer, F. (1983). *Veteriner Fakültesi*. İçinde: Ziraat-Veteriner-Orman Fakültelerinin Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde açılışlarının 50’nci Yılı 1933-1983, F. Dinçer (Ed). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dinçer, F. (2006). *Veteriner Hekimliğinde Tarih Araştırmaları*. I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu, 30 Mart- 1 Nisan 2006, Bildiri Kitabı s. 51-65, Elazığ.

Küçükaslan, Ö. (2021). Türk Veteriner Hekimliğinde Doğum ve Jinekoloji Alanı Lisansüstü Tezleri Bibliyografyası (1946-2021). *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 3(6), 1245-1291.

Küçükaslan, Ö. & Yiğit, A. (2021). Türkiye’de Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Alanı Akademisyenlerinin Bilimsel Çalışmaları Bibliyografyası (1950-2015). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14(77), 376- 414.

Küçükaslan, Ö. (2022). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlık Bilimleri Uzmanlık Yüksek Okulunun Tarihsel Gelişimi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(10), 886-919.

ÖSYM. (2023). Yükseköğretim Kurumları Sınavı Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. Erişim Adresi: <https://www.osym.gov.tr/TR,23885/2022-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html> Erişim Tarihi: 29.02.2023.

Tosun, İ. (2001). *Açılış konuşmaları*, Bilim Adamı Yetiştirme Lisansüstü Eğitim 1. Baskı. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Bilimsel Toplantı Serileri: 7.

YÖK. (2023). *Ulusal Tez Merkezi*. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, Erişim Tarihi: 29.02.2023.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bu çalışmada Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünün kuruluşundan günümüze kadar geçen 40 yıllık zaman dilimi içerisinde veteriner hekimliği temel bilimler bölümünde tamamlanan lisansüstü tezlerinin bibliyografyası hazırlanmıştır. Araştırmanın ana materyali olan tezlere Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Veteriner Fakültesi Dekanlığı ile birimlerinin arşivlerinden ulaşılmıştır. Arşiv çalışmaları için gerekli kurum izinleri alınmıştır. Kurum arşivlerinin yanı sıra Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından da yararlanılmıştır. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinin temel bilimler bölümüne bağlı olarak anatomi, biyokimya, histoloji ve embriyoloji, fizyoloji

ve veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalları bulunmaktadır. Çalışmaya bu anabilim dallarından dördü dahil edilmiş, veteriner hekimliği tarihi ve deontoloji anabilim dalına ait tez verileri daha önce yazar tarafından yayımlandığından bu makalede veri tekrarı yapılmamıştır. Tezler incelenirken tezin ait olduğu anabilim dalı, yazarı, tezin adı, türü, yılı, danışman bilgileri kaydedilmiştir. Metin içerisinde tezlerin künyeleri kronolojik sırayla yazılmış, aynı yıl tamamlanan tezler kendi içinde alfabetik olarak dizilmiştir. Enstitünün kuruluşundan (1982) Şubat 2023'e kadar geçen süre içerisinde veteriner hekimliği temel bilimler bölümünün dört anabilim dalında toplamda 83 yüksek lisans, 159 doktora tezinin tamamlandığı saptanmıştır. Buna göre en fazla sayıda doktora tezinin fizyoloji (55) alanında tamamlandığı belirlenmiştir. En fazla sayıda yüksek lisans tezinin ise biyokimya (54) alanında tamamlandığı saptanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma ile lisansüstü eğitim alan öğrencilere ve tez danışmanlarına gelecekte yapılması planlanan tez çalışmaları için kolaylık sağlayacak bir başvuru kaynağı sunulduğu ve veteriner hekimliği tarihi bibliyografya arşivine katkı sağlandığı ileri sürülebilir. Hazırlanan bibliyografya çalışmasından örnekler şu şekildedir:

Lisansüstü Tezler

Veteriner Anatomi Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Okan Ekim, "Yeni Zelanda Tavşanı'nda (*Oryctolagus Cuniculus* L.) *Arcus Aortae* ve Ön Ekstremitte Atardamarları Üzerinde Makroanatomik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008, (Danışmanı: Prof. Dr. Nejdet Dursun).

Caner Bakıcı, "Tavuk (*Gallus Gallus Domesticus*) ve Bildircin (*Coturnix Coturnix*)'da *Medulla Spinalis* Üzerine Stereolojik Araştırmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016, (Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Çakır).

Veteriner Anatomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Orçun Güvener, "Üç Boyutlu Baskı Kafatası Modelleri Üzerine Karşılaştırmalı Anatomik Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (Danışmanı: Prof. Dr. Çağdaş Oto).

Barış Batur, "Laboratuvar Tavşanlarında Retina'nın Optik Koherens Tomografi Yöntemi (OKT) ile Kantitatif Değerlendirilmesi" Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, (Danışmanı: Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu).

Veteriner Biyokimya Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Efe Kurtdede, "Ratlarda Sodyum Florid ile Oluşturulan Hepatotoksite ve Oksidatif Streste, Silymarin'in Kan ve Doku Parametreleri Üzerine Etkileri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Hilal Karagül, Doç. Dr. Mert Pekcan).

Mesut Kırdığ, "Akkaraman Kuzularında Erken Gelişim Döneminde Canlı Ağırlık ve Bazı Serum Parametrelerinin Düzeylerindeki Değişimin İzlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Arif Altıntaş).

Veteriner Biyokimya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Nurdan Urvaylıoğlu, "Klinik ve Subklinik Mastitisli İneklerin Sütlerinde Haptoglobulin ve Serum Amyloid A Düzeylerinin Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2019, (Danışmanı: Doç. Dr. Öğünç Meral).

Remzi Soner Cengiz, "Akkaraman Koyunlarında Laktasyonun Farklı Dönemlerinde Süt Antioksidan Enzim Düzeylerinin Belirlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (Danışmanı: Doç. Dr. Mert Pekcan).

Veteriner Fizyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Can Özcan, "Ratlarda Akut Kurşun Zehirlenmesinde Sızma Zeytinyağı ve Zeytin Ağacı Yaprağı Ekstraktının Koruyucu Etkisinin Araştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, (Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem Altınsoy).

Celalettin Etkin Şafak, "Köpeklerde Eğitim Sırasında Ortaya Çıkan Stresin Köpek Sakinleştirici Feromonu (DAP) ile Azaltılmasının Öğrenme ve Problem Çözme Davranışları Üzerine Etkilerinin Gözlemlenmesi", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018, (Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Sulu).

Veteriner Fizyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezleri

Erdal Saban, "Akkaraman Irkı Koyunlarda Ostrus Siklusu Suresince Plazma Progesteron Düzeyleri", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996, (Danışmanı: Prof. Dr. M. Fahri Bölükbaşı).

İstemihan Soyuer, "Besi Kuzularında Bazı Hematolojik Değerler", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996, (Danışmanı: Prof. Dr. Baki Yılmaz).

Veteriner Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezleri

Özge Özgenç, "Köpeklerde Yağ Doku Kökenli Mezenkimal Kök Hücrelerin B-TCP ve BTCP/Kollojen İçerikli Biyomateryallerde Kemiğe Farklılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019, (Danışmanı: Prof. Dr. Asuman Özen).

Fusun Erhan, "Tavuk ve Rat Karaciğerinde Yağ ve Karbonhidrat Metabolizmalarının Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020, (Danışmanı: Prof. Dr. Levent Ergün).

Nuh Yıldırım, "Hindilerde (Meleagris Gallopavo) Pilorik Tonsil Bölgesi Üzerine Histokimyasal ve İmmunohistokimyasal Çalışmalar", Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020, (Danışmanı: Prof. Dr. Hikmet Altunay).

EXTENDED ABSTRACT: In this study, the bibliography of the postgraduate theses completed in the veterinary medicine basic sciences department within the 40-year period from the establishment of Ankara University Graduate School of Health Science has been prepared. Theses, which are the main material of the research, were obtained from the archives of Ankara University Graduate School of Health Science, Faculty of Veterinary Dean's office and its units. Necessary institutional permissions were obtained for archival studies. In addition to the archives of the institution, the National Thesis Center database of the Council of Higher Education was also used. Ankara University Faculty of Veterinary Medicine has departments of anatomy, biochemistry, histology and embryology, history of physiology and veterinary medicine, and deontology. Four of these departments were included in the study, since the thesis data of the history of veterinary medicine and deontology department were previously published by the author, data repetition was not made in this article. While examining the theses, the department, author, name, type, year and advisor information of the thesis were recorded. In the text, the tags of the theses are written in chronological order, and the theses completed in the same year are arranged in alphabetical order. During the period from the establishment of the institute (1982) to February 2023, it was determined that a total of 83 master's and 159 doctoral theses were completed in four departments of the veterinary medicine basic sciences department. Accordingly, it was determined that the highest number of doctoral theses were completed in the field of veterinary physiology (55). It was determined that the highest number of master's theses were completed in the field of veterinary biochemistry (54). As a result, it can be argued that this study provides a reference source that will provide convenience to postgraduate students and thesis advisors for their thesis studies planned in the future, and contributes to the bibliographic archive of the history of veterinary medicine. Examples of the bibliographic work prepared are as follows:

Postgraduate Theses

Veterinary Anatomy Doctoral Theses

Okan Ekim, "Macroanatomic investigations of the aortic arch and the arteries of forelimb in New Zealand Rabbit (*Oryctolagus cuniculus* L.)", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2008, (Mentor: Prof. Nejdett Dursun).

Caner Bakıcı, "Stereological studies on the spinal cord of the chicken (*Gallus gallus domesticus*) and quail (*Coturnix coturnix*)", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2016, (Mentor: Prof. Ahmet Çakır).

Veterinary Anatomy Master's Theses

Orçun Güvener, "Comparative anatomical studies for 3D printed skull models", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 2021, (Mentor: Prof. Çağdaş Oto).

Barış Batur, "Quantitative evaluation of retina with optical coherence tomography (OCT) in experimental rabbits", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 2022, (Mentor: Prof. R. Merih Hazıroğlu).

Veterinary Biochemistry Doctoral Theses

Efe Kurtdebe, "The effects of silymarin in sodium fluoride-induced hepatotoxicity and oxidative stress in blood and tissue parameters in rats", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2019, (Mentor: Prof. Hilal Karagül, Assoc. Prof. Mert Pekcan).

Mesut Kırdığ, "The determination of live weight and changes in some biochemical parameter levels in early development period of Akkaraman lambs", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2019, (Mentor: Prof. Arif Altıntaş).

Veterinary Biochemistry Master's Theses

Nurdan Urvaylıoğlu, "Determination of haptoglobin and amyloid A levels in milk of clinical and subclinical mastitic cows", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 2019, (Mentor: Assoc. Prof. Öğünç Meral).

Remzi Soner Cengiz, "Determination of antioxidant enzyme activity in Akkaraman sheep milk", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 2019, (Mentor: Assoc. Prof. Mert Pekcan).

Veterinary Physiology Doctoral Theses

Can Özcan, "Investigating the protective effect of the olive oil and olive leaf extract on rats with acute lead toxication", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2017, (Mentor: Prof. Çiğdem Altınsoy).

Celalettin Etkin Şafak, "Observing the results of reducing the stress of the dogs during training by the help of dog appeasing pheromone (DAP) on learning and problem-solving behaviours", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2018, (Mentor: Prof. Nesrin Sulu).

Veterinary Physiology Master's Theses

Erdal Saban, "Progesterone levels during the estrus cycle in Akkaraman sheep", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 1996, (Mentor: Prof. M. Fahri Bölükbaşı).

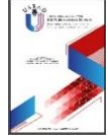
İstemihan Soyuer, "Some haematologic parameters in force fed geese", Ankara University, Graduate School of Health Science, Master's Thesis, 1996, (Mentor: Prof. Baki Yılmaz).

Veterinary Histology and Embryology Doctoral Theses

Özge Özgenç, "Osteogenic differentiation of canine adipose derived mesenchymal stem cells on β -TCP and β -TCP/collagen biomaterials", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2019, (Mentor: Prof. Asuman Özen).

Füsün Erhan, "Comparison of lipid and carbohydrate metabolisms in chicken and rat liver", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2020, (Mentor: Prof. Levent Ergün).

Nuh Yıldırım, "*Histochemical and immunohistochemical studies on pyloric tonsil region in Turkeys (Meleagris gallopavo)*", Ankara University, Graduate School of Health Science, Doctoral Thesis, 2020, (Mentor: Prof. Hikmet Altunay).

ORTAOKUL ÖĞRENCİ VELİLERİNİN DİJİTAL EBEVEYNLİĞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

SECONDARY SCHOOL PARENTS' OPINIONS ON DIGITAL PARENTING

Emine Kübra PULLU

Doç. Dr., Çocuk Bakımı ve Gençlik
Hizmetleri Bölümü, Çemişgezek MYO,
Munzur Üniversitesi,
Tunceli/Türkiye.
Assoc. Prof. Dr., Department of Child
Care and Youth Services,
Çemişgezek Vocational School,
Munzur University,
Tunceli/Türkiye.
ekubrafidan@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9324- 0403

Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ

Prof. Dr., Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Fakültesi, Fırat Üniversitesi,
Elazığ/Türkiye.
Prof. Dr., Department of Educational
Science, Faculty of Education, Fırat
University,
Elazığ/Türkiye.
nurigomleksiz@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-8268-0163

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1331473

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 22.07.2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 29.08.2023

Yayın Tarihi / Date Published: 20.08.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ağustos / August

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Pullu, E. K., & Gömleksiz, M. N.
(2023). Ortaokul Öğrenci Velilerinin Dijital Ebeveynliğe İlişkin Görüşleri.
USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 5(12), 426-441.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrenci velilerinin dijital ebeveynliğe yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenen araştırmanın çalışma grubunda çocukları Elazığ merkezde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 20 ebeveyn yer almaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen ve 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile toplanmıştır. Ebeveynleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemine göre çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda velilerin dijital ebeveynliğe görüşlerine yönelik 7 tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar: 'Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ve sıklıkları', 'Çocuklar ve video izleme uygulamaları', 'Çocuklar ve dijital oyunlar', 'Çocuklar ve online alışveriş', 'Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları', 'Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı' ve 'Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı' şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Ebeveynlik, İlköğretim İkinci Kademe, Nitel Araştırma

Abstract: The purpose of this research is to determine the views of secondary school students' parents on digital parenting. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the study, which was determined by the easily accessible situation sampling, included 20 parents whose children were studying at the second level of primary education in the center of Elazığ. The data of the study were collected with a semi-structured interview form consisting of 10 questions developed by the researchers. The data obtained from the interviews with their parents were analyzed according to the content analysis method. As a result of the research, 7 themes emerged regarding parents' views on digital parenting. These themes are: 'Aims and frequency of use of digital technologies', 'Children and video watching applications', 'Children and digital games', 'Children and online shopping', 'Children and social media applications', 'Educational use of digital technologies' and 'Children and safe use of digital technologies'.

Key Words: Digital Parenting, Primary School Second Grade, Qualitative Research

GİRİŞ

Günlük hayat üzerinde direkt etkisi olan dijital teknolojiler beraberinde ebeveynlerin temel sorumluluğu olan çocuk yetiştirme işini karmaşık bir hale getirmiştir. Çünkü dijital teknolojiler hem öğrenme fırsatları sunarken hem de dijital riskleri beraberinde getirmektedir. Çocuklarının dijital yaşamları üzerinde temel bir etkiye sahip olan bu olumlu ve olumsuz etki arasında kalmaktadırlar (İnan-Kaya vd., 2018). Ebeveynler, enerjilerini çocuklarını güvende tutmaya odaklanmaktadır. Modern dünyada ebeveynler çocuklarını çevrimiçi ortamda da güvende tutmak istemektedirler (Rode, 2009: 244).

Çocukların ve gençlerin karşılaştıkları en önemli çevrimiçi riskler: çevrimiçi olmadığına hayal kırıklığına uğramak, çevrimiçi uzun saatler geçirerek arkadaşları, aileyi ve okuldaki çalışmalarını ihmal etmek, internet üzerinden yeni arkadaşlar aramak ve herhangi bir amaç veya amaç olmadan internette gezinmek şeklindedir (İnan-Kaya, Mutlu-Bayraktar ve Yılmaz, 2018). Dijital medyanın ailelerin ve toplumun günlük yaşamlarında giderek artan varlığı beraberinde çocuk gelişimini de etkileme potansiyeline sahiptir. Ebeveynlerin tutumları, inançları, rol model ve ebeveynlik tarzları çocuklarının dijital teknolojileri kullanımını etkilemektedir. Literatürde dört temel dijital ebeveynlik stilinden bahsedilmektedir.

Bunlar: yetkili, izin verici, bırakınız yapsınlar ve otoriter ebeveynlerdir. Yetkili ebeveynler hem çocuğun fikirlerine saygı duyarlar hem de net sınırlar koyarlar. Çocukları ile çift yönlü iletişim kurarlar ve bağımsızlığı teşvik ederler. İzin verici ebeveynler az sayıda kural veya sınır koyarlar ve yüksek olgunluk beklentileri yoktur. Çocuklarıyla yüzleşmekten kaçınırlar ve nadiren rehberlik ederler. Bırakınız yapsınlar tarzına sahip ebeveynler kural koymazlar, rehberlik ve disiplin sağlamazlar. Otoriter ebeveynlerin ise yüksek olgunluk talepleri vardır, katıdırlar, itaat beklerler ve güç iddia ederler. Beklentilerini emirlerle ifade ederler ve çocuklarına bu kuralların gerekçesini açıklamazlar (Konok vd., 2020: 92-93).

Dijital teknolojilerin hızla yayılması ile birlikte ailelerin dijital ebeveynlik konusundaki endişeleri de artmıştır (Modecki vd., 2022: 1673). Ebeveynlerin sahip olduğu dijital ebeveynlik stilleri çocuklarının dijital dünyada güvende tutma önlem ve çabalarını etkilemektedir. Uzak durmanın mümkün olmadığı hayatın her aşamasında var olan dijital dünyada çocukları korumak ve doğru yönlendirmek adına yaptıkları uygulamalara ilişkin ailelerin görüşlerini belirlemek önemlidir. Bu nedenle bu araştırmada ortaokul öğrenci velilerinin dijital ebeveynliğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olayları, durumları, deneyimleri ve kavramları inceleyerek açıklamak için kullanılan olgu bilim deseni; farkında olunan ancak derinlemesine bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78; Sönmez ve Alacapınar, 2014: 88). Olgu biliminde fenomene ilişkin deneyimler sorgulanarak deneyimin özüne ulaşılmaya çalışılır (Ersoy, 2016 :56).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir. Gönüllülük esasıyla araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği kişiler çalışma grubunda yer alır (Gliner vd., 2015: 125). Bu doğrultuda çocukları Elazığ merkezde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 20 ebeveyn araştırmaya dâhil edilmiştir. Çalışma grubuna ilişkin özellikler Tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler

Cinsiyet	Kadın	14
	Erkek	6
Yaş	30 ile 40 arası	10
	41 ile 50 arası	10
Eğitim Durumu	Ortaokul	1
	Lise	1
	Ön lisans	1

	Lisans	12
	Lisans üstü	5
	Öğretmen	10
	Akademisyen	3
Meslek	Ev hanımı	4
	Esnaf	2
	Sigortacı	1
Toplam		20

Araştırmaya katılan ebeveynlerin 14'ü kadın ve 6'sı erkektir. Ebeveynlerin 10'u 30 ile 40 yaş aralığında, 10'u ise 41 ile 50 yaş aralığında yer almaktadır. Eğitim durumlarına bakıldığında ise ebeveynlerin 1'i ortaokul, 1'i lise, 1'i ön lisans, 12'si lisans ve 5'i ise lisansüstü eğitim düzeyindedir. Son olarak araştırmaya katılan ebeveynlerin 10'u öğretmen, 3'ü akademisyen, 4'ü ev hanımı, 2'si esnaf ve 1'i ise sigortacıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafında hazırlanan 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular hazırlanmadan önce dijital ebeveynlik ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan hem nicel hem de nitel araştırmalar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Sorular ebeveynlerin ve çocuklarının teknoloji kullanım sıklıkları ile amaçlarını ve güvenli dijital teknoloji kullanımını sağlama yollarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çocukların video izleme uygulamaları, dijital oyunlar, online alışveriş yapma, sosyal medya uygulamaları ve teknolojinin eğitsel kullanımı konusunda ebeveynlerin farkındalıklarına ve aldıkları güvenlik önlemlerine yönelik sorular da yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir. İçerik analizi sürecinde birbirine benzeyen veriler derin bir işleme tabi tutularak belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir. Böylece veriler anlaşılır bir biçimde düzenlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik analizinde öncelikle verilerin anlamı dışa aktarılır. İnsanların söyledikleri, araştırmacının gördükleri ve anladıkları birleştirilerek, indirgenir ve yorumlanır (Merriam, 2015: 167). Bu doğrultuda görüşme formu aracılığı ile toplanan veriler bilgisayar destekli nitel analiz programı aracılığı ile analiz edilmiştir ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanması önemlidir. Geçerlik için katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri ve aktif katılımları sağlanmalıdır. Araştırmacı tarafsız davranarak ön yargılarından uzak olmalıdır. Ayrıca sonuçlar genellenebilmelidir. Bunun için de her aşama iyi tanımlanmalıdır. Güvenirlik için ise veriler kaydedilmeli ve katılımcıların görüşlerine olduğu gibi çalışmada yer verilmelidir (Kuş, 2012: 125; Merriam, 2015: 102; Büyüköztürk vd., 2012: 245-246). Geçerliği ve güvenilirliği sağlamak için katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir şekilde ve gönüllülük esası ile görüşmeler yapılarak

kaydedilmiştir. Ayrıca katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılar şeklinde makalede yer almıştır.

BULGULAR

Araştırma sonucunda ortaokul velilerinin dijital ebeveynliğe ilişkin görüşleri 7 ana tema içerisinde toplanmıştır. Bu temalar 'Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ve sıklıkları', 'Çocuklar ve video izleme uygulamaları', 'Çocuklar ve dijital oyunlar', 'Çocuklar ve online alışveriş', 'Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları', 'Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı' ve 'Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı' şeklindedir. Bu ana temalara ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

1. Dijital Teknolojilerin Kullanım Amaçları ve Sıklıkları Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin hem kendi hem de çocuklarının dijital teknolojileri kullanım amaçları ve sıklıklarına ilişkin görüşleri ebeveynler ve çocuklar şeklinde 2 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin kodlamalar ve frekans bilgilerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Dijital Teknolojilerin Kullanım Amaçlarına ve Sıklıklarına İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Ebeveynler	55
Kullanım Amacı	41
• sosyal medya	9
• iletişim	7
• iş	7
• haber okuma	5
• alışveriş	3
• bilgi edinme	2
• eğlence	2
• gündemi takip etme	2
• film izleme	1
• müzik dinleme	1
• vakit geçirme	1
• video izleme	1
Kullanım Sıklığı	14
• 8-11 saat	11
• 1-2 saat	2
• 3-7 saat	1
Çocuklar	50
Kullanım Amacı	35
• oyun oynama	10
• ders	6
• video izleme	5
• araştırma yapma	4
• eğlence	4
• film izleme	2

• müzik dinleme	2
• iletişim	2
Kullanım Sıklığı	15
• 0-3 saat	8
• 8-11 saat	4
• 4-7 saat	3
Toplam	105

Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ana temasında yer alan alt temalara ve kodlamalara ilişkin görüşler aşağıdaki verilmiştir:

'Sosyal medya ve gündeme dair haberler için günde ortalama 1.5-2 saat kadar kullanıyorum' (E-1)

'Çocuğum gün içerisinde eğitim, iletişim ve oyun oynamak için kullanıyor.' (E-18)

'Günde 1 saat oyun ve ilgi alanlarına göre video izlemek ve araştırma yapmak için kullanıyor.' (E-15)

'İşim dolayısı ile işyerimin sosyal medya hesabı için kullanıyorum.' (E-2)

Dijital teknolojilerin kullanım amaçlarına bakıldığında ebeveynlerin en fazla sosyal medya uygulamalarını kullandıkları görülürken çocukların ise oyun oynamak amacıyla kullandıkları görülmektedir.

2. Çocuklar ve Video İzleme Uygulamaları Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Sayfa | 431

Ebeveynlerin çocuklarının video izleme uygulamalarını güvenli kullanmaları adına yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri önleme ve düzeltme şeklinde 2 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin kodlamalar ve frekans bilgilerine Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Çocuklar ve Video İzleme Uygulamalarına İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Önleme	9
• Birlikte izleme	6
• Engelleme	3
Düzeltilme	7
• İzleme geçmişini kontrol etme	14
• Sözel uyarı-ikaz	3
Toplam	16

Çocuklar ve video izleme uygulamaları ana temasında yer alan alt temalara ve kodlamalara referans olan ebeveyn görüşleri aşağıdaki gibidir:

'İzleme geçmişlerini günlük kontrol ediyorum.'(E-3)

'Sözlü ikazlarımızı yapıyorum ama tam kontrolü sağladığımız söylenemez.' (E-6)

'Sık sık izledikleri içeriklere göz atarak güvenli şeyler izlediklerinden emin oluyorum.' (E-9)

'Genellikle izlerken yanında oluyorum.' (E-1)

'İzleme geçmişini kontrol ediyorum. Zararlı videolar varsa uyarıyorum ve yaşına uygun olmayan videoları engelliyorum.' (E-12)

Çocuklar ve video izleme uygulamalarına ilişkin olarak ebeveynlerin zararlı içerik izlenmesini engellemeye ilişkin daha fazla görüş bildirdikleri görülmektedir.

3. Çocuklar ve Dijital Oyunlar Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin çocuklarının dijital oyunları güvenli kullanmaları adına yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri 7 alt temada toplanmıştır. Alt temalarda yer alan kodlamalar ve frekans bilgileri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Çocuklar ve Dijital Oyunlara İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Kontrol ediyorum	8
• oyunları	7
• oynadıkları kişileri	1
Bilgi sahibi değilim	5
Oynamıyorlar	4
Yanında izliyorum	4
Oyunları araştırıyorum	3
Birlikte oynuyoruz	2
Oyunları siliyorum	1
Zaman kısıtlaması uyguluyorum	1
Toplam	28

Çocuklar ve dijital oyunlar ana temasında yer alan alt temalara ve kodlamalara kaynaklık eden ebeveyn görüşleri aşağıdaki yer almaktadır:

'Yüklediği ve oynadığı tüm oyunları benim yanımda oynuyor.' (E-3).

'Hayır oyunları çok kontrol edemiyorum. Sosyal medyadan oyunlar hakkında bilgi ediniyorum ona göre izin veriyorum.' (E-16).

'Çocuğumun oynadığı oyunların içeriği hakkında bilgi sahibi değilim.' (E-6).

'Ne oynadığına bakıyorum ve oyun saatlerini kısıtlıyorum.' (E-12).

'Hangi oyunları oynadığını kontrol etmeye çalışıyorum. Kimlerle oynadığını öğrenmeye çalışıyorum.' (E-4)

Ebeveynlerin çocuklar ve dijital oyunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde en fazla vurgunun çocukların oynadıkları oyunları kontrol etme alt temasına yapıldığı görülmektedir.

4. Çocuklar ve Online Alışveriş Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin çocuklarının güvenli online alışveriş yapmaları adına yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri 2 alt temada toplanmıştır. Alt temalara yönelik kodlama ve frekans bilgileri Tablo 5'te yer almaktadır:

Tablo 5. Çocuklar ve Online Alışverişe İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Hayır Yapmıyorlar	15
Evet Yapıyorlar	5
• Benim gözetimimde kendi hesabından	3
• Benim hesabımdan	2
Toplam	20

Çocuklar ve online alışveriş ana temasında yer alan alt temalara ilişkin ebeveyn görüşleri aşağıda yer almaktadır:

'Evet yapıyor. Bilgim dahilinde benim adımın kayıtlı olduğu bir siteden.' (E-1)

'Çocuğum internet üzerinden alışveriş yapıyor. Bunu daha güvenli hale getirmek için benim yanımda yapıyor.' (E-11)

'Hayır şu anda alışveriş yapmasına izin vermiyorum.' (E-20)

'Beğendikleri şeyleri bana gösteriyor ve benim hesabımdan istetiyoruz.' (E-9)

Ebeveynlerin 15 tanesi çocuklarının online alışveriş yapmadığını belirtmiştir. Online alışveriş yapanların ise ya ailelerinin hesaplarından ya da ailelerinin gözetiminde kendi hesaplarından yaptıkları ortaya çıkmıştır.

5. Çocuklar ve Sosyal Medya Uygulamaları Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medya uygulamalarını güvenli kullanmaları adına yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşleri 3 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalarda yer alan kodlamalar ve frekans bilgileri Tablo 6'da verilmiştir:

Tablo 6. Çocuklar ve Sosyal Medya Uygulamalarına İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Hesabı yok	15
Güvenli Kullanma	8
• Arkadaş listesini kontrol etme	2
• Yazışmaları kontrol etme	2

• Paylaşımları kontrol etme	1
• Öğüt verme	1
• Hesabı yönetme	1
• Hesabı kapatma	1
İletişim Kurma	3
• Paylaşımlarını beğenme	1
• Paylaşımlarına yorum yapma	1
• Etiketleme	1
Toplam	26

Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları ana temasında yer alan alt temalara referans olan ebeveyn görüşleri aşağıda verilmiştir:

'Evet instagram hesabı var. Benim yanımda rahatlıkla kullanabiliyor. Yazışmalarını görmeme izin veriyor. Güvenli kullanımı için hesabında tanımadığım kişilerin olmamasını, tanımadığı kişilerle yazışmamasını öğütlüyorum. Gönderilerini beğenip yorum yaparım. Eğer uygun bulmazsam fikrimi söylerim.' (E-1)

'Hayır yok erken olduğunu düşünüyorum.' (E-7)

'Evet var. Takip ettiklerini, takipçilerini ve paylaşımlarını kontrol ediyorum.' (E-2)

'Çocuğumun sosyal medya hesabı var ama ben yönetiyorum. Birlikte paylaşımlar yapıyoruz. Beni etiketliyor. Bu şekilde birlikte hareket ediyoruz.' (E-11)

'Kapattırdım. Çünkü gereksiz yazışmalar yapıyordu.' (E-14)

Ebeveynlerin 15 tanesi çocuklarının sosyal medya uygulamalarını kullanmadıklarını ifade ederken 5 tanesi de çocuklarının güvenli kullanımını sağlama ve çocukları ile sosyal medya üzerinden iletişim kurmaları ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir.

6. Dijital Teknolojilerin Eğitsel Kullanımı Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin çocukların dijital teknolojileri eğitsel olarak kullanımına ilişkin görüşleri 2 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalarda yer alan kodlamalar ve frekans bilgileri Tablo 7'de yer almaktadır:

Tablo 7. Dijital Teknolojilerin Eğitsel Kullanımına İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Kullanım Amaçları	22
• Eğitsel oyunlar oynama	5
• Ders videosu izleme	4
• Anlaşılmayan konuları çalışma	3
• Araştırma yapma	3
• Tekrar yapma	3
• Soru çözme	2

• Ödev yapma	2
Kullanımı Sağlama	9
• Yönlendirme	5
• Birlikte kullanma	2
• Rehberlik etme	2
Toplam	31

Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı ana temasında yer alan alt temalara kaynaklık eden ebeveyn görüşleri aşağıda verilmiştir:

'Birlikte bazı araştırmalar yapıyoruz. Ödevlerinde yardım almalarını ve merak ettikleri konuları araştırmalarını sağlıyoruz.' (E-2)

'Ona rehberlik yapmaya çalışıyorum, yönlendiriyorum.' (E-4)

'Anlamadığı bir konuda veya çözemediği bir soruda video açıp izlemesini teşvik ediyorum.' (E-5)

'Eğitici oyunlar oynaması için ve derslerine yönelik videolar izlemesi için yönlendiriyorum.' (E-20)

'Konu tekrarı videoları izlemesini tavsiye ediyorum.' (E-14)

Ebeveynlerin dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı ile ilgili olarak görüşleri kullanım amaçları ve kullanımı sağlama şeklinde 2 alt temada toplanmıştır. Kullanım amaçları alt temasında en fazla vurgu eğitsel oyunlar ve ders videosu izleme kodlamalarına yapılırken; kullanımı sağlama alt temasında ise yönlendirmek kodlamasına yapılmıştır.

7. Çocuklar ve Dijital Teknolojilerin Güvenli Kullanımı Temasına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlerin çocukların dijital teknolojileri güvenli kullanmalarına ilişkin yaptıklarına yönelik görüşleri 5 alt temada toplanmıştır. Bu alt temalarda yer alan kodlamalar ve frekans bilgileri Tablo 8'de yer almaktadır:

Tablo 8. Çocuklar ve Dijital Teknolojilerin Güvenli Kullanımına İlişkin Alt Temalar ve Yükleme Sayıları

Alt Temalar	f
Bilgilendirme yapma-konuşma	11
Kontrol etme	10
Kısıtlama	7
• İnternet	2
• Zaman	2
• Uygulama	2
• Cihaz	1
Çocuk güvenlik uygulamalarını kullanma	6
Uygunsuz içerikleri engelleme	3

Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı ana temasında yer alan alt temalara referans olan ebeveyn görüşleri aşağıda yer almaktadır:

'Bu konuda sürekli uyarıyorum, konuşma yapıyorum.' (E-14)

'Elimizden geldiğince girmiş olduğu sitelerin ve oynamış olduğu oyunların kontrolünü yapıyoruz.' (E-19)

'Uygulama kısıtlamalarını kullanıyorum.' (E-17)

'Güvenlik ayarlarından kısıtlama yapıyorum.' (E-20)

'Sürekli takip ediyorum. Telefonu kısıtlı kullanmalarını sağlamaya çalışıyorum.' (E-12)

'Güvenli internet paketi kullanıyorum.' (E-6)

Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımına ilişkin olarak ebeveynler en çok bilgilendirme yapma ve kontrol etme kodlamalarına vurgu yapmışlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ortaokul öğrenci velilerinin dijital ebeveynliğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan araştırmada ebeveyn görüşlerine ilişkin 'Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ve sıklıkları', 'Çocuklar ve video izleme uygulamaları', 'Çocuklar ve dijital oyunlar', 'Çocuklar ve online alışveriş', 'Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları', 'Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı' ve 'Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı' şeklinde 7 farklı tema ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan ilk bulgu ebeveynlerin ve çocuklarının dijital teknolojileri kullanım amaçları ve kullanım sıklıklarına ilişkindir. Ebeveynler dijital teknolojileri sırasıyla sosyal medya uygulamalarını kullanmak, iletişim kurmak, iş, haber okuma, alışveriş yapma, bilgi edinme, eğlence, gündemi takip etme, film izleme, müzik dinleme, vakit geçirme ve video izleme amaçlarıyla kullanmaktadırlar. Çocukları ise sırasıyla oyun oynama, ders, video izleme, araştırma yapma, eğlence, film izleme, müzik dinleme ve iletişim kurma amaçlarıyla kullanmaktadırlar. Dijital teknolojilerin kullanım sıklıklarına bakıldığında hem ebeveynlerin hem de çocuklarının fazlasıyla dijital teknolojiler ile vakit geçirdikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer sonuç ise çocuklar ve video izleme uygulamalarına ilişkindir. Bazı ebeveynler çocuklarının video izleme uygulamalarında vakit geçirmesine ilişkin olarak zararlı içeriklerden korumak amacıyla videoları ya çocukları ile birlikte izlediklerini ya da zararlı içerikleri engellediklerini belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler ise çocuklarının video izleme geçmişlerini sürekli takip ettiklerini ve olumsuz video izlenmesi durumunda çocuklarını sözel olarak ikaz ettiklerini ifade etmişlerdir. Modecki, Goldberg, Wisniewski ve Orben (2022) araştırmalarında dijital ebeveynlik ile ilgili; kısıtlama ve kural belirleme, ebeveyn gözetimi, ebeveyn iletişimi ve desteği (arabuluculuk), ebeveyn-çocuk sınır müzakeresi ile teknolojinin desteklenmesi ve takdir edilmesinin sosyal ekolojileri noktalarını vurgulamışlardır.

Ulaşılan bir başka sonuç da ebeveynler çocuklarının oynadıkları dijital oyunlara ilişkin yaptıkları uygulamalar ve aldıkları tedbirlerdir. Ebeveynler çocuklarının oynadıkları dijital oyunların içeriklerini ve kiminle oynadıklarını kontrol ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı ebeveynler çocuklarını oyun oynarken izlediklerini bazıları ise birlikte oynadıklarını belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler ise dijital oyunlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları için çocuklarının oynadıkları oyunları araştırdıklarını vurgulamışlardır. Benzer şekilde İnan-Kaya, Mutlu-Bayraktar ve Yılmaz (2018), araştırmalarında ebeveynlerin mahremiyet ihlallerinden teknoloji bağımlılığına kadar değişen riskler konusunda bilgili oldukları; kendileri ve çocukları için dijital riskler ve dijital medya karşısında ebeveynlik stratejileri hakkında daha fazla bilgi edinme istedikleri sonuçlarına ulaşmışlardır. Ayrıca dijital oyunların silinmesi ve zaman kısıtlaması uygulaması yapılması da mevcut çalışmada ulaşılan bir diğer sonuçtur. Benzer şekilde Yusuf, Witro, Diana, Santosa, Alfikri ve Jalwis (2020), araştırmalarında dijital çağda çocuklara yönelik ebeveynler için uygun olan ebeveynlik kalıbının bağlamsal ve demokratik otoriter ebeveynlik stili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ebeveynlik tarzının, çocukların yaratıcı olmalarına ve çocuğun zihninde mevcut olanı kanalize etmek için yenilik yapmalarına izin verdiğini; aynı zamanda çocuğun ebeveynler tarafından belirlenen çizgiyi veya anlaşmayı aşması durumunda kuralları ve cezaları ebeveynlerin belirlemesini sağladığını belirtmişlerdir.

Bir başka sonuç ise çocukların online alışveriş yapma durumlarının belirlenmesidir. Bazı ebeveynler kendi gözetiminde çocuklarının kendilerine ait hesaplardan alışveriş yaptıklarını bazı ebeveynler ise çocuklarının ebeveynlerinin hesaplarını kullanmalarına izin verdiklerini belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bir diğer sonuç ise çocuklar ve sosyal medya uygulamaları ile ilgilidir. Çocukları sosyal medya uygulamalarını kullanan ebeveynler güvenli kullanım adına çocuklarının hesaplarından arkadaş listesini, yazışmalarını ve paylaşımlarını kontrol ettiklerini, öğüt verdiklerini, hesabı kendileri yönettiklerini ve bazı durumlarda hesabı kapattırdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin çocukları ile sosyal medya uygulamaları üzerinden paylaşımlarını beğenme ve yorum yapma ile etiketleme şeklinde iletişim kurdukları da belirlenmiştir. Benzer şekilde Huang, Li, Chen ve Straubhaar (2018), çocuk-ebeveyn etkileşiminin, dijital ebeveynlik öz-yeterliliğini güçlü bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Güvenli kullanımı sağlanmadığı takdirde sosyal medya uygulamaları çocuklar için tehlikeli bir alan haline gelmektedir. Rode (2009) dijital ebeveynlik ile ilgili araştırmasında çocukların farkında olmadığı kimlik hırsızlığı, yabancılar tarafından taciz edilme, yanlışlıkla internette tam adını kullanma ve güvenlik yazılımlarını nasıl açacağını bilme gibi bir dizi mahremiyet ve güvenlik tehdidi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynler çocuklarının dijital teknolojileri; eğitsel oyunlar, ders videoları izleme, anlaşılmayan konuları tekrar etme, alıştırma ve tekrar yapma, soru çözme ve ödev yapma amaçlarıyla eğitsel olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarını yönlendirerek, uygulamaları birlikte kullanarak ve çocuklarına rehberlik ederek dijital teknolojilerin eğitsel amaçlı kullanımını sağladıkları sonucu da elde edilmiştir. Son olarak ebeveynlerin çocuklarının dijital

teknolojileri güvenli kullanmalarını sağlamak için sırasıyla onlarla bilgilendirme konuşmaları yaptıkları, kontrol ettikleri, internet-zaman-uygulama-cihaz kısıtlamasına gittikleri, çocuk güvenlik uygulamalarını kullandıkları ve uygunsuz içerikleri engelledikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Benzer şekilde Rode (2009) dijital ebeveynlik ile ilgili araştırmasında ebeveynlerin çocukların güvenliğini sağlamak amacıyla: teknoloji kullanmadan veya kullanarak çocuklarının eylemlerini izlemek, tehdit edici olduğuna inanıldığı için belirli faaliyetlerin yazılım kullanılarak engellenmesi, çocukların eylemlerini izlemeden güvenli davranışlardan bahsederek çocukların merak etmesini ve kendi denetimlerini yapmalarını sağlamaya teşvik etmek gibi çeşitli stratejilere sahip olduklarını belirtmiştir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, S., Kılıç Çakmak, E., Akgün, O. A., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ersoy, A. F. (2016). *Fenomenoloji*. Ahmet Saban ve Ali Ersoy (Eds), Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri içinde (s.51-105). Anı Yayıncılık.
- Gliner, J. A., Morgan, G. A., & Leech, N. L. (2015). *Uygulamada Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analizi Bütünleştiren Yaklaşım*. (Çev.). Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayıncılık (Orijinal eserin yayın tarihi, 2009).
- Huang, G., Li, X., Chen, W., & Straubhaar, J. D. (2018). Fall-Behind Parents? The Influential Factors on Digital Parenting Self-Efficacy in Disadvantaged Communities. *American Behavioral Scientist* 62(9), 1186-1206.
- İnan-Kaya, G., Mutlu-Bayraktar, D., & Yılmaz, Ö. (2018). Digital Parenting: Perceptions on Digital Risks. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 8(1), 131-157.
- Konok, V., Bunford, N., & Mikloosi, A. (2020) Associations between Child Mobile Use and Digital Parenting Style in Hungarian families. *Journal of Children and Media* 14(1), 91-109.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev.). Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Modecki, K. L., Goldberg, R. E., Wisniewski, P., & Orben, A. (2022). What Is Digital Parenting? A Systematic Review of Past Measurement and Blueprint for the Future. *Perspectives on Psychological Science* 17(6), 1673–1691.
- Rode, J. A. (2009). *Digital Parenting: Designing Children's Safety*. People and Computers XXIII Celebrating People and Technology (HCI), 1 - 5 September 2009.
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 3. baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yusuf, M., Witro, D., Diana, R., Santosa, T. A., Alfikri, A., & A., Jalwis. (2020). Digital Parenting to Children Using The Internet. *Pedagogik Journal of Islamic Elementary School* 3(1), 1–14.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrenci velilerinin dijital ebeveynliğe yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir. Gönüllülük esasına göre çocukları Elazığ

merkezde ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören 20 ebeveyn araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin 14'ü kadın ve 6'sı erkektir. Ebeveynlerin 10 tanesi 30 ile 40 yaş aralığında, 10 tanesi ise 41 ile 50 yaş aralığında yer almaktadır. Eğitim durumlarına bakıldığında ise 1 ebeveyn ortaokul, 1 ebeveyn lise, 1 ebeveyn ön lisans, 12 ebeveyn lisans ve 5 ebeveyn ise lisansüstü eğitim düzeyindedir. Son olarak araştırmaya katılan 10 ebeveyn öğretmen, 3 ebeveyn akademisyen, 4 ebeveyn ev hanımı, 2 ebeveyn esnaf ve 1 ebeveyn ise sigortacıdır. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular: ebeveynlerin ve çocuklarının teknoloji kullanım sıklıkları ile amaçlarını ve güvenli dijital teknoloji kullanımını sağlama yollarını, çocukların video izleme uygulamaları, dijital oyunlar, online alışveriş yapma, sosyal medya uygulamaları ve teknolojinin eğitsel kullanımı konusunda ebeveynlerin farkındalıklarını ve aldıkları güvenlik önlemlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Görüşme formu aracılığı ile toplanan veriler bilgisayar destekli nitel analiz programı aracılığı ile analiz edilmiştir ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlamak için katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir şekilde ve gönüllülük esası ile görüşmeler yapılarak kaydedilmiştir. Ayrıca katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılar şeklinde makalede yer almıştır. Araştırma sonucunda ortaokul velilerinin dijital ebeveynliğe ilişkin görüşleri 7 ana tema içerisinde toplanmıştır. Bu temalar 'Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ve sıklıkları', 'Çocuklar ve video izleme uygulamaları', 'Çocuklar ve dijital oyunlar', 'Çocuklar ve online alışveriş', 'Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları', 'Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı' ve 'Çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı' şeklindedir. Dijital teknolojilerin kullanım amaçları ve sıklıkları alt temasına bakıldığında: ebeveynler dijital teknolojileri sırasıyla sosyal medya uygulamalarını kullanmak, iletişim kurmak, iş, haber okuma, alışveriş yapma, bilgi edinme, eğlence, gündemi takip etme, film izleme, müzik dinleme, vakit geçirme ve video izleme amaçlarıyla kullanmaktadırlar. Çocukları ise sırasıyla oyun oynama, ders, video izleme, araştırma yapma, eğlence, film izleme, müzik dinleme ve iletişim kurma amaçlarıyla kullanmaktadırlar. Hem ebeveynlerin hem de çocuklarının fazlasıyla dijital teknolojiler ile vakit geçirdikleri belirlenmiştir. Çocuklar ve video izleme uygulamaları alt temasına bakıldığında: ebeveynler çocuklarının video izleme uygulamalarında vakit geçirmesine ilişkin olarak zararlı içeriklerden korumak amacıyla videoları çocukları ile birlikte izlediklerini, zararlı içerikleri engellediklerini, çocuklarının video izleme geçmişlerini sürekli takip ettiklerini ve olumsuz video izlenmesi durumunda çocuklarını sözel olarak ikaz ettiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar ve dijital oyunlar alt temasına bakıldığında: Ebeveynler çocuklarının oynadıkları dijital oyunların içeriklerini ve kiminle oynadıklarını kontrol ettiklerini, çocuklarını oyun oynarken izlediklerini, birlikte oynadıklarını, dijital oyunlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları için çocuklarının oynadıkları oyunları araştırdıklarını, dijital oyunları sildiklerini ve zaman kısıtlaması uygulaması yaptıklarını belirtmişlerdir. Çocuklar ve online alışveriş alt temasına bakıldığında: ebeveynler kendi gözetiminde çocuklarının kendilerine ait hesaplardan alışveriş yaptıklarını ya da çocuklarının ebeveynlerinin hesaplarını kullanmalarına izin verdiklerini belirtmişlerdir. Çocuklar ve sosyal medya uygulamaları alt temasına bakıldığında: ebeveynler çocuklarının hesaplarından arkadaş listesini, yazışmalarını ve paylaşımlarını kontrol ettiklerini, öğüt verdiklerini, hesabı kendileri yönettiklerini, bazı durumlarda hesabı kapattırdıklarını, çocukları ile sosyal medya uygulamaları üzerinden paylaşımlarını beğenme ve yorum yapma ile etiketleme şeklinde iletişim kurduklarını belirlenmiştir. Dijital teknolojilerin eğitsel kullanımı alt temasına bakıldığında: ebeveynler eğitsel oyunlar, ders videoları izleme, anlaşılmayan konuları tekrar etme, alıştırmaya ve tekrar yapma, soru çözme ve ödev yapma amaçlarıyla eğitsel olarak çocuklarının

kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarını yönlendirerek, uygulamaları birlikte kullanarak ve çocuklarına rehberlik ederek dijital teknolojilerin eğitsel amaçlı kullanımını sağladıkları sonucu da elde edilmiştir. Son olarak çocuklar ve dijital teknolojilerin güvenli kullanımı alt temasına bakıldığında: ebeveynler çocuklarının dijital teknolojileri güvenli kullanmalarını sağlamak için bilgilendirme konuşmaları yaptıkları, kontrol ettikleri, internet-zaman-uygulama-cihaz kısıtlamasına gittikleri, çocuk güvenlik uygulamalarını kullandıkları ve uygunsuz içerikleri engellediklerini belirtmişlerdir.

EXTENDED ABSTRACT: The purpose of this research is to determine the views of secondary school students' parents on digital parenting. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group of the research was determined by easily accessible case sampling. On a voluntary basis, 20 parents whose children are studying at the second level of primary education in the center of Elazig were included in the study. Of the parents participating in the study, 14 were female and 6 were male. Ten of the parents are between the ages of 30 and 40, and 10 of them are between the ages of 41 and 50. Looking at their educational status, 1 parent is at secondary school, 1 parent is at high school, 1 parent is at associate degree, 12 parents is at undergraduate level, and 5 parents are at graduate education level. Finally, 10 parents participating in the research are teachers, 3 parents are academicians, 4 parents are housewives, 2 parents are tradesmen and 1 parent is insurance. The data of the study were collected through a semi-structured interview form consisting of 10 questions prepared by the researchers. The questions in the interview form aim to reveal the frequency of use of technology by parents and their children, their purposes and ways of ensuring safe digital technology use, parents' awareness of children's video watching applications, digital games, online shopping, social media applications and educational use of technology, and the safety precautions they take. The data collected through the interview form were analyzed through a computer-aided qualitative analysis program and were brought together within the framework of themes. In order to ensure validity and reliability, it was recorded in a way that the participants felt comfortable and by making interviews on a voluntary basis. In addition, the views of the participants were included in the article in the form of direct quotations. As a result of the research, the views of secondary school parents on digital parenting were gathered under 7 main themes. These themes are 'The purpose and frequency of use of digital technologies', 'Children and video watching applications', 'Children and digital games', 'Children and online shopping', 'Children and social media applications', 'Educational use of digital technologies' and 'Children and safe use of digital technologies'. Looking at the sub-theme of usage purposes and frequencies of digital technologies: Parents use digital technologies for the purposes of using social media applications, communicating, working, reading news, shopping, obtaining information, entertainment, following the agenda, watching movies, listening to music, spending time and watching videos, respectively. They use children for the purposes of playing games, lessons, watching videos, doing research, entertainment, watching movies, listening to music and communicating, respectively. It has been determined that both parents and their children spend a lot of time with digital technologies. Looking at the sub-theme of children and video watching applications: Parents stated that they watch videos with their children in order to protect their children from harmful content regarding their children's spending time in video watching applications, they prevent harmful content, they constantly monitor their children's video watching history, and they verbally warn their children in case of negative video viewing. Looking at the sub-theme of children and digital games: Parents stated that they control the content of the digital games their children play and with whom they play, they watch their children while they play, they play together,

they research the games their children play because they do not know about digital games, they delete digital games, and they apply time restrictions. Looking at the sub-theme of children and online shopping: parents stated that their children shop from their own accounts or allow their children to use their parents' accounts under their own supervision. When we look at the sub-theme of children and social media applications: it has been determined that parents control their children's friends list, correspondence and shares from their accounts, give advice, manage the account themselves, in some cases have the account closed, and communicate with their children by liking and commenting on their shares via social media applications. Looking at the educational use of digital technologies sub-theme: Parents stated that their children use educational games, watching lesson videos, repeating incomprehensible topics, practicing and repetition, solving questions and doing homework. In addition, it was concluded that parents provided the educational use of digital technologies by guiding their children, using the applications together and guiding their children. Finally, when looking at the sub-theme of children and safe use of digital technologies: parents stated that they made information speeches, checked, restricted internet-time-application-device, used child safety applications and blocked inappropriate content in order to ensure their children's safe use of digital technologies.